

Dansk Kriminalistforening

1899
1900

Peter Garde

TIDSSKRIFTETS ADRESSE:

Det retsvidenskabelige Institut D, Skt. Peders Stræde 19, DK-1453 København

REDAKTION:

DANMARK:

Forskningskonsulent, dr. jur. BRITTA KYVSGAARD, Hovedredaktør,
Justitsministeriet, Slotsholmsgade 10, DK-1216 København K.
Tlf. (+45) 33 95 41 84. Fax (+45) 33 93 35 10. E-post: bky@jm.dk

FINLAND:

Professor, dr. jur. DAN FRÄNDE, Institutionen för straff- och processrätt,
Helsingfors Universitet, PB 4, FIN-00014 Helsingfors.
Tlf. (+358) 9 191 22 443. Fax (+358) 9 191 23 090.
E-post: dan.frande@helsinki.fi

ISLAND:

Docent, cand. jur. RAGNHEIDUR BRAGADÓTTIR, Háskóli Íslands, Lagadeild,
Lögberg, v/Sudurgata, IS-150 Reykjavík.
Tlf. (+354) 5 25 43 86. Fax (+354) 5 25 43 88. E-post: rb@rhi.hi.is
Forsker, dr. philos. HILDIGUNNUR ÓLAFSDÓTTIR,
Geddeild Landspítala Íslands, IS-101 Reykjavík.
Tlf. (+354) 5 60 17 13. Fax (+354) 5 60 17 20. E-post: hildig@rsp.is

NORGE:

Professor, cand. psychol. Kjersti Ericsson, Institutt for kriminologi,
Postboks 6872 St. Olavs plass, N-0130 Oslo.
Tlf. (+47) 22 85 01 41. Fax (+47) 22 85 02 52.
E-post: kjersti.ericsson@jus.uio.no
Redaktionssekretær: Dr. polit. PAUL LARSSON,
Institutt for kriminologi. Postboks 6872 St. Olavs plass, N-0130 Oslo.
Tlf. (+47) 22 85 01 42. E-post: paul.larsson@jus.uio.no

SVERIGE:

Professor, jur. dr. HANNS VON HOFER,
Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet,
S-106 91 Stockholm
Tel. (+46) 8-16 25 60. Fax (+46) 8-15 78 81.
E-post: Hanns.Hofer@crim.su.se
Professor, jur. dr. PER OLE TRÅSKMAN, Juridiska Institutionen,
Lunds Universitet, Box 207, S-221 00 Lund.
Tlf. (+46) 46 222 1090. Fax (+46) 222 4444.
E-post: per_ole.traskman@jur.lu.se

TIDSSKRIFTETS ADMINISTRATIVE SEKRETÆR:

Elisa Rasmussen, Broksøvej 37, DK-2665 Vallensbæk Strand.
E-post: ejras@mail.tele.dk

Tidsskriftet sendes til medlemmerne af de nordiske kriminalistforeninger.
Oplysninger vedrørende optagelse af artikler i tidsskriftet, de nordiske kriminalistforeninger, abonnement, adresseændringer mv. findes på bagsidens inderside.

DANSK KRIMINALISTFORENING
1899-1999

PETER GARDE

Følgende fonde m.v. har ydet økonomisk bidrag
til udgivelsen af dette jubilæumsskrift:

Augustinus Fonden

BG Fonden

Carlsbergs Mindelegat for brygger I. C. Jacobsen

Andreas Harboes Fond

Knud Højgårds Fond

Konsul Georg Jorck og hustru Emma Jorcks Fond

Justitsministeriet

Nykredits Fond

INDHOLDSFORTEGNELSE

I	Foreningens grundlæggelse	5
II	Heltetid 1901-1908	27
III	Nye mænd - gyldne år 1909-1913	39
IV	Stille år-retsreformens gennemførelse 1914-1923	53
V	Torps sidste år 1923-1929	61
VI	Goll, straffeloven og det nordiske samarbejde 1929-1936	71
VII	Krabbe, krigen og Kriminologisk selskab 1937-1943	83
VIII	Hurwitz, befrielsen og retsopgøret 1943-1948	99
IX	Nye kriminalpolitiske signaler 1949-1955	113
X	Ungdomskriminaliteten i centrum 1956-1963	129
XI	Waaben - frihedsstraffen i modvind 1963-1972	145
XII	Lindegaard - nye sanktionsformer 1973-1980	159
XIII	Frihedsstraffen bider fra sig 1981-1989	175
XIV	Greve og Rentzmann - Norden i europa og verden 1989-1999	191
XV	Epilog - Dansk kriminalistforenings andet århundrede	209
	Efterskrift	213

I FORENINGENS GRUNDLÆGGELSE

Tre årstal står i centrum i denne indledning, 1878, 1888, 1899.

Under den måske prætentiose titel "*Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen og øvrige penitentiære Institutioner, Organ for Den nordiska Penitentiärföreningen*" (NTff) grundlagde fængselslærer, senere forstander *Frederik Stuckenberg* (fader til den lyriske digter Viggo Stuckenberg) i 1878 et i udstyr beskedent tidsskrift, som gradvis udviklede sig til et væsentligt talerør for den nordiske kriminalistiske debat. Titlen afspejler bindingen til de væsentlige foreninger og den nordiske orientering, men også, at kriminalpolitik i slutningen af forrige århundrede først og fremmest var et spørgsmål om straffuldbyrdselen.

Den ydre anledning til tidsskriftets grundlæggelse var grundlæggelsen af en permanent international forening, *Commission internationale pénitentiaire*, under en international kongres i Stockholm samme år og en tilsvarende nordisk forening aftalt af de nordiske deltagere i kongressen, fra dansk side bl.a. periodens største strafferetslærde, professor *Carl Goos*. Der er intet nyt under solen: Det første emne under den nordiske kongres var "den lämpligaste straffbehandling af unga förbrytare", et problem, som stadig går igen, f.eks. som hovedspørgsmålet ved det nordiske kriminalistmøde i 1962, og næppe nogensinde vil nå en definitiv løsning, selvom jeg nok tør sige, at en af de foreslåede løsninger, ris i enrum, "med kärlekens hand" og uden vrede (foreslået af en finlandsk fængselspræst) næppe ville stå øverst idag.

Den internationale forening blomstrede og afløstes først efter Anden Verdenskrig af diverse underorganisationer under Forenede Nationer. Den nordiske forening holdt en kongres i 1880 i København og i 1882 i Kristiania og hensygnede herefter. Men tidsskriftet, som ved grundlæggelsen anerkendtes som organ for den nordiske forening, overlevede denne. Ganske vist måtte udgiverredaktøren skrive store dele af bidragene selv i de første årgange, herunder ved at klippe i udenlandske tidsskrifter, men efterhånden lykkedes det ham at få gode folk til at skrive i det. Straffuldbyrdselen, særlig cellestraffens fortræffeligheder, var og blev hovedemnet; f.eks. optoges i anden årgang 1879 en spændende beskrivelse af straffekolonien "Port Blair" på Andamanerne i det Indiske Ocean, kulminerende med mordet i 1874 på den engelske vicekonge, Lord Mayo, under hans besøg i straffekolonien.

Den kristelige tone var fremherskende; svenske fanger skal ifølge drøftelserne i 1878 have spurgt seriøst, om det med strafafsoning forbundne tab af borgerlige rettigheder indbefattede udelukkelse fra Nadveren! En fængselspræst af i dag ville næppe være enig med pastor Nilsson i Nyköping cellefængsel om, at en vigtig opgave er at formå den hårdnakkede benægter at erkende, idet præsten ved sin tavse tilstedeværelse under afhøringen kan fastholde arrestanten på den under skriftemålet givne tilståelse (1887). Kulminationen for dette emne må være den store artikel *Bodsfængslets Kirke* (1888) af *Rudolf Petersen*, direktør

*Frederik Stuckenberg (1832-1899)
Grundlægger af Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen og
tidsskriftets første redaktør 1878-1897.*

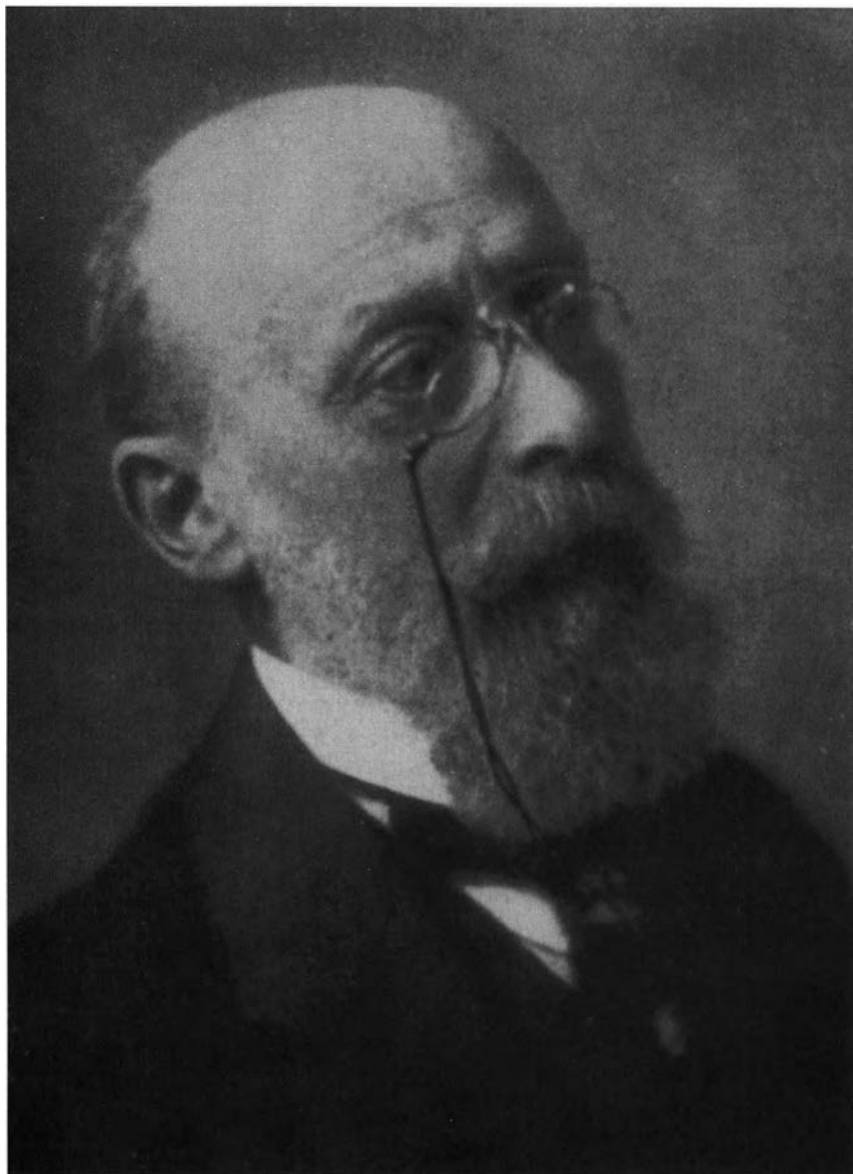
ved Christiania Bodsfængsel; betegnende er, at han begrundet fastholdelsen af fangernes indbyrdes isolation, også under gudstjeneste, med den "skikkelige fanges" krav på at blive gemt for både offentligheden og medfanger under straffetiden og dermed undgå genkendelse efter løsladelsen.

Kampen mod dødsstraffen var også et gennemgående emne, krydret med barske beskrivelser af henrettelser, således en tredobbelt hængning i straffekolonien på øen Sakhalin ved Sibiriens kyst i 1895 (den hyppige omtale af russiske forhold skyldtes Finlands statsretlige forbindelse med Rusland, som bl.a. medførte deportation til Sibirien også af straffefanger fra Finland). Spørgsmålet om dødsstraffen fremdroges også i en stor artikel fra 1887 af den store norske jurist *Bernhard Getz*. Getz omtalte overvejelserne i den norske straffelovskommission og fremhævede som et stærkt praktisk argument for dødsstraffens afskaffelse, ikke risikoen for justitsmord, men vanskeligheden ved overhovedet at nå en fældende dom, hvor dødsstraf kan komme på tale, og nævnte de amerikanske lynchinger i tilfælde, hvor juryen ikke har vovet at dømme.

Det uhyggeligste bidrag i NTf om emnet er utvivlsomt den grand-guignol-agtige artikel *Några ord om yngsjömörderskan Anna Månsdotter* (1890) om moderens og sønnens blodskamsforbrydelse og efterfølgende mord i forening på sønnens unge hustru. Med fare for at blive beskyldt for følelsesløs kynisme ved overhovedet at tale om juridisk interessante aspekter ved sådanne modbydeligheder vil jeg dog pege på, at i første instans tilstod sønnen, men holdt moderen, som nægtede, udenfor, hvorefter herredsretsdommeren trods meget stærke indicier ikke fandt lovligt bevis mod hende. *Nämnden*, det særlige svenske kollegium af tolv lægdommere, som i enstemmighed kunne overstemme dommeren, men ellers ikke - først i 1983 er indført individuel stemmeret - skar igennem, med rette, som det viste sig, og dømte begge til døden, og derefter tilstod begge. Han benådedes, medens hun, som utvivlsomt var den hovedskyldige, halshuggedes. Fængselsdirektøren, som beskrev sagen, var ingen tilhænger af dødsstraf.

I 1888, den anden milepæl, dannes International kriminalistisk Forening, *Union internationale de Droit pénal*. Af dens grundlæggere *von Liszt*, *Prins* og *Hamel* har særlig *von Liszt* jo opnået navnkundighed. Centralt i foreningens statuter er kravet om anskuelsen af forbrydelse og straf ligeså meget fra sociologisk som fra juridisk synspunkt. Forbrydelsen er en "social begivenhed", straffen et af de virksomste midler til at bekæmpe forbrydelsen, men ikke det eneste, hvorfor den ikke må rives ud af forbindelsen med de øvrige midler hertil. Der bør skelnes mellem lejlighedsforbrydere og vaneforbrydere. De første bør straffes mildere, underforstået med bøder eller betinget dom, idet foreningen skarpt kritiserer de korte frihedsstraffe. De sidste bør derimod uskadelliggøres for et så langt tidsrum som muligt, også i tilfælde af hyppig gentagelse af mindre forseelser.

Selvom den nye forening ikke straks kom til at spille en større talmæssig rolle i Danmark - efter et års beståen talte den 357 medlemmer, hvoraf 7 i Norge, 3 i Danmark og 3 i Sverige mod 107 i Tyskland og 81 i Østrig-Ungarn - fik dens program betydelig opmærksomhed i kriminalistiske kredse. Allerede 1890

Franz von Liszt (1831-1919)
Grundlægger af den internationale kriminalistforening i 1888.

kommenterede Goos, i den muligt vægtigste artikel i hele NTFF's historie, foreningens program. Han var skeptisk, men ikke totalt afvisende. Han anerkender, at bødestrafen bør effektiviseres, hvorefter den vil kunne spille en større rolle, medens han opfordrer til forsigtighed ved indførelse og anvendelse af betinget dom, som han kun vil indrømme en begrænset plads; under det 7. nordiske Juristmøde i København 1890 og atter under det 8. Juristmøde i Stockholm 1896 anbefalede han betinget straf indført som administrativ foranstaltning, dvs. som betinget påtaleundladelse eller benådning, men ikke overladt til retterne. Goos ønsker som den nye forening en kraftig skærpelse af straffen for de stadige recidivister og udtaler sig med barsk sarkasme imod, hvad i tidens sprog kaldes "penitentiær filantropi, hvis anvendelse, særlig på forbrydere af profession ... ofte vil vise sig at være den falskeste og unyttigste af alle sentimentaliteter". Samtidig understreger han den normale og tilregnelige forbryders ret til en ikke ubestemt straf, "personens ret [udgør] en grænse for statsmagten, også for dens retshåndhævende magt". Dette klassiske syn på straffen som retfærdig, men afgrænset gengældelse for den begåede forbrydelse, forekommer mere tidssvarende idag end da det blev skrevet, hvor den nye tids mænd agitatorisk etiketterede hans synspunkter som blot og bar gengældelse.

Selvom Goos kun var 55 år gammel i 1890 og kunne have haft endnu mange år som professor udover de 28 år, han havde beklædt strafferetsprofessuren, var hans herredømme ham uafvidende ved at være forbi af tilfældige, ja, hvis ikke Goos var en sådan alvorsmand, ville man sige absurd komiske årsager: Højreregeringens minister for kirke- og undervisningsvæsenet Jacob Scavenius, en blodrig og bramfri junkertype, beskyldtes ved et offentligt møde af en partifælle, formentlig med rette, for at gå på "horehus", dvs. hos en berygtet kvinde i Knabrostræde. Ministeren vandt ganske vist en injuriersag, men muligt kun ved utilbørlig påvirkning af vidner, og i 1891 var hans stilling så uholdbar, bl.a. ved stadige kirkelige angreb, at konseilspræsidenten måtte lade ham falde og afløse - af Goos, som måske ikke var kirkens livret, idet han blandt sine mange hverv også var formand for ligbrændingsforeningen, men som udover sin ubestridelige ekspertise i hvert fald ikke gjorde de samme blottelser som forgængeren (affæren er ikke blot skildret i den almindelige historie og - af P. G. Lindhardt - i kirkehistorien, men fremfor alt af forfatteren Gustav Wied i dramaet *Dansemus*).

Goos ophørte dog ikke med at beskæftige sig ved strafferetten. Efter sin fratræden som minister fuldendte han 1895-96 sit strafferetlige hovedværk *Den danske Strafferets specielle Del*, som ikke fik nogen afløser under 1866-lovens resterende levetid. Sine synspunkter fastholdt han: I en foramtale 1898 om emnerne til den kommende internationale fængselskongres i Bryssel 1900 udtalte han, at "Flertallet af Strafferetslærere" står imod kravet om ubestemte straffedomme, som han beskriver som en af *l'Union de Droit pénal's* yndlings-sætninger. I hvert fald på kortere sigt fik han ret; Brysseler kongressen forkastede efter lange drøftelser de ubestemte straffedomme.

Goos' afsked fra Universitetet åbnede derimod vejen for overflytning af den yngre professor i tingsret *Carl Torp* til strafferetsprofessoratet, som han greb med iver. Allerede 1894 anmelder NTfF hans første strafferetlige værk *Om Straffen*, og derefter kom værkerne slag i slag indtil hovedværket *Den danske Strafferets almindelige Del* (1905). Modsat Goos sluttede han sig uden forbehold til den nye strafferetlige skole, hvilket måske endnu mere end i hans skriftlige produktion ses i hans ledelse af og indlæg i Dansk Kriminalistforening.

I tidsskriftet indtraf fra 1890 ikke uvæsentlige ændringer. 1890 indføjedes ordene "og praktisk Strafferet" i titlen, og Goos og Getz samt den svenske professor Assarsson tilknyttedes redaktionen. I 1892 strøg Stuckenberg med beklagelse henvisningen til den i realiteten afdøde nordiske penitentiære forening, og endnu flere hjælpere tilknyttedes redaktionen, vigtigst *August Goll*, endnu kun cand.juris og assistent i Københavns politikontor. Allerede i samme årgang oversatte Goll en større artikel *Om skelnemærket mellem forbrydelse og sindssyge* - netop på dette felt førte Goll senere nogle af sine drabeligste slag i foreningen. Som Torp sluttede han sig til den nye skole, således i et foredrag 1893 i "Juridisk Forening", optrykt i NTfF, *Den betingede straffedom*. Som den effektive anklager, han også var, fremhævede han som et argument for betinget dom befolkningens manglende hævngherrighed over for forbryderne: Den forurettede, der ikke vil "gøre nogen ulykkelig", vil være mindre betænkelig ved at anmelde mindre overtrædelser, når fængselsstraffen ikke er en uundgåelig konsekvens. 1894 ses den for foreningens første generation karakteristiske alliance mellem Torp og Goll ved, at Goll anmelder Torps første strafferetlige værk rosende.

Efterforskningsspørgsmål står i anden række, men glemmes ikke helt. 1899 bringer tidsskriftet en kolossal gennemgang af bl.a. den norske fængselsdirektør *Daae* af Bertillons på dette tidspunkt endnu herskende antropometriske system, *le portrait parlê*, hvor et systematisk signalement opbyggedes ved målinger af den mistænkte, både totalhøjde og diverse lemmer, men allerede 1894 nævner Daae fingeraftrykkets muligheder, omend kun som supplement til Bertillons system. Hans navnefælle, lægen Hans Daae, punkterer 1893 overbevisende den italienske skoles påstand om, at bl.a. ørets form afslører forbryderen.

Stuckenberg trak sig mere tilbage, men ikke helt. 1893 tog han initiativet til en enquête blandt fængselsfolk *Om tiltaleformen til fanger*, hvor vaklen mellem "De" og "du" var karakteristisk. Han konkluderede, at tiltalen "du" ikke længe hørte tidsånden til, men var en levning fra den tid, hvor fangevogteren kunne behandle den skyldige eller mistænkte råt og brutalt, "først og fremmest ved at sige "Du" til ham". Ak ja. 1907 kunne NTfF oplyse, at Justitsministeriet havde skåret igennem og bestemt, at alle fanger over 18 år fremtidig skulle tiltales med "De". Sit idealistiske syn opgav Stuckenberg aldrig. 1896 hudflettede han Socialdemokratiets forslag om afskaffelse af cellesystemet som uholdbart, særlig ved at programmet overhovedet ikke angiver, hvad der skal sættes i stedet, bort-

set fra en adskillelse mellem de egentlige forbrydere og de, "hvis lovovertrædelser ere en følge af de sociale og økonomiske klassekampe". De forbedrede fængselsforhold besynges ved omtale endog af haveanlæg og stuefugle! 1897 tvang hans svigtende helbred ham til at give op, og allerede 1899 bragte NTff den fremtrædende norske kriminalist Harald Smedals varmtføjte nekrolog over Stuckenberg.

Tidsskriftet fortsatte som i hans dage, dvs. med tilknytning af kriminalister fra alle nordiske lande, men praktisk redaktion i København, nu med de nye redaktører Goll og fængselsinspektør *Stener Grundtvig*. Allerede 1892 havde denne i en artikel *Om strafudmåling og dens rette forum* ved at foreslå den definitive udmåling udskudt til fuldbyrdelsen og henlagt til et nævn med repræsentation for både fængslet, retten og anklagemyndigheden, således at forbryderens behandlingsbehov, ikke forbrydelsens alvor, blev det afgørende kriterium, bekendt kulør som Lisztianer, omend af moderat art, idet han ikke vil udskyde dommeren.

Særlig karakteristisk for udviklingen igennem 1890'erne var den stærke inspiration fra Norge, det i perioden førende land både teoretisk med Getz og *Francis Hagerup* og praktisk legislativt ved gennemførelsen af den første nyere nordiske straffeprocesslov i 1887 og den hurtige tilblivelse af Borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge af 1902. 1890 ledede Hagerup debatten om indførelse af betinget dom på et nordisk juristmøde. 1891 holdt *Union internationale* møde i Kristiania under kraftig medvirkning af Getz - først i 1913 holdt denne forening sit møde i København. 1892 oprettedes den norske Kriminalistforening som Nordens første. Pryglestraffen, som i Danmark forpestede atmosfæren hele næste årti, afvistes i Norge allerede 1896 af straffelovskommissionen.

Intet under, at beslutningen om oprettelse af en Dansk Kriminalistforening fuldbyrdes efter endnu et norsk indtryk, nemlig - som Goll mindedes ved foreningens første kvartsekel under jubilæumsmødet den 15. november 1924 - kort efter Det 9. nordiske Juristmøde i 1899 i Kristiania, hvor spørgsmålet om indførelse af såkaldt afflikitive straffe, dvs. straffe forbundne med positive korporlige ubehageligheder som prygl, sult, hårdt sengeleje m.v. debatteredes. Mange danske deltagere fra mødet fandt i den følgende tid sammen - man kan lade fantasien lege med tanken, at de mere søstærke medlemmer allerede har drøftet det på dampskibet under hjemrejsen - og overtalte den ny professor i strafferet *Carl Torp* til at påtage sig hvervet som formand i den påtænkte forening, medens Goll blev sekretær.

Goli synes at have været en drivende kraft ved oprettelsen. Efter hans død har hans søn Hans Goll under årsmødet 1939 bemærket, at foreningen grundlagdes i Golls dagligstue, og Golls enke Vera Goll har i sine erindringer *Gift med Rigets Anklager* (1943) udtalt, at da Torp havde vanskeligt ved at tage sig sammen, benyttede hun sig af, at hun og han under en søndagstur i Dyrehaven var kommet forud for de andre, og gav ham "med en ung Kvindes hele Courage ... det glatte Lag", hvorefter han gav sit tilsagn, og det første møde fandt sted i Golls hjem.

*Carl Torp (1855-1929)
Medstifter af Dansk Kriminalistforening og foreningens
første formand (1899-1929)*

I det sidste nummer for 1899 af NTfF stod under overskriften *Dansk Kriminalistforening* følgende:

Under dette Navn er der den 14. November d. A. stiftet en Forening, der har udsendt følgende Opraab:

De stærke Brydninger, som navnlig i de sidste Aartier ere opstaaede indenfor Strafferettens Omraade, og som, tildels i Sammenhæng med de store sociale Problemer, have bragt saa godt som ethvert kriminologisk Emne under fornyet Diskussion, har ført til Dannelsen af en alle Nationer omfattende Forening, *Union internationale de Droit pénal*, hvis Opgave er den videnskabelige Undersøgelse af Forbrydelsen, dens Aarsager og Midlerne til dens Bekæmpelse, og hvis Grundopfattelse kortelig udtrykt er, at Strafferetten saavel theoretisk som praktisk bør bygges paa empirisk Grund, med Benyttelse af og under fuld Hensyntagen til de sociologiske og antropologiske Videnskabers samt Straffuldbrydelsens Resultater. I Tilslutning hertil har der i mange Lande, deriblandt i vort Naboland Norge, dannet sig lokale Kriminalistforeninger som Afdelinger af International kriminalistisk Forening.

Da en Revision af vor gældende Straffelov, der ogsaa af andre Grunde maa anses betimelig, med Nødvendighed vil paatrænge sig, naar den paatænkte Reform af Straffeprocessen gennemføres, og da det under disse Omstændigheder maa anses for særlig ønskeligt, at der i saa vide Kredse som muligt vækkes Interesse for og Forstaaelse af Strafferettens Problemer og særlig de nævnte moderne Bevægelser Betydning for samme, have vi Undertegnede besluttet at stifte en *Dansk Landsgruppe af International kriminalistisk Forening* og i Forbindelse hermed en *Dansk Kriminalistforening* ...

Opråbet var underskrevet af ikke mindre end halvtreds af de fremmeste danske kriminalister, dommere, embedsmænd, universitetsfolk, sagførere, læger, en enkelt fængselspræst. Justitiarius i Højesteret, i den Kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret (senere Østre Landsret) og i Københavns Kriminal- og Politiret (senere Københavns Byret) var der, Justitsministeriets departementschef ligeså. Kun Goos, endnu på denne tid anset som fagets største koryfæ, manglede.

Følgende syv mænd, fem jurister og to læger, stod som indbydere og blev foreningens første bestyrelse:

Carl Torp, professor (1855-1929), foreningens formand til sin død. Han var officerssøn, født i Flensborg; faderen generalkrigskommissær, senere direktør for Kjøbenhavns Sporvejselskab. En øjensgade hindrede Torps ønske om en karriere som søofficer. Som jurist var han oprindelig civilist og skrev disputats om *Besiddelsen og dens Betydning i retlig Henseende* (1884), og som før nævnt overtog han strafferetten fra 1891. I nekrologen i Københavns Universitets Festskrift ved årsfesten 1930 betegnes han som skribent langt mere end underviser, samtidig som verdensmanden blandt videnskabens dyrkere. Modsat Goos var han venstremand, 1894-1900 borgerrepræsentant i København. Efter partisprængningen 1905 søgte han forgæves valg til Folketinget i 1906 som kandidat for det Radikale Venstre.

August Goll (1866-1936), foreningens sekretær til 1908 og dens formand fra 1929 til sin død. Født i Bergen af blandet hollandsk-nordnorsk slægt, politifuldmægtig, senere politiinspektør i København, 1908 byfoged i Aarhus, 1919

August Goll (1866-1936)
Medstifter af Dansk Kriminalistforening og foreningens
anden formand (1929-1936)

civildommer i Københavns amts Nordre Birk, 1925 rigsadvokat. Han beskrives som frodig, charmerende, impulsiv, kanhænde også barsk, egenskaber, som til fulde fremtræder i hans mange indlæg i Dansk Kriminalistforenings årbøger. Som kriminalist var han frem for alt kriminalpsykologen, hans interessefelt den enkelte forbryder og dennes bevæggrunde. Samtidig var han tidens store danske Shakespeareaner, den første formand for det danske Shakespeareselskab. Hans bog *Forbrydertyper hos Shakespeare* (1907) er ikke juristens tidsfordriv på et helt andet livsområde, men en enestående analysesamling, kriminalistik og dramaturgi i en sammensmeltning, vel ingen anden har ydet. Brutus og Cassius fremstilles som typer på politiske forbrydere, Macbeth som lejlighedsforbryderen, Lady Macbeth som den typiske kvindelige forbryder, der handler ikke for sig selv, men for sin nærmeste, her ægtemanden, Richard III som instinktforbryderen af begærlighed, Jago som instinktforbryderen af ødelæggelseslyst. Men også af den sidste halshuggede forbryder i Danmark Jens Nielsen har han givet en lang og indtrængende skildring, en Caliban indesluttet i Horsens Tugthus. Goll kunne fortjene en ordentlig levnedsskildring dækkende hele hans indsats.

Stener Grundtvig (1860-1942), salmedigteren N. F. S. Grundtvigs sønnesøn, inspektør ved Københavns Fængsler 1895, herredsfoged 1910, dommer ved Frederiksberg Birkeret 1919-1933. Hans kamplystne temperament bevirkede omkring 1910 et trist brud med den øvrige bestyrelse, men ses også i hans to højesteretssager om omfanget af dommeres beskyttelse overfor regeringen. Den første sag, UfR 1923,821 H, hvor han var selvmøder mod Justitsministeriet, endte remis, idet dommen afgjorde, at en dommer ved et tredommerembede nok måtte tåle mindre omlægninger som udskiftning af fogedsager m.v. med skifteretten, men ikke en afgørende forøgelse af arbejdsbyrden som tillæg af hele strafferetsplejen. I den anden sag, UfR 1935,1 H, forsøgte han og fem andre dommere ved sagsanlæg mod Finansministeriet forgæves at få loven af 1933 om aldersgrænse for dommere og de dermed forbundne pensionsregler kendt grundlovsstridig. Han var redaktør af NTfF, så længe det bestod, og skrev en masse særlig om fængselsforhold. *Dødsdomme i Danmark 1866-1892* (1893) er vel hans kendteste værk.

Carl Theodor Ussing (1857-1934), juristsøn fra Flensborg (hans fader var appellationsråd), hvor han oplevede fjendtlig indkvartering i sit hjem. Dr.jur. 1884 på disputatsen *Anders Sandøe Ørsted som retslærd*, auditor i hæren, assessor 1895 i Kriminal- og Politiretten, i 1905 i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, hvis justitiarius han blev 1910. Udover dommergerningen gjorde han sig afgørende gældende på to andre felter: Han var formand i udvalget, som gennemførte loven om Den faste Voldgiftsret (nu Arbejdsretten) og rettens første formand til 1920, og 1914- 24 var han juridisk direktør i Nationalbanken. Han søgte denne stilling for at blive aflastet, men Verdenskrigen og senere Landmandsbank-sagen gjorde disse år til hans uroligste.

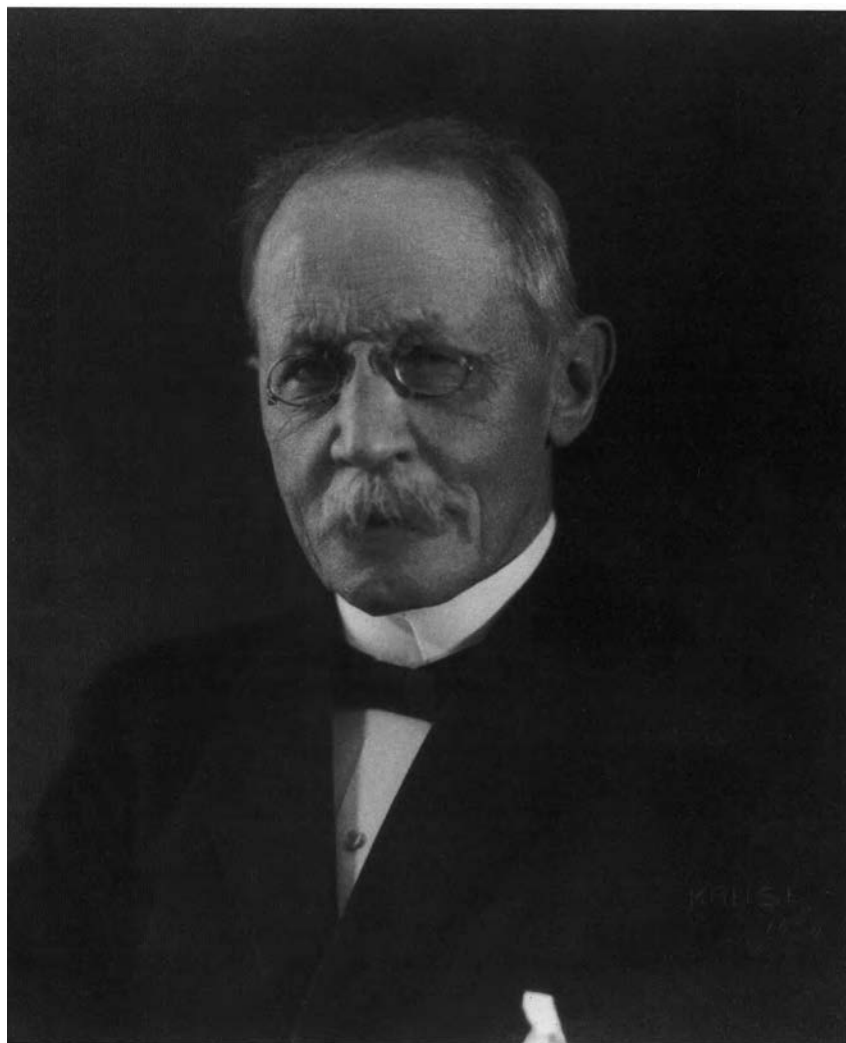
Richard Severin Gram (1857-1936), juristsøn (faderen professor). Dr.jur.

Stener Grundtvig (1860-1942)
Medstifter af Dansk Kriminalistforening og redaktør af NTjF (1897-1912)

Carl Ussing (1857-1934)
Medstifter af Dansk Kriminalistforening.

Richard S. Gram (1857-1936)
Medstifter af Dansk Kriminalistforening.

1889, *Om Motivets Betydning i strafferetlig Henseende*, assessor i Kriminal- og Politiretten 1890, i Landsover- samt Hof- og Stadsretten 1902, i Højesteret 1909, justitiarius/præsident 1918-1928. Formand for Retsplejeudvalget, censor ved de juridiske eksaminer, medredaktør af Ugeskrift for Retsvæsen, direktør for den Suhrske Stiftelse, formand for det Anders Sandøe Ørstedeske Prismedaille-legat etc. etc.

Alexander Friedreich (1849-1932), bestyrelsens nestor, psykiater. 1898 overlæge ved Kommunehospitalets Sjette Afdeling. Hans medvirken til sindssygeplejens modernisering er vel hans væsentligste indsats. For kriminologien gjorde han mest ved bogen *Tilregnelighed fra Lægens Standpunkt* (1910), som kom til at spille en ikke ringe rolle i den nye straffelov.

Christian Geill (1860-1938), fængselslæge i København 1896-1901, senere i en årrække overlæge ved Viborg sindssygehospital og medlem af Retslægerådet. Han skrev en mængde om kriminologiske emner, bl.a. sædelighedsforbrydelser, væsentligst *Kriminal-antropologiske Studier over danske Forbrydere* (1906). Han var en klar modstander af Lombrosos teorier om "den fødte Forbryder" og har skrevet mange gange imod dem, således også 1906 i NTfF i en sarkastisk omtale af den VI internationale Kongres for Kriminal-Antropologi i Turin, en noget grotesk hyldelse til Lombroso.

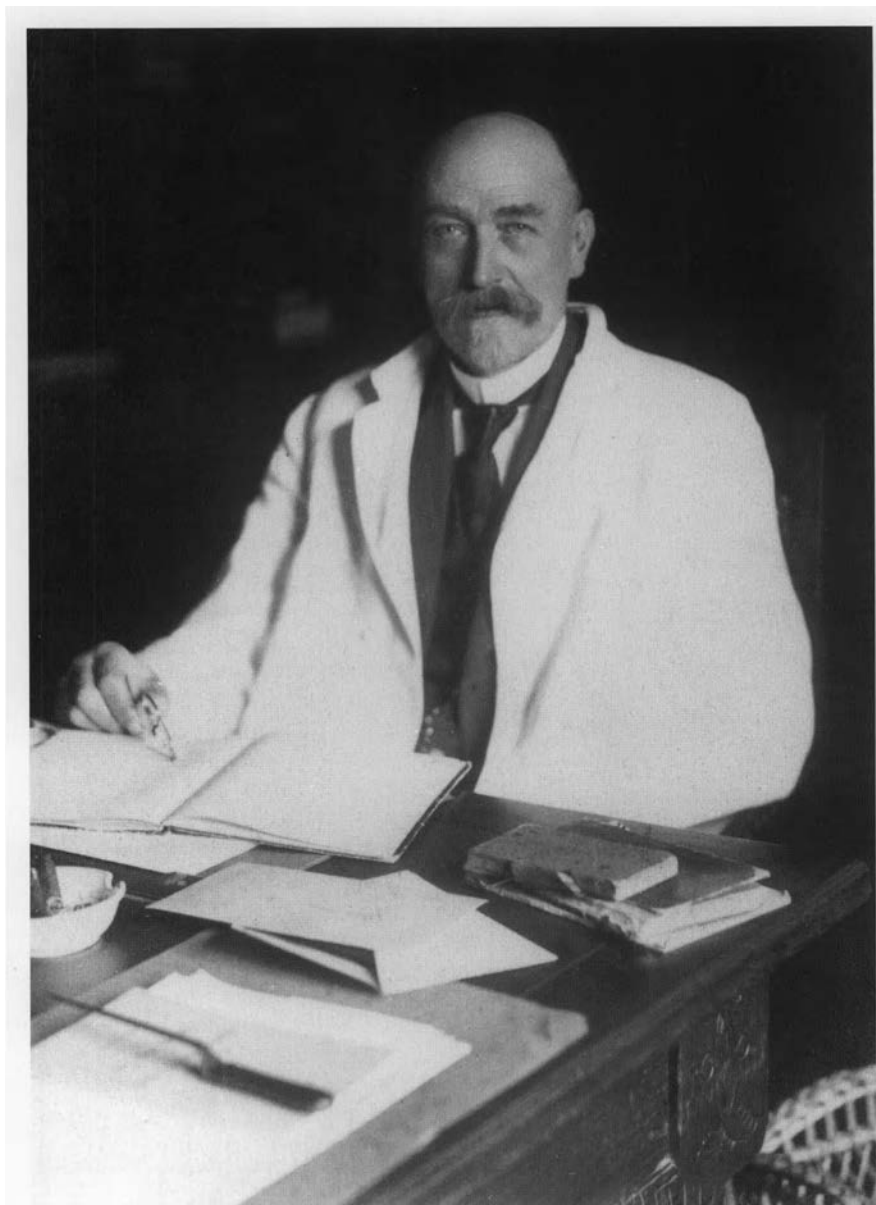
Sådan var Dansk Kriminalistforenings første bestyrelse, i høj grad morgendagens mænd. Kritiske, flere af dem kampglade polemikere, men ikke betydningsløse rabulister, som kunne ignoreres eller skubbes til side, hvilket foreningens senere eneste fjende og *bête noire*, justitsminister Alberti, kom til at mærke.

Der var ingen sorte skyer, da foreningen holdt sit første store årsmøde 24.-26. september 1900. Det forsonlige forhold mellem foreningen og den gamle tids mænd, i hvert fald på det personlige plan, viste sig ved, at Goos, som netop var blevet justitsminister i Hannibal Sehesteds regering, Højres sidste forsøg på at holde Venstre udenfor, ikke blot blev medlem af foreningen - omend ikke medlem af International kriminalistisk Forening, hvad 94 af foreningens 163 medlemmer var - men endog præsident og ordstyrer for dette første møde. Luften har været ladet med spænding efter Goos' venlige åbning af mødet. Hvad ville Torp sige i indledningsforedraget?

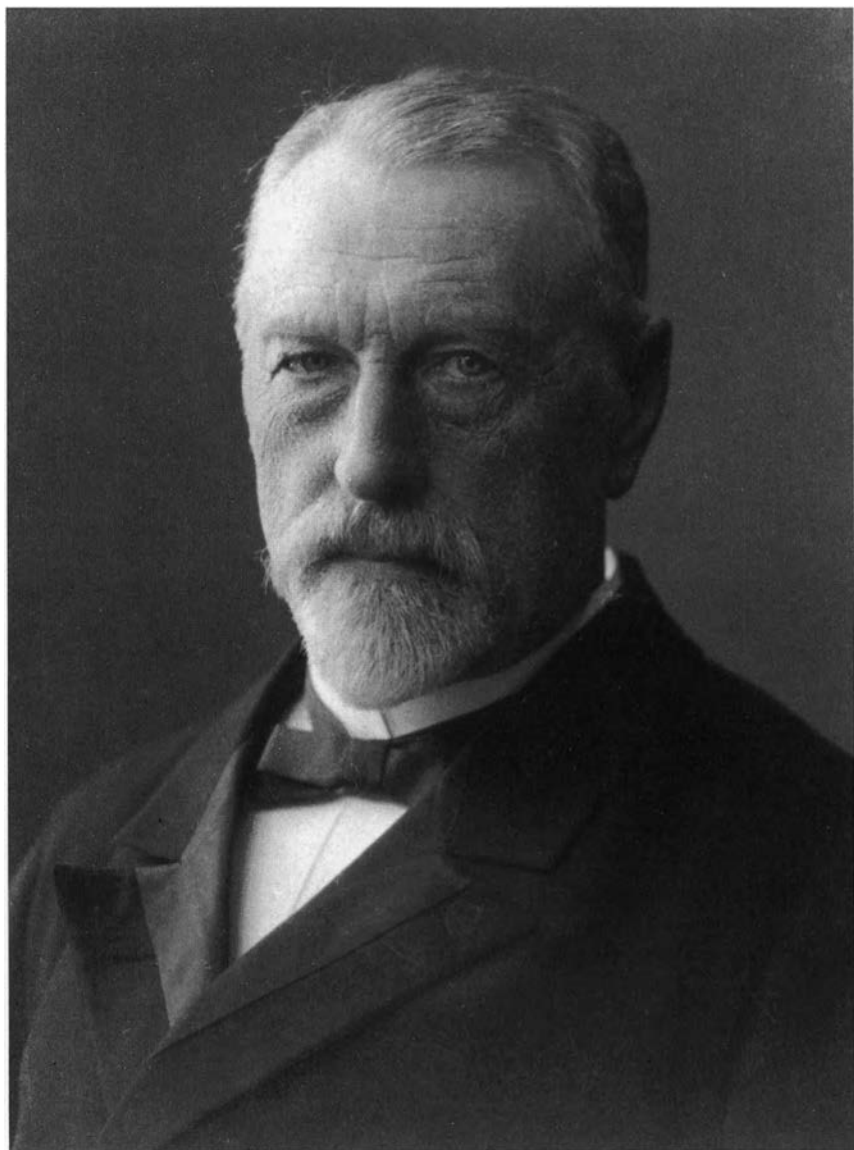
I dette foredrag, som endnu næsten hundrede år efter har bevaret sin friskhed, slog Torp fast, at moderne kriminalpolitik ikke er ensbetydende med ensidige mildnelser - en misforståelse, som ikke er ukendt i vore dage. Den blotte "Humanitetsfølelses mildnende Indflydelse" kan let føre på afveje. Medfølelse må grundes på forståelse. Strænghed over for nogle kan komme på tale, men "en Strænghed, der ikke har sin Grund i en selvretfærdig Indignation, men i Forstaaelsen af, at den [af hensyn til samfundet] er nødvendig". Torp kræver empirisk forskning, og officersætlingen citerer med aplomb: "Pour qu'on puisse combattre un ennemi avec espoir de succes, il faut avant tout le connaitre. Or cet ennemi le criminel, les juristes ne le connaissent pas". Uden at kræve en trosbeken-

Alexander Friedenreich (1849-1932)
Medstifter af Dansk Kriminalistforening.

Christian Geill (1860-1938)
Medstifter af Dansk Kriminalistforening.

Carl Goos (1835-1917)
Præsident ved Dansk Kriminalistforenings første møde år 1900.

delse af medlemmerne tager han skarpt til orde mod gengældelseslæren, som han betegner som ufrugtbar på tanker, men strækker hånden ud til praktisk samarbejde med lærens tilhængere og imødeser med glæde kritik fra disse, hvis han og hans går for vidt.

Goos brummede: "Da det ikke er Hensigten, at der skal være Diskussion efter dette Foredrag, vil der ikke være Lejlighed for dem, som staa paa et andet Standpunkt end det af Foredragsholderen udviklede, til at tage Reservationer overfor visse Punkter af Foredraget." Derefter fremhævede han Torps løfte om upartiskhed. Goos udviste noblesse ved at skaffe foreningen et årligt statstilskud på 500 kr. som treårig bevilling, idag et ringe beløb, men det skal ses i forhold til, at det første regnskab (for 1900) viste indtægter på ialt kun 1.504,27 kr., nemlig udover de 500 kr. medlemsbidrag på 656 kr., en engangsbevilling på 300 kr. fra det Classenske Fideikommis og renter m.v. 48,27 kr.

Lige fra begyndelsen var den største udgiftspost trykningen af foreningens årbog med fuldstændigt stenografisk referat ikke blot af foredragene, men også af indlæg, i et vist omfang endog tilråb fra salen, hvilket gør disse årbøger til et så rigt materiale for den, som måtte ønske viden om århundredets kriminalpolitik på et særdeles livsnært plan. De første mange årsmøder strakte sig alle over tre dage, og de trykte referater overstiger de første gange to hundrede sider - senere blev de kortere. Et indledende foredrag foreligger ofte i manuskript og kan forholdsvis let offentliggøres, men den her valgte form viser, om foredragsholderen står alene, og giver en senere læse mulighed for at aflæse synspunkternes nuancer.

Ved dette første møde var emnerne *Oprettelse af Kriminalasyler* (psykiateren, tidligere overlæge for "Sjette Afdeling", dvs. Københavns Kommunehospital's afdeling for psykiske patienter *Knud Pontoppidan* og Gram indledere), *Betingede Straffedomme* (Ussing og byfoged, borgmester *Charles Nanke*), *Bødestraffens formaalstjenlige Ordning* (Torp og Goll), *Foranstaltninger med Hensyn til forsømte og forbryderiske Børn* (borgmester *Jacob i*).

Kriminalasyler kunne man aldrig blive enige om. Lægerne, der dominerede drøftelserne, var imod, særlig Pontoppidan, som ønskede de sindssyge forbrydere spredte på sindssygehospitalerne. Overlæge *Hjalmar Helweg*, senere forfatter til den meget sejlivede lærebog *Den retslige Psykiatri i kort Omrids* (1939, først afløst 1996), nævnte dog heroverfor den plet, der sættes på sindssygehospitalerne derved, at de rummer forbrydere. Den vedtagne resolution - i foreningens tidligere år bestræbte man sig på størst mulig virkning gennem vedtagelse af resolutioner - var intetsigende. Goll fortsatte diskussionen i NTfF det følgende år og fik svar på tiltale fra Pontoppidan.

Ussing talte overbevisende om de korte frihedsstraffes skadelighed, herunder med påpegning af, at fængslet mister sin afskrækkende virkning for den, der har afsonet en sådan kort straf; han bliver blasert, "var det ikke værre?" *Betinget dom* i form af strafudsættelse foretrækkes frem for den i tiden hyppigt brugte

betingede benådning, som ikke kan være den rette form, når benådning gives på grundlag af omstændigheder, som allerede var til stede, da dommen faldt. Nanke redegjorde for en enquête hos et stort antal underretsdommere og konkluderede, at helt op til en fjerdedel af alle dømte kunne have fået betinget dom, hvis den norske lov herom af 1894 havde været gældende. Kun et par dommere havde udtalt sig imod betinget dom, men mange havde ønsket et system af betinget tiltalefrafald også svarende til norsk lov. Undersøgelsen er et godt eksempel på den empiriske fremgangsmåde, som anbefaledes i Torps indledningsforedrag. Her var den vedtagne resolution tilsvarende klar.

Både Torp og Goll kritiserede skarpt den gældende udformning af *bødestraf-fen*, både ved dens fastsættelse, hvor der ikke toges hensyn til den skyldiges betalingsevne, og navnlig ved dens inddrivelse eller rettere manglende inddrivelse, idet bøden ved manglende betaling straks gik til afsoning, også når den kunne være betalt, eventuelt med en kortere henstand, endog således at afsoneren kunne fravælge lovens ordning, afsoning ved simpelt fængsel (dvs. hæfte), og i stedet vælge afsoning på vand og brød i langt kortere tid. Med Golls ram-mende formulering: "Bødestrafen [er] ikke en Formuestraf, men en Frihedsstraf, som den, der kan og har Lyst, har Lov til at købe sig fri fra." Torp foreslog for de tilfælde, hvor inddrivelse var umulig, en subsidær straf af tvang til arbejde for det offentlige uden frihedsberøvelse - det er allerede samfundstjenesten, der kommer på tale. Den utrættelige Goll påtog sig at skrive til mænd i ledende kommunale stillinger i hele riget for at undersøge, om der var praktiske muligheder for aftjening af bødestrafte ved frivilligt arbejde for det offentlige.

Da Goll gennemgik det indvundne materiale ved årsmødet 1901, fremkom på den ene side, at det praktiske problem var mindre end antaget, bl.a. fordi bøderne faktisk betaltes i pænt omfang - tidens kriminalstatistik synes ikke at have været den bedste - men også at muligheden for aftjening af bøden ved frivilligt arbejde var meget begrænset. Goll mente selv, omend på beskedent faktisk grundlag, at fagforeningernes modstand ville få ordningen til at strande i kommuner, der "beherskes af en arbejdervenlig Majoritet". Forslaget løb ud i sandet. Måske burde man have lyttet mere til Grundtvig, der med påpegning af, at hele tre bormholmske jurisdiktioner havde udtalt sig til gunst for en sådan ordning, foreslog, at den forsøgsvis toges i brug på Bornholm. I vore dage har vi jo set, at det geografisk afgrænsede forsøg spillede en god rolle inden gennemførelsen af samfundstjeneste som strafform - men vi mangler den stadig som alternativ til bødefafsoning.

I en lang anmeldelse af årsmødet i NTfF 1901 oplyste den flittige bidragsyder, kriminalretsassessor *C. E. Cold*, at den forkætrede anvendelse af fængsel på vand og brød som subsidær straf havde den fordel, at små voldssager kunne afgøres hurtigt og enkelt. Han kan meget vel have haft ret. En god praktisk dommer kan få noget godt ud af også en principielt forkastelig ordning.

Der var ikke megen tid til det sidste emn *Q. forsømte og forbryderiske børn*,

men det kritiseredes, at en vigtig betænkning fra 1895 ikke havde haft følger, og der vedtoges resolutioner både om forhøjelse af den kriminelle lavalder fra 10 år til mindst 14 år og om mere kraftig indskriden over for børn og personer op til 18 år, om fornødent ved unddragelse fra forældremyndigheden. Goos fremsatte iøvrigt et lovforslag om spørgsmålet få måneder efter mødet, men det gennemførtes ikke inden regeringsskiftet i 1901, "Systemskiftet", hvor Højre måtte overgive magten til Venstre.

Med tak til præsidiet og genvalg af bestyrelsen ved akklamation sluttede dette første årsmøde.

II HELTETID 1901-1908

Ved det andet årsmøde i september 1901, to måneder efter regeringsskiftet, udtrykte Torp foreningens forhåbninger til den nye regering - hvis konseilspræsident, professor dr.jur. *Deuntzer* i 1880 havde deltaget i den Nordiske Penitentiaire Forenings møde i København - "og [med fremhævelse af børnesagen] særlig den nuværende Justitsminister". Straffelovreformen var stadig det store mål.

Mødeemnerne var *Straf og andre Foranstaltninger overfor berusede og Alkoholister* (Friedenreich og fuldmægtig, senere kriminalretsassessor *Frederik Rüdinger*), *Varetægtsarresten* (kriminalretsassessor, senere højesteretsassessor, dr. jur. *Erland Tybjerg*) samt *Professionel Injuriering og Krænkelser af Privatlivets Fred* (overretssagfører, senere højesteretssagfører, forsvarer i rigsretssagen 1910 og justitsminister *Frits Bülow*).

Rusens strafferetlige betydning er et af de emner, man aldrig bliver færdig med. En læge vil være tilbøjelig til at antage utilregnelighed ved forbrydelser begåede i rus, medens juristen i lighed med Ussings karske ord under debatten vil følge den almindelige retsopfattelse, "hvad drukken Mand gør, skal ædru Mand svare til". Stadig ifølge Ussing svarede dette til praksis, hvor retterne uden for København citerede Straffeloven (af 1866) § 39 om nedsat straf ved nedsat tilregnelighed og dog gav samme straf, som man ville have givet uden dette citat, medens man i København antog fuld tilregnelighed. "Men det er hverken sundt eller rigtigt, at Straffepraksis ikke følger Straffeloven. I dette Tilfælde synes jeg ikke, der er nogen Tvivl om, at Straffeloven maa forandres."

Tybjergs indledningsforedrag om *varetægtsfængsling* har interesse også idag. Han fastslår den statistisk betydelige anvendelse af varetægtsfængsling i Danmark sammenlignet med andre europæiske lande og foreslår bl.a. en hurtigere behandling af småsager, herunder en opgivelse af kravet om en detaljeret "uforbeholden" tilståelse som vilkår for hurtig dom i tilståelsessag, hvilket ikke kan opnås, når tiltalte på grund af beruselse intet husker, men ikke betvivler øjenvidnernes sandhed (jeg kendte ikke Tybjergs foredrag, da jeg i 1985 i UfR foreslog en tilsvarende praktisk udvidelse af adgangen til dom på grundlag af tilståelse). Han foreslår faste grænser for fængslingens varighed. En sardonisk tone høres i hans referat af inspektør Grundtvigs fortælling om, at "en af Fængslets Betjente en Dag kom ind til ham og sagde, at nu var Arrestanten i Celle Nr. det og det da ifærd med at blive gal, nu vilde han appellere Arrestdekretet". Provindsdommeren Nanke malede et lidt lysere billede og nævnte, at fangerne aldrig bad om arbejde, men betragtede varetægtsperioden som ferie. Ussing ønskede som indlederen en hurtigere behandling af tilståelsessager og fremhævede nytten af medvirken af forsvarer. Debatten fik en skarpere tone henimod slutningen - referatet nævner "Uro og Afbrydelser" - da højesteretssagfører *Svend Høgsbro* nævnte brugen af varetægtsfængsling til at gøre arrestanten "mør", hvilket dommerne afviste.

At *professionel injuriering* har været et underholdende emne, ses på det store antal indlæg. Flere, bl.a. senere præsident for Østre Landsret *Olaf Haack*, ønskede hård indskriden mod de værste blade, medens både folketingsmedlem, forlægger *Gustav Philipsen* og *Hans Munch-Petersen* advarede bl.a. mod, at man i bestræbelserne for at ramme de professionelle injurianter fremelsker en ny kategori: professionelle injurierede.

Debatten om varetægtsfængsling pågik samtidig i NTfF. Grundtvig hævdede i 1900, at 677 af de 2.164 personer, som i 1899 fængsledes i København, ikke burde have været fængslede, da der var misforhold mellem straffen og varetægten; det gav dønninger i dagspressen, og på første side af næste årgang trak han lidt i land og sagde, at han ikke havde villet udtrykke, at fængslingen ved kendelsens afsigelse havde været uforsvarlig eller lovstridig. Ussing gik i gensvar 1901, men Grundtvig fastholdt. En del af striden vedrørte spørgsmålet, om strafferammen for den påsigtede forbrydelse (således Ussing) eller den konkret forventede straf (Grundtvig) burde være afgørende for, om fængsling kunne ske. Ussing havde formentlig ret i, at Grundloven ikke forbød den første fortolkning, men Retsplejeloven har lige fra 1919 fulgt Grundtvig. Ussing og en anden kriminalretsassessor *August Schou* udarbejdede for 1902 og 1903 grundig varetægtsstatistik for København (NTfF 1903 og 1905), og Schou konkluderede, at kun en afskaffelse af inkvisitionssystemet ville medføre en væsentlig nedgang i anvendelsen af varetægtsfængsling.

Redaktør Grundtvig underholdt også NTfF's læsere med kuriøse oplevelser fra fængslets dagligdag, 1902 således med "en tro Kopi af et paa et Kloset i et af Fængslerne fundet Aktstykke", hvor en fange med tanden af en kam havde videregivet advarsler ved gennemstikning af enkelte bogstaver i en amerikansk avis. Fængslet udleverede "til øjeblikkelig Brug i letforstaaeligt Øjemed" sådant papir, idet man undgik rent papir for at vanskeliggøre korrespondance og undgik danske aviser for ikke at give fangerne oplysninger om egen sag.

NTfF bragte endelig 1901 Goos' varme nekrolog over den alt for tidligt døde Getz, "et godt Livsværk Mindet om en god Mand". Den principielle strid dukker frem ved Goos' påpegning af, at Getz' straffelovsudkast er blevet berømmet af både von Liszt og dennes kraftige modstander Lammasch.

Med et halvt års forsinkelse afholdtes næste årsmøde i april 1903 - til gengæld var der internationalt kriminalistmøde i St. Petersborg 1902. Emnerne, alle fra den internationale forenings program, var *En gennemgribende Omordning af Fængselsvæsenet som Forudsætning for en rationel Ordning af Fængselsstraffen* (Torp og fuldmægtig, senere direktør for Fængselsvæsenet *Thorkil Fussing*), *Professionelle Forbrydere mod Ejendomsretten* (Ussing) og *Opfølgning fra 1900-mødet om sindssyge Forbrydere* (Gram).

Vedrørende *Fængselsstraffen* fastholdt Torp påny de korte frihedsstraffes skadelighed, nu ved dokumentation af det betydelige tilbagefald, og tog til orde for

overførelse af hele fængselsvæsenet til staten. Grundtvig slog koldt vand i blodet med, at tilbagefaldet ikke var værre efter korte end efter lange straffe, og at man ikke kunne undvære de korte straffe helt. Visse fanger, således betlere, havde ifølge Grundtvig et lille tyveri i baghånden for at opnå fængsel på vand og brød uden arbejdspligt frem for tvangsarbejde.

En udløber af debatten var en artikel af professor *Harald Westergaard* i NTfF 1904 *Om Vand- og Brødsstraffens Indflydelse paa Legemsvægten*, som ikke uventet antydede den lange (op til 6 gange 5 dage) vand- og brødsstrafs tærende virkning på fangerne.

Ussing ønskede skærpede straffe over for *professionals* (man anvendte det engelske ord). Det drastisk levende foredrag skildrede den professionelle pralier i munter, "stærkt konsumerende Kreds det, at have været "over Vandet" [dvs. afsonet i Horsens] .. ligesaa ærefrygtindgydende som andre Steder det, at have deltaget i begge Krigene". Forbryderen, ikke forbrydelsen, skulle være målestok for straffastsættelsen. Ikke alle stadigt tilbagefaldende kunne dog kaldes professionals, således ikke "driverter", et udtryk anvendt af birkefuldmægtig *Askov*, Søndre Birk, om en siden 1880 63 gange for mindre overtrædelser, formentlig mest betleri, straffet mand. Læseren ser allerede i kimingen sikkerhedsforvaring for professionals og arbejdsbus for driverter, men også afgrænsningsvanskelighederne over for andre lovovertrædere. Forslag, herunder fra politiinspektør *Henrik Madsen*, om bedre indskriden mod hæleri, incl. den groft uagtsomme tilforhandling, og regulering af pantelånervirksomhed synes den mest udsigtsrige del af Ussings program.

Den næsten endeløse debat om de *sindssyge Forbrydere* - det var ikke sidste gang, og man besluttede at fortsætte på næste møde - viste frontdannelsen, som den bestod under hele den nye straffelovs tilblivelse: Lægerne (måske undtagen *Friedenreich*), men af juristerne kun *Torp* (senere også *Goll*), krævede - som i norsk ret - straffrihed og sikkerhedsforanstaltninger for de sindssyge, de i højeste grad åndssvage, "idioterne" og den højeste grad af rus, "døddrukkenhed". Modsat foreslog de øvrige jurister, i første omgang *Gram*, straffrihed ikke efter et medicinsk, men et psykologisk kriterium, vist ved formuleringen "utilregnelig", hvilket som bekendt blev Borgerlig Straffelovs løsning. Den principielle uenighed var nok større end den praktiske. Et fornuftens jævne ord kom fra Ussing, der som praktisk dommer foretrak at straffe en kronisk sindssyg for hans sjældne forbrydelser snarere end at underkaste ham langvarige sikkerhedsforanstaltninger. Ved debattens fortsættelse under årsmødet 1904 fremhævede han, at retsfølelsen måtte sige nej. "Teorien skaber ikke Retfølelsen, den fortolker den....Retfølelsen [kan] meget ofte ... standse Teoretikeren og sige: De løber forkert. De maa finde paa noget andet." Schou, indleder i 1904, bestred ikke retsfølelsens berettigelse som defineret af Ussing, men tilføjede, at det ofte er set, at retsfølelsen er en opbevaring af forlængst døde teorier - og så nævnte han tidens store tvistepunkt, *Prygleloven*.

Efter de levende, men fredelige debatter 1901 og 1903 brød stormen løs i efteråret 1903 med justitsminister *P. A. Albertis* lovforslag om bl.a. anvendelse af legemsstraf, op til 27 slag på ryggen, for mandspersoner mellem 15 og 55 år som tillægsstraf for voldtægt eller forsøg derpå, for legemlig omgængelse med pgebørn under 12 år under skærpnde omstændigheder eller som ene- eller tillægsstraf for alvorligere voldsforbrydelser, særlig vold mod sagesløs person. Lovforslaget forsøgte at binde strafudmålingen for at undgå uensartethed som følge af mulige forskelle i dommernes syn på legemlig revselse. Bemærkningerne begyndte: "Det er en Kendsgerning, at Antallet af de Forbrydere, der i særlig Grad vidne om Gerningsmandens Raahed og Voldsomhed, i den sidste halve Snes Aar er tiltaget stærkt her i Landet.... udsondret sig et større Lag end tidligere, der skyer regelmæssigt Arbejde og Indordnelse under daglige Pligter, men er rede til alskens Udskejelser og Forbrydelser." Statistik for stigning i antallet af volds- og sædelighedsforbrydelser citeres. Det anføres, at "Bøllen" har agtelse for den legemlige revselse.

Albertis bevæggrunde for forslaget skildres forskelligt i de foreliggende fremstillinger, dels de generelle Danmarkshistorier, dels de nyere, kortfattede biografier af Knud Thstrup og Hans Lyngby Jepsen. Sidstnævnte antyder eller genfortæller snuskede rygter om et afsporet sjæleliv, men nok så vigtigt har vel været Albertis ønske om at skaffe sig venner i både politiske og uden-politiske kredse. Med Golls ord i jubilæumsforedraget i 1924: "Det var en Kvindeadresse med 182.000 Underskrifter, der havde bibragt Ministeren Overbevisningen om, at Kløene var Frelsen, og dette mægtige Antal vejede naturligvis adskillig mere til end de Par Hundrede Kriminalister i vor Forening - det blev dog os, der til sidst tyngede mest." Endelig kan man vel tilføje uden at komme ud på psykologiens overdrev, at en vis brutalitet i det hele var karakteristisk for Alberti.

Man skal ikke overdrive tidens modvilje mod legemlig straf. Efter straffeloven af 1866 kunne ris og rotting fortsat anvendes, hvor fængsel på vand og brød ellers var forskyldt, på drenge og unge mænd fra 10-18 år og piger fra 10-12 år, og som disciplinærstraf i fængslerne anvendtes den ligeledes (i den militære straffet afskaffedes den definitivt ved Straffelov for Krigsmagten af 1881). Om børneopdragelse, skolerne, hustugten etc. vil jeg slet ikke tale. Desuagtet ansås forslaget for at være et enestående tilbageskridt både i forhold til gældende lov og end mere de udbredte forventninger om en fremadskridende humanisering af strafferetten.

Kriminalistforeningen reagerede omgående. 26. november 1903, kun en halv snes dage efter forelæggelsen og førstebehandlingen af lovforslaget i Folketinget, holdt foreningen et offentligt diskussionsmøde med særlig indbydelse til bl.a. Rigsdagens medlemmer. NTfF - ikke Aarbogen - giver et levende referat. Gram - nu i Overretten - fremhævede den bestialiserende, ikke blot brutaliserende, virkning på "Pryglebødderne" og den manglende afskrækkende virkning på forbryderne, fordi straffen først kommer sent efter dom, modsat den omgæn-

de disciplinærstraf i fængslerne, som Gram ikke angreb. Han tilbageviste et af argumenterne for lovforslaget, nemlig at indførelse af pryglestraf i England i 1863 havde udryddet nogle særlig ondartede røverbander, de såkaldte "garrotters", idet disse bander tværtimod allerede var nedkæmpet ved traditionelle midler, bl.a. brug af angivere og hårde straffe inden lovens indførelse (Goll fulgte dette op i en artikel i NTff 1904). Han henviste til norsk ret, hvor legemsstraf ikke fandtes, og betegnede sluttelig pryglestraffens indførelse som et "Raahedsstempel paa den danske Nation", hvilket fik dirigenten, Sø- og Handelsrettens retsformand, til at reagere.

Goll: "Jeg har prygleet ca. 2000 af disse Bøller som Fuldmægtig i Københavns Politi, medens de vare smaa, og da var det den virkningsløseste af alle Straffe, idet den gav et Recidiv paa 55,5%, hvad ingen anden Strafart kan opvise." Han fremhævede prygl som et kulturelt tilbageskridt og hævdede, at kvindernes store adresse mod voldtægt kunne have ganske andre reformer i tanke. Torp kaldte forslaget reaktionært, ikke i politisk henseende, men som et kulturelt tilbageskridt, "...en Lov, der i hele Verdens Øjne vil stemple os som en Nation, der i Kultur staar paa Højde med Rusland eller Tyrkiet". Grundtvig fremhævede, at der ikke kunne slutes fra de utvivlsomt disciplinerende virkninger af prygl i fængslerne til livet udenfor, og refererede en meget privat enquête - 17 fængslede voldsmand - hvoraf de forstraffede langt foretrak prygl for længere tids indespærring, medens begynderne var i tvivl. Henimod slutningen fremhævede Ussing ultrahurtigt syv momenter til modvirkning af volden, herunder et for en gammel processualist som disse liniers forfatter interessant forslag om at give bevisbyrden fri modsat de for store og lovbundne beviskrav i den offentlige politiretsforhandling.

Medlem af Folketinget, højesteretssagfører Høgsbro, mindede Torp om, at denne ni år tidligere havde talt for pryglestraffen, og Torp anerkendte, at han aldrig burde have skrevet den sætning. En cand.jur. *Wilcke*, som to gange var blevet overfaldet i Københavns gader, vovede som den sidste taler at tale for lovforslaget- det skulle der mod til på dette tidspunkt.

Vera Goll fortæller i sine erindringer om mødet:

"Min Moder kom ud til os for at bede min Mand betænke sig af Hensyn til de mulige Følger, det kunne faa for ham, men han svarede, at denne Sag kunde han rent æresmæssigt ikke unddrage sig. Dagen før Mødet blev han angrebet af en heftig Angina med Feber over 39. Selve Dagen rystede Lægen paa Hovedet og vilde ikke tage noget Ansvar, og hen ad Aften var min Mand saa syg, at han bad mig gaa til Mødet og bringe Bestyrelsen sit Afbud.

I Forhallen til Industribygningen stod Gram, Grundtvig, Torp og Ussing og ventede spændt paa, om han skulde komme. Deres Ansigter fortalte mig, at de troede, Afbudet kun var et Paaskud. Det, vidste jeg, at han ikke vilde kunne bære. Jeg ilede til en Telefon, ringede hjem, men fik det Svar af Pigen, at Politiinspektøren var gaaet. Da jeg kom ned, stod min Mand der. Efter sin Tale kørte han hjem og gik i Seng.....

Af Sygdommen kom min Mand sig, men "Følgerne", som min Moder havde advaret imod, udeblev ikke.

Nogen Tid efter, da Stillingen som Vicepolitidirektør blev ledig, og min Mand saa nogen-

lunde var selvskreven til denne Post, henvendte han sig desangaaende til Minister Alberti.

Men denne svarede ham, at i hans Ministertid kom min Mand ikke videre. Ministeren kunde godt se, at han havde været stillet i en vanskelig Situation, men: "De har talt imod Deres Minister og maa derfor bære Følgerne deraf."

[Vera Goll fortæller videre, at da Goll nogle år efter søgte embedet som byfoged i Aarhus, overtalte I. C. Christensen Alberti til at hæve bandlysningen - med et skævt smil kan man tilføje, at det ikke var første gang, udnævnelse til et embede i Aarhus anvendtes som semi-forvisning.]

Goll bekræftede Albertis reaktion ved jubilæumsmødet i 1924 uden at nævne sin egen person, men alle har selvfølgelig vidst, hvem han talte om.

Kriminalistforeningens modstand, ikke blot ved mødet, men også ved en i hele landet udsendt piéce, var ikke den eneste, lovforslaget mødte. I Rigsdagen var samtlige socialdemokrater og vægtige mindretal i alle andre partier imod. I Landstinget var de tre gamle professorer fra Højre, Nellemann, Matzen og Goos, alle imod. Matzen påviste, at voldsforbrydelsen tværtimod Albertis begrundelse var faldet i forhold til folketallet siden 1870, og nævnte, at det farlige ved legemsstraffen er, at den virker til at tilintetgøre det gode, der endnu er tilbage i forbryderen. I en lang betænkning påviste Goos, at forslaget som stridende imod to hundrede års bestræbelser på mildning var et kulturelt tilbage-skridt. Selv konseilpræsident Deuntzer var imod, men trods nominel regeringschef var hans stilling svag over for det regerende Venstrereformpartis stærke leder I. C. Christensen, hvis forhold til Alberti var nært. I 1904 blev loven ikke gennemført - det siges, at Kong Christian IX ikke var ked af dette - men 1905 gennemførtes efter intense forhandlinger i flertalspartiet en "Midlertidig Lov om nogle Ændringer i Straffelovgivningen", hvor indførelse af legemsstraf i stærkt begrænset omfang ledsagedes af ægte reformer, særlig indførelse af betinget dom og forhøjelse af den kriminelle lavalder fra 10 til 14 år (hvilket å propos medførte en betydelig nedgang i anvendelsen af legemsstraf), øget mulighed for tiltalefrafald for sigtede under 18 år, også visse skærper over for volds- og professionelle forbrydere. Som Torp hånedes ved det næste årsmøde i oktober 1904, da de nye forslag var kendt, søgte man "at faa Pryglene til at glide ned ved at knytte dem til Reformen, der mærkelig nok alle ere hentede fra denne lidet agtede Forenings Spisekammer". Indtil 1909 eksekveredes pryglestraffen kun 11 - elleve - gange, og ved lovens revision seks år efter udgik pryglene, uden at nogen synes at have talt for deres bevarelse. Kgl. Anordning nr. 130 af 1905 af 8. august 1905 gav nærmere regler om fuldbyrdelsen af legemsstraffen som rotting eller tamp med beskrivelse af de anvendte redskaber.

Alberti glemte ikke, hvem der havde ydmyget ham. Udover behandlingen af Goll fjernede han fra og med finåret 1906-07 det statstilskud på 500 kr. årlig, som Goos havde skaffet Dansk Kriminalistforening. Da bevillingen var givet for 3 år ad gangen og fornyet 1903, kunne han ikke røre den før, men han var med den rammende svenske betegnelse långsint. Den alvorligste konsekvens af hans

vrede var, at da han den 11. august 1905, tre dage efter prygleanordningen, nedsatte en straffelovskommission, udpegedes ingen af foreningens ledende mænd, fra bestyrelsen kun lægen Geill. Kommissionens formand blev Justitsministeriets departementschef *Ricard* og dens bærende kraft Goos, begge iøvrigt på foreningens medlemsliste både 1904 og 1906. Forespørgsler om kommissionen besvarede Alberti med karakteristisk schwung: "Der sidder ingen i Straffelovskommissionen, som ikke bør sidde der, og der er ingen udenfor Straffelovskommissionen, som bør sidde der. Færdig!" Udelukkelsen af særlig Torp, som år efter af en senere regering inddroges først som enmandskommission, derpå som en af seks i endnu en kommission, har utvivlsomt forsinket en ny straffelovs gennemførelse ikke så få år, og det var vel den værste følge af Albertis vrede.

Samtidig med striden om Prygleloven holdt foreningen i oktober 1904 sit fjerde årsmøde, påny over tre dage. Emnerne var endnu engang *Tilregneligheds-spørgsmaalet* (Schou) - som jeg denne gang forbigår - *Løsgænger* og *Løsgængere* (Goll) og *Udkast til Lov om Vold og Legemsfor nærmelser* (herredsfoged, folketingsmand *Christopher Krabbe*).

*Løsgænger*i, vagabondage, betleri var et stadigt, næsten uløseligt problem i et ordnet samfund. Emnet behandledes på den Internationale Fængselskongres i Paris 1895, og samme år skrev Nanke, der som lokal øvrighed havde det inde på livet, en artikel i NTfF præget af hans detaillendskab bl.a. til tiggeriforbrydelsen; at bede om æg i Påsken eller boller ved Fastelavn er ligefuldt tiggeri, og en modsat opfattelse er en ikke-disculperende *error juris*. Ved årsmødet 1902 i den nye Underretsdommerforening, forgænger en til den år 2000 jubilerende Dommereforening, vedtoges efter forslag fra borgmester *Kampmann*, Vordingborg, en resolution med krav om kraftigere indskriden mod løsgængere. Goll og Nanke beskrev drastisk utilstrækkeligheden af det kommunale tvangsarbejde og de korte vand-og-brød straffe, og Goll foreslog et tostrengt system begyndende med tilsyn under et anerkendt velgørenhedsselskab og fortsættende med, hvis dette er virkningsløst, tvangsmæssigt ophold i en statsarbejdsanstalt ved øvrighedsbeslutning, ikke ved dom som straf, selvom et antal domme for forbrydelser, bl.a. betleri eller alfonseri, skal være en betingelse herfor. Forslagene satte sig ikke spor, de var unægtelig også barske.

Krabbe redegjorde i Kriminalistforeningen for sit, Torps og Henrik Madsens *Udkast til Lov om Vold m.v.*, som ikke indeholdt et ord om legemsstraf, samtidig med Albertis reviderede forslag og selvfølgelig i opposition til dette, hvilket viste sig ved påvisning af, at voldsforbrydelserne modsat justitsministerens forudsætning var gået ned. Forslaget ser uhyre moderne ud ved den betydelige udvidelse af adgangen til offentlig påtale i forhold til ældre ret og ved adgangen til skærpelse med indtil halvdelen ved gentagelse. En yderligere regel om ubestemt forlængelse af straffetiden for recidivister, som allerede er straffede efter gentagelsesreglerne, og som nu har begået endnu en alvorlig voldsforbrydelse og anses for særlig farlige, minder om gældende Straffelovs § 70 om forvaring,

men går ikke så lidt videre. Medlem af Landstinget *C. C. Andersen* anførte herimod, at når straffen er udsonet, er forbrydelsen også udsonet (men accepterede efterfølgende tilbageholdelse som sikkerhedsforanstaltning). Torp affærdigede meget kort protesten som udslag af den gamle gengældelseslære - idag ville vi nok tage den mere alvorligt.

Da ordstyreren påviste en mindre stilistisk fejl, replicerede Krabbe, vel med et smil, at sådant sker ved kollegial redaktion. "Tankefylden vinder ved det kollegiale Arbejde, men Formen bliver let mindre fuldkommen." Fornuftige ord at huske på!

Vinteren 1905-1906 holdt adskillige medlemmer ca. 25 foredrag om straffelovens revision rundt i landet - kun Bornholm forbigikkes - for helt op til tusind tilhørere. Det siger noget om tidens foredragskultur. Ved det femte årsmøde i april 1906 kunne Torp med almindelig tilslutning sige, at foreningen var mere nødvendig end nogensinde.

Emnerne var *Suggerede Tilstaaelser* (overlæge *Frederik Hallager* og kriminalretsassessor, senere generalauditor *Giørtz*), *Frihedsstraffens Virkemidler* (Grundtvig) og *Kriminalstatistik* (cand.mag. & jur. *Fog* og *Schou*).

Suggerede Tilståelser beskrev Hallager som urigtige tilståelser i god tro, altså ikke den bevidst falske tilståelse. Han fremhævede risikoen for suggestionen gennem forhøret, særlig det gentagne eller langvarige forhør, især over for personer med ustabil nervesystem, men også for autosuggestion. Ikke blot i heksebrændingenes tid, men også i samtiden forekom urigtige tilståelser i god tro - i denne forbindelse refererede han en sag om brandstiftelse, hvor to tilstod uafhængigt af hinanden, uden utilbørlig påvirkning under forhøret, men hvor ingen af tilståelserne anerkendtes. Hans sluttelige advarsel mod tilståelsen som bevismiddel var for vidtgående for juristerne - også jeg mener, at en tilståelse støttet af andre beviser er et særdeles godt bevis - og *Giørtz* pegede på faren ved at erstatte tilståelsen med andre, ringere beviser f.eks. vidnegenkendelser. Cold udtalte, at suggestion kunne være en pligt for forhørsdommeren, ja at al forhørskunst er suggestion, og gav en fin anekdote fra sin egen første tid, da en gammel dommer sagde: "Læg Mærke til, at naar De har en Person overfor Dem, kan De undertiden se Tilstaaelsen komme op i Halsen og staa og vibrere; saa gælder det at finde det rigtige Moment og det rigtige Middel til at faa den videre, den vil saa gerne op." Selv fandt han, mere praktisk end videnskabeligt, faren ved protokollationssystemet, som giver dommerens omskrivning af tilståelsen, ikke tilståelsen selv, og hvor dommeren og den afhørte kan have misforstået hinanden.

Et muntret indslag fremkom, da forfatteren *Palle Rosenkrantz*, her tituleret "Baron, cand.jur", inddrog Fejø-sagen fra 1880'erne med de mange falske tilståelser om barnemord og andre opdigtede drab, bl.a. mord på en bissekræmmer. Kriminalrettens justitiarius *Ingerslev* kunne straks korrigere, da han selv havde haft sagen og derfor måtte vide det

bedst, at disse hårrejsende tilståelser bestemt ikke var udtryk for autosuggestion, men skyldtes den stakkels sindssyge birkedommer.

Rosenkrantz havde i 1900 behandlet emnet i skuespillet *En Tilstaaelse*, hvor en dommer ved hårde forhør og langtrukken arrest fremtvinger en, som det viser sig, falsk, men bevidst falsk tilståelse. I en artikel i NTfF samme år kritiserede Cold den juridiske del af skuespillet og påviste særlig, at tilståelsen aldrig opfyldte kravet om troværdighed og bestyrkelse ved andre bevisligheder.

Under debatten om *Frihedsstraffens Virkemidler* fastholdt Grundtvig cellesystemet med isolation fra andre fanger for at undgå gensidig korruption; afsoning i fællesskab betød at straffe fangen for hans retsbrud ved at videreuddanne ham i forbrydelser på statens bekostning. De fanger, der råber mest efter omgang med vennerne, tåler denne omgang dårligst. Derimod vil omgang med ansatte og bevaret forbindelse med familien bringe fangen i berøring med langt flere end "mangen ensomt boende Mand paa Jyllands Hede og mangen Sypige paa sin Kvist". Goll talte med styrke mod langvarig cellestraf, som bør indskrænkes til et gennemgangsstadium. Han citerede, at samfundet ved at sende den akklimatiserede cellefange ud i livet handler som lægen, som lader patienten, der har holdt sengen i årevis, komme lige ud i vinterstormen. Fangernes gensidige påvirkning kan modvirkes ved differentieret anbringelse på afdelinger. På dette punkt har eftertiden fulgt Goll.

Debatten om *dansk kriminalstatistik, dens betydning og brugbarhed* afslørede nok aktuelle mangler, men viste også stor forståelse for nødvendigheden af en forbedret statistik og et nært samarbejde mellem statistikere og kriminalister. Ussing ønskede en forbedret retsplejestatistik bl.a. for at kortlægge retsplejens mulige indflydelse på kriminaliteten. En dråbe malurt dryppedes fra en birkefuldmægtig *Hugo Caspersen*, som beklagede, at kontorholdsvederlaget ikke holdt trit med de stadige ekstraarbejder bl.a. fra Statistisk Bureau. Det kan mine sekretærer tale med om!

Ved det sjette årsmøde i oktober 1907 var emnerne *Homoseksualiteten og Straffeloven* (Friedenreich), *Dødsstraf* (fængselsinspektør *Adolf Goos*) og *Fængselselskaberne* (fængselspræst *J. Munck*). Herudover nedsattes efter forslag fra bestyrelsen et udvalg til *Overvejelse af Foranstaltninger til Sikring af Behandling af psykisk defekte Børn og unge Mennesker, der anbringes til Tvangsopdragelse*.

Efter straffelov 1866 § 177, "Omgængelse mod Naturen straffes med Forbedringshusarbejde" (ikke længere med "Baal og Brand" som i Danske Lov 6-13-15), var visse former for *homoseksualitet* strafbare. I praksis spillede bestemmelsen længe en tilbagetrukket rolle (således den fyldigste kilde, *Wilhelm von Rosen: Månens Kulør, Studier i dansk bøssehistorie 1628-1912*, p. 694 ff.), idet § 185 om uterlighed anvendtes i stedet, og der har vel i både juridiske og retsmedicinske kredse været en forventning om, at en til § 177 svarende bestemmelse ikke ville blive optaget i en kommende ny straffelov, men i 1906-07 gennemfør-

tes en større sag efter § 177 i København (UfR 1908,251 KPD) under kraftig medvirkning af konstitueret assessor J. W. Wilcke (tidligere omtalt under det offentlige møde om Prygleloven). Blandt de anholdte var en kendt politimand, overbetjent *Carl Hansen*, en foregangsmand for daktyloskopi, d.v.s. brug af fingeraftryk, og forfatter til en vægtig artikel herom i NTfF 1905; han rejste til Amerika inden domsforhandlingen, forblev der og blev aldrig dømt.

Wilcke forlod retsvæsenet og gjorde karriere i Landbrugsministeriet, sidst som departementschef, også under departementschefsstyret efter 29. august 1943, indtil han flygtede til Sverige i slutningen af den tyske besættelse. 1945 var han medforfatter af *Syds lesvigs Genforening med Danmark*. Han skrev hele syv bøger om dansk-norsk møntvæsen og blev dr. polit. 1919 på disputatsen *Christian IV's Møntpolitik 1588-1625*. Et ry for impulsivitet og stridbarhed fulgte ham hele livet.

For Friedenreich, som havde haft nogle af de sigtede til observation, var det naturligt at fremdrage spørgsmålet om opretholdelse af § 177 eller en tilsvarende bestemmelse under et årsmøde i Kriminalistforeningen. Hverken han eller Torp, som dækkede problemet henholdsvis medicinsk og juridisk, havde sympati over for homoseksuelle, endsige ønsker om disses ligestilling med heteroseksuelle, f.eks. med hensyn til den seksuelle lavalder, hvor Torp uden modsigelse ønskede en grænse ved 21 år. Friedenreich sagde, at "Vi Læger er vant til saa meget Griseri baade legemligt og sjæleligt," men bad om undskyldning hos juristerne for at nævne perversiteterne. Det latinske sprog anvendes overalt. Der tales dunkelt om sædvaner i Orienten, i Zanzibar og Konstantinopel. Den afgørende passage i Torps indlæg var: "At de Praktiker, hvorigennem dette Samkvem giver sig Udslag, maa forekomme os andre, d.v.s. det store, heteroseksuelt anlagte Flertal, modbydelige, stridende imod vore naturlige Moralbegreber, ja saa naturstridige, at de for os staa med hele det uforstaaeliges Uhygge, er uomtvisteligt, men berettiger endnu ikke til at betragte dem som strafbare i og for sig." Argumenterne for straffrihed fremføres med skarphed: Der er en urimelig skelnen ikke kun mellem kvinder og mænd, men også mellem det straffri og det strafbare område - "Omgængelse" omfatter kun coituslignende forhold - mange andre umoralske fænomener rammes ikke af straf, og endelig er det meget uheldigt, at straffebestemmelsen kun kan ramme ganske få af de mange begåede handlinger, således at de enkelte, der undtagelsesvis rammes, vil føle det som en "bedsk Uretfærdighed". Netop på baggrund af deres moralske, nærmest følelsesmæssige modvilje mod homoseksualitet får Torps og Friedenreichs afvisning af strafbarhed særlig vægt.

Der var uenige røster ved debatten. Dermatologen, professor *Edvard Ehlers* fremhævede de homoseksuelle udfordrende adfærd og forsøg på at vinde proserlyter, og professor *Viggo Bentzon* og kriminalretsassessor *Axel Petersen* ville nok lempe, men bevare den principielle strafbarhed for at modvirke ungdomsforførelse og prostitution. Derimod støttede H. Munch-Petersen i UfR 1907,246

B Torp og Friedenreich og fremhævede bl.a. risikoen for pengeafpresning ved den bestående strafbarhed.

Medens der i årene 1906-11 (ifølge von Rosen) pågik en stærk agitation mod homoseksuelle, indeholdt hverken straffelovsudkastet af 1912 fra kommissionen af 1905 eller noget senere udkast en til § 177 svarende bestemmelse, og efter en noget atypisk sag i 1910 ses § 177 kun citeret i de trykte domssamlinger i sagen UfR 1921,491 H, hvor det grove forhold kunne være ramt af andre bestemmelser. Det er vel ikke umuligt, at kriminalistmødet af 1907 var medvirkende til dette omsving.

For eftertiden kan en debat om *dødsstraffen* måske virke overflødig, men gældende lov indeholdt dødsstraf, og selvom næsten alle dømte benådedes (Christian IX siges at have næret kraftig modvilje mod dødsstraf), var de seneste henrettelser ikke glemt. Den skandaløse offentlige halshugning af Anders Sjølländer i 1881 var den sidste af sin art, og 1892 henrettedes livstidsfængen Jens Nielsen, omend først efter sin tredie dødsdom, som han nærmest krævede. Det kunne ikke udelukkes, at den siddende straffelovskommission ville foreslå dødsstraffen opretholdt, så ligesom homoseksualitet var emnet relevant. Adolf Goos, som forkastede dødsstraf som overflødig og unyttig, havde den adkomst til at tale, at han var leder af Horsens Tugthus, hvor alle dødsdømte mænd, som kun var blevne i live ved benådning, afsonede, og kunne nævne den berygtede morder Philipson (sagen om "Liget i Tønden"), der efter afsoning forlod anstalten som et forvandlet menneske. C. C. V. *Nyholm* (1829-1912, Højesterets justitiarius 1907-09, det var for aldersgrænseloven), en sjælden gæst i foreningen, fremdrog sit eget skrift fra 1858 [!] - han var da auditor i Aitona og Wandsbeck i Holsten

- mod dødsstraf og fremhævede risikoen for justitsmord som det afgørende argument.

Goll udtalte, at uanset afskrækkelse kan man kun straffe, "saaledes som vi, rent ud sagt, synes, vi kan være det bekendt", og afviste generelt folkestemning som grundlag for straffelovgivning, " ... alle virkelig betydelige Reformer paa Strafferettens Omraade herhjemme er i lang Tid blevne gennemførte af et lille energisk og forstaaende Mindretal, under Modstand eller Ligegyldighed fra det store Flertals Side". Kun pryglebestemmelserne tilskrev han folkeflertallets initiativ. Ud fra sit pessimistiske syn på folke- og rigsdagsflertallet ville han dog ikke afvise en mellemløsning med dødsstraf for mord under særdeles skærpende omstændigheder, dog kun som fakultativ straf, modsat gældende lov, hvor dødsstraf var obligatorisk ved drab med overlæg. Utvivlsomt har han regnet med, at en sådan regel aldrig ville blive anvendt. Torp mente som Goll, at dødsstraf som alternativ aldrig ville blive anvendt, men afviste kompromis'et og ville af kulturelle og moralske grunde gøre skridtet fuldtud og afskaffe dødsstraffen helt. Palle Rosenkrantz dukkede op igen og mente - ikke uberettiget - at en dobbelthed i publikums stilling havde undgået juristernes opmærksomhed: Nok krævede befolkningen hurtig og hård indskriden, men stemningen kunne vende hurtigt.

Den første kommission foreslog i 1912 i sit udkast i § 242 mulighed for dødsstraf, "kan", ved drab under særdeles skærpende omstændigheder, men fra og med Torps udkast 1917 udgik dødsstraf, og rigsdagens flertal stemte den ikke ind trods Golls frygt herfor. Torp havde ret og fik ret.

Det tilsyneladende så fredelige emne *Fængselselskaberne og deres ledende Principper* fremkaldte en lang og skarp debat mellem indlederen, pastor Munch, og andre repræsentanter for de gamle, af de enkelte fængsels embedsmænd ledede "Fængselselskaber", som ydede hjælp til nogle løsladte fanger efter, hvad der synes at have været et restriktivt skøn, og den nyere, i hele riget virkende, mere liberale "Fængselshjælpen", mod slutningen næsten udartende i skænderi. Alle udtrykte nok ønske om samarbejde, men hvordan mon det gik efter mødet? Grundtvigs senere udfald mod Fussing, "Fængselshjælpen"s sekretær, viser, at i hvert fald hans modvilje ikke var ophørt.

Inden næste møde meldte Alberti sig den 8. september 1908 og tilstod dokumentfalsk og bedrageri. Kriminalretsassessor August Schou, der behandlede sageri, var Goos' svigersøn og medlem af Dansk Kriminalistforening.

III NYE MÆND - GYLDNE ÅR 1909-1913

Ved det syvende årsmøde i 1909 over tre dage i oktober og en ekstra dag i november var emnerne *Virkningerne af Straffelovstillæget af 1905* (Tybjerg) med påfølgende nedsættelse af et udvalg til revision af loven, *Anvendelse af Straffelovens § 181* [påførelse af kønssygdomme ved utugt] (Schou), *Betydningen af Beværternæringens Ordning for Kriminaliteten* (politiassistent Hakon Jørgensen) og *Beretning fra Udvalget af 1907 om Behandling af psykisk defekte Børn m.v.* (dr.med. August Wimmer). Derhos indvalgte Rüdingen som sekretær efter Golls flytning til Aarhus; Goll forblev dog i bestyrelsen.

Loven af 1905 indeholdt ikke blot de pryglebestemmelser, hvis ringe anvendelse i praksis Torp og indlederen Tybjerg ironiserede over, men mangfoldige øvrige regler, gode som mindre gode. Der var hjertesuk over voldsbestemmelsernes kompleksitet med omkring tredive forskellige strafferammer, selvom man i praksis klarede sig ved at udlevere den konkret rimelige straf. Borgmester Buch, Nyborg, pegede på det uheldige ved, at "sagesløs vold" ikke blot antoges ved den uprovokerede vold, men efter en proportionalitetsvurdering. Desværre udgik disse unødige besværligheder ikke ved den nye straffelov af 1930, men så sent som ved den velkomne forenkling af 1989. Kriminaliseringen af alfonseri - her krydret med oplysning om, at alfonser under afsoning opfører sig som fuldkomne gentlemen overfor opsynet - har gjort nytte, modsat måske et nyt afholdspålæg og et nyt pålæg om pligt til at tage ophold efter afsoning i en af politiet anvist kommune, som Buch kaldte inhumant, dog ikke uden modsigelse. De nye regler om betinget dom rostes af alle.

Under omtale af adgangen til tiltalefrafald for de 14-18-årige opstod et tidstypisk ordskifte. Grundtvig fandt, at omkring 16 år er overtræderne ikke længere børn, modsat "hvis det drejede sig om vor Samfundsklasse de fører endnu en af Forældre og Lærere omgærdet Tilværelse, væsentlig optagne af Studier og æsthetiske Drømmerier, ret ukendte med og ofte sky overfor det virkelige Livs Foreteelser. Helt anderledes er det i de Klasser, hvorfra Lovovertræderne væsentlig rekrutteres. Der har de unge Mennesker i 16 Aars Alderen allerede længe været ude i Livet... De bedste af dem, de, som har haft Ballast nok, bliver Mænd 10 Aar, før vi andre bliver det, medens de andre ... De er mangfoldige Gange allerede i denne Alder forfarne i alle Hovedstadslivets Laster, uden Sans for andet end Varietégøgl, Svir og Fruentimmer..." Mødrene fik en hilsen med: "Og mærkelig nok faar de ikke sjælden Medhold hos Hjemmene - overhovedet er der næst Alkohol næppe noget, der skaber flere Forbrydere end Mødrenes Forkælelse." Goll m.fl. anså derimod fortsat de unge forbrydere som børn, blot uartige børn helt til op i 20'erne, og opdragelse i stedet for straf som et ubestrideligt fremskridt. Omend det preller af på mange, hjælper det på nogle. Det synes, som om Grundtvig kun har set de værste!

Debatten om *Anvendelsen af Straffelovens § 181* ("Naar nogen, som er vidende eller har Formodning om at være behæftet med venerisk Smitte, over Utugt [dvs. enhver kønslig forbindelse udenfor ægteskabet] med en anden, bliver Straf

var en udløber af "oktoberloven" af 1906, som havde ophævet politiets tilsyn med prostituerede kvinder og det løbende obligatoriske lægetilsyn, et tilsyn, som muligt tidligere havde hindret en del smitteoverførende samlejer. I hvert fald sås næsten omgående efter 1906 en stærk stigning i sager om overtrædelse af § 181, næsten udelukkende imod prostituerede kvinder, selvom loven formelt rettedes imod alle, nu i øvrigt også imod smitte indenfor ægteskabet. Loven pålagde som en yderligere skærpelse den læge, som behandlede en person, der led af kønssygdom, at oplyse om smitteevnen og de retslige følger af at udsætte nogen for smitte. I Ugeskriftet 1908 pågik en debat mellem professor, overlæge *Erik Pontoppidan*, Schou, Ehlers og læge Hedvig Reinhard om § 181, hvor Schou forfægtede en streng forståelse af bestemmelsen, således at den antoges gældende lige til endelig helbredelse og ikke blot i de egentlige udbrudsperioder, hvilken debat nærmest gentoges i kriminalistforeningen. Der var en underforstået stemning af, at loven overtrådtes af hver eneste prostitueret kvinde og i virkeligheden var uigennemførlig, og Pontoppidan fremhævede det ulykkelige ved den med lægens underretningspligt forbundne risiko for, at de syge ikke opsøgte læge eller rejste over Øresund for at søge behandling hos svenske læger uden risiko for at komme i bevisbar ond tro - det er som en forløber for den aktuelle debat om lægers tavshedspligt og AIDS. Både Pontoppidan og stads-læge *Hoff* - det var i høj grad lægernes dag - talte nærmest for at ophæve bestemmelsen. Pontoppidans sidste ord vil mange formentlig tilslutte sig: "Hvis det en Gang lykkes at sætte en Grænse for de veneriske Sygdommes Udbredelse, vil det blive gjort af Lægerne og ikke af Politiet og Straffedommerne." Et møde i Kriminalistforeningen om et sådant emne kan naturligvis ikke forventes at nå et resultat, værdien må ligge i, at de indbyrdes uenige interesserede overhovedet mødes og drøfter spørgsmålet. En senere kommission havde både flertals- og mindretalsforslag (flertallet ville ophæve reglen). Den første straffelovskommission foreslog visse indskrænkninger, Torps udkast af 1917 atter en ny formulering dækkende syfilis alene etc. Problemet er bestemt ikke slut i dag.

Hakon Jørgensen (1879-1927), indlederen ved det næste emne, hvor han første gang fremtrådte i Dansk Kriminalistforening, var en af de fineste, måske den mest fremtrædende danske politimand nogensinde. Efter juridisk embeds-eksamen var hans politibetjent og politiassistent i København, 1914 forstander på den nyoprettede politiskole, 1919 politiinspektør i Københavns opdagelsespoliti, siden i ordenspolitiet, 1926 konstitueret som politidirektør i København, idet sygdom og død hindrede udnævnelse. Politihundene, skoleuddannelsen, efterlysning af koster, internationalt politisamarbejde, kontrol med pantelånevirkksomhed, fjernidentificering, over alt var han manden, der både fik idéen til praktiske forbedringer og selv satte dem i gang. Han var i mange år tilknyttet Kriminalistforeningen, i hvis bestyrelse han sad fra 1912 lige til sin sidste sygdom.

Hans indlæg om *beværternæringen* var typisk for ham. Han foreslog afskaf-

felse af den fri næring gennem et bevillingssystem kombineret med antalsbegrænsning, tilrettelæggelse af lukketider etc. ikke så meget af hensyn til ædruelighed som for at modvirke, at beværtningerne bliver arnesteder for forbrydelser såsom bondefangeri og omsætning af stjalne koster. Statistik, kurver, udenlandske erfaringer inddroges, det var som en enmandsbetænkning. Med samme formål talte Ussing for en modvirkning af "Bærmedannelsen" ved indførelse af Gøteborg-systemet, d.v.s. tvungen inddragelse af beværtningerne under et interessenskab. Debattens værdi har først og fremmest været fremhævelsen af politi- og sikkerhedsmæssige hensyn som adskilt fra afholdshensyn.

Audiatur et altera pars! Restauratør Jacobsen, formand for Centralforeningen af Beværtere, talte ufortødt imod en begrænsning, nærmest med grund, at den, der vil på beværtning, nok kommer der, selvom nogle få hundrede af Københavns ca. 1300 udskænkningsteder skulle forsvinde.

August Wimmer (1872-1937), professor, dr.med., overlæge ved Skt. Hans Hospital, senere Kommunehospitalets Sjette Afdeling og Rigshospitalets psykiatriske afdeling, ekstramødets indleder, fik ligeledes i mange år stor betydning for foreningen, i hvis bestyrelse han sad fra 1920 til sin død. Hans særlige felt var børnepsykiatrien og de "degenererede" af enhver art. Hans forfatterskab er kolossalt. Han stod altid fast på det lægeligt-psykiatriske, individualiserende og differentierede standpunkt, også i sine indlæg i foreningen.

Emnet *psykisk defekte børns behandling* vedrørte den nærmere undersøgelse af de børn, som bragtes for et værgeråd på grund af forbrydelser. Inden man overhovedet kunne igangsætte behandling, måtte kræves børnepsykiatriske undersøgelser. Meget af debatten vedrørte oprettelse af observationshjem, også en "mellemanstalt" mellem de almindelige opdragelsesanstalter og åndssvageanstalterne. Debatten afsluttedes ikke, og udvalget fortsatte arbejdet. 1924 nævnte Goll, at selv efter en ny værgemålslov af 1922 resterede fortsat en mængde at udføre af Wimmers program.

Ved det ottende årsmøde i 1911 over tre dage i maj var der på ny fire emner, nemlig *Lægens Vidnepligt* (H. Munch- Petersen og Erik Pontoppidan), *Obligatorisk retspsykiatrisk Undersøgelse af visse Lovovertrædere* (Wimmer), *Børnedomstole og probation officers Virksomhed ved disse* (Axel Petersen og registratør Harald Salomon, Stockholm) samt *Beretning fra et af Bestyrelsen nedsat Udvalg med Forslag til Lov om Pantelaanervirksomhed og Handel med brugte Sager* (Hakon Jørgensen). Endvidere fik Torp bemyndigelse til at indbyde den Internationale Kriminalistforening til at afholde kongres i København i 1913; før havde han ikke kunnet regne med den nødvendige praktiske imødekommenhed fra regeringen, men den siddende justitsminister (Frits Bülow) udviste betydelig velvilje. Fra 1912 fik foreningen atter statstilskud, 400 kr. til forhandlingernes udgivelse.

Hans Munch-Petersen (1869-1934), professor, dr.jur., var for generationer af juridiske studerende bedst kendt som forfatter af *Den borgerlige Ret i Hovedtræk* (1901 ff., jeg læste 13de udgave fra 1948). For den store offentlighed var han "retspejlovens fader", ikke som medvirkende ved den lange tilblivelse af retspejlerreformen, her har Nellemann og Goos ydet langt mere, men som utrættelig forkæmper for dens ledende principper i bøger og artikler, herunder som den første redaktør af *Ugeskrift for Retsvæsenets* litterære afdeling 1906-19 (at jeg selv beklager, at han ved stadigt at fremhæve nævningeprocessen har skævvredet udviklingen i hele århundredet, er en anden historie). Han var et af de 50 oprindelige medlemmer af Kriminalistforeningen, havde et indlæg allerede 1901 og omtalte moderne løbende i UfR.

Debatten om *Lægens Vidnepligt* begyndte i 1901 med en resolution i Den almindelige danske Lægeforening og fortsatte 1905 med en afhandling af kriminalretsassessor, senere højesteretsassessor *Eyvind Olrik: Lægens Tavshedspligt*, anmeldt samme år i NTf af Knud Pontoppidan, som efter mange rosende ord beklagede, at Olrik netop på det afgørende punkt "beklippede" tavshedspligten ved at lade den vige for vidnepligten. Andre europæiske retsførfatninger anerkendte og anerkender en mere vidtgående vidneudelukkelse for læger end dansk ret, således norsk ret - jeg var lettere overrasket, da jeg første gang hos *Andenæs: Norsk straffeprocess* (nu 2. utg. 1994, 1 p. 215 f.) kunne læse, at penge-skabssprængerer, som har været udsat for uheld i sin virksomhed, kan lade sig forbinde af en læge, uden at denne kan henvende sig til politiet herom eller afgive forklaring som vidne i retten. Munch-Petersen indtog det for jurister sjældne standpunkt at støtte en meget vidtgående vidneudelukkelse, kun begrænset ved patientens eget samtykke eller for at hindre, at en uskyldig straffes. Han fremhævede - spatieret i teksten - at retsvæsenet ved at afkræve lægen forklaring om patienten, som har betroet sig til ham, tvinger ham til at gøre noget, han "i det borgerlige Liv som hæderlig Mand vilde skamme sig ved". Også juristen må være interesseret i retspejls renhed, at retspejlen kun anvender midler, den kan "være bekendt".

Erik Pontoppidan krævede for lægerne den størst mulige fritagelse for vidnepligt og som et minimum faste regler uden adgang til undtagelse efter dommens eller lægens eget skøn, da det kun ville føre til vilkårlighed. Medens samfundsnyttens af, at flest muligt syge henvender sig til lægen (underforstået uden frygt for konsekvenserne), er klar, kan der ikke føres tilsvarende bevis for retspejls samfundsnytte - et noget ensidigt, næsten arrogant synspunkt. Olrik fastholdt vidnepligten og bemærkede, at denne ikke spiller nogen rolle for den, der overvejer at henvende sig til en læge. Overretssagfører *VByrdal* slog et slag for en mellem løsning, medens stadslæge Hoff endog forkastede de begrænsede undtagelser fra tavshedsretten, som Munch-Petersen og Pontoppidan ville indrømme, "le secret médical est absolu ou il n'est pas". Friedenreich og Ehlers ville ikke udelukke vidnepligt for at hindre fremtidige alvorlige farer. Torps

bidrag var at fastslå, med rette, at et spørgsmål til lægen, om en bestemt mand havde været i hans klinik, også var et spørgsmål om vidnepligt.

Retsplejeloven 1919 fastholdt lægens vidnepligt, men Lægeloven af 1934 indførte vidneudelukkelse, dog med adgang for dommeren til at pålægge vidnepligt efter en afvejning i den enkelte sag, altså den af Erik Pontoppidan forkastede ordning. 1965 indførtes reglen i Rpl. § 170.1 retspraksis kan skelnes en fornuftig tendens til at fastholde fritagelsen ved egentlige betroelser, men at pålægge vidnepligt ved spørgsmålet om patientens blotte tilstedeværelse og eventuelle ydre adfærd.

Debatten om *obligatorisk retspsykiatrisk Undersøgelse* [mentalundersøgelse] af visse Lovovertrædere afslørede meget stærke ønsker om individualiserende behandling af forbrydere. Wimmer ønskede undersøgelse ved de alvorligste forbrydelser, sædelighedsforbrydelser og seniles førstegangsovertrædelser. Torp medtog ad modum et svensk forslag recidivisterne, "den 3die Domfældelses Betydning som et næsten ubedrageligt Indicium for, at den paagældende er upaavirkelig af Straf", og nævnte problemet ved, at mange sager med psykisk afvigende ville være nævningsager efter retsreformen. Geill omtalte en italiensk kriminalists ønske om indgående undersøgelse af enhver tiltalt, men veg tilbage fra det af hensyn til de altfor store tal. Den svenske psykiater *Olof Kinberg* ville udover recidivistene og de mindreårige også undersøge løsgængerne. Wimmer samlede debatten i et ønske om en paragraf i den nye straffelov om, at forbryderen, ikke forbrydelsen straffes.

På grundlag af den svenske gæst Salomons foredrag om de amerikanske *Børnedomstole* med dertil knyttede "probation officers", samtidig tilsynsførende og undersøgere, viste der sig stemning for de sidstnævnte, men ikke for at oprette den førstnævnte institution, derimod at udbygge de eksisterende værgeråd; dommerens sagkundskab skulle nok inddrages, men ikke erstatte værgerådene. Olrik nævnte, at retsvæsenets hele organisation simpelthen umuliggjorde indretning af børnedomstole. Udenfor København havde de stedlige dommere, omend "[F]ortræffelige Mænd gennemgaaende", for meget andet at bestille til at opnå den særlige sagkundskab, og selvom der i København var børnesager nok til en eller to dommere, kunne man næppe vente at finde en, der ville opofre de andre interesser, der havde ført ham ind på dommerbanen. Den anden indleder Axel Petersen havde tidligere i en væsentlig artikel i NTfF 1908 bl.a. slået til lyd for et juridisk medlem af værgerådene i hvert fald i de største byer.

Anderledes virkningsfuldt var det sidste punkt, hvor et regulært *Lovforslag om Pantelaanervirksomhed* endog med bemærkninger fremlagdes af Hakon Jørgensen, sekunderet især af Ussing. Udkastet blev stort set gennemført i 1921 som den første tidssvarende lov om forholdet. To anstødsstene ved den tidligere ordning bør fremhæves, nemlig at ejeren af stjalne koster, som var pantsatte i Det kgl. Assistenthus, skulle betale pantesummen med renter for at få sine ejendele udleverede, det såkaldte "hælerprivilegium" hjemlet ved forordningen af

1753, og at det var muligt at pantsætte anonymt, hvilket assistenshusforvalteren forsvarede med, at *les pauvres honteux* således kunne undgå at udstille deres skam, et fornuftigt hensyn i Holberg-tidens København, hvor alle kendte alle, men utåleligt for et moderne politi.

Efter mødet udgik Grundtvig af bestyrelsen som den første af stifterne af 1899, og bestyrelsen supplerede sig med fængselsdirektør Fussing og kriminalretsassessor, senere højesteretsdommer *Julius Møller*- såvidt jeg kan se, er alle bestyrelses- og formandsvalg i foreningens historie sket ved selvsupplering, aldrig ved kampvalg.

Selvom Grundtvigs afgang kun nævnes i en fodnote uden kommentar, kan jeg ikke undgå at tro, at han, Torp og Ussing umuligt kunne sidde i bestyrelse sammen efter en voldsom indbyrdes polemik i 1910. Det begyndte med, at justitsminister Zahle til et nyt embede som direktør for Fængselsvæsenet udnævnte "Fængselshjælpens" sekretær Fussing med forbigående af den hidtidige overinspektør *K. Goos*, *C. Goos'* søn og efterfølger, hvis embede nedlagdes. Herefter skrev Grundtvig i NTFF et uholdt personligt angreb imod Fussing og Zahle med fremhævelse af, at Fussing tidligere havde udsendt en formentlig lidet heldig piéee mod *K. Goos*. Torp og Ussing skrev skarpe indsigelser i UfR (Torp: "Med en forblinded Fanatisme, der undertiden synes at grænse til det sygelige, har Hr. Herredsfoged ..."). Begge henviste til, at NTFF hovedsagelig opretholdtes ved statsbidrag, og Ussing foreslog understøttelsen betinget af, at Grundtvig fik en sideordnet redaktør. Grundtvig snerrede, at hvis bidraget skulle medføre afhængighed af staten, var det det ikke værd. Han frabad sig en sideordnet redaktør som censor, men ville gerne have en aflastning, helst i Norge eller Sverige.

11912 afgav Straffelovskommissionen af 1905 betænkning og lovudkast, og det niende årsmøde opdeltes i en generel gennemgang (departementschef *Schrøder* og Torp) ved et fællesmøde med Underdommerforeningen i september med min forgænger, birkedommer *Oscar Neumann*, Frederiksborg birk, som ordstyrer og en begyndende kritisk detailldrøftelse over to dage i december af udkastet, *Tilregnelighedsparagraferne* (Friedenreich og Torp) og *Frihedskrænkelser*, § 255 (Ussing).

Efter Schrøders oversigt over *straffelovsudkastet* sænkede Torp sin kårde i respekt for Goos' store arbejde, men indledte herefter en skarp og indgående kritik. Han beklagede den kolossale udvidelse af det strafbares område - heroverfor må man måske indvende, at en grund hertil kan have været, at eksisterende strafferegler var hentede ind i straffeloven fra speciallovgivning. Han håbede på en protest fra dommerne over en meget streng gentagelsesregel om obligatorisk skærpselse ved tredje dom og savnede en generel regel om samtykkets betydning - nuvel, det har vi endnu til gode. Ved gennemgang af sædelighedskapitlet dadlede han både det, der manglede, nemlig den manglende beskyttelse mod overgreb i ægteskab, det ikke-ophævede forældede, således den moraliserende benævnelse "usædelig" for al kønslig omgang uden for ægteskabet og den fortsatte kriminalisering af "forargeligt Samliv" og hor, samt endelig nogle uri-

melige udvidelser af det strafbares område, særlig forledelse af en person under 20 år til kønsligt usædeligt forhold, "Hvis ... et Par Kærestefolk - begge under 20 Aar - tager Forskud paa Ægteskabets Glæder, skal der saa anstilles Under-søgelse om, hvem der har "forledt" den anden ...?"

Kriminalistforeningen ville ikke risikere, at udkastet i mangel af alternativer hastedes igennem Rigsdagen, og nedsatte ikke mindre end 34 udvalg til gennemgang af dets enkelte afsnit, naturligvis med meget personsammenfald, Torp var således selv medlem af 7 udvalg. Til decembermødet var de første to udvalg færdige.

Tilregnelighedsparagraferne (udover Torp og Friedenreich også Goll, Knud Pontoppidan og Wimmer) debatteredes for Ijerde gang i foreningen og fremkaldte en mere end fem timer lang debat. Torp og lægerne kastede sig over kommissionens udkast ("Straffri ere Handlinger., paa Grund af Sindssygdom, Aandssvaghed eller anden mangelfuld Sjælstilstand maa antages at have været uden Bevidsthed om Handlingens Retstridighed eller uden skyldigt Herredømme over sig selv") og lod også Haack føle lynilden, da denne forsvarede udkastet. De ville kun anerkende det biologiske kriterium. Bentzon talte ligesom Gram i 1903 for ordet "utilregnelig" og for et nært samarbejde mellem jurister og læger og anbefalede nærmest et socialt kriterium med mulighed for at straffe, når det var påkrævet. Højesterets sagfører *Ernst Møller* advarede mod et rent biologisk kriterium, da dommerne alligevel altid havde det sidste ord. Et definitivt standpunkt opnåedes ikke.

Det muntre indslag kom, da Palle Rosenkrantz, som påberåbte sin sagkundskab på ét punkt, "vor gode gamle danske Tunge", klagede over bestemmelsernes overvættelses længde. Som i et skuespil af Ibsen gælder det om, at replikkerne er korte og klare. Nuvel, han har ret i, at 1905-udkastet er noget ordrigt.

Ussings foredrag om *Frihedskrænkelser* er både generelt kriminalpolitisk og med hensyn til det særlige emne et af de vigtigste indlæg i foreningens historie. Han anerkendte det nødvendige ved udvidelse af det strafbares område, jo mere samfundet griber ind i områder, hvor individet tidligere har regeret frit, men krævede praktisk behov og advarede mod at samle store og små overtrædelser under én hat. 1866-lovens regel om ulovlig tvang, meget lig gældende straffelovs § 260, var i udkastet foreslået formuleret: "Den, som ved Magt retstridig tvinger eller ved Trusler, Svig eller paa anden Maade retstridig bestemmer nogen til at gøre, taale eller undlade n o g e t H a n påviste farligheden ved en generel kriminalisering af løgn og kontraktsbrud og talte særlig om nødvendigheden af at anerkende arbejdskamp fra begge sider; arbejderne og fagforeningerne må nok finde sig i, at vold og trussel om vold mod strejkebrydere straffes, men samfundet må tåle civiliserede kampmidler. Som formand for den Faste Voldgiftsret vidste han nok, hvad han talte om. Foredraget gjorde så meget ind-

tryk, at der næsten ikke var debat, bortset fra en interessant protest fra Torp imod Ussings udfald imod tysk retsvidenskab, som Torp tværtimod hyldede.

Samme år vedtoges nedsat kontingent for studenter efter indmeldelse gennem Diskussionsklubben. I bestyrelsen ses nu Hakon Jørgensen og birkedommer *Christian Jespersen*, Frederiksberg. Den svenske kriminalistforening oprettedes.

Det tiende årsmøde 1913 blev det mest aktive af alle. Fire udvalg afgav betænkning og forslag om affattelse af enkelte kapitler i straffeloven, og over fem dage drøftedes *Forsøg og Meddelagtighed* (kriminalretsassessor *Oluf Krabbe*, foreningens senere formand, og Torp), *Indledende Bestemmelser og Straffelovens Virkekreds* (Cold og Torp), *Forbrydelser mod Foster* (Rüdingen og overaccoucheur, professor *Leopold Meyer*) samt *Berigelsesforbrydelser* (Torp).

Krabbes udførlige og skarpe kritik imod de mere ulogiske enkeltheder i 1912-udkastet om *Forsøg og Meddelagtighed* må have virket overbevisende. Et eksempel: Udkastet foreslog straffrihed for både forsøg og meddelagtighed ved de mindste overtrædelser, men Krabbe fastslog analogiens manglende holdbarhed, idet anstifteren af en mindre forseelse kan være mere skyldig end den fysiske gerningsmand. Særlig Hakon Jørgensen fastholdt den præventive virkning ved kriminalisering af fjerne forberedelseshandlinger; vêd man, at det kan medføre straf blot at komme i en anarkistklub, hvor attentater forberedes, kan det virke præventivt! Danmarks nyere politiske historie inddroges ved omtale af dommene af 1872 mod Pio, Brix og Geleff og af 1886 imod Christen Berg som mulige eksempler på, at en almindelig holdt opfordring til forbrydelse anses som anstiftelse, selv uden at være rettet til en enkelt person.

Colds gennemgang af *Udkastets første to Kapitler* var mere anerkendende over for udkastet end noget andet indlæg. Den udførlige omtale af dansk straffemyndigheds afgrænsning har stadig interesse. Tiderne skifte: Udkastet foreslog dansk straffemyndighed for indlænding, som i udlandet begår forbrydelse, som kan straffes med "arbejdsfængsel" (den mellemste frihedsstraf), uanset om handlingen var strafbar efter gerningsstedets lov eller danske interesser krænkedes. Dette afviste Torp: "Hvorfor i Alverden skal vi straffe en dansk Mand, der i et Land, hvor Kvinderne udvikles tidligere - f.Eks. Brasilien - og hvor derfor alle Aldersgrænser rykkes nedefter, har Samleje med et Pigebarn, der er under den her, men over den dér foreskrevne Aldersgrænse ... ?" Med nutidens indstilling over for "sex-turister" ville man nok vælge et andet eksempel.

Årets mest spændende emne var *Forbrydelser mod Foster*. Overfor udkastets strenge regel med et minimum for den svangre kvinde på 3 måneders fængsel foreslog den juridiske indleder Rüdingen en undergrænse på 7 dage og vidtgående adgang til tiltalefrafald, men fastholdt den principielle strafbarhed af hensyn til folkemoralen, særlig ved fosterfordrivelse i svangerskabets senere stadier, og streng straf for fosterfordriveren, "en samfundsskadelig Snylter". Den medicinske indleder Meyer var enig i det sidste, men ønskede straffrihed for kvinden for

at betage hende angsten for at søge hjælp efter indgrebet, særlig for hendes egen helbredelses skyld, men også for at muliggøre efterforskning mod den professionelle fosterfordriver, "den ene unge Kvinde efter den anden myrdes eller invalideres - og Straffeloven binder Hænder og Fødder paa enhver, der kunde bidrage til Morderens Opsporen!"

Knud Pontoppidan satte fingeren på et par ømme punkter ved at påpege usikkerheden ved den såkaldte almindelige retsfølelse, når en udmærket jurist og do. læge kommer til hvert sit resultat om kvindens strafbarhed, og den manglende konsekvens hos Meyer, som samtidig ønskede straffrihed for kvinde og streng straf for medvirken til en straffri handling. En forsvarer, overretssagfører *Munch-Petersen*, kaldte det mangel på moral, når uægte børn bringes til verden og bliver forbrydere. *Torp* havde den skarpsindige kommentar til birkedommer Jespersens påberåbelse af den almindelige retsbevidsthed, at praktiske jurister, som længe har håndhævet straffeloven, bliver særlig stærkt påvirkede af de synspunkter, der er "komne til Orde" i denne lov, og at det også gjaldt ham selv, som "har haft og har vanskeligt ved at gøre mig helt fri". Derimod havde han ingen vanskelighed ved straffrihed for kvinden og straf til den professionelle udøver, som driver "et uhæderligt Erhverv". Fuldmægtig, senere højesteretsdommer *Vilhelm Topsøe-Jensen*, talte for, at den voldtagne kvinde skulle kunne kræve statens bistand til svangerskabsafbrydelse - såvidt jeg ser, den første antydning af, at "fri" abort ikke blot betyder "straffri", men også kan betyde "gratis". Et andet, uhyggeligt profetisk blik giver overretsassessor *Poul Hansens* indlæg: Benyttelse af forebyggende midler er forlængst lovlig; nu diskuteres fosterfordrivelse, men om 50 år "... er man enig om Menneskets Selvbestedelsesret i saa Henseende, og Diskussionen gælder maaske, hvorvidt det bør være tilladeligt at tilintetgøre defekte Skabninger eller noget saadant." Gad vidst, om han som gammel mand - han levede 1870-1944 - huskede, hvad han sagde i 1913.

Straffeloven af 1930 fulgte Rüdinger og de fleste jurister og fastholdt strafbarhed for kvinden med lavt minimum og mulighed for strafbortfald. Vi ved alle, hvordan det siden gik.

Debatten om *Berigelsesforbrydelserne* bestod derimod hovedsagelig af Torps to lange fremlæggelser og korte kommentarer og opklarende spørgsmål fra salen, selvom de af udvalget foreslåede ændringer var meget vidtgående i forhold til 1866-loven og 1912-udkastet. Allerede her fremkom de afgørende forbedringer ved 1930-loven ved den simplificerede beskrivelse af forbrydelserne, som et særlig klart eksempel afgrænsning mellem simpelt og groft tyveri ved en blot eksemplifikation (nu § 286) i stedet for 1912-udkastets kolossale opregning, som udvidede området for groft tyveri til det urimelige og alligevel efterlod langt farligere og strafværdigere tilfælde af simpelt tyveri som det nylige tyveri af Mona Lisa fra Louvre (den italienske tyv handlede i patriotisk sorg over, at

billedet hang i Paris). “Her, hvor der i Virkeligheden kun er Tale om Straffudmåling, bør man kunne stole paa Domstolenes bon sens og behøver ikke, saaledes som hvor der er Tale om Afgrænsning af det strafbares Omraade, at fordre andre Garantier for den personlige Sikkerhed.” Sande ord.

Der var enkelte tvistepunkter. *Palle Rosenkrantz* - som indskød, at “man har i mange Aar maalt en Mands Moral efter hans Forhold til Ejendomsretten” som tidligere til religionen og den herskende tro - foreslog privat påtale ved de mindste tyverier, hvad Torp afviste, idet man ikke kan byde ofret, som allerede har haft svien ved forbrydelsen, de efterfølgende ubehageligheder og sigtelser for smålighed og nærighed, muligt også forsøg på pression for at hæve sagen. Derfor ville udvalget også indskrænke påtaleundladelse på forurettedes begæring ved forbrydelser over for nærtstående til mindre farlige overtrædelser. Ventilen mod urimelige sager er opportunitetsprincippet.

Mere omstridt var Torps ønske om delvis opretholdelse af 1866-lovens regel om straffrihed for underslæb ved tilbagebetaling inden dom i første instans, som 1912- udkastet ville ophæve som forkastelig. For at undgå, at reglen virkede som “Klasselov” eller medførte den skyldiges pression imod slægt og venner for at hjælpe med inddækning, ville han dog indskrænke reglen til mindre beløb, som den skyldige måtte antages at kunne dække ved egne midler. Punktet debatteredes ikke, men i udvalget var Gram imod, og som bekendt nøjedes 1930-loven med fakultativ adgang til straffnedsættelse. Idag er der næppe nogen kriminalist, som ikke er enig med Goos og Gram.

Bortset fra disse punkter var der varm anerkendelse til udvalget. Dirigenten Golls forslag om tak forbedredes af Ussing til “Haandklap”.

Samme år genskabtes det kriminalistiske tidsskrift, som var gået tabt ved NTfF’s ophør.

Efter Golls flytning til Aarhus redigeredes NTfF alene af Grundtvig, som udviste betydelig ihærdighed både med egne bidrag, f.eks. en læsværdig artikel fra 1907 “Hvorfor stjæler man?” med statistisk påvisning af, at flere stjæler for at få penge til alkohol end til livsfornødenheder, og med flittige klip fra syv fremmede tidsskrifter, som han abonnerede på. En kæphest var hans modvilje mod nævningeinstitutionen, som han krydrede med skrækkelige historier særlig fra franske juryers misforståelser, hvilket indbragte ham stadige gensvar i UfR fra Munch-Petersen. Nogle værdifulde artikler fra andre stod i direkte forbindelse med emner fra foreningens møder som den tidligere nævnte af Axel Petersen om værgerådsinstitutionen. Geills artikel i 1910 “En Selvangiver” om en falsk tilståelse for mord kan også nævnes. Med fornøjelse læste jeg birkedommer *Dændlers* beretning i 1909 om schæferhunden Siegfrieds fund af de stjalne alterstager fra Testrup kirke i Sydsjælland. Men det må erkendes, at tidsskriftets indhold var snævert, i ret høj grad begrænset til fængselsforhold og nekrologer, ikke alle så interessante som Geills på én gang beundrende og varme, men også kritiske mindeord i 1909 om Lombroso.

NTfF’s 34. årgang blev dets sidste. September 1912 måtte Grundtvig meddele, at staten af økonomiske grunde havde inddraget støtten til ca. 50 mindre tidsskrifter, herunder de 1.000 kr. pr. år til NTfF, som herefter gik ind.

Jeg tror ikke, at den tidligere omtalte polemik fra 1910 var bestemmende for denne afgørelse - tidens tone var med nutidens sprogbrug "rå, men hjertelig", og man kunne give og modtage hug med samme sind - og jeg tør ikke sige, om den har været medvirkende til, at Grundtvig ikke kom med i redaktionen for *Nordisk Tidsskrift for Strafferet*, NTfS, som afløste NTfF. Han var dog en af de

19 danske indbydere, blandt hvilke fandtes så godt som hele bestyrelsen af Dansk Kriminalistforening, justitiarieme, formanden for Underretsdommerforeningen, chefen for Statspolitiet, politidirektøren, Justitsministeriets departementschef m.fl. Der var 21 norske og 6 svenske indbydere, og der nedsattes en redaktion med 2 fra hvert af de tre riger. Haack og Olrik blev de to danske redaktører, og udgivelsen skete stadig fra København; *Olaf Salomonsen* og *Jon Skeie* blev de norske, *Viktor Almquist* og *Nils Stjernberg* de svenske redaktører. Navneskiftet viste, at interessefeltet udvidedes langt udover fængselsvæsenet, selvom dette ikke glemtes. Forbindelsen til NTfF kappedes også ved, at 1913 blev første, ikke femogtredivte årgang.

Selvom NTfS blev mindre snævert dansk end NTfF, var de vigtigste bidrag i den første årgang danske, først og fremmest den forreste af Goos *Om Tilvæksten af Straffebud i Kommissionsudkastet til en ny almindelig Straffelov for Danmark* og en senere af Torp *Den internationale kriminalistiske Forening. Et Tilbageblik*. Geill skrev en kontroversiel artikel *Om Sterilisation af Forbrydere*.

Helt glemte man ikke de oplysende småtræk, således meddelte Fussing, at det nu var påbudt, at "enhver til en Straffeanstalt afleveret Fange straks ved Indsættelsen for paagældende Anstalts Regning skal have udleveret en Tandbørste med Paalæg om at bruge den daglig. Ønsker Fangen senere en ny Tandbørste, maa den ligesom Tandpulver betales af de til Fangens Raadighed staaende Overarbejdspenge".

Fra de andre nordiske lande kom bl.a. en lang reportage af den Norske Kriminalistforenings årsmøde i 1912, det første siden 1901, idet der efter straffelovens vedtagelse ikke havde været relevante spørgsmål. Emnerne lignede meget de samtidig drøftede danske: Strafudmåling, forandringer i løsgængerloven, sikkerhedsforanstaltninger mod ikke- sindssyge forbrydere samt et foredrag om tilståelse og nægtelse af forbrydelser. Fra Sverige, heldigvis også Finland, kom ligeledes vægtige bidrag. Anmeldte værker omfattede Hakon Jørgensen: *Kort Fremstilling af Læren om Forbrydelsens Efterforskning, almindelig Del og Signalementslæren* samt af Francis Hagerups udvalgte mindre afhandlinger. NTfS lagde uægtelig stærkt ud.

Olaf Haack (1874-1948) var redaktør til sin død. Han blev i 1910 assessor i Københavns Kriminal- og Politiret, 1919 dommer i Østre Landsret, hvor han ledede mange væsentlige nævningsager, 1931 præsident, til han faldt for aldersgrænsen 1944. Allerede 1901 afgav han sit første af mange indlæg i Dansk Kriminalistforening. Fra 1929 til 1943 var han medlem af bestyrelsen, sidst næstformand. I NTfS var han ikke blot redaktør, men også forfatter, mest

*Olaf Haack (1874-1948)
Redaktør af Nordisk Tidsskrift for Strafferet
fra dets grundlæggelse i 1913 til sin død.*

om strafferet - særlig om forarbejderne til den nye straffelov i 1920'erne - men også til to retshistoriske afhandlinger om trolddom i 1940!

Eyvind Olrik (1874-1934), af en fra Norge i det 18. århundrede tilflyttet stor akademikerslægt, var ligeledes redaktør til sin død. Han blev i 1905 assessor i Kriminal- og Politiretten, 1913 i Hof- og Stadsretten og 1917 i Højesteret. Han var medlem af straffelovskommissionen fra 1917 og repræsenterede ofte praktikerens synspunkter over for Torp. Forfatter af mange afhandlinger og artikler, bl.a. *Tilregnelighedsspørgsmaal i Strafferetten* (1897), *Lægens Tavshedspligt* (1905) og *Dommerbetragtninger* (1929). Redaktør af nyttige domsoversigter etc. etc.

Dansk Kriminalistforenings fornemme position i året 1913 besegledes endelig ved afholdelsen af den 12. - ingen kunne vide, at det ville blive den sidste - Internationale Kriminalistkongres i København 27.-31. august 1913 (vel refereret i NTFs). Emnerne - formulerede på ulasteligt fransk, selvom invitationen nok så praktisk også forelå på tysk - var dels det uopslidelige *Mesures de défense sociale contre les récidivistes*, sikkerhedsforanstaltninger mod tilbagefaldsforbrydere, dels uddannelse af myndigheder, som skal tage stilling til, hvilke forbrydere der kan kaldes farlige, / *'état dangereux*. Alle de store deltog med von Liszt, van Hamel og Garofalo i spidsen. Zahle - nu atter konseilspræsident og justitsminister - bød velkommen. Torp synes at have spillet en væsentlig rolle, særlig i debat med den russiske professor Nabokoff fra St. Petersborg om spørgsmålet, hvorvidt sikkerhedsforanstaltninger skulle følge efter strafudstæelse eller stå alene, og om maksimum for forvaring. Under debatten om uddannelse advarede den danske professor Høffding imod at tillægge det teoretiske studium af psykologien for stor betydning på den praktiske indsigts bekostning. Der var festmiddag, rådhusmodtagelse og udflugt til Frederiksborg og Kronborg-Marienlyst - Torp ville arrangere sejlads med en af "Det Forenede"s elegante dampere.

"Den internationale kriminalistiske Forenings næste Kongres tænkes afholdt i Rom i Paasken 1915."

IV STILLE ÅR - RETSREFORMENS GENNEMFØRELSE 1914-1923

Ved det elvte årsmøde, nu kun over to dage mod før tre, i maj 1914 afgav endnu to udvalg betænkning, *Forbrydelser mod Sædeligheden og Forbrydelser i Familj eforhold* (Torp) og *Forbrydelser mod den offentlige Orden og Krænkelser af Samfundsfreden* (Julius Møller).

I et uhyre fyldigt indlæg uddybede Torp sin kritik fra 1912 mod udkastets alt for vidtgående kriminaliseringer, f.eks. af samleje opnået ved en hver art af svig, "saa længe Verden har bestaaet, har List og Svig spillet en fremtrædende Rolle i den erotiske Leg. Det regner Menneskenes Børn med eller skal de regne med." Udtrykket "forledelse" - ikke blot det snævrere "forførelse" - kritiseredes atter. Straffen for hor burde ophæves; ganske vist havde ingen andre retssystemer gjort det endnu, men en skal være den første til at ophæve forældede bestemmelser om straf mod kætteri eller simpelt lejemål m.v.

Mest strid fremkaldte Torps ønske om beskyttelse af den gifte kvinde mod ægtemandens voldtægt, ikke blot efter separation, men også efter samlivsophævelse, ja endog under samlivet. Ussing pegede på bevisvanskeligheder, særlig om beviset for ond tro med hensyn til manglende samtykke, og risikoen for urigtige anmeldelser fra psykisk uligevægtige kvinder. Bentzon støttede Torp: Ved uklare tilfælde undlader man at forfølge sagen, men et klart tilfælde af voldtægt, selv i ægteskabet, skal forfølges som sådant, "det gælder om at udrydde den nedarvede Forestilling, at det er Hustruens forbandede Pligt og Mandens guddommelige Ret, at hun skal være ham til Vilje, naar han forlanger det". Hakon Jørgensen ønskede mulighed for hurtig beskyttelse af mishandlede hustruer, en nutidig læser mærker næsten ordet "krisecentre" dirrende i luften. Fhv. kommunelærerinde *Birgitte Berg-Nielsen* - bemærk navnet, for første gang nogensinde tog en kvinde ordet i Kriminalistforeningen, den næste kom i 1929 - talte for Dansk Kvindesamfund til støtte for Torp og Bentzon og nævnte straffelovens opdragende virkning.

Levende, ja spruttende, var Rüdingers indlæg. Efter drastisk omtale af falske anmeldelser for voldtægt forudså han samme udvikling ved udvidelse af voldtægtsforbrydelsen til ægteskabet, der "udelukkende [vil] føre til, at der til Politistationerne kommer en Række falske Anmeldelser fra hysteriske Koner (Hør!), som af en eller anden Grund er bleven uens med deres Mænd ... vi bør forskaane os selv for Udsigten til disse triste Farcer". Wimmer talte om psykologisk degenererede kvinder, der "optræder som "miskendte Hustruer" eller paa anden Maade odelægger Ægteskabet".

Under omtalen af blodskam kom Bentzon udførligt ind på det tyngende spørgsmål om forhold mellem søskende, som ikke er opdragte sammen - i vore dage har særlig Vagn Greve udtrykt ønske om straffrihed på dette område. Bentzon fastholdt dog de nedarvede regler på dette punkt, men anbefalede afkriminalisering af forhold mellem besvogrede, hvilket dog først gennemførtes 1965.

Forbrydelser mod den offentlige Orden m.v. fremkaldte mindre skarp debat. 1866-loven var næsten tavs, udkastet af 1912 foreslog voldsomme nykriminaliseringer og foreningens udvalg en mellemløsning, bortset fra et enkelt medlem, den næsten 70 år gamle herredsfoged Juhl fra Hjørring, som begræd den foreslåede næsten forfærdelige styrkelse af statsmagten over for borgeren - det er som at høre den sidste liberale fra 1848. Af interesse er spørgsmålet om kriminalisering af offentlig opfordring til forbrydelse, hvor nogle var imod enhver regel for ikke at stække den politiske agitation, medens 1905-kommissionen omvendt ville strafbelægge forherligelse af begåede forbrydelser. Resultatet blev stort set den gennemførte mellemløsning, som stadig er gældende (og så godt som aldrig anvendes). Juhl havde også karske ord mod de sidste rester af blasfemireglen, som ikke beskytter den virkelig fromme, som "holder sig til Budet om Kærligheden, der tilgiver alt", men kun de religiøse fanatikere; den religiøse følelse er ædel, men ikke mere end retfærdighedsfølelsen, hvis denne krænkes f.eks. ved synet af underernærede børn.

Og så skete foreløbig ikke mere i Kriminalistforeningens røge, idet regeringen Zahle den 12. oktober 1914 anmodede Torp om at afgive betænkning om kommissionsforslaget af 1912 og fremsætte de forslag til ændringer, som han måtte anse for ønskelige. De resterende 26 udvalg under foreningen slog sig herefter til ro.

Foreningens medlemmer deltog fortsat i den daglige kriminalpolitiske debat, således Gram i UfR 1915 og Haack i NTfS 1916 om den antikverede dansk-vestindiske straffelovgivning, som tvang Højesteret til at udmåle nærmest barbariske straffe, som straks måtte mildes ved Kgl. benådning, således i 1909, hvor en 20-årig bamemorderske dømtes til "at miste sin Hals og Hovedet at sætte paa en Stage" og i 1902, hvor en neger dømtes til bål og brand for *crimen bestialitatis*. Tanker om reform blev desværre uaktuelle efter 1917.

Den stadig barskere Grundtvig krævede, også i NTfS 1916, streng straf for fosterfordrivelse, som han anså hyppigst begået af "Bourgeoisiets fine Damer", som ikke vil "hæmmes i deres egoistiske Livsnydelse". Han fik svar på tiltale af *Mathilde Hauschultz* (1885-1929), overretssagfører, 1918 et af de første kvindelige folketingsmedlemmer; hun var stærkt konservativ, fastholdt dødsstraf, men overfor Grundtvig var hun ikke i tvivl om den ringe strafværdighed af fosterfordrivelse.

1915 fyldte Goos 80 og hyldedes udførligt i både NTfS og i Ugeskriftet med bidrag fra bl.a. Torp, som fremhævede Goos' værk om Speciel Del, og fra Munck-Petersen med varme ord om Goos' store andel i retsplejereformen, særlig ved at han nu i sin høje alder lodsede reformen igennem Landstinget trods modvilje fra store dele af sit eget parti Højre.

Netop processuelle spørgsmål kom i højere grad end før til at præge Kriminalistforeningen i disse år, hvor arbejdet med straffeloven foregik i det skjulte, først ved Torp alene og fra 1917 i en ny seksmandskommission, medens retsplejereformen i samme periode gennemførtes udadtil med Kongens stadfæstelse af loven 11. april 1916 og ikrafttræden 1. oktober 1919. Ved foreningens 12. års-

møde 18. maj 1916 var Munch-Petersens foredrag *Vor nye Strafferetspleje i kriminalistisk Belysning* det vigtigste punkt. Allerede nu ses et ønske om afskaffelse af skyldformodningsreglen, d.v.s. at erstatning for uberettiget frihedsberøvelse kan nægtes, hvis der er en begrundet formodning om, at den ikke-straffede alligevel var skyldig; først 1978 gennemførtes denne reform. Jeg vil også fremhæve Munch-Petersens ros til reglen om, at Højesteret straks kan afvise en anke, når "den paaberaabte Ankegrund klarligen ikke kan føre til Dommens Ophævelse", idet han anerkender, at der over for "Samfundets erklærede Fjender", de professionelle forbrydere, kan være grund til at opstille en krigsret, der beskærer nogle af de almindelige borgerrettigheder. Hvis Munch-Petersen havde forudset den store stigning i sagsantallet, havde han måske anerkendt, at forhåndsafvisning af håbløse anker i højere grad burde præge lovgivningen om retsmidlerne, hvem véd! Med fremsynethed efterlyses de først 1936 indførte domsmænd, men nævningerne fastholdes.

Ved samme møde berettede Torp om den Internationale Kriminalistforenings indstilling af sin virksomhed under Verdenskrigen, nuvel, måske var det uundgåeligt, da krigen i Vest indledtes ved Tysklands overfald på Belgien og to af foreningens tre stiftere var henholdsvis tysk (von Liszt) og belgisk (Prins) - den tredje, van Hamel fra det neutrale Holland, døde 1917 (stor nekrolog af *Frantz Dahl* i NTfS), de to andre kort efter krigens afslutning. Lidt mere prosaisk: På grund af den danske forenings passivitet siden maj 1914 opkrævedes ikke kontingent for 1916. Bestyrelsesmedlem, birkedommer C. M. Jespersen døde og erstattedes af Krabbe.

Til 12. årsmøde regnedes også et fællesmøde med Juridisk Forening i januar 1917 med Hakon Jørgensens foredrag *Tilfredsstiller Bertillons og Henrys Identificeringssystemer Nutidens Krav til hurtig identificering?* Fjernidentifikationen er Hakon Jørgensens væsentligste bedrift. På en tid, hvor billedoverføring endnu ikke var mulig, opfandt han et internationalt formelsystem med tal, som muliggjorde hurtig identifikation af forbrydere over grænserne. Verdenskrigen sinkede ham, efter at han i 1914 første gang havde fremlagt systemet på en politikongres i Monaco, men 1922 grundlagdes Det internationale Fjernidentificeringsbureau i København med ham som den første leder. Også efter anerkendelsen sagde han, at politiet endnu kun stod på tærsklen ind til fingeraftrykkets rige.

I februar 1917 afleverede Torp sin enmandsbetænkning med udkast til ny straffelov, i virkeligheden grundlaget for vor nye straffelov af 1930; omend de senere udkast og forslag indeholdt mange ændringer, er Torps systematik stort set den senere gennemførte, de enkelte regler i vidt omfang ligeså. 18.-19. maj samme år gennemgik han udkastet i to store foredrag som foreningens trettende årsmøde. Her kan jeg kun antyde enkelte belysende detailler. Blandt de afgørende punkter, hvor hans og ikke Goos' forslag gennemførtes, var afskaffelsen af dødsstraffen og indskrænkningen af antallet af ordinære frihedsstraffe til to.

Han fik dog ikke alt gennemført i den senere lov, således ikke en foreslået almindelig regel om samtykkets mulige disculperende virkning og et rent biologisk kriterium for sindssyges og åndssvages straffrihed, ligesom vi først nu er ved at tænke på en adgang til prøveløsladelse fra fængsel på livstid, hvilket Torp foreslog “for at modvirke de uheldige Virkninger af den Haabløshed og Selvpogivelse, som er denne Strafs regelmæssige Følge”. Et forslag om dagbødeberegning af alle bøder gennemførtes heller ikke - Torp krydrede med beretninger om yngre finansmænds (læs: gullaschbaroner) stadig gentagne bøder for for hurtig automobilkørsel. Tidsbundet er anbefalingen aflang og ubestemt forvaring for de uforbederlige gengangere, som ikke skal straffes, men tilbageholdes *sine ira et studio* “i et, ganske vist, tvungent Hjem”, ikke en strafanstalt, og med lempelser i forhold til almindelig afsoning som “uskyldige Selskabsspil begrænset Adgang til Tobaksrøgning”. Omvendt skulle meget gamle overtrædelser slettes af registret, “Samfundet skal ikke blot tilgive, det skal ogsaa kunne glemme!”

At Torps synspunkter ikke har været enerådende i debatten, omtalte han ved oplæsning af et kraftigt angreb imod ham fra “Den indre Missions Tidende”, som kaldte hans anskuelser, ikke moderne, men forældede, idet de stred imod skærpelser i andre lande på det sædeliges område, “Guds Børn har ikke noget godt i Vente fra den Kant”.

9. november 1917 nedsattes en ny straffelovskommission med overretssagfører *Oscar Johansen* som formand samt Torp, Goll, Krabbe, Olrik og Schrøder. Alle seks var medlemmer af Dansk Kriminalistforening, Torp, Goll og Krabbe dennes første tre formænd.

20. december 1917 døde Goos og mindedes straks efter nytår med varme ord i NTfS af Olrik, som fremhævede Goos’ delvise tilslutning, men også kritiske afstandtagen over for den Internationale Kriminalistforenings program bl.a. i den store afhandling i NTfF 1890, og i UfR af Munch-Petersen, “Den danske Retsvidenskabs Høvding i vor Tid er gaaet bort”.

Så var det atter processualisternes tur ved det fjortende årsmøde 4.-5. december 1918 med foredrag af Munch-Petersen, *Om Behandlingen af Straffesager ved Underret efter den nye Retsplejeordning*, og professor *Johan Thyrén* (Lund), *Om sanningsbeviset vid ärekränkning*.

“Det bedst mislykkede Afsnit af hele Loven” kaldte Munch-Petersen den nye retsplejelovs regler om de strafferetlige underretssager, eksemplificeret ved den manglende offentlighed, den manglende bevisumiddelbarhed, idet vidnerne afhørtes under forundersøgelsen, ikke ved domsforhandlingen, den manglende forsvarerbeskikkelse og manglende medvirken af domsmænd, punkter, hvor den norske lov burde have været forbillede. Hvis ikke respekten for ham havde været så stor, at der påny ikke var debat efter hans foredrag, kunne man have repliceret, at sarkasmen var ilde anbragt, idet hans og andres ønske om at skabe

en perfekt bygning for de fåtallige nævningsager meget muligt havde svækket underretsprocessen for de mange sager. Interessant var hans fastholden af, at den samme dommer burde lede undersøgelsen og pådømme sagen, idet han affærdigede røster, som allerede dengang frygtede, at dommeren ikke kunne vedblive at være uhildet overfor sagen.

På grundlag af Thyrens lærde foredrag om *sandhedsbevis i ærekrænkelssager* på komparativ baggrund debatteredes det ældgamle problem, om injurianten skal have adgang til at føre sandhedsbevis eller skal afskæres herfra i tilfælde af offentlig fremdragning af privatlivet tilhørende forhold, hvilket sidste Thyren havde sympati for. Holdningen hos de danske deltagere betegnes bedst ved Ussings bemærkning om, at adgang til sandhedsbevis er i den uskyldigt injurieredes interesse, idet injurianten ellers efter afskæring af sandhedsbevis og fældende dom kan sige: "Ja, jeg fik ikke Lov at føre Sandhedsbevis, *semper hæret!*" Den nye straffelov opretholdt de tidligere regler og tillod sandhedsbevis.

Straffelovsudkastene drøftedes af foreningens medlemmer, ikke på årsmøder, derimod i vægtige afhandlinger i NTfS, alle med udgangspunkt i Torps udkast af 1917.

I årgang 1918 to lange artikler af Goll om *Almindelig Del*, hvor jeg vil fremhæve Golls undsigelse af tilsyn ved betinget dom bortset fra de yngste lovovertrædere. Han mente, at det var en overdrivelse at anse en voksen, der "kommer for Skade at begaa et isoleret Bedrageri... for en Person, der i den Grad har sat alt over Styr, at man maa begynde forfra igen med Gangkurven: Tilsyn." Goll anså udkastets definition af *dolus eventualis* (den handlende anser følgen som blot mulig, men ville have handlet, selvom han anså den som sikker) som den alleruheldigste. Kriminalretsassessor, senere højesteretsdommer/? C. Poulsen skrev om *Falsk Forklaring* og kritiserede ud fra praktikerens synspunkt, med rette, et forslag om ubetinget straffrihed ved tilbagekaldelse "af fri Vilje" af en falsk forklaring før dommen som egnet til at medføre "Aftaler om - foreløbig - farefri urigtige Forklaringer, fremme Kammeraderi og utidig Overbærenhed"; reglen overlevede ikke.

Herredsfoged John Knox gik løs på *Tiggeri m.v.*, plaiderede med held for genindførelse af benævnelsen "betleri" og beskrev med overbærende humor "disse halv- og helgamle, af Drik og Sult og Svir halvt ødelagte, forhulede Individer, hvoraf mange hørte til Politimestrenes mest trofaste venner, og som med Ekspertens Erfaring og Snedighed forstod at skelne mellem de milde og strenge Dommere, mellem de forskellige Arresthuse for dem mere eller mindre tiltalende Husorden og ikke mindre mellem de forskellige Arrestforvarerfruers kulinariske Evner og Ydelser og at rette deres Togter efter disse Erfaringer..."

Haack behandlede *Forbrydelser i Familieforhold og Sædelighedsforbrydelser* uden afgørende nyheder i forhold til den tidligere debat; Knox *Freds- og Ære-skrænkelser*, idet han med held foreslog bibeholdelse af den gamle regel om

straffrihed ved retorsion, som Torp havde ladet udgå, "et saare praktisk Middel i Dommerens Haand til at skaffe mangel en taabelig Injuriesag ud af Verden"; overretssagfører *Henrik Sachs* behandlede endelig *Dokumentfalsk*. Torp selv gav sig tid til at sammenligne sit forslag med Thyréns forslag til svensk straffelov under et besøg i den unge svenske kriminalistforening.

Nok så spændende i samme årgang var fritstående artikler af bestyrelsesmedlemmerne Krabbe og Geill. I foredraget *Nogle Betragtninger om Forbrydelsers Farlighed* betegnede Krabbe de over for retshåndhævelsen hemmelige forbrydelser som de farligste modsat de åbenlyse. Et lommetyveri, som kun afsløres på fersk gerning og ellers aldrig, er derfor farligere end voldshandlingen i drukenskab. Jeg er ikke uenig, men det strider imod alle moderne synspunkter, som rubricerer alle voldsforbrydelser i toppen, næsten uanset deres konkrete karakter.

Geill skrev veloplagt på grundlag af egne observationer om *Brandstiftelsesmotiver* - jeg giver som en smagsprøve den åndssvage, som en aften strøg en tændstik for at plukke nogle modne pærer, han havde udset sig, og som, da pærerne var plukkede, satte tændstikken til stråtaget til et hus nær pæretæet, altså ubehag og hævn som motiv, typisk for åndssvage.

1921 og 1922 skrev Geill om *Sædelighedsforbrydere* og *Sædelighedsforbrydernes Behandling*. Han ønskede en anstalt for psykisk abnorme sædelighedsforbrydere, men vendte sig imod kastration, hvilket Goll istemte i et passioneret foredrag i Juridisk Forening (i NTfS 1923), "Vilde det i Længden være muligt at faa Læger til at udføre den Bøddelgerning ...?"

I NTfS 1919 behandlede kapitlerne om *Dokumentfalsk* (Sachs), *Paatalen* (overretssagfører *Karsten Meyer*) og *Brandstiftelse* (P. C. Poulsen). Meyer drøftede og forkastede for de fleste tilfælde vedkommende den private påtale. Poulsen kritiserede med føje Torps rubricering af den vel hyppigste form af ildspåsættelse, nemlig på egen ejendom for at besvige brandforsikringen, som bedrageri - hvad med faren for slukningsmandskabet eller indebrændte dyr? - og den senere udvikling fulgte Poulsen.

Samme år døde Franz von Liszt og mindedes i NTfS kort af Torp og udførligt af Frantz Dahl. Begge fremhævede von Liszt som den store propagator eller popularisator af de nye idéer i strafferetten snarere end som dogmatikeren, Torp ligeledes hans enestående arbejde for den Internationale Forening. Torp fremdrog åbenhjertigt hans pangermanske fantasterier under Verdenskrigens første år og medunderskrift på det kontroversielle opråb "Es ist nicht wahr!" fra en række tyske videnskabsmænd, men opfordrede også til forsoning ved graven. PS: Dahl oplyste også om von Liszts familieforhold: Komponisten (uden 'von') var hans ældre fætter.

I NTfS 1920 - hvis første 110 pp. optages af den længste afhandling i tidsskriftet nogensinde, *Per Augdahl: Nødverge* - er der en enkelt artikel om Torps udkast, *Forbrydelser mod Liv og Legeme* (Haack). Noget antikveret fastholdt Haack 1866-lovens begrænsning af mildere straf ved moderens drab af sit barn

straks efter fødslen til uægte børn mod både Goos og Torp. Han støttede Torps forslag om en regel om strafnedsættelse for medlidenhedsdrab - samme straffeframe som drab efter begæring - der som bekendt ikke gennemførtes.

I NTfS 1921 findes - udover en artikel af senere højesteretspræsident *Troels G. Jørgensen: Frakendelse af statsborgerlige Rettigheder m.v.* - tre væsentlige bidrag om *Frihedsstraffens Ordning* af Haack, fængselsinspektør *Brøchner-Mortensen* og Fussing. Haack drøfter, om den særlig infamerende tugthusstraf, "den sorte Kokarde", bør bevares af hensyn til præventionen, men finder ulemperne større end nytten. Fængselsmændene nævner navnets præventive virkning i forbryderverdenens bevidsthed "Næste Gang gælder det Tugthuset, og saa dybt vil Du ikke synke", men Fussing finder afsoningsstedet tilstrækkeligt til at skabe gavnlig rædsel; Horsens er her i spidsen - så vêd vi det! Også bortfaldet af dommerens indirekte indflydelse på afgørelsen om afsoning i enrum, "Cellestraf", eller fællesskab drøftes. I samme årgang ses endelig mindeord over Francis Hagerup, en lang artikel af Axel Petersen om den kort tid forinden gennemgribende reformerede militære retspleje og en artikel af *Viktor Almqvist* om dødsstraffens definitive afskaffelse i Sverige og de sidste henrettelser.

I denne periode holdtes kun et enkelt møde, det femtende årsmøde over to dage i oktober 1920, med de processuelle, også i dag aktuelle emner *Nogle Bemærkninger om de ved Østre Landsret indvundne Erfaringer med Hensyn til Nævningesager* (Haack), *Om Sigtedes Afhøring* (landsdommer Bülow) og *Om Begrænsningerne i Retsplejens Offentlighed* (Sachs).

Det er beundringsværdigt, at Haack kun et år efter *nævningesager*nes indførelse har kunnet foregribe næsten alle senere opståede problemer, såsom rækkevidden af den dobbelte garanti, som Haack modsat senere lære ikke opfatter som et krav til retten om at forkaste nævningernes kendelse om "skyldig", hvis retten er i tvivl ("kan", ikke "skal"); nævningernes tendens i følelsesmæssigt belastende sager til at domfælde efter en mildere subsumption, "ikke andet og mere, end hvad ogsaa jeg vilde have gjort, hvis jeg havde været Nævning"; ønsket om at holde de mindre røverisager uden for nævningebehandling ved opdeling af strafferammen for røveri, den i 1981 gennemførte reform; det upraktiske spørgsmålssystem; "partisk" opsummering fra retsformanden af beviserne, hvor Haack anerkender klar tale ved gennemgangen af de enkelte beviser, men anbefaler forsigtighed under omtale af helheden - her ønskede en forsvarer, overretssagfører *Arthur Henriques*, utvetydighed, hvis retten var indstillet på at kassere en skyldigkendelse. Selvom Haack foretrak domsmænd anerkendte han nævningernes gode indsats og undskyldte mindre mangler som børnesygdomme. Der var ikke megen uenighed, dog fremdrog landsdommer, senere generalauditor *V. Pürschel* eksempler i praksis på nævningeformandens uheldige påvirkning af nævningerne.

Luften gnistrede derimod under diskussionen om *afhøring*. Bülow kritiserede skarpt politiets afhøring af den fængslede sigtede, som ganske vist ikke var

positivt forbudt i loven, men stred imod Retsplejelovens ånd og grundsætninger, særlig anklageprincippet. Støttet af Munch-Petersen krævede han som et minimum forsvarerens tilstedeværelse og udtrykkelig tilkendegivelse til sigtede om hans ret til at nægte at udtale sig. Statsadvokaterne *Georg Lett* og *Nicolaj Kiørboe* og især Hakon Jørgensen fastholdt nødvendigheden af politiets afhøringer, bl.a. til oprydning og udskillelse af ubevisbare forhold samt tilskæring til "aflæsningssager" (nu tilståelsessager). Over for Bülow's fremdragning af sigtedes bedre retsbeskyttelse i engelsk ret fremhævede Jørgensen og birkedommer *Brendstrup*, Nykøbing Sjælland, den letfærdige bevisbehandling i engelsk retspraksis, "i mange Tilfælde dømmer de paa Svovlstikker", mod mere sober dansk praksis.

Sachs ønskede som forsvarer at give sigtede mulighed for at fravælge *offentlighed* og støttedes af den ny rigsadvokat *Topsøe-Jensen*. Munch-Petersen spruttede af raseri over for "det Forræderi mod de moderne Principper, som nu synes at være under Forberedelse... Offentligheden er Hovedprincippet i hele den moderne Strafferetspleje", men fik ingen støtte.

Ved mødet afgik bestyrelsens ældste medlem Friedreich og erstattedes af Wimmer. Gram ses ikke i bestyrelseslisten efter ca. 1912, og Ussing udgik 1923, så at alene Torp, Goll og Geill resterede af stifterne. Goll, som vikarierede for Torp, der var på vej til Ceylon, beklagede den Internationale Forenings ophør og håbede på nordisk samarbejde på strafferettens område - 15 år efter fik han selv en væsentlig andel i etablering af et nært samarbejde mellem de nordiske kriminalistforeninger. Han nævnte muligheden for at udvide foreningens virke ved at inddrage forbrydelsernes forskellige årsager, altså kriminologien - også en forudelse, der dog først kom til opfyldelse efter hans død. Endelig nævnte han problemet om foreningens liv efter opfyldelsen af alles ønske, en ny straffelov, og fremdrog skræmmebilledet den norske forening, som efter 6 store møder 1892-1901 inden Straffelovens gennemførelse 1902 derefter kun havde holdt et møde i 1912 (først 1925 afholdtes næste møde). Denne skæbne blev aldrig den danske forenings lod.

12. april 1923 var de stille år forbi, da 1917-kommissionens betænkning og udkast fremkom og igangsatte en ny voldsom aktivitet.

V TORPS SIDSTE ÅR 1923-1929

“Jeg kalder Folket til Vaaben”, således Torp ved indledningen af Dansk Kriminalistforenings sekstende og syttende årsmøde over to gange tre dage i december 1923 og februar 1924 med seks emner fra det nye straffelovsudkast: *Straffelovsudkastets Bestemmelser om Frihedsstraffe* (Fussing), *De i Straffelovsudkastets Kap. 24 omhandlede Forbrydelser, Forbrydelser mod Kønssædeligheden* (Sachs), *De i Straffelovsudkastets Kap. 25 omhandlede Forbrydelser, Forbrydelser mod Liv og Legeme (cand.jur. J. Hartvig Jacobsen)* samt *De i Straffelovsudkastets Kap. 26 omhandlede Forbrydelser, Forbrydelser mod den personlige Frihed* (Haack), *Straffelov sudkastets Bestemmelser om Forvaring i Stedet for Straf* (Torp) og *Om Lovovertræderens mentale Tilstand som Betingelse for Straf efter Straffelovsudkastet* (Wimmer). Som Goll i 1920 beklagede Torp afbrydelsen af det internationale samarbejde under Verdenskrigen.

J. Hartvig Jacobsen (1892-1952) var en ivrig kriminalist og blev 1927 dr.jur. på disputatsen *Dokumentforbrydelserne*. Derudover var hans vigtigste felt ophavsretten, som indtil da havde været noget forsømt. Han var en ivrig forsvarer - hans mangeårige medarbejder, højesteretssagfører *Jon Palle Buhl*, har mundtligt over for mig betegnet ham som engageret og temperamentsfuld, og temperamentet fremskinner tydeligt fra hans mange indlæg i Kriminalistforeningen, hvor han ikke sjældent er “Rasmus Modsæt”, kulminerende ved 1945-mødet om retsopgøret. Smukt fremtræder hans humane kriminalpolitiske holdninger ved hans jubilæumstale i 1948. For foreningens indre liv fik han den allerstørste betydning. 1928 indtrådte han i bestyrelsen som sekretær, og efter Rüdingers død i 1929 blev han tillige kasserer. Bestyrelsesmøderne afholdtes på hans kontor, som overtog foreningens administration, modtog indbetalinger og ydede anden praktisk hjælp, senere desuden med de nordiske kriminalistmøder, hvilket fortsatte efter hans død i 1952, hvor Buhl nærmest arvede hans poster og senere inddrog landsretssagfører *Egon Høgh* i arbejdet. Først med Høghs fratræden i 1993 ophørte forbindelsen til Hartvig Jacobsens gamle kontor.

Fussing hilste en differentiering af *frihedsstraffene* velkommen, nu også omfattende “de aandelige Undermaalere, Psykopatherne”. Han så frem til ungdomsfængslet og anså et tilbagefald på 40% som i de engelske Borstalinstitutioner som tilfredsstillende efter klientellets art. *En passant* siges, at legemsstraf nu kan undværes som disciplinærmiddel. Fængselsinspektør *Cai Jensen*, Nyborg, frygtede den gensidige uheldige påvirkning ved ungdomsfængslets fællesskab, medens Goll i sit sædvanlige flotte sprog sagde, at cellestraffens moralitet alligevel var et ungdomsfængslets ubestemte afsoningstid. Torp havde helst set mindstestrafen for hæfte fastsat til 21 dage som i hans eget udkast mod nu 14 dage, men Krabbe anførte gode praktiske argumenter for at gå ned til ganske få dage ved småforseelser begået af sømænd m.v., hvor man ikke kun kunne

lade dem løbe, og anden straf var umulig - den endelige lov fulgte som bekendt Krabbe. Med vore dages overvejelser om en fuldbyrdelseslov *in mente* er det ikke uden interesse, at Fussing fandt lovgivning om straffuldbyrdelsen unødvendig og foretrak kgl. anordninger. Debatten viste ingen betydelig uenighed.

Som i 1914 fremkaldte *sædelighedsforbrydelserne* kraftig debat. Sachs, der som forsvarer frygtede for nævningernes strenghed, ønskede en detaljeret og restriktiv formulering af voldtægtsbestemmelsen, "alvorlige og klart tilkendegivne Modstand ... dertil egnet Vold ... begrundet Frygt", og hudflettendes af Goll, "en Guldgrube for en Defensor". Reglen om samleje ved groft misbrug af tjenstlig eller økonomisk overlegenhed kritiseredes af Sachs, både med henvisning til afpresningsmuligheden og det manglende behov, "en virkelig ærbar Kvinde" behøver ikke denne beskyttelse, men fastholdtes af Torp, der talte om teaterdirektørers misbrug af underordnet kvindeligt personale, og Goll, som mod Sachs' omtale af kvindernes øgede selvstændighed replicerede, at de kvinder, som behøver reglen, "ikke bliver klogere med Alderen, idet de er nogle Pjok, som ingenting forstaa".

Torp sagde, at reglen næppe ville blive meget brugt, og deri fik han ret. I 1992, 59 år efter straffelovens ikrafttræden, pådømte jeg den første danske sag efter denne bestemmelse (nu § 220); Østre Landsret stadfæstede 11. september 1992 den fældende dom. Jeg kender kun én senere sag (fra Roskilde).

Efter udkastet kunne der straffes for grov uagtsomhed i alle tilfælde, også voldtægt, hvilket Sachs dadlede stærkt, da det både kunne medføre for mild straf gennem nævningernes nedsubsumption og domfældelse af reelt uskyldige. Torp og Goll talte varmt for reglen - idag foreslår Vagn Greve en lignende regel, der er intet nyt under solen - men ved lovens gennemførelse indskrænktes uagtsomhedsbestemmelsen til aldersgrænser m.v. Hartvig Jacobsen ønskede beskyttelse også for drenge mod kvindelige gerningsmænd. Han blev næsten hylet ud af Goll, Torp og Krabbe, men han havde jo ret.

Forbrydelser mod liv og legeme fremkaldte stort set kun debat om gamle stridspunkter. Hartvig Jacobsen plaiderede ikke blot for strafnedsættelse om medlidenhedsdrab selv uden den syges begæring - foreslået af Torp i 1917 og fjernet i 1923 - men for mulighed for strafbortfald, men modsagdes skarpt af Goll med de kendte argumenter, særlig den syges frygt for enhver, der kommer til ham, og hospitalet som det visse slagtehus. Under fosterfordrivelse gentoges de gamle argumenter. Hartvig Jacobsen omtalte den voldtagne kvindes krav på svangerskabsafbrydelse og nævnte en svensk sag, hvor en undvegen strafføsner havde overfaldet og besvangret en ensomt boende lærerinde. Han var klar over, at han havde åbnet en sprække, og ville sætte en grænse, men hvor? Selvom Krabbe var medlem af kommissionen, fortrød han på et kuriøst punkt: Udkastet hjemlede straffrihed ved samtykke til legemskrænkelser, men ikke legemsbeskadigelse; omend Krabbe aldrig havde set en boksekamp, "men det

skal være meget raat og modbydeligt”, vidste han nok, at formålet gik udover den blotte legemskrænkelse, hvorfor samtykkereglen faktisk gjorde boksning strafbar. Løsningen, som også blev resultatet, måtte være at overlade praksis spørgsmålet.

Haack havde ikke meget nyt at sige om *forbrydelser mod den personlige frihed* bortset fra en hjertelig og fortjent reverens til Ussings store foredrag fra 1912. Der opstod dog principiel diskussion om groft uagtsom frihedsberøvelse, som man ikke anså for praktisk betydningsfuld bortset fra Goll, der fandt, at hvid slavehandel lettere kunne straffes med en sådan regel. Haack mente, at den ikke ville gøre skade, men Karsten Meyer sagde skarpt, at kriminalisering må kræve et positivt behov. Mest perspektiv var der i Torps synspunkt, som idag er Vagn Greves, at der bør være strafbestemmelser for grov uagtsomhed, hvor det kan være vanskeligt at afgøre, om der foreligger forsæt eller ej. Fhv. statsminister Zahle var i øvrigt til stede og tog ordet.

At *forvaring, ikke straf*, var den rette foranstaltning over for de uforbederlige tilbagefaldsforbrydere, var der total enighed om. Torp understregede, at spørgsmålet var så vigtigt for ham, at han alene af den grund havde indvilliget i at indlede selv. Han anvendte de slagordagtige betegnelser for klientellet, som stadig var god latin i min studietid de besværlige, men ikke egentlig farlige til arbejds- hus og de for retssikkerheden farlige til sikkerhedsforvaring. Fussing nævnte, at den mildere behandling modsvarede så kraftigt af den lange og ubestemte frihedsberøvelse, at de “habituelle” forbrydere, som indsattes i disse anstalter, kun ville have øjnene åbne for strengeden og ville anse sig blodigt forurettede. Han anbefalede, at ordet “farlig” udgik af loven som betingelse for sikkerhedsforvaring, fordi offentligheden og dermed lægdommerne ville lægge mere deri end juridiske dommere, f.eks. ville Lorenz-banden, en da berømt tyvebande, nok blive anset som farlige af juridiske dommere, men ikke af læge. En norsk regel om forlængelse af straffen med op til det tredobbelte, dog højst 15 år efter endt straf, under forudsætning af særlig farlighed henlagde afgørelsen om farlighed til juryen og anvendtes, måske derfor, så godt som aldrig. Ordet “farlig” optoges ikke i straffeloven af 1930, og den senere udvikling viste, at de til sikkerhedsforvaring dømte kun i mindre omfang var “farlige” i betydningen “farlige for liv og lemmer”.

Lovovertræderens mentale tilstand var på banen for femte gang i foreningens historie (forrige gang var i 1912), nu på grundlag af tre forskellige forslag blandt de seks medlemmer (Schröder var udtrådt og kommissionens sekretær, fuldmægtig i Justitsministeriet, senere dommer *N. H. Glarbo*, medlem af foreningen, indtrådt). Goll og Torp fastholdt det biologiske kriterium, Olrik “utilregnelig”, Johansen, Krabbe og Glarbo “ikke kan anses egnet til Paavirkning gennem Straf”. Ved §’en om nedsat tilregnelighed sluttede Olrik sig til Torp og Goll om en formulering, som indebar et valg mellem straf og andre foranstaltninger som i gældende dansk straffelov; de andre tre ønskede altid straf, men i særlig

anstalt. Debatten, der med 17 aktive deltagere varede til over midnat og fylder 80 sider trykt referat, gentog de gamle alliancer med Torp, Goll og lægerne, særlig Wimmer, mod alle andre jurister og Friedenreich i en mellemposition. Også Sachs som forsvarer ønskede sindssyge småforbrydere straffede med mild straf, helst bøde, snarere end belastende foranstaltninger. Der aftegnede sig en stemning for Orlis formulering, som jo også indgik i loven som det endelige resultat.

Straffelovsudkastet behandledes ikke blot under de mange og lange møder, men også i NTfS, 9 artikler i 1924 og 6 i 1925.

Inden det ordinære attende årsmøde i februar 1925 fejrede Dansk Kriminalistforening den 15. november 1924 sit 25-års jubilæum med foredrag og festmiddag.

Efter at Torp havde udtalt et ønske om, at "de, der lever om 25 Aar, maa finde vor Forening lige saa livskraftig og lige saa beredt til at tage Kampen op mod Mørkets Magter og bestaaende Brøst, som den hidtil har været", talte Goll om *Foreningens Virksomhed i de forløbne 25 Aar*, den samme historie jeg her har beskrevet. Honnør til Goos, hån til Alberti, sejrstolthed prægede foredraget. Han opregnede, at 53 emner indtil nu var behandlet på årsmøderne, og at de trykte årbøger androg over 3000 sider. Det var dog ikke afgørende at skabe tale-re eller litteratur. "Alt det er jo kun Forarbejder til det afsluttende Træk: den ny Straffelov" - han nævnte ikke spørgsmålet om foreningens efterliv efter en ny straffelovs gennemførelse. Han understregede, at foreningen ikke stod for blodsødenhed, men omvendt aldrig ville acceptere prygle-, døds- og lemlæstelsesstraffe, som "visse feministiske Kredse" forlangte det.

Haack talte om *Samfundets Syn paa Forbrydelse og Straf*, hovedsagelig på historisk grundlag, således at han fandt historiske paralleller til nutidens problemer, f.eks. at allerede 1817 nævnte kancellipræsident Kaas muligheden for at undlade straf for første gang begået simpelt tyveri, og at allerede 1792 forsøgte direktøren for "Børnehuset" at hjælpe løsladte fanger. Haack fastholdt dog også samfundets indignation over for begåede forbrydelser som et afgørende moment.

På dette tidspunkt havde foreningen 264 medlemmer; tallet havde længe ligget omkring 250.

Inden det ordinære møde udnævntes Goll i januar 1925 til rigsadvokat efter Topsøe-Jensen, som gik til Højesteret. Goll modtog kun embedet efter stærk overtalelse fra justitsminister *Steincke*, idet det medførte betydelig indtægtsnedgang for ham, hvis aarhusianske eksil i 1919 var ophørt ved udnævnelse til civildommer i Københavns amts Nordre Birk, i tinglysningssportlernes glade dage rigets justits' suverænt bedst aflagte embede.

Ved det ordinære møde, hvor Torp bebudede et ekstrakontingent på 4 kr., talte højesteretssagfører *Øyvind Ahnfelt-Rønne* om *De i Regeringsforslaget til Almindelig borgerlig Straffelov indeholdte Bestemmelser om Justitsministerens Kom-*

petence. Baggrunden var, at lovforslag nu var fremsat på grundlag af 1923-udkastet, men at en række afgørelser om straf og foranstaltninger, som i udkastet var tillagt retten eller fængselsretten (senere fængselsnævnet), i lovforslaget tillagdes justitsministeren, hvilket allerede havde fremkaldt debat. Ahnfelt-Rønne og Torp gik begge imod forslaget, og kontorchef i Justitsministeriet, senere præsident i Sø- og Handelsretten *L. N. Hvidt* fik ikke medhør for sin these, at den dømte var "Administrationens Mand" efter dommen. Større imødekommenhed havde indlederen for at overlade administrationen den rene formildelse, altså prøveløsladelse, hvilket også blev resultatet.

Det nittende årsmøde i februar 1926 - endagsmøder begyndte nu at blive det sædvanlige - var et fællesmøde med Juridisk Forening med overlæge Hjalmar Helweg og statsadvokat Georg Lett om *Retslægeraadets Erklæringer med særligt Henblik paa Raadets psykiatriske Virksomhed*.

Helweg kritiserede kraftigt Retslægerådets behandling af en række sager, især sagen om cyklereparatør Carlsen, måske eller ikke brandstifter og måske eller ikke sindssyg. Han efterlyste mere psykiatrisk ekspertise i rådet. Lett slog fast, at rådets udtalelser kun var vejledende for retterne, som kunne tilsidesætte skønnet. Han ønskede udtalelserne bedre belyst, dels ved en udførlig begrundelse med drøftelse og påvisning af afvigende synspunkters urigtighed, dels endog afhøring af rådets medlemmer i retten. Geill, medlem af Retslægerådet siden dets oprettelse i 1909, forsvarede det over for Helwegs angreb, også i Carlsen-sagen. Det er umuligt at afgøre, hvem der havde ret, *Friedenreich*, som for sidste gang talte i foreningen og iøvrigt støttede ønsket om mere motiverede udtalelser, kunne i hvert fald ikke se det. Bentzon sagde de forløsende ord, at jurister og læger skal lære at spørge og svare, "saaledes at Juristerne forstaar, hvad de spørger om, og ikke spørger Lægerne om andet, end hvad de kan svare paa, men at Lægerne paa deres Side efter hele den Uddannelse, de faar, ogsaa forstaar at give Svar saaledes, at vi faar de Oplysninger, vi har Brug for." Helweg var enig heri og talte for, at der i den medicinske uddannelse kunne indgå et lille kursus i jura, og stemmer hørtes "Og omvendt!"

Ved årsmødet i 1927 redegjorde Torp - siden 1925 emeritus og som professor efterfulgt af Krabbe - for bestræbelserne på genoplivelse af det internationale kriminalistiske samarbejde. De tre nordiske foreninger havde en del år forinden afslået at deltage i den tyske Landesgruppes møde og anset den gamle *Union internationale*, som manglede både bestyrelse, sekretær og tidsskrift, som ophørt. Omvendt havde han også afslået at lade den danske forening indgå i en af Ententemagterne oprettet ny forening *Association internationale de droit pénal*, som Centralmagterne, særlig Tyskland, ikke var medlemmer af. Han havde selv accepteret valg til bestyrelsen på personligt grundlag, men uden at ville binde den danske forening, og han havde ikke deltaget i nogen kongres. Nylig havde i Paris de franske stiftere af den nye *Association* meddelt ham, at forsøg på inddragelse af Tyskland indtil nu var strandet på tyske fordringer om en særstilling, som man ikke mente at kunne indrømme. Torp mente personlig, at der endnu på begge sider var så megen "Bitterhed og gensidig rancune", at det endnu ville være umuligt at bringe dem under én hat.

Ved dette tyvende årsmøde i februar 1927 holdt Goll og dr. med. *George E. Schrøder* foredrag *Om Interneringsloven og dens Virkninger*.

Bliver studenterne stadig undervist i Berning-sagen (UfR 1925,277 H)? Da en forhenværende skolelærer nærmede sig slutningen af sin sjette straf for sædelighedsforbrydelser mod børn, besluttede justitsminister Steincke efter erklæring fra Retslægerådet om, at den dømte var ude af stand til at beherske sin seksuelle "Hyperæstesi" og derfor var farlig for den offentlige sikkerhed, at tilbageholde ham efter straffens udløb, men både Østre Landsret og Højesteret statuerede, at der ikke var hjemmel hertil, og tilkendte erstatning for uberettiget frihedsberøvelse. Højesteret forhøjede endog erstatningen, idet tilbageholdelsen fortsatte efter landsrettens dom. To måneder efter gennemførtes *Lov om Sikkerhedsforanstaltninger mod visse Personer, der bringer Retssikkerheden i Fare*. Denne hjemlede tilbageholdelse af personer, "hos hvem mangelfuld Udvikling, varigere Svækkelse eller Forstyrrelse af Sjælsevernerne - herunder seksuel Abnormitet - havde givet sig Udslag i strafbare Handlinger", sålænge det var nødvendigt af hensyn til retssikkerheden. Loven kunne anvendes på personer dømt før lovens ikrafttræden, hvis sag rejstes inden et år efter løsladelsen - læs: Berning - en efter vore dages syn på retssikkerhed og personlig frihed uhørt bestemmelse.

I NTfS 1925 udtalte Troels G. Jørgensen direkte, at man for "visse Personer" kunne læse "en vis Person", og brugte omend med afstandtagen, udtrykket *bill of attainder*, i engelsk historie en lov, hvorved en navngiven person kunne henrettes som højforræder uden retssag (1641 benyttede det engelske Parlament dette middel til at uskadeliggøre Kongens stærkeste minister, jarlen af Strafford, det kendteste eksempel herpå).

Seksmandskommissionen af 1917-23 anerkendte over for Justitsministeriet, at der forelå trang til hjemmel til mere indgribende foranstaltninger allerede inden den nye straffelovs gennemførelse, og udtalte sig ikke imod forslaget som helhed, men imod lovens anvendelse på tidligere dømte, hvis farlighed ikke havde vist sig i gerning efter løsladelsen. Olrik, en af de seks, kritiserede i NTfS og UfR skarpt denne tilbagevirkende kraft.

Goll kaldte i sit foredrag loven "saare ufuldkommen", men ikke slet, "Lejlighedslov" skabt på grund af den "præmature Internering" af Berning, men alligevel ført ud i livet på en samfundsgavnlig måde. Han var klar over, at den valgte fremgangsmåde, landsretsbehandling uden nævninger, var "paafaldende" og medførte ulemper, idet man, hvis påstanden om internering ikke toges til følge, skulle begynde forfra med straffesag (Goll nævner ikke problemet om bevis-tvivl, men hvis ikke påstand om internering kun begrundes i tidligere domme, må retten dog finde "sagsøgte" "skyldig" for at idømme internering, og hvis påstanden ikke følges, måtte bevisførelsen vel gentages i straffesagen, et rædselsfuldt rod). Desuagtet fravalgtes nævninger, da sensationen ved lovens forhistorie i den store befolkning havde skabt en forestilling om internering som

levende begravelse. "Saa heldigt dette end kan være for Institutet, set fra Generalpræventionens Standpunkt, saa er det set fra Nævningernes Standpunkt et Moment, der vil gøre dem yderst lydhøre for en Forsvarers Doleren over den skrækkelige Skæbne, der er tiltænkt denne ulykkelige Tiltalte." Straf efterfulgt af sikkerhedsforanstaltninger var en inhuman kombination, man måtte vælge mellem dem - her var Goll på linie med Torp i dennes afskedsforelæsning (UfR 1925). Både Goll og Schröder redegjorde omhyggeligt for praksis, 24 dømte indtil foredraget, hvoraf 9 efter overgangsordningen, 7 overgivet til administrativt "farlighedsdekret" som sindssyge. Schröder beskrev særlig de seksuelt abnorme.

Tre læger tog ordet efter foredragene, nærmest for at supplere Schröder med beskrivelse af egne patienter, men ikke en eneste jurist. Hvor var forsvarerne den aften?

Loven overlevede indtil ikrafttrædelsen af straffeloven af 1930; en oprindelig tidsbegrænsning til udgangen af 1927 ophævedes i sidste øjeblik.

Kriminalistforeningens accept af interneringsloven i 1925-27 står i modstrid til afvisningen af prygleloven i 1903, men frihedsberøvelse i ubestemt tid af de farlige, men ikke-abnorme, var en væsentlig del af Torps skoles program, og den stødende overgangsordning kritiseredes utvetydigt.

I NTIS 1928 offentliggjorde Geill en udførlig afhandling om loven fra retspsykiatrisk synspunkt.

Ved det enogtyvende årsmøde i november 1928 var emnet *Forhandling om det af Regeringen* [en ny venstreregering med Svenning Rytter som justitsminister] *i Folketinget fremsatte Forslag til almindelig borgerlig Straffelov*.

Der var ingen hovedtaler, blot en kort indledning af Torp, som udtrykte glæde over muligheden for sagens hurtige fremme og villighed til at opgive særstandpunkter, f.eks. om tilregnelighedsbestemmelsen. Talerne repræsenterede hver sin stand. Haack sagde, at en forældet straffelov med alt for strenge straffe gør nævningeordningen særlig problematisk ved at lægge grunden til "en ikke tilstrækkelig motiveret Frifindelseskendelse"; det valgte eksempel var franske krigsretter under Verdenskrigen med 35% frifindelser mod 9% ved andre strafefekamre. Wimmer priste den "skønne Enighed" mellem kriminalister og psykiatere om "individualiserende Behandling af Lovovertrædere". Den nye fængselsdirektør *Erik Kampmann* omtalte de forældede strafarter efter 1866-loven og fremhævede som også Haack den grasserende "Benaadningsuro":

"Desværre er der nu til Dags ikke mange Fanger, der ræsonnerer som Karl Larsens Kresjan Vesterbro, der ironiserer over en Lidelsesfælle: "Han var nu a dem, der sidder med et langt Ansigt i Cellerne og spekulerer, og saa spekulerer de alle Tider over Kongens Naade. Men jeg sier meget før, man ved, hvor a man er, og hva man har gjort, og man ska ha sin Tid, og man ska aldrig spekulere over Kongens Naade.""

Allerede i 1897, hvor *Kresjan Vesterbro* udkom, har det været galt. 11910 fremhævede Grundtvig det samme i sin mod Albertis praksis rettede pièce *Den kriminelle Retspleje i Opløsningstilstand*.

Alene navnet "Ungdomsfængsel" opponerede Kampmann imod, da det vanskeliggjorde tillidsforholdet mellem de indsatte og "Anstaltens Leder og Lærere". Overretssagfører *Axel Bang* glædede sig over muligheden for mildere straffe for tyveri ved opgivelsen af stive regler for groft og gentaget tyveri og bad desuden om mildhed for betlere. Byretsdommer, senere højesteretsdommer *Jesper Simonsen*, filosoferede over temaet en straffelovs begrænsede levetid og særlig 1866-lovens forsøg på at modvirke usædelighed ved hjælp af straf. Dirigenten, birkedommer *John Finsen*, født 1860, talte som en af de ældste dommere i landet om sin utålmodighed efter en ny straffelov - nuvel, inden sin død 24. oktober 1930, oplevede han lovens stadfæstelse 15. april 1930, om ikke ikrafttrædelsen 1. januar 1933. Goll sagde, at for strenge straffe gav forbryderen martyrglorie og deklasserede ham yderligere, og på hans forslag efter stolte ord om "den Sagkundskab, der er repræsenteret i vor Forening, og som berettiger os til at kalde den Dansk Kriminalistforening", vedtoges en resolution med tilslutning til forslag og opfordring til Rigsdagen om hurtig gennemførelse. Et rigtigt jubelmøde og et højdepunkt i foreningens historie.

Ved det toogtyvende årsmøde i maj 1929 beklagede Torp den yderligere udsættelse af loven efter folketingsvalg og regeringsskifte (Zahle atter justitsminister). Overinspektør *O. Skjerbæk* indledte *Om vore Værgeraadsbørn og deres videre Skæbne*.

Både indlederen og Wimmer gav kolossale statistiske redegørelser. En af de få generelt vurderende bemærkninger var Wimmers "... synes Forstandsbrist ikke paa langt nær at være saa kompromitterende for Værgeraadsdrengenes senere Livsskæbne som den egentlige karakterologiske Psykopati". Næstformand for Københavns Værgeraad, *frk. E. Ussing*, kritiserede de mange flytninger tildels foranlediget af langsommelig sagsgang og den gensidige dårlige påvirkning på de største ungdomshjem, og kontorchef, senere landsdommer *Frederik Lucas* gav hende ret, men trøstede med, at de vanskelige elementer nu ville komme i ungdomsfængsel.

1927 døde Hakon Jørgensen og mindedes i NTfS af senere generalauditor *E. Schaffer*.

1927-28 afløstes Fussing som fængselsdirektør og i bestyrelsen af Erik Kampmann. Han døde 1930.

1929 døde foreningens mangeårige sekretær og kasserer Frederik Rüdinger som kst. byretspræsident. Hans poster i foreningen overtoges i 1928-29 af Hartvig Jacobsen.

Friedenreich levede videre til 1932.

Torps mindeord over Rüdinger ved årsmødet 1929 blev hans sidste i foreningen. Han afgik ved døden 17. september 1929.

I NTfS mindedes han af Olrik særlig med omtale afkommissionsarbejdet om straffeloven, hvor Torps eget udkast af 1917 var udgangspunktet for seksmandskommissionens arbejde og alle senere forslag - også selvom Torp beklagede, at ikke én paragraf i hans udkast var ladet uændret.

Ved foreningens årsmøde 1930 fortalte Goll om Torps sidste anstrengelser på genskabelse af en virkelig og altomfattende international kriminalistisk sammenslutning. Hverken fra den gamle *Union internationale de droit pénal*, nu kun med medlemmer fra Tyskland, Østrig og det tysktalende Schweiz, eller fra Ententelandenes nye *Association internationale pénale* kunne fornyelsen ventes. Der resterede den 1877 grundlagte *Commission internationale pénitentiaire*, som Torp forsøgte at gøre til den samlende forening. På et komitémøde i Prag 1928 foreslog han navneændring for at understrege, at foreningen udover fængselsemner også behandlede strafferetlige emner. Trods sygdom rejste Torp til Bern i august 1929 med samme formål. Han måtte lade sig transportere hjem i sygevogn og rejste sig ikke mere, men inden hans død vedtoges hans forslag, så at foreningens næste kongres i Prag 1930 ville blive holdt under navnet *Commission internationale pénale et pénitentiaire* og med inddragelse af strafferetlige emner.

Både med hensyn til den nye straffelov og genskabelsen af en international forening forundtes det Torp - som Moses - at se ind i Det forjættede Land, men ikke at komme ind i det.

VI GOLL, STRAFFELOVEN OG DET NORDISKE SAMARBEJDE 1929-1936

Efter Torps død valgtes Goll til formand. Haack og Lucas optoges i bestyrelsen ligesom tidligere Ahnfelt Rønne.

Ved det treogtyvende årsmøde i februar 1930 kunne Goll udtrykke glæde over straffelovens enstemmige vedtagelse i Folketinget, en enighed, som i høj grad var skabt ved Torps utrættelige agitation. Der var også venlige ord til foreningens medlem Victor Pürschel, der som konservativ folketingsmand havde virket med kraft for forslaget.

Mødet, først som fællesmøde med Juridisk Forening, behandlede emnerne *Motorloven* (byretsdommer, senere højesteretsdommer *Victor Hansen* og højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*) og *Kvaksalverilovgivningen* (Retslægerådets formand, professor, dr.med. *Knud Sand* og fuldmægtig, senere højesteretspræsident *Otto Kaarsberg*).

Den livlige debat om *Motorloven* viste, at Danmark for alvor var ved at blive motoriseret. Victor Hansen berørte mange spørgsmål, som længe efter har optaget det praktiske retsliv. Modsat Torp, som betragtede strafansvar uden personlig skyld som en retsantikvititet, bifaldt Victor Hansen dette som en praktisk nødvendighed og krævede næsten som et minimum bevis for manglende skyld for ikke at dømme ejeren, hvis køretøjet føres trods mangler ved dette, eller kroværten, hvis folk ikke hindrer beruseren i at køre fra stedet - en regel, jeg ikke selv har set anvendt, siden jeg som politifuldmægtig i Rudkøbing håndhævede den for retten i Årskøbing i 1966. Bevisvanskelighederne ved kørsel under spirituspåvirkning nævnes - blodprøver fandtes endnu ikke - og det høje maksimum for uagtsomt manddrab bifaldes. Ganske vist idømtes kun bøde p.t., men det kunne jo ændres, og det er det unægtelig blevet. Den smidige behandling af erstatning fremhæves, "en nem og billig Adgang [for de skadelidte] til at komme til deres Ret", ligesom det skrøbelige vidnebevis, hvor alle passagerer rent mekanisk forklarer som føreren. Når domsmænd indføres, bør de anvendes i sager om frakendelse af førerret - dette ønskes opfyldelse har nok medført mange unødige komplikationer. Gorrissen behandlede de erstatningsretlige regler og omtalte motorkøretøjer som "Uhyrer, der slippes løs paa Samfundet", men ikke kan undværes. Han ønskede objektivt ansvar alene med fradrag for egen skyld, hvilket først gennemførtes i 1986! Hartvig Jacobsen ønskede strenge fængselsstraffe ved de groveste tilfælde af uagtsomhed, et krav, som en sen eftertid har taget til følge, når uagtsomt manddrab og spirituskørsel begås i samme sag. Lucas ønskede ensartede bøder for samme forseelse og kritiserede, at forsikringsdækningen skadede sikkerheden, idet de mest ansvarsløse bilister efter sammenstød "trykker hinandens Hænder som grandseigneurs og siger: Det ordner jo vore Selskaber, lad os se at komme bort, inden Politiet kommer." Dommerne ville dømme bedre, hvis de selv kunne føre motorkøretøj. Krimi-

naldommer *Heide-Jørgensen* replicerede “hvor faar vi saa Automobiler fra, Hr. Kontorchef?”

Hele i>jorten læger og jurister deltog med liv og lyst i debatten om *Kvaksalverilovgivningen*, ifølge Goll foreningens længste diskussion nogensinde (88 sider).

Spørgsmålet har været omstridt siden Christian den Femtes forordning af 1672 om *Medicis og Apothekere*, der gav uddannede læger eneret til behandling, og særlig den af Colbjørnsen udarbejdede forordning af 1794 om straf, “naar nogen Kvaksalver beffindes at tage syge under Kur, og saaledes at udsætte disse for Fare”. Mange “kloge” mænd og kvinder er blevet straffede for kvaksalveri; omvendt har de nydt en vis folkelig sympati, og også i Rigsdagen har der været forsøg, omend forgæves, på at lirke ved forbudet, således i 1850'erne af pastor Hass, medlem af Folketinget og selv gentagne gange straffet som homoopat! Vendingen “saaledes... Fare” fortolkedes af Goos som indeholdende en forudsætning om påviselig, altså konkret fare. Det var muligt forkert, da han skrev det, men ved Lægeloven i 1935 indsattes ordet “påaviselig” i straffebestemmelsen, som afløste forordningen af 1794. Ballin-sageme og debatten i UfRi 1973-74 samt akupunktursageme senest i 1992 viser, at striden fortsat består.

Sand undskyldte, at emnet var lille, men det historiske rids viser dets brændbare karakter. Hans egen holdning var uforsonlig: Den blotte tagen i kur var fareforvoldende og dermed strafbar i sig selv særlig ved, at den syge ikke opsøgte læge; efter den stadig gældende forordning af 1794 havde han formentlig ret. Han refererede en mængde domme for kvaksalveri og anså de pseudovidenskabelige metoder for særlig farlige. Kaarsberg - som foretrak benævnelsen “Lægpraktikant” (et enkelt sted med en vidunderlig trykfejl “Lægprædikant”, det må være pastor Hass, der spøger) - kunne trods teoretisk enighed med Sand ikke bortse fra, at lægpraktikanter virker og nyder støtte hos iøvrigt lovlydige mennesker, og at det måtte tilstræbes, at “man ikke ved sine Straffebestemmelser kommer i en for Straffens Formaal og Virkning kompromitterende Modsætning til større Befolkningsdele”. Han anbefalede en slags passiv tolerance, d.v.s. alene indgriben ved egentlig misbrug. Goll talte om den “opfanatiserede Befolkning” og ønskede undtagelsesfri indgriben, og flertallet var som han enig med Sand.

Debatdeltagerne tilhørte alle de dannedes kreds og ville ikke drømme om at opsøge en kvaksalver - jeg har ingen betænkelighed ved betegnelsen - men sociologisk set taler meget for Kaarsbergs anbefaling af en tilbageholdende tiltalepraksis også uden en egentlig blåstempling af forholdene, i det mindste for at undgå at skabe martyrer i de mindst alvorlige tilfælde. Indsættelsen af “påaviselig” ved lovændringen var en lille sejr for dette synspunkt.

Ved det fireogtyvende årsmøde i februar 1931 kunne Goll både glæde sig over den hurtige vedtagelse af Borgerlig Straffelov efter forrige møde og over den nylige 10. kongres i Prag i den nye *Commission pénale etpénitentiaire*, som straks havde søgt tilknytning til Folkeforbundet, hvilket “kan kun love godt for Fremtiden”.

I NTfS 1931 refererede Goll kongressen under titlen *Kriminalistkongressen i Prag*. Opremsningen af deltagerne viste, at begge lejre fra Verdenskrigen var talstærkt repræsenterede. Goll var *rapporteur général* på emnet *Er det ønskeligt at kodificere Strafferettens Grundprinciper i en for alle Lande fælles Straffelov; i saa Fald i hvilket Omfang og ved hvilke Midler*. Han var selv skeptisk. Ikke engang de tre nordiske riger kunne forventes at nå en fælles kodifikation, og stater som Danmark, der just havde gennemført en ny national straffelov, kunne slet ikke forventes at gøre dette arbejde om. Der vedtoges dog en venlig resolution, og man tilstræbte fortsat overenskomst om visse delikter af international karakter under Folkeforbundets auspicer (hvid slavehandel, pengefalsk m.v.).

Årsmødets emne *Domsmand og den nye Straffelov* (indledere Krabbe og Lucas) viste tydeligt, at foreningens tidligere enighed om de store reformspørgsmål ikke længere bestod. Over for et publikum, der omfattede justitsministeren og flere folketingsmænd, udtalte Krabbe sig i skarpe vendinger, hans hårdeste indlæg i foreningen nogensinde, mod indførelse af domsmænd. "Der er naturligvis Samfundsopgaver, som ikke *kan løses* uden de enkelte Borgeres personlige Medvirken, f.Eks. Snekastning paa Landet", men dertil hører ikke dommervirksomheden bortset fra retter som Sø- og Handelsretten, hvor lægmænd virker som eksperter, eller værgerådene, hvor lægmænd afser en stor del af deres tid. Tilfældige og hyppigt skiftende lægdommere kan umuligt afgøre de vanskelige sanktionsspørgsmål efter den nye lov, og ved strafudmåling medfører de ulighed. Dommeren er efter sin uddannelse og træning i upartiskhed langt bedre skikket end lægmanden til at være "Organ for en *almindelig* Samfundsopfattelse". I sværere sager, hvor mere end én dommer kræves, bør medvirke tre juristdommere, i det mindste i København, hvor de fleste forbrydelser begås, og hvor der er mange dommere, svarende til ordningen før 1919.

Lucas var mindre skarp, men afviste også domsmænd i de mange afgrænsningssager om rette sanktion efter den nye lov og krævede desuden pådømmelsen af erstatningskrav fjernet fra domsmændenes kompetence, hvilket alle tiltrådte. Munch-Petersen var ikke mindre klar i sin anbefaling af lægdommere af enhver art. Ved denne lejlighed fremkom han med den berømte bemærkning, "der ligger en fænomenal Arrogance i at hævde, at fordi det er svært, kan kun Jurister klare det". Mere rigtigt er vel hans argument om, at det er betænkeligt at spærre folk inde, endog på ubestemt tid, uden at almindelige mennesker forstår meningen med det. Goll indtog en mellemposition. Modsat Krabbe modsatte han sig ikke det læge elements indmarch i form af domsmænd, medens han fandt nævninger totalt uegnede til bedømmelse af lange psykiatriske udtalelser etc.

De øvrige deltagere varierede i vidt omfang de første talere. Af sagførerne var Hartvig Jacobsen enig med Munch-Petersen, medens Karsten Meyer slog et slag for anerkendelse af erfaringen, og forsvareren, overretssagfører K. *Anker-Jensen*, forventede mere menneskelig forståelse og sund fornuft hos dommere end hos domsmænd. Også psykiaterne var uenige, Schrøder frygtede ikke

lægmandsskønnet, medens Wimmer frygtede lægdommernes følelsesmæssige holdning, måske som en barriere mod de langvarige frihedsberøvende foranstaltninger. Elise Ussing ønskede ud fra sin erfaring fra værgerådene faste domsmænd i sager om unge overtrædere, men ikke tilfældige mennesker, som domte for første gang og måske netop derfor var farisæisk dømmende.

Det vægtigste argument for lægdommere leverede Haack: Juridiske dommere som enedommere er farlige derved, at de dømmer for meget, måske også ved, at de strækker analogi og fortolkning længere end lægdommere ville gøre det. Med Goos' ord: "Det er ikke nogen Nødvendighed at enhver, der kan straffes, ogsaa skal straffes." Som den engelske forfatter *Chesterton* siger det: Straffedommeren, som hverken er slet eller uintelligent, tværtimod, betragter *the awful court of judgment* som sin *workshop*.

I 1932 afholdtes ikke årsmøde, men november og december, altså umiddelbart inden den nye straffelovs ikrafttræden 1. januar 1933, afholdtes på Københavns Universitet og derefter i Aarhus for juridiske praktikere en serie på 6 foredrag til 10 kr. pr. deltager om hovedpunkter i den nye straffelov. Det må have været et tilløbsstykke og en økonomisk succes, idet foreningens kassebeholdning i kalenderåret 1932 steg fra 825,19 kr. til 4.616,75 kr., i det følgende år endog til 5.562,38 kr. Foredragene udgaves i bogform og som tillæg til UfR. Emnerne var:

Forholdet mellem Borgerlig Straffelov og Særlovgivningen samt Overgangsbestemmelser (*Lucas*).

Om Straffene og Straffens Fastsættelse (*Krabbe*).

Sikkerhedsforanstaltninger efter Strfl. 15. April 1930 (*Goll*).

Forbrydelser vedrørende Bevismidler (*Hartvig Jacobsen*).

Kapitel 24 i Straffeloven af 15. April 1930: Forbrydelser mod Kønssædeligheden (*Haack*).

Berigelsesforbrydelser (*Krabbe*).

Foredragene er uhyre stofmættede og giver derhos mange særdeles gode praktiske råd. Bortset fra, at Goll ikke kunne dy sig for endnu engang at slå et slag for det biologiske kriterium for straffriheden for sindssyge, er foredragene behagelig fri for polemik. Tidens syn på ungdomsfængslets gavnlige virkning ses under overgangsreglerne, hvor tiltalte efter tidligere lov ville have forskyldt en tidsbestemt fængselsstraf, men efter den nye straffelov ungdomsfængsel med delvis ubestemt indsættelse, mindst 1 og højst 3 år, og hvor retten skal vælge den mildeste løsning. Lucas opfordrer ikke blot retten til at anvende ungdomsfængsel "i Tiltaltes velforstaaede Interesse", men også forsvarerne "bør netop, selvom det strider mod Tiltaltes udtalte Ønske, medvirke [hertil]... Forsvareren bør ikke af misforstaaet Humanitet dele Tiltaltes Kortsynethed." Lucas lader opfordringen gælde endog tilfælde, hvor en udmålt straf ville være kortere end 1 år. Der er det rigtige ved synspunktet, at ungdomsfængsel ikke medførte straf af borgerlige rettigheder og i den henseende var mildere end almindelig straf. Fra Hartvig

Jacobsens store foredrag - det mærkes, at hans disputats omhandlede dokumentforbrydelserne - kan fremhæves den godbid, at også et engang forfalsket dokument kan forfalskes påny som led i ny selvstændig forbrydelse.

I deres trykte form må foredragene har været uhyre nyttige, men mundtligt må de have virket overvældende på tilhørerne.

Til årsmødet i foråret 1933 var inviteret rector magnificus ved universitetet i Berlin, professor *Kohlrausch* til at holde foredrag om de nyeste bevægelser i tysk strafferetspraksis. På grund af "den store Omvæltning" i Tyskland forhindredes han af politiske grunde heri. For anden gang i tyve år afskæres således den praktiske forbindelse til den tyske retsvidenskab, som Torp havde talt så varmt om i 1912, og som endnu *Rasting* i en recension i NTfS 1933 af en i 1932 udkommet tysk lærebog om strafferet hyldede med vendingen "... aftvinger Bogen Respekt for det høje Stade, tysk Strafferetsvidenskab befinder sig paa".

Tysk strafferet omtales i de følgende år i NTfS, 1934 og 1935 i udførlige, men affærdigende anmeldelser af *Stephan Hurwitz*, "Videnskabeligt ... har den nationalsocialistiske Bevægelse indenfor Strafferetten ... ingen Værdier bragt", 1936 i en lang artikel *Strafferettens nyeste udvikling i Tyskland* af senere højesteretssagfører *Adam Jacobi*.

Det er betegnende, at medens Goll i 1931 havde refereret *Commission internationale pénale etpénitentiaire's* 10. kongres i Prag entusiastisk, omtaltes den 11. kongres i 1935 i Berlin kun med aftryk af to fængselsfaglige indlæg, et dansk (af Kampmann) og et norsk. Kriminalistforeningen nævner den ikke. Derimod nævnte Goll 1934, at fem lande havde sluttet sig til tanken om at lade den gamle *Union internationale* genopstå, men at dette brat afbrødes ved "den store tyske Revolution", hvorefter samtlige andre stater foreløbig trak sig tilbage.

I 1934 holdtes efter tidligere mønster et fællesmøde med Juridisk Forening (i marts), hvor iøvrigt justitsministeren var til stede, og et egentligt årsmøde, det femogtyvende, den 14. november på foreningens 35 års dag.

Der var ingen jubilæumsfest, men Goll omtalte "den sædvanlige festlige Fællesspisning", så også de ordinære møder har været lagt på et mere selskabeligt plan end idag, hvor der blot er adgang til baren i en pause efter første indlæg. Buhl har over for mig nævnt, at servering af smørrebrød med øl og snaps efter moderne måtte ophøre, fordi for mange indtegnede sig ved indgangen og alligevel udeblev, så foreningen hang på regningen fra d'Angleterre på mange hundrede kroner. Omvendt havde ophøret af servering utvivlsomt medført nedgang i fremmødet. Redaktøren har oplyst, at serveringen ophørte for en snes år siden.

Fællesmødets emne *Om Frakendelse af borgerlige Rettigheder*, indledt af Lucas, var vigtigt. Den nye straffelov havde modsat 1866-loven indført udførlige regler om rettighedsfortabelse, således at dom til fængsel (også betinget fængsel, men som før nævnt ikke ungdomsfængsel) medførte generelt tab af en lang række borgerlige rettigheder, bl.a. ret til næringsbrev og til at nyde pension eller offentlig støtte, såfremt retten - i samme dom, men efter særskilt vurdering - statuerede, at den dømte "derved [havde] gjort sig skyldig i en i den offentlige

Mening vanærende Handling”, hvilket havde bindende virkning for alle andre myndigheder. Lucas kritiserede kraftigt sammenkædningen af et etisk kriterium, “vanærende”, endog “æreløst Sindelag” med en social følge, tab af rettigheder, hvor grundlaget bør være, om den dømte mangler de personlige forudsætninger for at udøve en bestemt ret eller måske endog kan gøre skade derved. Reglerne burde ej heller være fælles for alle rettigheder, men afhænge af hver enkelt rettigheds karakter. En “social Indikation” efterlystes. Kontorchef *Leudesdorff*, Fængselshjælpen, fremhævede urimeligheden ved, at betinget førsteangsdømte mistede borgerlige rettigheder, medens de langt værre, der kom i ungdomsfængsel, beholdt dem; særlig vedrørende næringsbrev appellerede han til mildhed hvilket kontorchef *Jespersen*, Handelsministeriet, stillede i udsigt. *Stephan Hurwitz* som i århundredets midterste trediedel fik den samme dominerende stilling i foreningen som Torp og Goll i den første generation - talte for første gang i foreningen og dadlede det indgreb i domstolenes mulighed for individualiserende løsninger, som bestemmelsen indebar.

I 1939 ændredes reglerne om rettighedsfortabelse i den af Lucas foreslåede retning, således at “vanærende Handling” udgik af loven, og samlet fradømmelse under ét af et kompleks af rettigheder ikke længere kunne ske. Den i foreningen fremsatte kritik har formentlig haft betydning for ændringen. Den senere debat inden den følgende lov af 1951 om spørgsmålet har derimod ikke været ført i foreningen, derimod nok af medlemmer af denne.

Ved selve årsmødet i november mindedes Goll i varme ord den få måneder forinden afdøde Ussing, hvem Krabbe samtidig viede en stor nekrolog i NTfS med særligt henblik på hans indsats for arbejdsretten, “Sjældent har nogen i den Grad været den rette Mand paa den rette Plads i den rette Tid”, og *Knud Järner* mindedes i UfR, “Prototypen paa Retsindighed og sandt Borgersind”. Mere koldsindige var Golls mindeord og Victor Hansens nekrolog (i NTfS 1935) over den omtrent samtidig afdøde Munch-Petersen. Man skal være forsigtig med at slutte fra mødereferater til følelser, men det ser næsten ud, som om juristerne i kriminalisternes kreds ikke har været lige begejstrede for Munch-Petersens mere bidske udtryk i hans agitation for lægdommere (*Poul Joh. Jørgensens* nekrolog over Munch-Petersen i UfR var langt mere positiv).

Emnet *Foreløbige Erfaringer med Hensyn til den nye Straffelovs Bestemmelser om Særbehandling af Lovovertrædere* var i mindre grad debat end en serie oplysende foredrag. Kampmann talte om praksis generelt og opfordrede til (mere) ensartethed i underretspraksis, idet han ved at fremdrage rigsadvokatens “instruktive Cirkulære” af 1932 med den deri udtrykte frygt for uensartet fremtidig praksis om de nye foranstaltninger fik sin egen kritik ud gennem sidebenene. Særlig nævnte han det store belæg i arbejdsret og understregede, at “Arbejdsretten er tænkt for den energiske og aktive Forbyrder”. Statsadvokat *Otto Schlegel* nævnte foranstaltninger overfor dem, der fritoges for straf, og drankerne og krævede en undvigelsessikker drankeranstalt. Fængselsinspektør

J. H. Wandall talte om psykopatfængsel og psykopatforvaringsanstalt og sagde bl.a., at man ikke skulle overvurdere den påvirkning, som kunne bibringes under ophold i anstalten, og at "de lagttagelser, som gøres indenfor Murene, er meget lidt værdifulde med Henblik paa Forholdene i det frie Liv", medens erfaringer under udgang er mere vejledende. Fængselsinspektør *Henrik Klüwer* talte på en gang tankevækkende og underholdende - en god kombination - om arbejds huset i Sdr. Omme, om manges vrede over dommen og opfattelse af frihedsberøvelsen som straf uanset teoriens beskrivelse som internering uden straf.

"Naturligvis helt uskyldig er jeg ikke, men det ligner da ikke noget at give mig Arbejds hus for den Bagatel."

"Nej, det er heller ikke derfor, men det er Deres mange tidligere Straffe, som giver et Udtryk for Deres Levevis, der bevirker, at De faar Arbejds hus."

"Jamen, de Straffe har jeg jo afsonet."

En anden fange erklærede med foragt, at han kun var dømt af "en Feriedommer".

Et rørende udtryk for de små forhold giver omtalen af en fange, der på sin 50 års fødselsdag havde bedt om lov til at gå en tur og se på butikker. "Han travede ogsaa trolig paa Strøget i Sdr. Omme sammen med en Betjent."

Viceinspektør *K. Borgsmidt-Hansen* viste lysbilleder fra Søbysøgaard og talte med større tillid til fremtiden om ungdomsfængsel, herunder om fangernes pludselig opståede glæde ved naturen! Lucas spurgte ham, om han ville kritisere domspraksis, da kriterierne for afgrænsning er vanskelige, og Borgsmidt-Hansen svarede: "Kritik kunde det aldrig falde os ind at udøve overfor Domstolene, men vi kan selvfølgelig godt have forskellige Ønsker, navnlig i Begyndelsen, hvor Tilgangen var meget rigelig." Dr. *Max Schmidt*, Herstedvester, tegnede et mistrøstigt billede af psykopaternes mulighed for at klare sig i livet, og Goll sekunderede med ønske om en anstalt for sinker, inden han sluttede med venlige ord om samarbejde mellem fængselsvæsen, anklagemyndighed og domstole, "hvilket lover godt.. for Straffelovens Fremtid og for det store sociale Arbejde, dem i Virkeligheden paafører alle os, der har med straffede Personer at gøre."

Inden årets udgang døde Olrik og mindedes i NTfS 1935 i en lang og varm nekrolog af Frantz Dahl med omtale af hans andel i straffelovens tilblivelse, arbejde som redaktør for NTfS, store forfatterskab, men også hans *courage de son opinion* - i 1914 (i NTfS) skulle der mod til at forsvare kriminaldommerne over for en så knæsat autoritet som Munch-Petersen.

I 1934 oprettedes endelig en finsk kriminalistforening.

Ved det seksogtyvende årsmøde i november 1935, atter et fællesmøde med Juridisk Forening, indledte den svenske justitieminister *Karl Schlyter* emnet *Kan användningen av förvandlingsstraff för böter inskränkas?*

Karl Schlyter (1879-1959), som her fremtræder for første gang, var en af de ældste og højest elskede skikkelser i nordisk kriminalistisk historie. Han glimrede i adskillige juridiske karrierer, som politiker, både justitsminister i flere soci-

Karl Schlyter (1879-1959)
Æresmedlem i 1949.

aldemokratiske regeringer, mangeårigt medlem af Riksdagens Førstekammer og formand for dens lovudvalg; som dommer, sidst præsident for hovrätten over Skaane og Blekinge 1929-46; som sekretær, medlem eller formand i snart sagt alle kommissioner om procesreformen og senere strafferetsreformen mellem 1912 og 1956; som publicist, forfatter ganske vist kun til én bog, men en mængde artikler, og mangeårig redaktør for *Svensk Juristtidning* - og som ivrig nordist, fra hans første indtryk af Torp og den danske forening i Lund kort efter århundredeskiftet og i 1935-36 foreløbig kulminerende med hans og Golls aftale om et nært og i faste former organiseret samarbejde mellem de nordiske kriminalistforeninger. I slutningen af sit lange liv var han æresformand for den svenske kriminalistforening og æresmedlem af den danske og finske forening.

Hans kærlighed til studentmössan siges at have været så stor, at han fortsat bar den som nybagt dommerfuldmægtig, *notarie*; dommeren bad ham dog lægge den, når han beklædte retten. I modsætning hertil igangsatte den fremtidige socialdemokratiske politiker samtidig til mange dommers forskrækkelse en lønaktion og gennemførte en årlig gage på 1.000 kr. i den periode, hvor notarien havde *domarförordnande*.

Netop indskrænkning af bødeforvandlingsstraffen var en hjertesag for Schlyter og var et hovedemne i hans store nyligt udgivne tale *Avfolka fängelserna*. I København anførte han bl.a., at særlig "fylleristernes" gentagne afsoninger af ubetalte småbøder gjorde dem fængselsvante og ødelagde den afskrækkende virkning. Snarere burde de første sager betragtes som advarsler og tredje gang være anledning til behandling, måske endog i anstalt. Færre burde afsones, men i så fald i længere tid, måske med 20 dage som minimum, og til gengæld skulle de mindste bøder slet ikke kunne afsones. Endelig burde forvandlingsstraf ikke fastsættes samtidig med bøden, men først ved manglende betaling og i så fald af retten.

Krabbe var fuld af ros, men gik i realiteten imod alle forslag: Også ganske korte afsoninger kunne have nyttevirkning, og omvendt var det demoraliserende at indføre fribrev for de mindste forseelser. En særskilt senere fastsættelse af forvandlingsstraffen ville medføre et overvældende merarbejde for retterne. Victor Hansen tilføjede herom, at opdeling i to sager også ville skabe adgang til anke i to omgange af småsager. Hurwitz foreslog at give politiet adgang til at eftergive bøder - det er senere indført og har været til betydelig nytte.

I Sverige er Schlyters tanker forlængst videreudviklet til næsten fuldstændig afskaffelse af afsoning af bøder, medens i hvert fald danske praktikere ikke mener at kunne undvære den.

Også i 1935 holdt *Bureau international pour l'unification du droit pénal*, en slags paraplyforening for flere internationale foreninger, møde i København. Under dette møde aftalte de danske, norske og svenske delegerede, heriblandt naturligvis Goll og Schlyter, et nærmere samarbejde mellem de nordiske kriminalistforeninger. Tanken videreudvikledes i april 1936 under den svenske fore-

nings møde i Stockholm, hvor nu også den finske forening var repræsenteret. Fra Danmark deltog Goll, Krabbe og Ahnfelt Rønne. Aftalen var, at repræsentanter for de øvrige foreninger skulle indbydes til hver forenings årsmøde og en fælles årbog udgives indeholdende forhandlingerne ved alle foreningers årsmøde, eventuelt med en kortfattet oversigt på fransk for at nå et virkeligt internationalt publikum.

Den seksogtyvende danske årbog for 1935 blev således den sidste.

I 1936 indledtes det nye nordiske samarbejde passende med det netop omtalte møde i den svenske forening, hvor en hel del foreslåede straffelovsændringer drøftedes - strafferammer, berigelses- og sædelighedsforbrydelser, det samme overvældende antal emner som i Danmark i 1920'erne, da vor straffelov var i støbeskeen - og hvor både Krabbe samt den norske og finske formand rigsadvokat *Haakon Sund* og professor *Bruno Salmiala*, deltog i debatten, Krabbe med ikke uvæsentlige bemærkninger om faren ved for vidtdreven uniformering af straffene for berigelsesforbrydelser, særlig ved at den ondartede afpresningsforbrydelse havde fået samme strafferamme som tyveri. Også i den norske forenings årsmøde deltog Krabbe med et grundigt indlæg om reform af reglerne om æreskrænkelser, hvor han udtrykte betænkelighed ved afskæring af sandhedsbevis, da allerede tvisten herom kunne kompromittere formålet herved, samme dilemma som her i 1918.

Ved det syvogtyvende danske årsmøde den 24. november 1936 var Goll stadig formand, men faldet for 70 års aldersgrænsen. Den næstsidste stifter fra 1899, Geill, afgik fra bestyrelsen - han døde 1938 - samt Julius Møller.

Vera Goll beskriver i erindringerne Golls store fødselsdags- og afskedsfest, 250 gæster på den Kgl. Skydebane, festtaler af Steincke (atter minister), Schlyter, Sand, Krabbe (for foreningen) etc. Blandt gaverne en flaske cognac fra fødselsåret 1866, "en særlig god Aargang, ikke alene hvad angik Cognac".

Ved årsmødet var alle tre nordiske foreninger repræsenterede - det gentoges ikke hvert år - hoiesterettsadvokat *Ole Røed* og opdagelseschef *Reidar Sveen* fra Norge, professor *Nils Stjemberg* (den svenske forenings formand) og Schlyter fra Sverige, professor *Veli Verkko*, den store statistiker og historiker, fra Finland. Sveen kvitterede for indbydelsen med en forfærdelig historie om en midaldrende gårdejer, hvem det slog klik for, så han slog sig på druk og anden dårligdom i Oslo. En klike unge mænd pressede store summer af ham, vekselkaution m.v. under trusel om at afsløre hans dobbeltliv for hans moder på slægtsgården. Således kom afpresningsforbrydelsen til Norge.

Politimester, senere departementschef og politidirektør *Eivind Larsen*, indledte emnet *Om Afpresning* og gennemgik de meget intrikate afgrænsningsvanskeligheder. Endnu en gang spøjte arbejdskampene med mindelser om Ussings store foredrag i 1912, men også hårdhændet incasso med trusel om skandalisering i et af afpresseren udgivet smudsblad og optagelse på Børsens sorte liste (det sidste ikke anset som afpresning). Drøftelsen gjaldt bl.a., om trussel om vold mod tredemand kunne rubriceres som afpresning; hvis ikke, opstod den absurde konse-

kvens, at trussel om at dræbe den truedes hund (dvs. om groft hærværk) kan straffes som afpresning, men ikke trussel om at dræbe den truedes børn. Højesteretsdommer Lett ville gerne inkludere trusler om f.eks. at kompromittere den truedes søn, men tilføjede drillende, at Torp, Goll og Zahle, "Straffelovens Fædre", havde sagt det modsatte i 1924. Goll sagde ved afrundingen bl.a.: "Trusel mod en Trediemand kan maaske i mange Tilfælde tages temmelig let af den, overfor hvem Truslen fremsættes, men det er fuldkommen rigtigt, at Trusel mod den truedes nærmeste i mange Tilfælde har en overordentlig tvingende Virkning, saa jeg er enig med Indlederen i, at man skal se bort se, hvad Straffelovens Fædre engang har sagt, og fortolke, som man synes, det er rigtigt."

Disse fornuftige ord og tak til foredragsholderen blev Golls sidste i Dansk Kriminalistforening. En uge efter blev han syg og rejste sig ikke mere fra lejet. På årets sidste dag døde han.

I rigsadvokaturen er han næsten fysisk til stede ved et stort maleri i receptionen straks inden for indgangsdøren og en buste i et af kontorerne.

Han mindedes af Schlegel i NTfS med bl.a. med gode citater fra Shakespeare-bogen om tillidsbrudet som forbrydelsens inderste kerne, og udførligt ved 1937-årsmødet med fine bemærkninger om kriminalpsykologen og kunstneren Goll fra Krabbe, hvis egen begavelse jo gik i helt andre retninger. Mest usædvanligt er dog hæftet med taler ved mindeaftenen i Shakespeare-selskabet og provst Michael Neiiendams prædiken ved bisættelsen fra Holmens Kirke. Trykte ligprædikener er en genre, som ellers uddøde med det 18. århundrede - Holberg ironiserer ubarmhjertigt over den - men over for denne mærkelige mand, som på een gang tilhørte flere århundreder, er den på sin plads. Neiiendam forener jura med teologi, "Den, der giver sig hen i dette [lov-mæssighedens] Kald med hele sin Personlighed, staar i Guds Tjeneste", samt Loven med Nåden, bl.a. illustreret ved Portias ord fra den af Goll selv behandlede retsscene i *Købmanden i Venedig*, og hvorom Neiiendam siger: "Det er Shakespeares Tydning af Apostelens Ord: "Kærlighed er Lovens Opfyldelse.'"

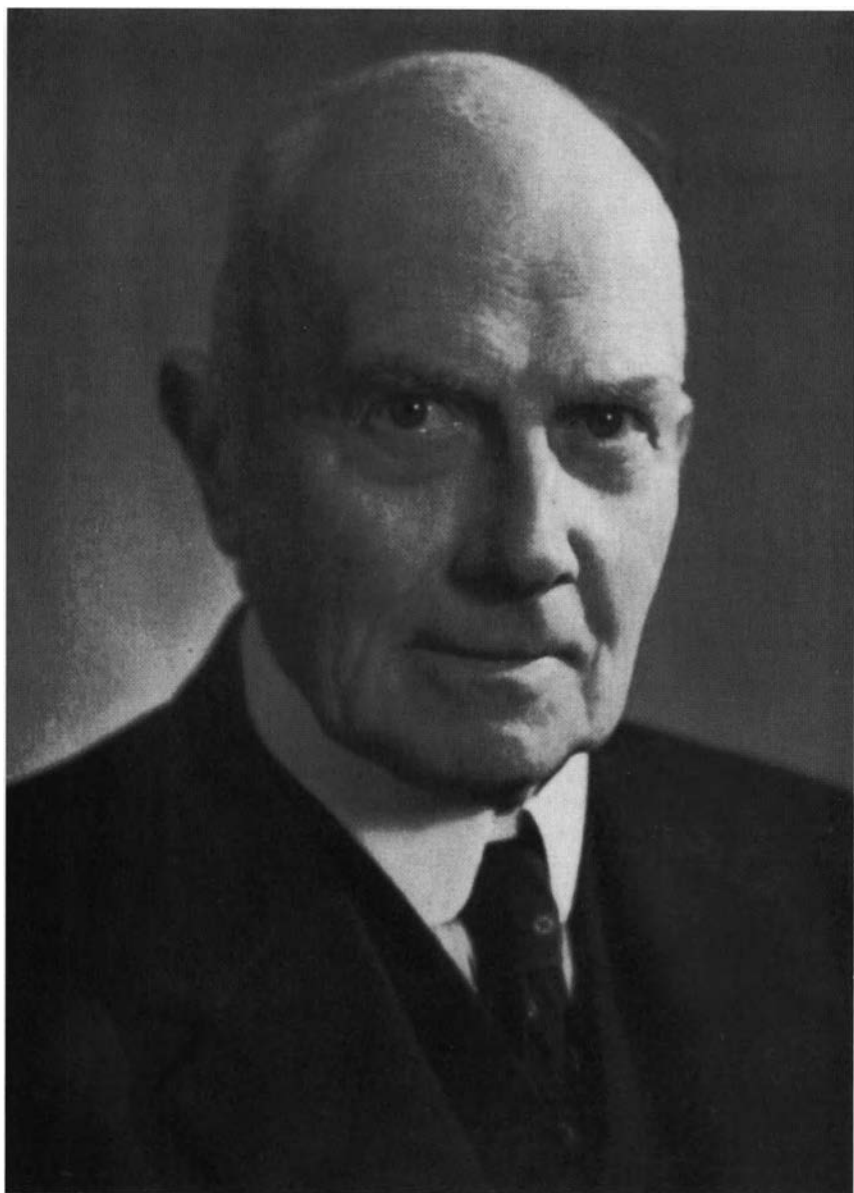
VII KRABBE, KRIGEN OG KRIMINOLOGISK SELSKAB 1937-1943

Oluf Krabbe (1872-1951), som valgtes til formand straks efter Golls død, tilhørte på fædrene side den samme adelige slægt som Christopher Krabbe, omtalt under 1904, og var på mødrene side af islandsk afstamning; den berømte Jón Krabbe, der som embedsmand igennem mere end halvtreds år spillede en afgørende rolle i forholdet mellem Danmark og Island, var hans broder. Efter tjeneste i Landbrugsministeriet blev han 1911 assessor i kriminal- og politiretten, 1920 dommer i Østre Landsret, men efter Torps afgang 1925 gav han afkald på udsigten til at blive højesteretsdommer og blev professor i strafferet - i dag går karriereønskerne den modsatte vej. Han gjorde sig bemærket i kriminalistforeningen fra 1913 ved klar og logisk kritik af det første straffelovsudkast af 1912 og var selv medlem af seksmandskommissionen af 1917. Han skrev hverken en Speciel Del (som Goos) eller Almindelig Del (som Torp), men til gengæld en stadig voksende kommentar til hele Straffeloven i fire udgaver 1931-1947, en bibel for flere decenniers praktikere. I sine få år som formand tog han modsat Torp, Goll og senere Hurwitz forholdsvis sjældent ordet, men efter sin pensionering som professor og afgang som formand tog han under retsopgøret skarpt til orde imod straffedomme med tilbagevirkende kraft i hvert fald for handlinger inden 29. august 1943, herved i modsætning til sin efterfølger i begge henseender Hurwitz.

1937 døde også Wimmer og mindedes smukt af Krabbe ved årsmødet. Ved den betydelige udskiftning i bestyrelsen, næsten et generationsskifte, optoges psykiaterne overlæge Helweg, Oringe, og overlæge *Johannes Nørvig*, Skt. Hans hospital (1890-1964). Endvidere indvalgte Hurwitz og som anklagemyndighedens ny repræsentant politidirektør, senere rigspolitichef og justitsminister *Eigil Thune Jacobsen* (1880-1949).

Samme år udkom den første fælles årbog, *De nordiske Kriminalistföreningsarnas Årsbok 1936*, *A nnuaire des associations de criminalistes nordiques*, i smuk indbinding, indeholdende en nyttig oversigt over alle tidligere møder i de fire foreninger, vedtægter, bestyrelses- og medlemslister etc., derhos en af Schlyter skrevet fransk *Introduction*. Indledning på verdenssprog blev en fast del af årbogen, de første år på fransk, fra engang i 1940'erne på engelsk, derefter på begge sprog. I mange år indledtes også med et fotografi af og en kort biografi om en stor kriminalist, typisk i forbindelse med død eller afgang, den første gang naturligt Goll. Trykning m.v. betales af en svensk fond.

Et væsentligt udslag af det nye nordiske samarbejde var *det første nordiske kriminalistmøde*, afholdt den 20. august 1937 i Helsingfors i tilknytning til det umiddelbart forinden afholdte nordiske juristmøde over emnet *Om internering i arbets- m.fl. anstalter av arbetsskygga och andra på grund av sitt levnadssätt*

Oluf Krabbe (1872-1951)
Dansk Kriminalistforenings tredje formand (1937-1943).

samhällsfarliga brottslingar på grundlag af et foredrag af *Aarre Simonen*. Fra dansk side redegjorde Kampmann for arbejdshus uden at føje meget nyt til det kendte. Schlyter fandt ikke de danske regler om arbejdshus, som tillagde domstolene den endelige afgørelse, stridende imod princippet *nulla poena sine lege*, som han krævede respekteret også ved de tidsubestemte foranstaltninger.

Emnet gentoges ved den svenske forenings årsmøde under titlen *Om den kriminalpolitiska behandlingen av samhällets arbetsskygga element*. På den norske forenings dagemøde gav Hurwitz under emnet *Forsvarerens stilling i vår strafferetspleie* en redegørelse for dansk ret og praksis. Forsvarer syntes beskikket i videre omfang i Danmark end i Norge, særlig i sager afgjorte på grundlag af sigtedes tilståelse; iøvrigt fyldte klager over lavt salær en stor del af mødet.

Selvom ingen dansk deltog i debatten om det norske mødes andet emne *Sikringsbestemmelserne i straffelovens § 39*, er det ikke uden historisk interesse at notere foredragsholderen, foreningens sekretær, statsadvokat *Sverre Riisnæs*, under besættelsen justitsminister i Quislings regering, efter krigen fritaget for straf som utilregnelig. Man skal ikke indlæse totalitære holdninger i hans ønske om tidsubestemt forvaring af farlige og recidiverende forbydere. Alle var enige med ham, sågar den tilstedeværende forsvarer.

Ved det otteogtyvende danske årsmøde i november 1937 var emnet *Prostitutionen som politimæssigt og socialt Problem* indledt af professor *Tage Kemp* (1896-1964) og Thune Jacobsen. Professor *Ernst Ehrnrooth*, Helsingfors, var gæst.

Kemp anså den rådende ordning, som først nu 62 år efter er ved at blive afskaffet, straf for ikke at følge tilhold om at søge lovligt erhverv, som »en ren Paradeforestilling, der aldrig gavner og ofte skader«, men roste betingede domme for overtrædelse af tilhold kombineret med tilsyn m.v. Thune Jacobsen havde ikke megen tiltro til strafferegien i § 199; det var ikke svært for en prostitueret kvinde at klare frisag bevismæssigt. Derimod bestræbte politiet sig på at holde de københavnske gader i nogenlunde orden, undgå de frækkeste opfordringer til utugt m.v., og den »finere« prostitution havde ingen politimæssig interesse. Frem for straf foretrak han anstaltsanbringelse for overtrædelse af straffelovens § 199. Politimester Parkov, Frederiksberg, var lettere pikeret over at høre sagt, at de prostituerede kunne eludere et tilhold ved at rejse ud på Frederiksberg, som om hans kreds var et rent Eldorado, men tilhold gjaldt jo kun i den politikreds, hvor det var udstedt. Overlæge Nørvig fremhævede ligesom Ehrnrooth, at mange prostituerede er svagt begavede eller ligefrem åndssvage. Byretsdommer *Jørgen Berthelsen* havde forsøgt at komme af med bodesystemet for gadetræk, »enhver ved, hvorledes Pigerne tjener Penge til at betale Bøderne med«, men landsretten fastholdt den gamle ordning. Min fjerne slægtning, rådsformand *Otto V. Garde*, ønskede hjemmel til udstrækning af børneforsorgen udover 21 års-alderen. Inspektør *V. Christophersen*, Sundholm, fortalte levende om de anbragte pigers forsøg på at snyde, når de skulle godtgøre, at de havde fået

arbejde, ofte var arbejdspladsen den beværtning, hvor deres alfons holdt til. Thune Jacobsen sukkede, at navnet »Sædelighedspolitiet« måske var så belastet, at man måtte finde på noget nyt. Hele 16 herrer deltog i den animerede debat.

Dette møde er det første, hvor en endnu levende deltager kan supplere de skrevne kilder, idet stud. juris Jon Palle Buhl, som nys havde meldt sig ind i foreningen, dog alene med fornavnet Palle, var til stede og har fortalt mig om, at han, der var »meget ung og følsom«, hæftede sig ved et indlæg fra politimester *Aage Seidenfaden*, der over for ønsker om at redde de svageste sagde »de sidste, man skulde gøre noget for at redde, er de halvt aandssvage, det er de mindst værdifulde, og skal man alligevel have en Prostitution, maa den hellere udøves af dem, og saa maa man forsøge at redde de Individer, som kan blive værdifulde Samfundsmedlemmer.... den [prostitutionen] er ikke til at rydde ud, og derfor er det bedre, at de, der i Forvejen ikke er noget videre værd, paatager sig det Hverv (Latter).« Han blev angrebet af overlæge *Wildenskov*, der nævnte, at nogle af de åndssvage kunne hjælpes ved tilladelse til ægteskab, medens Helweg havde mere forståelse for Seidenfadens »sunde Kynisme«, selvom den ikke var vejen frem. Seidenfaden trak halvvejs i land.

Rejselysten var stor i 1938. Den svenske forening holdt møde både i marts om emnet *Forslaget om ett utbyggande av den villkorliga domen*, hvor Leudesdorff og Krabbe gav fyldige bidrag med både kommentarer til de svenske forslag og oplysninger om dansk praksis, og i november om emnet *Forslaget tili lag om villkorlig frigivning m.m.*, hvor Cai Jensen og Kampmann deltog. Efter novembermødet deltog Kampmann og fuldmægtig *H. P. Mogensen*, Statistisk Departement, i et nordisk møde om tilnærmelse, »Unificering«, som Kampmann kaldte det, af de nordiske landes kriminalstatistik. Under den norske forenings todagesmøde i november om emnerne *Forvaringsbestemmelsene i straffelovens § 39 a* og *Om bøtestraff og subsidiaer frihetsstraff* talte fængselsinspektør *Viggo Waagensen* for en ærligere etikettering af de i den nye straffelov indførte foranstaltninger, idet han ville omdøbe arbejdshus og sikkerhedsforvaring fra »forvaring« til »ubestemt straf«, for det var det jo. Han beskrev den praktiske bødefsonings svagheder, særlig at meget unge mennesker, som netop burde holdes ude af fængslerne, måtte afsone småbøder, f.eks. 2 dage for manglende betaling afen bøde på 5 kr. for overtrædelse af folkeregisterloven! Som Hurwitz i 1935 ønskede også han hjemmel til benådning eller i det mindste lempelige afdragsvilkår.

Samme år udtalte professor *Ragnar Bergendal*, Lund, i NTFS venlige ord i anledning af tidsskriftets 25 års jubilæum særlig til den danske redaktion og de danske forfattere af tidsskriftsoversigter m.v., og udtrykte ønske om flere pønløge bidrag i fremtiden.

Ved den danske forenings niogtyvende årsmøde, også i november, udtrådte Ahnfelt-Rønne af bestyrelsen og afløstes af overretssagfører Knud Anker-Jensen (1882-1961), ifølge Buhl et meget engageret medlem. Mødet behandlede det, som det viste sig, eksplosive emne *Reform af Anklagemyndigheden?* - eksplosivt derved, at det kom ind på justitsminister Steinckes administration (jeg har i Ugeskriftet 1996 behandlet emnet historisk og principielt).

Steinckes anden periode som justitsminister 1935-39 var ikke blot præget af et stort og i hovedsagen velgennemført lovgivningsprogram - børnelovene, svangerskabsloven, oprettelsen af det statslige enhedspoliti - men også af hans stejle personlighed og kamplyst, som bl.a. gav sig udslag i adskillige injuriesager, som han iøvrigt vandt, mod grove personlige, tildels nazistisk prægede angreb. Hans bestræbelser på oprettelse af en særlig disciplinæret for dommere, som han selv agiterede for i en polemisk artikel i *Juristen* 1938, kostede ham meget skarpe sammenstød med både retspræsidenterne og Dommerforeningen, inden han opnåede kompromisløsningen, den endnu eksisterende Særlige Klageret. Mindre kendt er hans strid, ikke *med* anklagemyndigheden, men *om* den, hvor Hurwitz som indleder ved årsmødet først kritiserede den vidtstrakte brug af tiltalefrafald, idet opimod halvdelen af alle sager afgjordes herved, særlig i København, efter den på mødet fremlagte statistik. I denne forbindelse fastslog Hurwitz, formentlig med rette, at anklagemyndigheden ikke bør gøre et helt straffebud illusorisk ved generelt tiltalefrafald, som det en overgang skete med fosterdrabssager. Herefter nævnte han den særlige danske ordning, at justitsministeren kan gribe ind i enhver straffesag som øverste anklager, en ordning, som kun kan tåles på baggrund af tilliden til, at ministeren ikke ville udøve nogen kritisabel indgriben. Forudsætningen herom var tidligere opfyldt, men nu bragt i fare ved ministerens aktivitet, ikke ved påtaleundladelser, men »aktualiseret ved den *positive Aktivitet*, Justitsministeren har udfoldet med Hensyn til Fremme af Strafforfølgning«. Han nævnte risikoen for partiskhed eller i det mindste »Jordbund for Angreb« om politisk motiveret partiskhed. Han fremdrog ikke konkrete sager, så det er mere end vanskeligt idag at bedømme, om han havde ret. Hurwitz foretrak det norske løsning, hvorefter kun Kongen i Statsråd, dvs. den samlede regering, kunne virke som øverste anklager, eller allerhelst den svenske, hvorefter rigsadvokaten var helt uafhængig. Herudover slog Hurwitz til lyd for subsidær privat påtaleret, når anklagemyndigheden nægtede at rejse en sag af bevismæssige årsager, et ofte fremført ønskemål for ham.

Den norske statsadvokat *Aasgaard* nævnte den måske større norske omhu ved praksis om tiltalefrafald. Han støttede den i Norge eksisterende regel om subsidær privat påtale; ganske vist resulterer den ikke i domfældelser, men reglens blotte eksistens er af værdi. Landsdommer *Johs. Scharling* støttede kraftigt Hurwitz i ønsket om at fjerne politisk indflydelse på anklagemyndigheden, eventuelt i en form svarende til militære straffesager, hvor ministeren kan gennemtvinge tiltalerejsning, men ikke påtaleopgivelse (denne regel ophævedes i 1973). Politimester Seidenfaden var lidt rystet over den voldsomme anvendelse af tiltalefrafald og mente, at justitsministeren kun kunne fjernes fra anklagemyndigheden ved grundlovsændring - næppe rigtigt. Subsidær privat påtaleret ville åbne »en rig Mark for Kværlanter«. Krabbe advarede stærkt imod subsidær påtaleret: Anklagen tilhører samfundet. Statsadvokat *Harald Petersen*,

senere justitsminister og - som forhen Goll - civildommer i Københavns Amts Nordre Birk, fastholdt, at især bagateltyverier f.eks. af tøj udhængt på gaden, måtte afgøres ved tiltalefrafald; lægdommerne ville aldrig forstå tiltale og ville ikke dømme (indførelse af bødestraf for småtyverier i 1973 kunne således, som også gjort gældende i debatten, betegnes som en praktisk skærpelse i forhold til tidligere straffrihed, men det er en anden historie).

Steincke gav øjeblikkelig svar på tiltale i *Anklagemyndighedens »Uafhængighed«* (Juristen 1939). I denne lidt rodede artikel var hans selvfølelse usvækket. Da han nævnte, at de mange, som anmodede ham om at gribe ind, kun anerkendte to instanser over ham, »Kongen og Aviserne«, lød det, som ville han placere sig selv øverst. Helt legitimt fastholdt han den demokratisk ansvarlige ministers magt over anklagemyndigheden - jeg anerkender, men deler ikke argumentet - men mindre heldigt kædede han Hurwitz' synspunkter sammen med nazistisk agitation.

1939 var både det sidste fredsår og det første krigsår, hvilket dramatisk viste sig, da de bebudede finske gæster ved den svenske forenings møde den 1. december 1939, professorerne *Brynolf Honkasalu* og *Ehnrooth*, i sidste øjeblik meldte afbud - som bekendt indledtes den finske Vinterkrig uden krigserklæring med sovjetisk luftangreb mod Helsingfors den foregående dag 30. november 1939.

Der var ej heller dansk deltagelse ved dette møde, hvor i god skandinavisk ånd den norske direktør ved Botsfengslet i Oslo *Hartvig Nissen* var inviteret som hovedtaler om emnet *Allmänprevention och individualprevention*. Han holdt et stort foredrag fyldt af specialpræventionens idealer med ønske om ubestemt straf, men også human og virksom hjælp efter løsladelsen. Han polemiserede imod det danske dobbeltsporede system med straf for sig og forvaring for sig; de to ting var det samme, »Den bitre medicin vedblir å være bitter medicin, selvom det på etiketten skrives »Sukkervann«.«

Derimod deltog Hurwitz i det svenske forårsmøde *Om straffprocessen enligt processlagberedningens forslag till ny rättegångsbalk* med en sammenligning mellem dansk og svensk procesret uden på alle punkter at skamrose de danske regler som de bedste. Nok så spændende var det norske todagesmøde i december 1939, det sidste inden den lange tvungne pause til 1945, med emnerne *Blodprøvens betydning i bisaker* og *Blodtypenes betydning i rettspleien*. Norge havde i 1937 indført fast promillegrænse på 0,5, medens et lignende dansk forslag ikke gennemførtes. Harald Petersen var modstander heraf, og hans indlæg viste tydeligt, hvorfor opinionen i Danmark endnu ikke var moden: En fast promillegrænse ville reducere en alvorlig sag til »Overtrædelse af en teknisk-kemisk Regel, hvor man maa tage Kløene, selvom man ikke in casu var paavirket«, hvad de færreste vil anerkende. Den strenge praksis, frihedsstraf og frakendelse af førerretten, ville ikke kunne opretholdes. Ændringen var også overflødig, da retterne i praksis dømte ved overskridelse af 1 ‰.

Det tredivte danske årsmøde i november, omtrent samtidig med 40 årsjubi-

læet - Krabbe mindedes Goll og Grundtvig, den eneste endnu levende stifter - var sammenlignet med 1938-mødet fredeligt. Den nye justitsminister, *Svend Unmack Larsen*, selv medlem af foreningen, gammel dommerfuldmægtig og politimester, var til stede og blev budt velkommen.

Emnet *Mentalitetserklæringer i Straffesager* havde en medicinsk og en juridisk indleder, overlæge *Otto Jacobsen* og Harald Petersen. Jacobsen, der som psykiatrisk speciallæge havde gennemført ca. 2000 mentalundersøgelser i København, ønskede mentalundersøgelse i meget betydeligt omfang; det lød som Wimmer, hvem Jacobsen også mindedes, i 1911.

Jeg, der selv har passeret de 60 som formentlig også mange af Jacobsens tilhørere i 1939 - selv var han 39 - kan ikke dy mig for at citere hans begrundelse for at henvise alle over 60 år til mentalundersøgelse: »... der udvikler sig en typisk Gammelmandspsykose med let intellektuel Svækkelse, svigtende Hukommelse og Koncentrationsevne, manglende Overblik og egensindig Indstilling, eensporet, usmidig og forbenet Tankegang, utilfreds og depressiv Sindstemning, Bekymring og Ængstelse for Fremtiden, gnieragtig Sparsommelighed.« Schlyter bemærkede forsamlingens munterhed og oplyste, at et svensk forslag om obligatorisk mentalundersøgelse af alle over 60 var erstattet af en regel om, at der skulle tages hensyn til høj alder.

Jacobsen ønskede, at den foreløbige sortering af, hvem der burde mentalundersøges, foretages under medvirken af en psykiater, og fulgtes heri af både Schlyter og Harald Petersen. Denne fastholdt dog, at ansvaret er politiets både formelt og reelt, og polemiserede iøvrigt imod, at mentalerklæringerne indeholdt »for meget«. Særlig frabad han sig udtalelser om betinget dom eller tilstedeværelse af forbigående ophidselse efter straffelovens § 85; det animerede blot til utidig mildhed hos lægdommerne, som var alt for glade for betingede domme og nærmest mente, at enhver førstegangsforbryder bortset fra mordere »rent ud har Krav paa en betinget Dom«. Olof Kinberg - også gæst i 1911 - var kritisk overfor den svenske institution svarende til Retslægerådet og refererede nogle skrækkelige sager om to *borgemästare*, dvs. dommere i købstæder, begge alkoholister, den ene debil, begge skyldige i underslæb. Begge burde som sindssyge have undgået straf, men erklæredes raske og dømtes til straf og afsættelse. Overlæge *Paul Reiter* ønskede retspsykiatriske kredse i hele riget, og Helweg tog det sidste skridt og nævnte psykiatrisk »Stuegang« for alle anholdte og arresterede forbrydere til afgørelse om mentalundersøgelse. Hurwitz afbrød dette og gik tilbage til den juridiske virkelighed med de stadig idag besværlige spørgsmål om sigtedes pligt til at underkaste sig mentalundersøgelse, omfanget af sigtedes ret til kendskab med de afgivne erklæringer samt hjemmel til fængsling med henblik på mentalundersøgelse.

Vinterkrig og tysk besættelse afbrød ikke samarbejdet mellem de nordiske kriminalistforeninger, bortset fra den norske. I november 1940 deltog Lucas i den svenske forenings møde om *Forslag till lagstiftning om förmögenhetsbrott*

og opfordrede til mådehold om kriminalisering af *oredligt förfarande*, chikanøse og dybt dadelværdige handlinger, hvor den praktiske trang til straf måske ikke er så stor, og størstedelen af indlederen *Birger Ekebergs* replik fyldtes af en principiel drøftelse om forskellen mellem dansk og svensk retsopfattelse på området. Schlyter og Ehrnrooth deltog samme måned i den danske forenings enogtredivte årsmøde, hvor Krabbe og forsamlingen særligt hyldede gæsten fra Finland. Ved samme møde fremkom, at et udvalg om prostitutionsspørgsmålet med Thune Jacobsen som formand ikke kunne afgive betænkning i enighed, måske uundgåeligt efter forløbet af mødet i 1937.

Schlegel og Helweg indledte om *Alkohol og Kriminalitet*. Schlegel omtalte de evindelige sager om overtrædelse af afholdspålæg - siden 1973 afskaffet og nu kun kendt som muligt behandlingsvilkår for betinget dom - bl.a. et næsten håbløst tilfælde, hvor Retslægerådet betegnede en kronisk alkoholist som upåvirkelig af straf, hvorefter underret og landsret i deres kvide anså ham omfattet af Straffelovens § 17 og frifandt ham, som straks berusede sig påny og over for den afhørende politibetjent hævdede at have »Fripas«, da hans pålæg var annulleret. Højesteret valgte den pragmatiske, men juridisk dubiøse løsning at bortse fra § 17 og idømme almindelig fængselsstraf. Schlegel opfordrede til tilbageholdenhed ved anvendelse af afholdspålæg, men anbefalede det for spirituspåvirkede motorførere, næsten profetisk, idet behandling mod alkoholmisbrug nu er grundlag for både benådning for straf og generhvervelse af føreret inden udløb af frakendelsesperioden. Et langt og grundigt dokumenteret foredrag fra Helweg udmundede i et ønske om en enkelt stor drankeranstalt med henblik på behandling i en lang periode. Helweg tilsluttede sig den finske kriminolog *Verkkos* utvivlsomt korrekte antagelse, at »Danskerne ikke i *Almindelighed* bliver farlige, naar de drikker sig fulde«, men anså alkoholismen som væsentlig årsag til den lettere kriminalitet og omtalte selskabsdrikkeriet som »et Milieu, hvor de forbryderiske Tendenser smitter«. Han indså, at et spiritusforbud er håbløst, men krævede en opgivelse af de sidste rester af opfattelsen, at rus er en formildende omstændighed, tværtimod bør den anses som en skærpende omstændighed. Debatten var livlig og uenigheden stor; Lucas ønskede alkoholister anbragte på drankerhjem, også selv om de ikke begik forbrydelser, hvad Schlegel gik imod.

Ehrnrooth nævnte den klare kausalitet mellem voldsforbrydernes frekvens og *ofrenes* forbrug af alkohol og udtalte: »Det är med inte så litet av patriotisk skamkänsla jag påtalat våldsbrottens i Finland höga frekvens allt från början av det innevarande seklet. Man må emellertid minnas russificeringsförsöken [omkring århundredeskiftet] i landet och den allmänna glidning mot laglöshet som konsekutivt följde ryssen och hans tilltag i spären, och den påverkan kriminaliteten dymedels kom att röna, när man går att ställa Finlands folk till doms för landets höga våldsbrottslighets frekvens.« Han ville bekæmpe alkoholismen bl.a. med sportens fremme - her talte den store løber Nurmis landsmand!

Ingen danske overværede Verkkos foredrag i den finske forenings årsmøde i 1941 om *Brottslighetens utveckling i Finland med särskilt avseende fäst vid vinterkrigets inverkan*, hvor han bl.a. forklarede den voldsomme stigning i kriminaliteten omkring Frihedskrigen eller borgerkrigen 1918 og den manglende stigning omkring Vinterkrigen mod Rusland 1939-40 med de dybe sår i befolkningen, medført af begivenhederne i 1918, modsat försvarskampen i enighed mod den ydre ijende 1939-40. Derimod rejste Helweg og Krabbe til Stockholm og deltog i emnet *Den straffrättsliga behandlingen av psykiskt abnorma brottslingar*, hvorunder Helweg talte for sortering af særlig psykopater og udskillelse af sinker fra normalt begavede - påny ses den for tiden typiske tendens til individualiserende behandling.

Til den danske forenings toogtredivte årsmøde i november 1941 kom tre svenske gæster, Schlyter, senere justitieråd *Nils Beckman* og senere professor *Ivar Strahl*. For første og indtil nu eneste gang var den siddende justitsminister, nemlig Thune Jacobsen, medlem af bestyrelsen og var til stede, »skønt hans Tid jo er særdeles optaget«. Den senere befrielsesregerings justitsminister, overretssagfører TV. *Busch-Jensen*, var også til stede. Med tilfredshed nævntes medlems-tallet, ca. 350, en klar stigning siden forrige årti.

Bankinspektør *Arne Eken* indledte om emnet *Præventive Foranstaltninger mod Underslæb* og ønskede ikke uventet både bedre samtidig kontrol og senere revision. »Det er adskillige Steder saaledes, at den Revisor, der vover at kritisere Ledelsens Dispositioner eller Regnskabsaflæggelse, er nogenlunde sikker paa sin Afsked, uanset at han er valgt af Generalforsamlingen eller Medlemmerne« - et mønster, der genkendes i senere skandaler, f.eks. Nordisk Fjer. Beckman nævnte, at i mange sager, hvor den skyldige undgik anmeldelse ved betaling af erstatning og måske endog beholdt sin plads, havde dette afstedkommet senere og alvorligere forbrydelser. Strahl ønskede størst mulig adskillelse mellem betroede og egne midler. Busch-Jensen ville bekæmpe sagførerunderslæb med separering af midler og klientkonto, beskyttet mod sagførerens øvrige kreditorer.

Årbogen 1940-41 indeholdt artikler om behandling af psykisk abnorme og om påtaleundladelse skrevet af to af den norske forenings mest fremtrædende medlemmer, Hartvig Nissen og Haakon Sund. Ellers var foreningen kun repræsenteret ved bestyrelseslisten, som omfattede både Riisnæs, Quislingregeringens justitsminister, og som fungerende formand Sund, som af Riisnæs pressedes ud af sit embede som rigsadvokat og udskiftedes med en »kommissarisk« rigsadvokat! Norske artikler, som kunne være skrevet i 1939, også af Nissen og Sund, blev trykt i NTfS gennem hele krigen. Den grimme virkelighed sås derimod i en meddelelse i NTfS 1943 *Fra fængs els- og tvangsarbeidsvesenet i Norge i 1941* om bygning af et fængsel til politiske fanger og forelæggelse af alle ansættelsessager for partiet *Nasjonal Samling*.

1942 afholdtes ikke møde i Danmark, men i Finland uden dansk deltagelse om emnet *Abortfrågan betraktad särskilt ur befolkningspolitisk synpunkt* og i

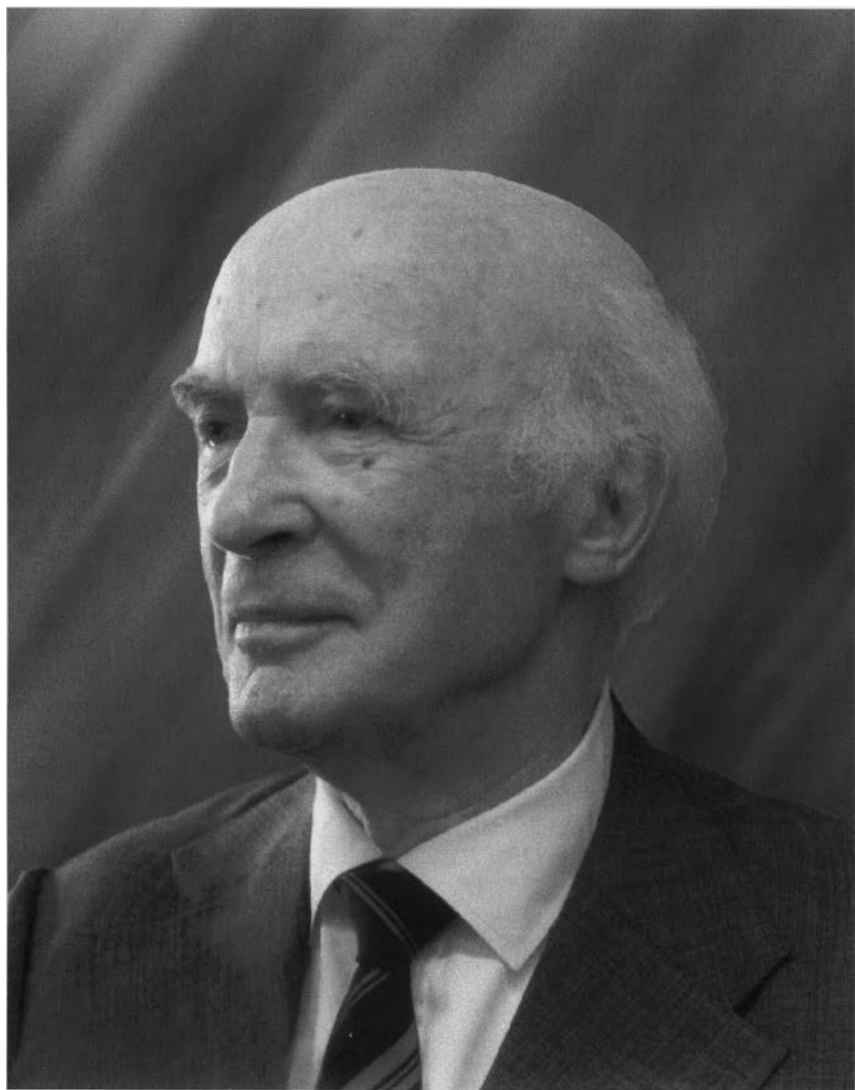
november i Stockholm om emnet *Straffverkställigheten*, hvor fængselsinspektør *Viggo Waagensen* efter *överdirektör Hardy Göransson*s indledning redegjorde grundigt for dansk praksis og tilføjede de kendte ønsker om individualiserende behandling og en mere rationel progression end den traditionelle, hvor han bl.a. dadlede, at fangerne på de laveste klasser kun må få en belærende bog hver 14. dag. »Og dog kan man vel ikke give dem noget bedre end gode underholdende Bøger. De belærende Bøger har de ikke altid Forudsætninger for at drage Nytte af.«

Så sent som april 1943 rejste vicefængselsinspektør *Aage Hansen* den besværlige vej til Helsingfors til den finske forenings møde om emnet *Den nye lagstiftningen om unga förbrytare*, hvor han som andre deltagere talte om ungdomsfængsel. Han kommenterede ikke bemærkninger fra indlederen, justitierådmannen *Heikki Tauleri* om debatten om at genindføre den halvtreds år før afskaffede pryglestraf »interimistisk« under hensyn til krigsforholdene (ikke Vinterkrigen, men den såkaldte Fortsættelseskrig), hvorimod Schlyter advarede mod at række »vedergællningspotentaten« en eneste finger, så tager han hele hånden! I en større artikel i NTfS 1943 *Krigets inverkan på brottsligheten i Finland* udtalte Honkasalu, at selvom oplysninger endnu manglede om betydningen af den endnu pågående krig, tydede intet på, »att vårt folks moraliska styrka vore på upphällningen«.

I Danmark døde i 1942 - udover Grundtvig, den sidst overlevende stifter - Kampmann og efterfulgtes i bestyrelsen af Waagensen, som døde få måneder senere, straks efter sin hjemkomst fra Stockholm, og afløstes af *Cai Jensen*. På sekretærposten, som i nogle år beklædtes af landsretssagfører Erik Petri, ses i 1944 Buhis navn.

Jon Palle Buhl (født 1917), højesteretssagfører 1956, har særlig haft ophavsretlige og kriminalistiske interesser. Listen over hans organisatoriske tillidsposter, æreshverv, formandposter i fonde m.v. fylder en spalte i den *Blå Bog*. Mange poster har han beklædt en menneskealder, i *Johanne Luise Heibergs Mindelegat* var han formand 1964-97, men ingen forening har han tjent så trofast som Kriminalistforeningen og datterforeningen Dansk Kriminologisk Selskab. Straks efter embedseksamen i januar 1943 ansattes han hos Hartvig Jacobsen og fik opgaver fra foreningen, og først 1985-86 fratrådte han fra bestyrelsen og blev æresmedlem, det andet efter Schlyter. Størstedelen af tiden havde han som Hartvig Jacobsen før ham dobbeltposten som sekretær og kasserer, som nu blev særlig byrdefuld ved arbejdet med de nordiske møder.

Buhl fortæller, at Hartvig Jacobsen straks lod ham sidde med ved bestyrelsesmøderne, som fandt sted på sagførerkontoret. Justitsminister Thune Jacobsen, som fortsat var i bestyrelsen og deltog i dens møder også efter regeringens afgang den 29. august 1943, lige til sin flugt til Sverige på grund af sin forbindelse med *Secret Service*, plejede at sige, at »når vi er færdige med emnerne, vil jeg gerne over for d'hr. redegøre lidt for situationen«, hvorefter han med Buhls ord »læssede af« på bestyrelsen af samarbejdspolitikens og sine egne pro-

*Jon Palle Bu hl (1917-)
Æresmedlem i 1986.*

blemer, som et katolsk skriftemål med den væsentlige forskel, at alle blot lyttede, men ingen kommenterede, hverken med absolution eller kritik. Da han første gang spurgte om »den unge mand for bordenden«, sagde Hartvig Jacobsen straks: »Ham indestår jeg for!« Ingen nedskrev selvfølgelig referat, og Buhl erindrer desværre kun stemningen, men ikke det nærmere indhold af det sagte, som man efter Thune Jacobsens hårde medfart efter Befrielsen gerne havde hørt mere om.

30. november 1942 skrev magister *Karl O. Christiansen* til foreningens næstformand Haack følgende (kopi venligst overladt mig af fru Ruth Christiansen):

I henhold til vor aftale tillader jeg mig herved at sende Retspræsidenten følgende *Forslag til en udvidelse af Dansk Kriminalistforenings arbejde* som jeg venligst beder Dem forelægge for Kriminalistforeningens bestyrelse.

Under mine kriminologiske studier og i mit praktiske arbejde med lovovertrædere har jeg ofte følt det som et savn, at der ikke var lejlighed til at drøfte de problemer, vi stadig stilles overfor, med andre kriminologisk interesserede. Det er mit indtryk, at andre har haft det paa lignende maade. Man savner en sammenslutning, der relativt hyppigt kan samle sine medlemmer til drøftelse af kriminologiske emner. Jeg henvender mig nu til Dansk Kriminalistforening herom, fordi sagen forekommer mig saa betydningsfuld, at den fortjener Foreningens støtte, og fordi jeg synes, at det vilde være naturligt, at Foreningen - hvis det er muligt - prøvede paa at realisere planen indenfor sine rammer.

Jeg kunde tænke mig mit forslag realiseret efter de nedenfor skitserede retningslinier. Men jeg er naturligvis villig til at drøfte planens enkeltheder nærmere, hvis Kriminalistforeningens bestyrelse mener at kunne støtte den.

Som en underafdeling af... dannes der en gruppe af kriminologisk interesserede medlemmer. Dens formaal skal være at give medlemmer lejlighed til paa videnskabelig maade at diskutere de teoretiske og praktiske problemer, som arbejdet med kriminaliteten og de kriminelle afføder. Dette formaal realiseres, ved at gruppen holder 5-6 møder om aaret, hvor medlemmer - eller eventuelt gæster - forelægger et eller flere emner til drøftelse, eventuelt flere, idet der ogsaa savnes lejlighed til udveksling af »korte meddelelser«, Som eksempler paa hvilke emner, der kunde blive tale om, skal følgende omraader nævnes:

- 1) redegørelse for resultater af kriminologiske undersøgelser,
- 2) kasuistik
- 3) kritisk gennemgang af nyere litteratur af særlig interesse,
- 4) redegørelse for det praktiske arbejde i forskellige institutioner, der arbejder med kriminaliteten,
- 5) diskussion af kriminalpolitiske spørgsmaal paa baggrund af erfaringer med hensyn til kriminalitetens bekæmpelse.

Økonomisk vil gruppen næppe helt kunne bære sig selv, medmindre man paalægger dens medlemmer et ekstra kontingent, hvad man vistnok - særlig for tiden - bør undgaa.....

Hertil vil jeg gerne føje, at jeg mener, at en saadan gruppe vil kunne faa betydning ogsaa paa anden maade. Det er ofte gentaget, at samarbejdet mellem de forskellige institutioner, der arbejder med kriminaliteten, ikke er saa effektivt, som man kunde ønske sig. Dette er utvivlsomt til skade baade for det fælles formaal, der burde lede de paagældende institutioner i deres arbejde, og for lovovertræderne, som ikke saa helt sjældent mærker, at samarbejdet svigter. Den første - psykologiske - forudsætning for at dette kan ændres, er, at de forskellige institutioners medarbejdere kommer i nærmere personlig kontakt med hinanden.

Det er min tro, at en gruppe som den her foreslaaede, der kunde samle sine medlemmer hyppigere og under lidt mindre højtidelige former end Dansk Kriminalistforening, kunde blive af særlig betydning paa dette felt.

Jeg har drøftet min plan med forskellige interesserede, og det er mit indtryk, at dens realisation virkelig vilde afhjælpe et savn.

Af disse grunde har jeg ment det rimeligt at forelægge min plan for Dansk Kriminalistforenings bestyrelse og bede om dens støtte.

Deres ærbødige

Allerede den 15. december 1942 skrev Krabbe til Karl O. Christiansen, at bestyrelsen »med megen Interesse og Sympati [har] behandlet Deres Forslag om Dannelse af en Sammenslutning af særligt interesserede Kriminalister til Drøftelse af kriminologiske Emner og har overdraget til Professor Hurwitz at træde i Forbindelse med Dem for at søge Planen gennemført.« I februar 1943 udsendtes rundskrivelse til medlemmerne. Planen fulgte Christiansens oplæg, dog at der til dækning af direkte udgifter forudsattes et mindre kontingent som tillæg til det almindelige kontingent til Kriminalistforeningen, idet medlemskab af den nye gruppe, som forventedes at nå ca. 50, forudsatte medlemskab i den gamle forening.

Den 1. marts 1943 oprettedes Dansk Kriminologisk Selskab herefter som dat-terforening af Kriminalistforeningen. Den første bestyrelse bestod af Hurwitz som formand samt Karl O. Christiansen, Helweg og Buhl. Ifølge Buhl var formålet udover det snævert faglige også at muliggøre fortrolige og hyppigere møder i en snævrere kreds end det store og dengang stærkt pressedækkede årsmøde. Efterhånden er der opstået den praksis, at »foreningen« blot afholder årsmødet - normalt med overspringelse de år, hvor der er Nordisk Kriminalistmøde - medens »selskabet« holder op til 5 mindre møder. Kriminologiske emner har været drøftede på årsmøderne, og de mindre møders emner har ikke kun været kriminologiske, så titlerne er mere historisk betingede end dækkende for situationen i dag. Ifølge Vagn Greve har forening og selskab været faktisk sammensmeltede siden en gang i 1980'erne, og de har fælles brevhoved. Ved første møde indledte overlæge *Georg K. Stürup* og Karl O. Christiansen om *Tilrettelæggelse af en kriminologisk Undersøgelse af Fangerne i Vridsløselille og Psykopatanstalterne*, medens afdelingslæge ved Sankt Hans hospital *Mogens Ellermann* allerede halvanden måned efter forelagde *Studier over Prognosen for kronisk Alkoholisme*.

Karl O. (Otto) Christiansen (1908-1976), måske den første danske egentlige kriminolog, maskinarbejder, sociolog, manuduktør i filosofi, dr. jur. - uden at have været cand.jur. - 1955 på undersøgelserne *Mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen* og *Landssvigerkriminaliteten i sociologisk belysning*. Senere kom *Mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler* (1955, med psykologen *Karen Berntsen*), desuden en mængde kortere artikler. 1967 blev han den første danske professor i kriminologi. I Dansk Kriminologisk Selskab var han den ledende kraft i alle år til sin død, der skyldtes et hjerteslag, medens han var gæsteprofessor i Minneapolis og var beskæftiget med færdiggørelse af en stor tvillingundersøgelse.

*Karl O. Christiansen (1908-1976)
Stifter af Dansk Kriminallogisk Selskab i 1943.*

Georg Kristoffer Stürup (1905-1988) fik en enestående position i dansk retsmedicin. Han blev 1942 overlæge ved Psypopatanstalterne i Herstedvester og gjorde i de næste 30 år institutionen til et internationalt kendt centrum for behandling af særlig psykopater, som tidligere betragtedes som utilgængelige for behandling. Uden at vrage den individuelle psykiatriske behandling lagde han vægten på den samlede institutionelle behandling med inddragelse af hele personalet. 1954-1975 var han medlem af Retslægerådet. Han forelæste over hele verden; en forelæsningsserie i anledning af, at han modtog en fornem amerikansk pris, blev grundlag for hans bog *Treating the »untreatable«* (1968). 1952 toges han med på råd af det svenske justitsministerium under forberedelsen af straffelovsreformen. Han bevarede troen på et tidsubestemt anstaltsophold som forudsætning for en vellykket behandling, og det forekommer symbolsk, at året efter hans pensionering i 1972 afskaffedes de fleste tidsubestemte foranstaltninger.

Ved foreningens treogtredivte årsmøde i april 1943, hvor Ehrnrooth og flere svenske gæster var til stede, indledte Nørvig emnet *Samfundsmæssige Forholdsregler overfor Sinker* på grundlag af et betydeligt materiale, 272 personer, fra Retslægerådets sager. Kriteriet var intelligenskvotient mellem 75 (idag 70) og 90, men flertallet var ikke målt. De fleste erklæredes strafegnede og straffedes, og deres tilbagefald efter dom var kolossalt. Overinspektør *Oluf Skjerbæk* talte om kriminelle sinker under Børne- og Ungdomsforsorgen og ønskede »særlig Taalmodighed« over for dem, lidt flere tiltalefrafald, men var klar over, at der var grænser for mildheden. Reiter fandt det ganske irrationelt overhovedet at straffe for »en Kriminalitet, der er et Symptom i en biologisk Defekt... Efter udstaaet Førstegangsstraf er de ringere end før, og daarligere socialt stillede; Vejen til Vaneforbrydelsen er aaben.« Helweg mente, at uhyre mange af forbryderne var sinker, eksemplificeret med, at en ljerdedel af de straffede var svagt begavede, medens sinker og åndssvage kun udgjorde 2-4% af befolkningen. Hurwitz drog konsekvenserne for den retlige indskriden over for sinkerne og foreslog højere aldersgrænse for både tiltalefrafald og ungdomsfængsel, videre anvendelse af betinget dom og i yderste instans henskydelse under mellemgruppen i straffelovens § 17 om svækkede sjælsvevner. Sluttelig nævnte Nørvig det mulige behov for et »Sinkenheim«.

Ved mødet afgik Krabbe, nu over halvfjerds år, som formand og hyldedes af Hurwitz for sit »sobre Sind, hans faste Karakter og hans fordomsfri Virkelighedssans«, også for sin positive holdning til datterselskabets oprettelse.

Mindre end et halvt år efter mødet flygtede den nye formand Hurwitz og andre fremtrædende medlemmer af Dansk Kriminalistforening til Sverige i forbindelse med den tyske aktion imod de danske jøder omkring 1. oktober 1943, og mødet om sinkerne blev det sidste indtil Befrielsen.

Buhl fortæller dog om møder lige til befrielsen, utvivlsomt i Kriminologisk Selskab, hvor medlemmerne kom i blandede sporvogne eller på cykel med blåt

lys og bagefter gik i *Kannibalen* og mod aflevering af smørmærker fik noget forfærdeligt smørrebrød, inden man gik ud i buldermørke og kulde. Under spærretiden lå møderne kl. 16. Men debatten var fri og fremmødet stort trods ubehagelighederne; der var en mundtlig mødekultur, som en senere tid ikke har kendt til.

VIII HURWITZ, BEFRIElsen OG RETSOPGØRET 1943-1948

Stephan Hurwitz (1901-1981) havde i foreningen den samme overvældende position i århundredets midterste generation som Torp (og Goll) i seklets begyndelse. Han blev Dr. jur. 1933 på disputatsen *Bidrag til Læren om kollektive Enheders pønale Ansvar*, var nogle år landsretssagfører, efterfulgte 1935 Munch-Petersen som professor i proces og 1942 Krabbe som professor i strafferet; fra 1955 til 1971 var han Folketingets Ombudsmand som den første i rækken. I min studietid omkring 1960 var fire af de vigtigste lærebøger hans, *Den danske Strafferetspleje*, *Twistemaal*, *Den danske Kriminalret: Almindelig Del* og *do.: Speciel Del*, hvortil kom som den femte *Kriminologi*, hvis man læste dette fag. Det er værker karakteriserede ved klarhed og fylde, på én gang lærebøger for studenten og håndbøger for praktikerne. Dertil kom en kolossal produktion af artikler m.v., delvis samlede i *Respekt for mennesket* og *Det menneskelige ansvar*. Bibliografien i hans festskrift 1971 fylder 36 pp.

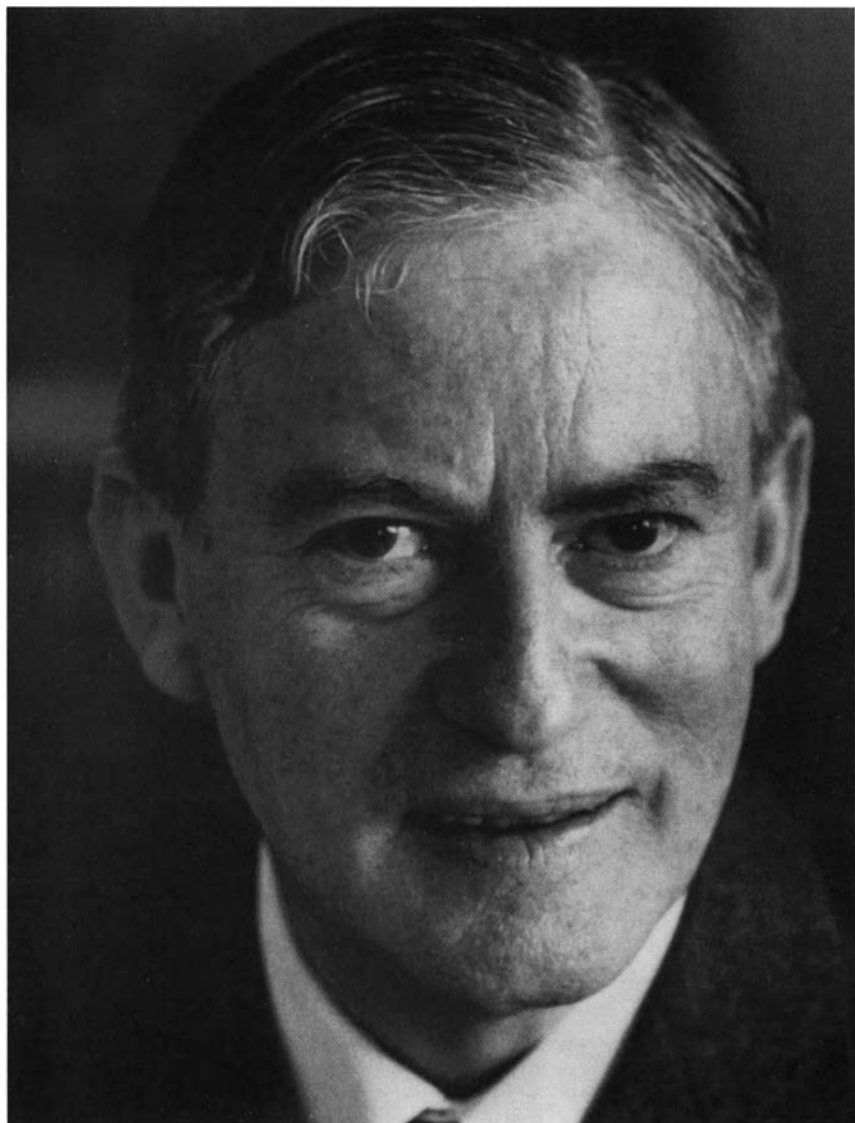
Hurwitz er den første formand, som for de i dag levende er mere end et blot minde, og samtaler med mangeårige medlemmer, særlig Jon Palle Buhl, viser, at der stadig står en stråleglans om hans navn. Også de nøgne akter giver indtryk af et overlegent og engageret menneske. Ligeledes giver referater af 50-års jubilæet i 1948 og de genoptagne nordiske kriminalistmøder, hvor det af praktiske vanskeligheder, men også stor svensk hjælpsomhed prægede møde i Stockholm 1947 fulgtes af festlighederne i København 1952, indtryk af en sidste storhedsperiode i foreningen.

Buhl, som understreger sit nære forhold til Hurwitz, omtaler ham som en fremragende formand, og nævnte mod slutningen af vor samtale som et særligt ridderslag til ham, at Hurwitz under en frokost i Riddarhuset med den svenske justitsminister som vært under en kongres i Stockholm (det kan have været 1947) bad ham gå med over i en vinduesniche og der foreslog, at de skulle være dus, en sjældenhed på denne tid på grund af aldersforskellen og det tidligere professor-student forhold, også trods det allerede da nære samarbejde.

De store håndbøgers billede af den velovervejede kølige forsker korrigeres i et vist omfang af de stenografiske mødereferater, som viser et anderledes stærkt temperament, således ved mødet om retsopgøret i november 1945 under tidligere justitsminister Busch-Jensens muligt urigtige udtalelse om et omstridt punkt ved straffelovstillæggets tilblivelse og hans eget angreb på Busch-Jensen. »Han synes at mene, at man kan behandle mange af disse ting *en bagatelle*, med en vis arrogance, og det gør i og for sig ikke noget, for det er nu forbi, men når det fremdrages, burde det i alt fald være rigtigt, hvad der siges.« Vreden er næsten vigtigere end den faktiske divergens, som meget vel kun skyldes en misforståelse.

Buhl nævnte som den eneste gang, Hurwitz havde været vred på ham, et svensk korrekturtryks meget sene ankomst efterfulgt af Buhls meget hurtige korrektur, hvorved han havde overset nogle trykfejl; man oversatte jo ikke fra de andre nordiske sprog. Telefonen ringede.

»Goddag, det er Stephan.«

Stephan Hurwitz (1901-1981)
Dansk Kriminalistforenings fjerde formand (1943-1963).
Redaktør af Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab (1949-1970).

»Goddag, Stephan«, og så kunne jeg høre, at der var noget galt.

»Har du læst korrektur på det?«

Det bekræftede jeg.

»Jeg ved ikke, om du kan sige, at du har læst korrektur«. «Tableau.

Egon Høgh, som ikke havde det samme personlige forhold til Hurwitz, sagde lige ud, at man skulle være fantastisk forsigtig med tilrettelæggelse af møderne, og at Hurwitz ikke tålte kritik, men regnede med, at man klarede det hele.

Ved sit første årsmøde som formand var Hurwitz ikke vært og indleder, men gæst, nemlig ved den svenske forenings møde i november 1943, hvor Schlyter bød velkommen til 5 danske, 7 norske og 2 finske gæster. De danske navne, udover Hurwitz bl.a. Karsten Meyer og Sachs, viser forbindelsen mellem det store fremmøde og aktionen mod jøderne. Schlyter omtalte et frisk forslag om straf for *rashets* og fortsatte: »Det är en egendomlig illustration av brottets relativitet, när en gärning, som av de tillfälliga makthavarna söder om Östersjön betraktas som ett utslag av den högsta statsvisdom, av ett litet nordiskt land stämpas som ett amoraliskt och anstötligt brott.«

Under debatten om emnet *Brottmålsjuristens utbildning* nævnte indlederen, hovrättsassessor *Kurt Holmgren*, bl.a. strafferetsjuri stens lave prestige, ja det var spørgsmålet, om de fandtes uden for engelske detektivromaner, og slog til lyd for en organiseret efteruddannelse af disse jurister i kriminologi, pønologi, i nogen grad også kriminalteknik. Hurwitz, som fandt det ejendommeligt at overbringe en hilsen fra den danske forening, »uden at jeg har været i Kontakt med min Bestyrelse i de sidste Uger«, omtalte forsøgene på at indføje kriminologi som obligatorisk fag allerede på universitetet og sluttede med at understrege, at selv den bedst uddannede dommer ikke kan undvære et lægmandselement »ved Dommerens Side«. Justitsminister *Thorwald Bergquist*, tidligere dommer, udtalte, at han altid havde reageret skarpt over for opfattelsen, at straffesager var kvalitativt mindreværdige i forhold til dommerens andre opgaver.

I 1944 holdt kun den svenske forening møde (i december). Schlyter bød de mange nordiske gæster velkommen og håbede på snarlige normale forbindelser. For første gang omtales et senere desværre tilbagevendende emne, nemlig årbogens forsinkede fremkomst, nu på grund af militære indkaldelser på trykkeriet. En danskfødt direktør i Malmø var mæcen for årbogen. Under debatten om emnet *Strafflagberedningens forslag till lagstiftning om straffverkställighet* med Schlyter som indleder roste Sachs i et smukt indlæg et svensk forslag om mildnelser i afsoningen og håbede, at den danske befolknings erfaringer med partiel og forbigående frihedsberøvelse ved udgangsforbud og ophold i beskyttelsesrum åbnede øjnene for, at selve berøvelsen af den tilvante bevægelsesfrihed var et alvorligt onde. Justitsminister Bergquist var igen til stede og fremhævede kriminalistforeningens rolle i reformarbejdet. »Ibland har kriminalistforeningen kanske till synes varit tidigt ute, men det har visat sig att vad den tagit upp på sitt program, så småningom kommit att genomföras« - gode ord, som også gerne skulle kunne siges om Dansk Kriminalistforening.

I befrielsesåret 1945 var der endelig atter årsmøde i alle fire foreninger.

I Stockholm nævnte Schlyter, at der efter dansk mønster var stiftet en datterforening under navnet *Kriminalpolitiska sällskapet*. Mødets emne *Alkoholism och kriminalitet* (Helge Knöös) var det samme som i Danmark 1940.

Som et kuriosum kan nævnes, at Kinberg som eksempel på fylleristaffens sociale slagside nævnte en dommer i en landjurisdiktion, som havde været alkoholist i 40 år, faldt omkuld på gaden etc., men aldrig blev rørt af politiet - han varjo dommer. Den ene af de danske gæster, statsadvokat *Jørgen Trolle*, fortalte en skrækkelig historie fra nævningetinget om en mand, der i fuldskab havde stranguleret en letlevende kvinde i pludselig væmmelse over at høre hendes fornavn Ruth, hvad hans lille datter også hed.

Endelig funderede Ehrnrooth om årsagen til, at den finsktalende befolkning i Finland begik 3-4 gange flere voldsforbrydelser i fuldskab end den svensktalende befolkning. Modsat Verkkos hypoteser om arvelighed, en »endogen minderværdighed« hos de finsktalende søgte han grunden i sociale forhold.

Under den finske forenings møde takkede formanden *Tulenheimo* den svenske forening for, at samtlige medlemmer havde modtaget årbogen 1942-43 som gave »efter att have klarat vissa divergenser med den finska tullen«. Verkkio holdt jubilæumstalen for foreningens første tiår - med halvandet års forsinkelse, da et til 6. april 1944 fastsat møde måtte aflyses på grund af hovedstadens bombardement - og fremhævede både inspirationen fra den Internationale Kriminalistforening og det nordiske samarbejde; alene fra Schlyter havde foreningen fået over 100 breve i 1937-1939.

Bølgerne gik højt i Odd-Fellow Palæets nu sørgeligt mistede Store Sal - fyldt til bristepunktet ifølge Buhl, der husker dette møde bedst af alle - den 20. og 21. november 1945 under den danske forenings fireogtredivte årsmøde, det sidste over to dage, med emnet *Retsspørgsmål vedrørende Straffelov stilløggene af 1945*. En dommer (Lucas), en forsvarer (Hartvig Jacobsen) og en anklager (*Th. Roepstorff*) indledte. Lucas sagde, at hvis kravet om soning kaldes for hævn, »så trænger hævnbegrebet til at rehabiliteres«. I et temperamentsfuldt indlæg fordømte Hartvig Jacobsen paragraf for paragraf loven som »dårlig gennemtænkt, slet formuleret og på visse punkter af indhold den mest reaktionære, al sagkundskab trodsende lov, der i mands minde er vedtaget her i landet«. Han dadlede særlig § 15 om økonomisk samarbejde med besættelsesmagten, »værnemageri«, fremdrog over for den manglende individuelle behandling af de dømte mindet om Torp, »sjælen i reformarbejdet«, og opfordrede Kriminalistforeningen til i opfølgning af kritikken mod Albertis pryglelov i 1903 og straffelovsudkastet af 1912 at kræve en hurtig revisionskommission.

Roepstorff var moderat i formen, men var ikke uenig i ønsket om en revision til fjernelse af lovens mulige mindre fejl, særlig de stive og strenge minimumsstraffe. Anklagemyndigheden kunne ikke blot undlade tiltale i de mindste sager, herved tilsluttede han sig Hurwitz' advarsel fra 1938 imod at ophæve hele straf-
febud gennem generelle påtaleundladelser. Et levende indtryk af efterforsknin-

gens vanskeligheder ses i omtalen af et par hundrede arresterede Schalburgmænd, hvor de første afhøringer viste, at »næsten ingen af dem havde været udenfor kasernen, bortset fra, at de havde bevogtet jernbanestrækninger - og endvidere imponeredes man over det kolossalt store køkkenpersonale, kontorspersonale og det store musikkorps«.

Hartvig Jacobsen fik svar på tiltale fra to af lovens fædre, højesteretssagfører *Ejvind Møller*, der kaldte hans udfald »skældsord«, hvad Jacobsen bestred med påpegning af, at han ikke havde angrebet nogen personligt, og Busch-Jensen, »hvis jeg som koncipist af loven havde følt mig som sagfører for værnemagere, så...«, hvortil Jacobsen svarede, at man i en saglig diskussion i Kriminalistforeningen må have lov til »usminket« at sige sin mening.

Han bestred at være »sagfører for værnemagere«, at have haft værnemagersager eller at have udstedt »vandsattester«, dvs. udtalelse om tillid til en persons nationale holdning under besættelsen. Ifølge Buhl gjorde Hartvig Jacobsen her en klar gestus visende, at netop Ejvind Møller havde udstedt en sådan erklæring, og »salen bragede«.

Fra Norge kom professor *Johs. Andenæs*, der omend med den høflighed, en gæst skylder værtsfolket, kritiserede strafansvar med tilbagevirkende kraft. »Naturligvis er det et meget vigtig hensyn å forhindre selvtækt og »de lange knivers natt« ... men det bør jo helst ikke være det eneste grundlag for straffanvendelse. Ellers kommer rettsvesenets rolle til i betydelig grad å minne om den som Pilatus i sin tid spilt og som han ikke har høstet meget anerkjennelse for i den tid som er gått.«

Kritik mod praksis hørtes fra landsretssagfører *Ove Rasmussen* om urimeligheden ved at lægge vægt på, om en meget underordnet ansat i tysk tjeneste havde været iført uniform, og flere andre sagførere. Skarp og næppe helt uberettiget kritik mod Busch-Jensen fremkom fra Rytter, også han forhenværende justitsminister, over at Busch-Jensen havde brudt et inden lovens vedtagelse givet løfte om at instruere anklagemyndigheden om at undlade tiltale i bagatelsagerne, desværre først på mødets anden dag, hvor Busch-Jensen synes at have været fraværende. Bifald noteres derimod i referatet som den eneste gang efter et forsonligt indlæg fra den siddende justitsminister *A. L. H. Elmquist* - selv medlem - som bebudede et omgående revisionsudvalg.

Krabbe kritiserede en kronik af Hurwitz om mulig revision af loven med, at Hurwitz ikke var radikal nok. At nedsætte de høje strafferammer var ikke tilstrækkeligt, man skulle også begrænse det strafbares område, herunder ved at undlade at straffe med tilbagevirkende kraft for handlinger begåede inden 29. august 1943 og særlig ved at undlade straf for deltagelse i tysk tjeneste i Frikorps Danmark inden denne dag. Hurwitz synes at have været lidt utilpas og ville helst udskyde debatten med »professor Krabbe, min højtagede ven« til fagpressen. Hurwitz synes at have indtaget en lidt ubehagelig mellemposition mellem kritikerne og de helt uforsonlige som den kommunistiske statsadvokat, senere landsretssagfører *Carl Madsen*, der i et kort og knapt indlæg krævede alle straffet, helt til kontordamer hos Hipo.

På den anden mødedag var der indeklemt en orientering om emnet *Princip-*

perne for straffuldbyrdelsen i henhold til straffelovstillæggene. Vicefængselsdirektør Axel Hye-Knudsen redegjorde for de formidable praktiske problemer på grund af den store fangebefolkning, og Stürup talte om den nødvendige retspsykiatriske behandling, også af landssvigerne, men ikke kun dem; oprindelige pessimistiske tanker om helt at opgive den opdragende behandling af dømte landssvigere var senere opgivet. Der var ikke tid til debat, blot et indlæg fra den svenske gæst Hardy Göransson, som advarede imod demonstrativ belærende afnazificering og fortalte om sin fiasko med forsøg på *nykterhetsföredrag* i den alkoholistanstalt, han var direktør for. »Deltagandet var frivilligt og det var egentligen ingen som kom. Vi visade dem Selma Lagerlöfs »Körkarlen« på film - den har stark nykterhetstendens - och många gick därifrån.« Påvirkning bør ske »liksom i distraktion«.

Ved mødets afslutning kunne Hurwitz meddele, at justitsministeren samme dag havde nedsat den bebudede revisionskommission. Blandt medlemmerne var både Krabbe og Hurwitz selv. Han tilføjede, at debatten havde genoplivet kriminalistforeningens bedste traditioner, og selvom der var faldet skarpe replikker, »og de bliver jo særlig skarpe i bladenes gengivelse«, havde debatten været præget af en fælles stræben efter at rette, hvad der kan rettes på dette område.

Kommissionens betænkning kom allerede i januar 1946 og foreslog visse lempelser, idet et mildere mindretal, herunder Krabbe, ville gå langt videre. Krabbe sammenlignede den tilbagevirkende kraft med den sovjetrussiske straffelov af 1922 og det nazistiske terrorstyre i Tyskland og kaldte flertallets henvisning til den almindelige retsbevidsthed »en skæbnesvanger Sammenblanding af moralske og retlige Synsmaader«. Efterfølgende forslag fra Elmquist om mildnelser fik en hård medfart i Folketinget.

På den norske forenings møde behandledes ikke uventet emnet *Rettsopgjørets kriminalpolitiske og sociale konsekvenser* med indledninger af Andenæs, Kyhn Gløersen (om afsøning), Sverre Iversen (beskæftigelsesproblemer for landssvigere) og rikspolitistjef Aulie (sikkerhedsforanstaltninger for tyskerpiger). Det centrale udsagn var Andenæs, »en blir ikke kvitt disse menneskene«. Også her hørtes protester mod retsopgørets udstrækning, særlig kriminalisering af medlemskabet af *Nasjonal Samling*. Fra Danmark kom Theodor Petersen og Tetens.

Flartvig Nissen døde i 1945 og mindedes behørigt.

I bestyrelseslisten for 1946 er Haack og Thune Jacobsen udtrådt og i stedet indtrådt tre andre betydelige mænd:

Theodor Petersen (1904-1980), byretsdommer, senere højesteretsdommer, forfatter til den oplysende og underholdende bog *Retsliv og Retspleje i England*, 1949. Buhl: »Allerede dengang havde han dissensens nådegave«.

Hans Tetens (1895-1978), direktør for fængselsvæsenet, som i sin lange embedsperiode 1943-65 fik meget stor betydning for fængselsstraffens udvikling særlig ved oprettelse af række åbne fængsler og ændring af principperne for både ledelse og behandling.

Jørgen Trolle (1905-1985) fik en enestående karriere. 1941 blev han statsad-

vokat i København. Efter opløsningen af politiet 19. september 1944 virkede han fortsat som anklager i den næsten lovløse periode til befrielsen og skrev herom *Syv Maaneder uden Politi* (1945), en klassiker allerede ved udgivelsen. 1945-46 bistod han de franske anklagere ved krigsforbryderdomstolen i Nürnberg. 1950 landsdommer, 1954 højesteretsdommer, 1971 præsident til sin afgang i 1975. På mange områder ses, hvordan hans synspunkter først udmøntes i dissenser og senere overbeviser flertallet. I hans store forfatterskab er *Risiko og skyld* (1960) med nye synspunkter i erstatningsretten nok væsentligst, men generationer af anklagere har haft særlig glæde af den tætte lille bog *Procedure i Straffesager* (1951, 1975 med Per Lindegaard).

Ved det femogtredivte årsmøde i 1946 meddelte Hurwitz, nærmest kun til efterretning, at foreningen havde tilsluttet sig *Association internationale de droit pénal*, nuvel, efter den nye krig kunne der ikke igen være tale om vaklen mellem en tysk- og franskdomineret forening.

Forrige års debat om retsopgøret blev naturligt efterfulgt af emnet *Principperne for Benaadning og Amnesti* (indledere, professor i statsret og forvaltningsret Poul Andersen (1888-1977) - en sjælden gæst, men dog medlem - og byretsdommer, senere professor i ejendomsret W. E. von Eyben (født 1912)). Valget af Poul Andersen som indleder må have virket som en provokation på de mere uforsonlige forfægttere af retsopgøret, idet han var kendt som en skarp kritiker af dette. Han deltog i protestadresser mod tilbagevirkende kraft og kritiserede tjenestemandsdømstolen, særdomstolen, der pådømte embedsmænds forhold under besættelsen. Som indleder begyndte han bestikkende historisk og sagligt og fortalte den pragtfulde historie om den svenske kaptajn, der dømt til døden for majestætsfornærmelse (Karl XIV Johan) nægtede at lade sig benåde, hvorefter man narrede ham hen til fængselsporten under påskud, at nogen ville tale med ham, skubbede ham ud og låste porten efter ham! Poul Andersen nævnte videre amnesti, som Ørsted fandt begrundet »blot ved Forbrydernes Mængde«, og som Andersen illustrerede med den milde behandling af insurgenterne efter Treårskrigen 1848-50. Men herefter dadlede han hårdt loven af 1945, som den blev »jaget« gennem Rigsdagen, bl.a. med hjemmel til, at regeringen kunne udpege de dommere, som skulle påkende forræderisagerne, hvilket var egnet til at forvanske retsplejen. Sluttelig foreslog han generel benådning i alle mindre grove tilfælde.

I sit i formen - hoved- og underinddelinger, litteraturhenvisninger, tabeller - særdeles akademiske foredrag fremhævede von Eyben ikke sig selv uagtet sin nøgleposition som sekretær i *Ankenævnet*, der besluttede, om de dømte overhovedet måtte anke, bortset fra de alvorligste sager. Han nævnte kun i mindre grad de samtidige problemer, men tog afstand fra benævnelsen »særdomstol« for de retter, som behandlede forræderisagerne. Af de mange gode grunde, han anførte for benådning, synes at kunne læses, at også han anbefalede benådnings i den aktuelle situation.

Den konservative folketingsmand, landsretssagfører *Poul Hjermind*, mindede om, hvor nær man havde været ved at få egentlige særdomstole med folkevalg af »dommere«, og hvilken forbedring den gennemførte løsning dog var i forhold til det. Statsadvokat *Aasgaard*, Oslo, forventede ikke benådning i videre omfang i det norske retsopgør (Andenæs: *Det vanskelige oppgjøret*, 1979, dementierer med eftertryk denne forudsigelse), medens Schlyter nævnte, at benådning var af betydning, når domstolene var bundne af ældre lovgivning til at afsige urimelig hårde domme, og håbede, at »Gengældelsesidéernes Indtrængen i Strafferetten maa blive af forbigaaende Natur«. Hurwitz foretrak benådnings frem for almindelig amnesti, mest for at undgå strid, og mindede om, at ikke alle kritikere af retsopgøret reagerede imod overvættets strengheid. Selv var han blevet opsøgt af en politifuldmægtig - tidligere fange i koncentrationslejr under krigen - en besindig og human mand, som var ved at opgive at virke som anklager på grund af »Slaphed og Mangel paa virkelig Erkendelse af de Forbrydelser, der i hans Øjne var begaaet«. Fængselsinspektør *A. C. Rafael* advarede om den ødelæggende indflydelse, som uigennemskuelige administrative benådnings kunne have på resocialiseringsarbejdet. Til slut takkede von Eyben foreningen for at have sat dette problem under debat. »Det fører under normale Forhold en Skyggetilværelse, og det har Krav paa at blive draget frem og behandlet. Det skal ikke blot være en Bagdør, som ingen kender noget til, men de Principper, man følger, naar man lukker nogen ud ad Bagdøren, bør være bekendt for alle.«

Ingen danske overværede den finske forenings møde, hvorunder Schlyter blev æresmedlem, og nogle kriminologiske emner drøftedes.

Den norske forening debatterede det både i Norge og Danmark evige spørgsmål *Lekmens deltagelse i strafferettspleien - jury eller domsmenn*, hvor nævningeinstitutionen trods al ufuldkommenhed endnu består i begge lande. Lagmann *Erik Solem* (1877-1949, bl.a. forfatter til den storartede studie *Holberg som jurist*) var en varm tilhænger af domsmændene, men ønskede juryen afskaffet. Med et skævt smil nævnte han - selv modstandsmand under krigen og i 1945 retsformand i sagen mod Quisling - at reformen ikke burde være besmittet ved, at Riisnæs havde afskaffet juryen. »De var i enkelte henseender ikke rene idioter NS-folkene«. I et indlæg, der lød, som var det holdt i 1887, fastholdt højesteretsadvokat *Øvergaard* juryen. Trolle foretrak som Solem domsmænd, således som de i både Danmark og Norge anvendtes i landssvigssagene. Andenæs mente, at det kun var et lille, teknisk spørgsmål - heri havde han uret, de største straffesagers indretning kan aldrig være et lille spørgsmål. - Næste dag debatteredes uden danske indlæg *Rettspsykiatriske erklæringer i straffesaker*, hvor professor *Langfeldt* bl.a. beklagede, at der ikke var foretaget mentalundersøgelse af Quisling.

Debatten i den svenske forening om *Tidsobestämda frihedsberövanden som påföljder för brott* efter professor *Thorsten Sellins* foredrag viser en begyndende modvilje mod denne sanktionsform, dog ikke fra den danske deltager *Cai Jensen*. Flere påpegede, at man var begyndt at løslade næsten alle, når lovens minimumfrist var udløbet, uanset udfaldet af behandlingen. En advokat *Hugo Lindberg*, gik over gevind, da han talte om koncentrationslejre, men gør indtryk ved sin advarsel om, at man ved at tilstræbe fuldkommenhed gør fangerne til »trasor«.

16.-19. maj 1947 kunne endelig det *andet nordiske kriminalistmøde* afholdes i Stockholm. Som Buhl stadig fremhæver i dag, var der betydelige vanskeligheder, særlig af valutarisk art. Efter forhandling mellem Hurwitz og Nationalbanken lykkedes det at få 79 danske deltagere med mod 39 norske, 43 finske, 163 svenske og for første gang 3 islændinge. Også Schlyter nævnte problemet, og meget tyder på, at svensk generositet har spillet en stor rolle for udfaldet. Elmquist og en norsk statsråd (*Aaslaug Aasland*) deltog, og den svenske kronprins' tilstedeværelse gav Schlyter mulighed til at mindes daværende kronprins Oscars skrift 100 år for *Om straff och straffanstalter*. Udover møder, studiebesøg og fester nåede man *Glada änkan* på Kungliga Operan - thi i operettens verden kan valutariske vanskeligheder løses ved ægteskab mellem en patriotisk gigolo og en mangemillionøse!

Emnerne *Öppen anstaltsvård inom straffverkställigheten* og *Kriminalvård i frihet* under samlebetegnelsen *Friare behandlingsformer för lagöverträdare* bebudede de mildere vinde, som har været karakteristiske for strafferetten i århundredets anden halvdel. Alle referater og ko-referater - *Arne Mannola*, *Kyhn Gløersen*, Tetens og *Gunnar Thurén* samt Hardy Göransson, Aaslaug Aasland, Cai Jensen og *Paavo Mustata* - beskrev den i vidt omfang parallelle udvikling i alle fire lande, et element som fremhævedes i debatten af Aaslaug Aasland. Der var ikke megen modstand mod udviklingen, måske lige bortset fra den finske professor *Salmiala*, som betegnede sig selv som soningstankens, »detta majestätiska etiska imperativ«, sidste mohikaner og spurgte, om åbne anstalter overhovedet kunne betragtes som straf! Da han tog udtalelser fra Hurwitz under retsopgøret til indtægt for sine synspunkter, skyndte Hurwitz sig med at tage afstand fra en mere generel anvendelse af disse udsagn. En mere moderat advarsel kom fra den norske rigsadvokat Aulie: »En gang er ingen gang« er et rigtigt synspunkt for kriminalisten, men farligt, hvis det også anlægges af de kriminelle, som tværtimod skal vide, at de er under human, men bestemt overvågning allerede fra første gang. Tetens og Cai Jensen fremdrog begge som den eneste betænkelighed mod udstrakt fællesskab risikoen for dårlig indbyrdes påvirkning og ønskede mulighed for isolation i det mindste om natten.

I et vægtigt lille indlæg fremdrog Stürup modsat den generelle tendens forskellene mellem de nordiske lande, bl.a. ved, at halvdelen af alle svenske kriminelle var dømt til anbringelse på sindssygeanstalt mod kun 8-10% i Danmark og Norge, således at den svenske *Fångvård* har et langt bedre materiale at arbejde med i de øvrige lande. God behandling krævede god differentiering, som atter krævede gode personundersøgelser. »I Danmark har vi i Følge vanlig Tradition improviseret os frem«, dvs. gennem pladmangel nået til at konstatere rigtigheden af teorierne om den friere behandlings behandlingsmæssige værdi.

Det andet hovedemne *Kriminologisk forskning och utbildning* havde Hurwitz, hvis interessefelt det jo var, som hovedreferent, Honkasalu, Kinberg og Lang-

feldt som ko- referenter og sluttede med vedtagelse af en resolution. Det mest opsigtsvækkende var Kinbergs store skema om den ideelle inddeling af faget kriminologi som overbegreb, herunder et hierarki i fire lag af underordnede fag, hvor i tredje række af 14 fag ses en bås *Straffrätt, formell och materiell*, dvs. at de juridiske fag strafferet og proces tilsammen udgør en fjortendedel af faggruppen. Den ville juristerne ikke sluge. Med skarphed fastslog Borum, at inden for overbegrebet kriminalvidenskab er strafferetten det centrale fag i hvert fald ved undervisningen af kommende jurister. Også Hurwitz fandt det »sagligt urigtigt og uigennemførligt at ville frigøre Forbrydelses- og Forbryderstudiet fra Strafferetten i den Grad, der her er Tale om.« Den svenske læge *Sonden* ønskede et tidsskrift for kriminologi, og Hurwitz nævnte muligheden for at udbygge Nordisk Tidsskrift for *Strafferet*, NTfS, med kriminologiske bidrag, hvilket som bekendt blev til virkelighed ikke længe efter.

Ingen danske havde energi - eller valuta - til at deltage i den finske forenings møde samme måned om *Obestämd dom och obestämd behandling*, derimod i de to andre foreningers møder i efteråret.

Den norske forening debatterede det evige emne, som går igen ved århundredets midte lige så meget som tilregnelighedsspørgsmålet ved århundredets begyndelse, *Om behandlingen av unge lovovertredere*. Cai Jensen orienterede om ungdomsfængslet, Nørvig talte om de åndssvage. Aulie som indleder advarede ikke kun imod maskinmæssigt at lade straf følge på brøde, men også - med udførligt citat af Goll - mod automatisk påtaleundladelse eller betinget dom over for begyndere. »Det bør ikke være en lovbestemt innrømmelse av respit, som alltid partout må være brukt opp før samfunnet kan begynne å ta forbryterne alvorlig.« Rammende ord, men nok for sent. Andenæs nævnte muligheden for at oprette en kriminologisk datterforening som i Danmark og Sverige.

Ved den svenske forenings møde om *Straffmätning* var det interessanteste i lagman *Gustaf Lindstedts* indledning nok ønsket om at kunne fritage helt for straf, når overtrædelsen, selvom den teknisk kunne henføres til en bestemmelse, overhovedet ikke fortjente straf, *minima non curat praetor*. Højesteretsdommer *Jesper Simonsen* talte varmt for specialpræventionen som udmålingshensyn, også når det medførte længere straf, medens forsvarenen friherre *Georg Stjernstedt* talte for ligelighed og fast udmåling. Göransson fortalte, at alle internationale foreninger havde genoptaget virksomheden efter krigen, *Commission internationale pénale et pénitentiaire, Association internationale de droit pénal og Union internationale pour l'unification du droit pénal*.

Efter tragedien følger satyrspillet. Alvorstenen i debatterne om retsopgøret og benådning i 1945 og 1946 afløstes af næsten løssluppenhed i den danske forenings seksogtredivte årsmøde i 1947. Mødeemnet *Straffebestemmelser i Særlov-givningen* var samtidig beslægtet med det umiddelbart forudgående; efter problemet om de titusinde mindre tilfælde af landssvig under besættelsen fulgte problemet om hundredetusinder af *årlige* mindre overtrædelser af ofte nye straffebestemmelser, ej længere *mala per se*, i sig selv onde gerninger, men *mala quia prohibita*, gerninger, der var onde, (blot) fordi de var forbudt. I et foredrag af en vægt og betydningsfylde, som kun kan sammenlignes med Torp ved det første møde år 1900 og Ussing 1912, hudflettede Trolle som indleder den straf-

feretlige inflation og fortalte den vanvittige historie om Sverigesrejserne: Politiet udstedte pas, og færgeselskaberne solgte enfe/ibilletter, men ingen kunne lovligt medtage penge, ikke engang til returbilletten, og dog rejste alle, og alle hjemførte købte varer! Med dette og andre eksempler på håbløse, straffelagte forbud, f.eks. forbudet mod højere stuetemperatur end 18 grader Celsius med udluftning (Ceausescu forsøgte vist et tilsvarende forbud med en grænse på 12 grader) begrundede Trolle et forslag om »i saa vidt Omfang som muligt at indskrænke Forbudene til det, man kan forhindre nogenlunde effektivt«, således ved kun at rette forbudet til en mindre kreds af professionelle, men ikke til publikum i almindelighed og ved at formulere det så snævert og præcist, at det ikke rækker videre end det har været meningen at håndhæve det. Endelig kritiserede han den overdrevne brug af frihedsstraf i krisebestemmelserne.

Egentlig debat var der ikke tale om, idet enigheden med Trolle var total. Statsadvokat *Rolv Ryssdal*, Norge, senere præsident i den Europæiske Menneskeretsdomstol, nævnte, at når engang velbegrundede kriseregler er blevet overflødige, bør de ophæves for ikke at gøre alle til forbrydere. Efter forslag fra Sachs nedsattes et udvalg (Trolle, Lucas, Flurwitz og som sekretær *Knud Waaben*), der inden næste møde samlede en mængde stof til senere drøftelse med ministerierne. Theodor Petersen beklagede dommers manglende deltagelse i juridiske diskussioner. »Da jeg for nogle Aar siden traadte mine Børnesko i Dommerstanden og spurgte en Kollega, hvorfor Dommere ikke tog Ordet, svarede denne, at hvad en Dommer siger, skulle gerne være rigtigt. Og det har alt-saa resulteret i, at Dommere næsten aldrig tager Ordet.« Trolle glædede sig over tilslutningen, men beklagede, at ingen fra de sæmmyndigheder, som havde udfærdiget de kritiserede straffebestemmelser, havde ytret sig. I bagklogskaben gustne lys ses jo også, at vi ikke er kommet af med strafferettens inflation, derimod nok med den overdrevne brug af de korteste frihedsstraffe.

Allerede departementschef Ejvind Larsen anslag den muntre tone. »... for en af hans Grundtanker er givet en ganske kurios Beskrivelse af denne meget kompetente Forsamling - jeg tænker paa Brandvæsenets Forbud mod Tobaksrygning her i Salen. Jeg nævner det ikke, for at de Herrer skal slukke Ilden, men blot for at tage det til Indtægt...«

Trolle selv illustrerede toldvæsenets manglende reaktion over for den åbenlyse cigaretsmugling med: »Intet Under, at en Kone en Dag udbrod paa Færgen: »Man siger, at vi Kvinder er ulogiske, men dette overstiger dog, hvad vi kunde have fundet paa.««

Lundenseren Bergendal nævnte, at de fleste ikke- erhvervsdrivende gerningsmænd til overtrædelser af rationeringsregler synes at være kvinder, hvilket vel skyldes, at husmodre køber ind, og filosoferede videre: »Men faktisk är det nog också så att kvinnorna icke ha samma respekt för lagarna, som männen i stort sett ha. En hel del kvinnor tycks ha den inställningen, att när det är männen som stifta lagarna, är det också deras sak att efterleva dem. I alla fall ser man talrika exempel på att eljest mycket ansvarsställande kvinnor mycket hänsynslöst överträda hithörande bestämmelser. På ett speciellt restriktionsområde har det gått alldeles galet, nämligen i fråga om ägg. Efterlevnaden av regleringsföreskrifttema blev så dålig, att myndigheterna till slut måste upphäva hela regleringen. Jag finner förklaringen till stor del däri, att på detta område både säljare och köpare äro kvinnor.«

Dr. Kempe, Utrecht universitet, talte i 1948 i Dansk Kriminologisk Selskab om *The Criminality of the Respectable Citizen*, samme emne, måske anskuet alvorligere, f.eks. tilegnede næsten alle sig træ i de sidste krigsåre, hvor brændselsmanglen var værst.

Det syvogtredivte årsmøde i Dansk Kriminalistforening i 1948 havde for første gang i ti år et processuelt emne *Forberedelse af Straffesager* med højesteretssagfører *Felix Vang* (1905-1982) som indleder. Det i dag så kontroversielle spørgsmål om forsvarerens aktive efterforskning var kraftigt fremme i debatten. Vang krævede ret til at tale med vidner uden for retten, ikke som »egentlig afhøring«, men som »indgående samtale«, og støttedes her af en anden forsvarer, *Ludvig Bing* (1892-1963), som nævnte, at Retsplejeloven ikke forbyder dette. Professor *Erwin Munch-Petersen* (1900-1956, Hans Munch-Petersens søn) fandt forsvarerens samtale med allerede af politiet afhørte vidner »meget betænkelig«, modsat ved nye vidner, hvor han kunne forstå forsvarerens ønske om at kunne tale med dem, men anbefalede varsomhed; de fleste dommere idag er vel enige med ham. Direkte lovstridig forekommer mig Vangs opfattelse om forsvarerens ret til at undlade at videresende et dokument, som er kommet i hans beiddelse, og som belaster sigtede, til anklagemyndigheden. »Det vilde være en meget mærkelig situation for en forsvarer, hvis opgave er at hjælpe tiltalte, at skulle sende materiale til anklagemyndigheden, som kan svække tiltaltes stilling. Dette krav mener jeg ikke man kan stille til en forsvarer.« Hvis en forsvarer underslår et fysisk bevis, vil han efter min opfattelse kunne straffes for at misbruge sin stilling til at modvirke efterforskningen, modsat naturligvis tavshed om, hvad der kun er sagt til ham.

Et evigt emne var varetægtsfængsling, første gang debatteret 1901. Flere af Vangs ønsker er senere opfyldte, ja lovfæstede, særlig forsvarer i alle fængslingssager og forsvarerens adgang til at få rapportgenparter og tale med sigtede inden fremstillingen. Hans ønske om færre og kortere fængslinger blev imødegået af bl.a. Andenæs, der fandt de norske regler så snævre, at de »tvinger til en praksis som er i strid med loven«. Vangs opfordring til dommeren om at løslade, når han var i tvivl, imødegik Theodor Petersen med, at Vang sammenblandte to ting: »Det er jo rigtigt, at i spørgsmålet om skyld eller ikke-skyld tilkommer beneficet den tiltalte, men jeg tror, det er et urigtigt dogme, at på alle stadier af en sag skal enhver tvivl løses til fordel for den anholdte eller den sigtede.« Han citerede med tilslutning den engelske *lord chief justice Goddard*: »Nutildags synes alt for mange at tænke, at »the interest of justice« kun betyder »the interest of the prisoner«.

Et sidste omstridt, næsten moderne spørgsmål var Vangs omtale af forsvarerens pligt og ret til at forsøge at formå anklagemyndigheden til at undlade tiltalerejsning, eventuelt ved henvendelse til højere anklagemyndighed. Også her blev han imødegået af Theodor Petersen. En klageret over *rejsning* af tiltale kan næppe være påkrævet, modsat klage over opgivelse af tiltale.

Hurwitz glædede sig over den livlige debat, svarende til Kriminalistforeningens ønske om at belyse aktuelle spørgsmål på en saglig og lidenskabsløs måde.

Emnet *Straffets ändamål* ved det finske møde gav anledning til genoptagelse af debatten mellem Hurwitz og Salmiala, der støttet på det dansk-norske retsopgør fastholdt gengældelsestanken. Hurwitz takkede Salmiala for hans ufortrødne forfølgelse af sin idé, som tvang dem, der var uenige med ham, til at klargøre deres egne holdninger, og redegjorde omhyggeligt for sin opfattelse af moralens og generalpræventionens plads i strafferetten.

Under emnet *Den villkorliga domen* ved det svenske møde slog Theodor Petersen et slag for det danske betingede tiltalefrafald og sluttede med at beklage, at selve afsigelsen af en betinget dom »hos os er... en temmelig mat forestilling«. Når de betingede domfældte senere i retten mindes om dommen, svarer de, at den regnede de ikke med. »Dommerne har her en betydningsfuld opgave, til hvis løsning psykologisk indsigt er fornøden.«

Endelig beklagede Tetens det store danske fangetal under det norske møde om *Reformproblemer i norsk fængselsvesen samt erfarenheter från den svenske fängvårdsreformen* med både norsk og svensk indleder (Kyhø Gløersen og Göransson). Det har gjort indtryk, da Andersen takkede med at mindes, at siden et møde i foreningen 1938 med samme talere stod hans egen hu til strafferetten.

I NTfS 1948 ses lige før en lang afhandling af Helweg *Adolf Hitlers mentalitet* (diagnose: psykopath af den selvhævde type), en varm nekrolog om den samme år afdøde Haack, redaktør for NTfS fra dets grundlæggelse i 1913 til sin død. Hurwitz indtrådte som redaktør ved siden af Tetens. Samtidig ændredes tidsskriftets status afgørende ved, at det blev medlemsblad for alle nordiske kriminalistforeninger og med et slag fik flere hundrede nye abonnenter. Samtidig ændredes navnet til *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* eller NTfK som et udtrykkeligt signal om, at indholdet ikke tilsigtedes at være snævert juridisk, men også spændte over fængselsvæsen, kriminologi og almindelig kriminalpolitik. Modsat ændringen i 1913 fra NTfF til NTfS vedgik man arv og gæld ved, at årgang 1949 ikke blev den første, men den 37. Sidetallet udvidedes fra 336 pp. i 1948 til 388 pp. i 1949, og redaktionen fra 8 til 12, hvilket for første gang muliggjorde inddragelse af to islandske redaktører. Hurwitz forblev som hovedredaktør med redaktion i København.

Ved NTfK's halvtredsårsjubilæum i 1963 afslørede Hurwitz, at Schlyter direkte havde betinget fortsat svensk støtte af navneskiftet. *Jan-Olof Sundelis* nylige (1998) biografi af Schlyter viser, at han i sine senere år tog afstand fra juristrollen. I 1947 intitulerede han et arbejdspapir *Om lagtrålar och justitieförbrytelser*, og i et brev i 1957 til Sellin skrev han: »Kriminalpolitikens 'dé-juridification' är ett huvudintresse för mig. Jag vänjas vid straffrätten.« Som kommentar til en andens foredrag *Hur en mänsklig varelse förvandlas till jurist* sagde Schlyter i 1949, at for ham var problemet »Hur förvandla en jurist till en mänsklig varelse«. Det tvungne navneskifte er således ikke en kuriositet, men lidt af en hjertesag for den emotionelle og ifølge biografien ofte temperamentsfulde Schlyter.

Tidsskriftets udvidelse kostede penge. Det danske kontingent blev sat op til 12 (tolv) kr. pr. år, men så fik man både tidsskriftet og årbogen, og den større

udbredelse muliggjorde statstilskud. Under det norske møde nævntes tanker, atter opgivne, om at slå tidsskriftet og årbogen sammen. Lidt ildevarslende for fremtiden nævnte Schlyter, at »Vi søger med ljus och lykta efter någon mecenat som vill garantera årsbokens fortsatta utgivande.«

IX NYE KRIMINALPOLITISKE SIGNALER 1949-1955

Let resocialiseringen!

Lad være at fængsle så meget før dom!

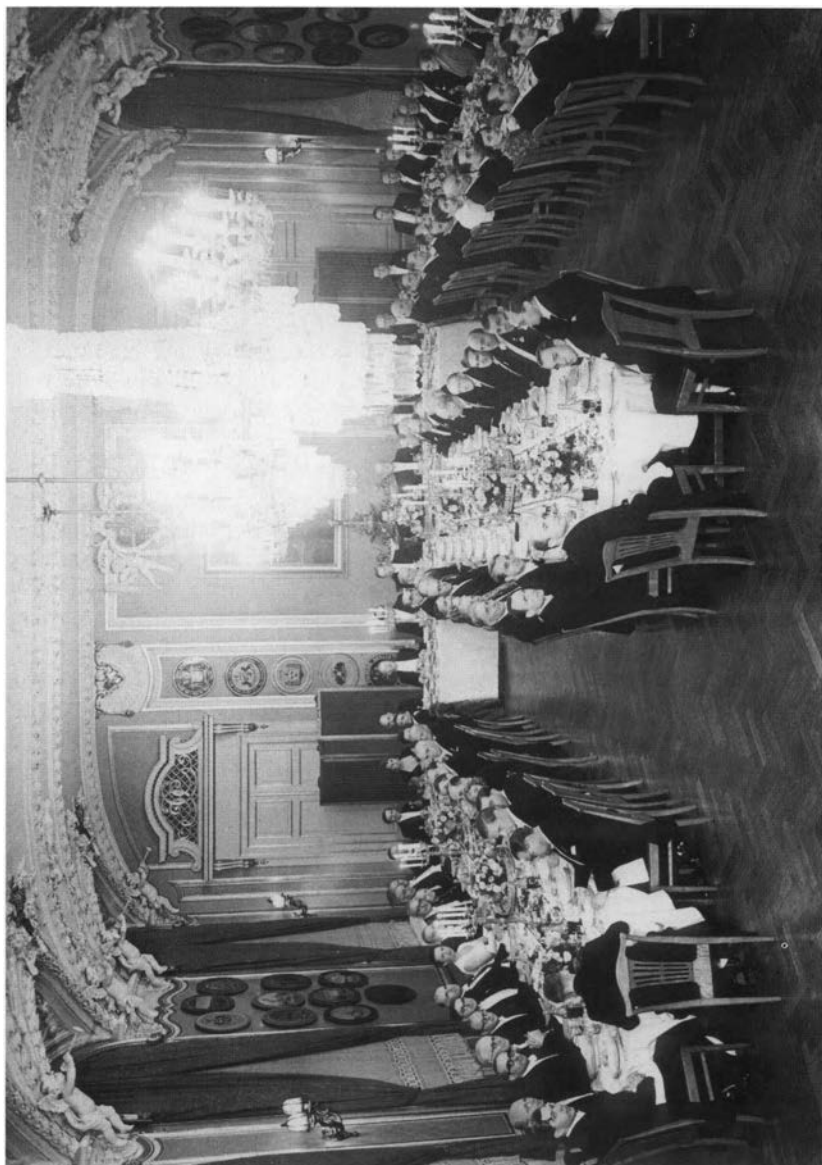
Lemp den almindelige fængselsstraf!

Med disse manende ord - forblevne i erindringen hos Buhl, som citerede dem for mig under vor samtale - kulminerede Hartvig Jacobsens jubilæumstale ved Dansk Kriminalistforenings otteogtredivte årsmøde, nøjagtig på foreningens 50 årsdag den 14. november 1949, hvor han talte som det medlem af bestyrelsen, der havde længst anciennitet. Han, der havde kendt og virket i fællesskab med alle formændene, karakteriserede dem hver især, men med særligt eftertryk på »vulkanen« Goll og dennes betydning for det nordiske samarbejde og for, at den nye Straffelov, »kriminalistforeningens barn,« blev ført i livet i den rette ånd. Han sluttede med at kræve »*respekt for mennesket* - selv når det manifesterer sig som forbryder«.

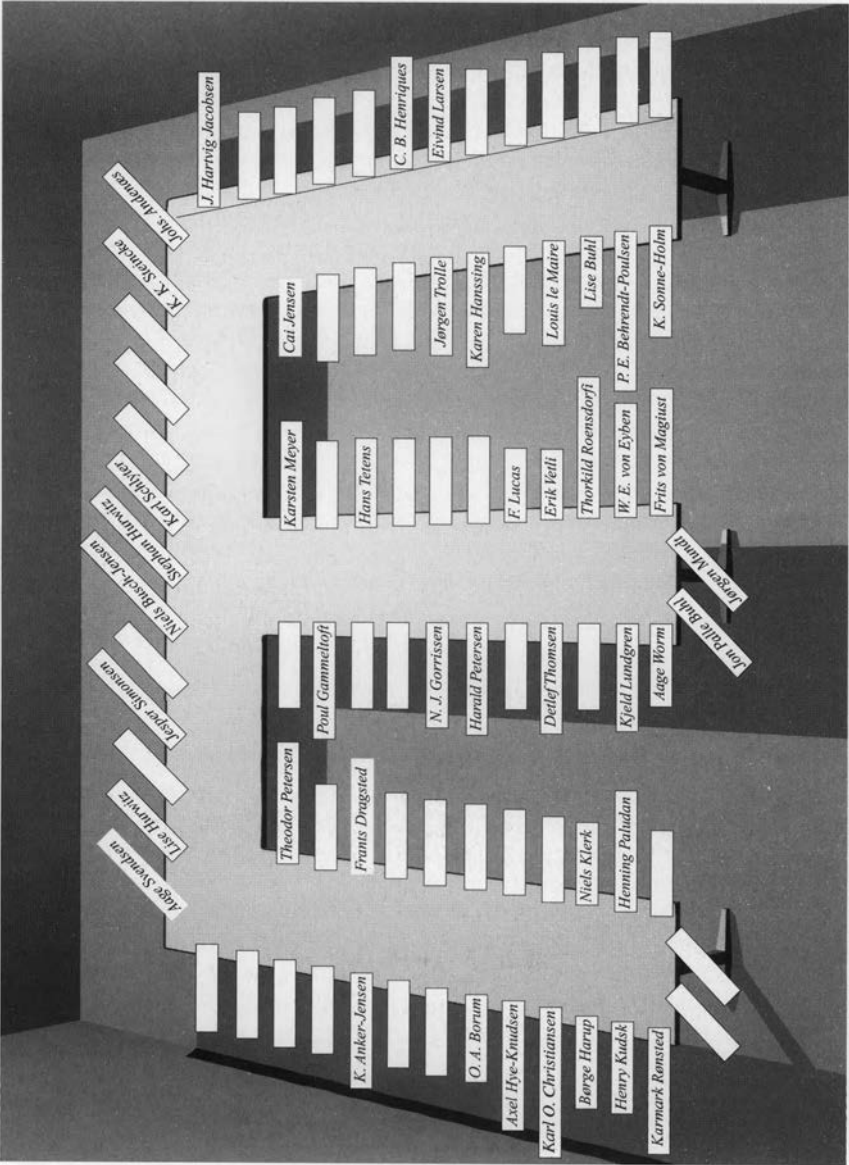
Jubilæet fejredes med festmiddag i kjole og hvidt på Den Kongelige Skydebane - fotografier viser, hvor festligt dette kunne gøres, uagtet de trange tider efter krigen måske endnu ikke helt var overståede. Schlyter udnævntes til æresmedlem og holdt en overstrømmende, i NTfK trykt tale, hvor han beskrev det nordiske samarbejde med »har vi blivt en enda stor familj«. Torps tale mod gengældelseslæren år 1900 kunne stadig holdes; selv mente Schlyter, at man kun kom af med gengældelsen ved at opgive selve ordet straf.

Den faglige del af mødet var emnet *Revision af Lovgivningen om Statsforbrydelser*. Som indleder gennemgik Hurwitz de kommissionsforslag, han selv havde medvirket til at udarbejde, og som i vidt omfang gennemførtes ved ændring af Straffeloven kort efter. Under omtalen af det omstridte spørgsmål om indførelse af dødsstraf i den permanente lov nævnte Hurwitz trangen til fastsættelse af en yderste frist for behandling af sager, hvor dødsstraf kunne komme på tale, for at undgå en gentagelse af den betænkelige situation, hvor dødsstraffe stadig fuldbyrdes mere end fire år efter besættelsens ophør (i 1950 henrettedes som de sidste bl.a. de værst belastede medlemmer af den bande, som i april 1945 myrdede Københavns byrets præsident *Thorkild Myrdahl*).

Dødsstraffen var det største tvistepunkt under debatten. Lucas talte for et moderne generalpræventionsbegreb, hvor straffetruslen ikke først dukkede op i bevidstheden i fristelsens øjeblik, men kraftigt understøttede en opinion mod forbrydelsen og begrænsede antallet af dem, der nåede frem til skillevejen. Hartvig Jacobsen talte imod at gøre det blotte medlemskab af et politisk parti strafbart (det udgik af forslaget), imod den foreslåede værnemagerregel, især kriteriet »utilbørlig« (det blev derimod gennemført) og især imod dødsstraf, hvorved denne af fortiden inspirerede idealist henviste til, hvad der tidligere var sagt i både den danske og den internationale kriminalistforening. *Le Maire* ville kun anerkende dødsstraf efter grundlovsændring - juridisk ejendommeligt, men

Fra Dansk Kriminalistforenings 50-års jubilæum på Den Kongelige Skydebane.

moralsk forståeligt. Bergendahl nævnte, at man i Sverige efter krigen ikke ville skærpe straffen for bistand til fremmed efterretningsvæsen, idet de gældende regler, som var anvendt for hjælp til engelsk og sågar norsk efterretningsvæsen, fandtes alt for strenge - senere ændredes opfattelsen unægtelig. Trods principiel afvisning af dødsstraf ville Honkasalu anerkende den som *ultima ratio*, når folket kæmper for sin eksistens; Andenæs udtalte sig i samme retning, og med Finlands og Norges skæbne i tankerne kan ingen tillade sig at dadle dem.

Borum fastholdt foreningens gamle holdning, betegnede indførelse af dødsstraf som et kulturelt tilbageskridt og frygtede, at det ville være et signal til udrensningen efter en eventuel omvæltning. Overretssagfører *Langballe*, der havde overværet debatten i 1907, mindede om, hvad justitiarius Nyholm havde sagt om risikoen for justitsmord. Politisinspektør *Henry Kudsk* gik også imod og bemærkede, at der var »forskel på at indføre den, som man gjorde det, i en til-lægslov i en akut situation, hvor lidenskaberne er pisket op til det allerhøjeste, og så ganske lidenskabsløst flere år efter besættelsens ophør at bestemme, at hvis noget sådant atter skulle indtræde i løbet af en årrække af en uvis længde, skal dødsstraffen genindføres; det tåler slet ingen sammenligning.« *Flurwitz* kaldte 1906 »en smukkere tid dengang end vor«; dengang ville han også have været en ivrig modstander af dødsstraf. Flan var enig med Kudsk om, at foreningen ikke kunne have en holdning for eller imod.

Dødsstraf indførtes i 1952 ved særlig lov, ikke i Straffelovens egen tekst. Et forslag i 1974 om ophævelse bortfaldt ved stemmelighed i Folketinget, 80 mod 80, men 1978 gennemførtes ophævelsen med 100 stemmer mod 46, og samtidig ophævedes nogle gamle regler i Militær Straffelov om dødsstraf.

I jubilæumsåret 1949 havde Dansk Kriminalistforening i følge listen i årsboken 507 medlemmer, hvoraf 241 samtidig var medlemmer af Kriminologisk Selskab. Den norske Kriminalistforening havde 287, Svenska Kriminalistföreningen 602 og Kriminalistföreningen i Finland 365 medlemmer. I alle foreninger havde de seneste år vist fremgang.

Også i 1949 grundlagdes *Islands Kriminalistforening* og holdt et indledningsmøde i maj med foredrag af den første formand, hæstaréttardómari *Thordur Eyjolfsson*, samt det første ordinære møde i november over to dage med debatter om emnerne *Fængselsvæsenet i Island* og *Behandling af unge lovovertrædere*. I 1950 havde den nye forening 51 medlemmer, ganske mange efter befolkningsgrundlaget.

Gústav Jónasson fortalte, at under hungersnøden i 1813 løslod stiftamtmand Castenschiold alle fanger, og 1816 erstattedes frihedsstraf helt med legemsstraf. Først 1838 udfærdigedes kgl. resolution om bygning af et fængsel i Reykjavik.

Ingen dansk rejste til Island, men ved den finske forenings møde om emnet *Om slcydds-
uppfostran av barn och ungdom* resumerede Cai Jensen præcist det danske syn, at man

skulle vente længst muligt med at straffe unge, men når man endelig gør det, har de ikke mere at gøre i et ungdomshjem, men hører til i et ungdomsfængsel.

Ved det norske årsmøde om emnet *Er behandlingen av våre sikringssaker og de sikringsdømte hensiktsmessig?* (indleder senere riksadvokat Dorenfeldt) orienterede Aage Worm, lederen af sikkerhedsforvaringen i Horsens, om danske forhold.

Endelig drøftede den svenske forening *Enhetligt frihetsstraff*, dvs. ijernelse af den særlig milde frihedsstraf for mindre alvorlige overtrædelser (de svenske betegnelser var *fængelse* som den mildere, *straffarbete* for den strengere form, de danske *hæfte* som den mildere og *fængsel* som den strengere, godt eksempel på dansk-svensk sprogforbistring). Ivar Agge fandt intet behov for to arter frihedsstraf og særlig ikke for *custodia honesta* for samvittighedsforbrydere, »en gengångare från forna tider, då alla radikala tidningsredaktörer voro idealister«. Også Andenæs ville nøjes med enhedsstraf, medens Hurwitz ville bevare hæfte, ikke som *custodia honesta*, men med henblik på de mange ordensforseelser uden for straf-feloven, særlig i færdselsloven, hvor navnet hæfte mindske infamien. Som bekendt er spørgsmålet endnu ikke afgjort i Danmark trods forslag i Straffelovrådet herom. Den islandske hæstarættarløgmadur *Sveinbjörn Jánsson* tog ordet som den første islandske gæst nogensinde.

Ved slutningen af det svenske møde trådte Schlyter tilbage og udnævntes til æresformand. I hyldesttalen til ham fremhævede den nye formand *Göransson* bl.a. Schlyters nordiske indsats og legendariske flid, illustreret ved grundsætningen *nulla dies sine linea*.

Årbogen 1949-50 omtaler for første gang *De nordiska kriminalistföreningarnas internationella kommitté*, et meget lille forum med Schlyter som formand (senere Hurwitz) og ét medlem, suppleant og sekretær fra hvert land, fra Danmark Hurwitz, le Maire, Buhl og Waaben, begge sidste sekretærer. Jeg har ikke fundet spor af komitéens virksomhed, og Waaben har nævnt for mig, at komitéen næppe havde nogen aktivitet.

Louis le Maire (1910-1972) - navnet hidrører fra en i Brandenburg boende svejtsisk skrædder, hvis to sønner kom til Danmark i det 18. århundrede som tobaksplantører - blev efter den næsten sædvanlige justitsministerielle ungdom dr.jur. 1946 på disputatsen *Legal Kastration i strafferetlig Belysning*, 1949 professor i strafferet i Aarhus, men søgte og fik 1951 embedet som direktør for statens sindssygevæsen. 1961 blev han dommer i Højesteret. En mængde mindre artikler er udgivet i udvalg i *Kampen mod straffen* (1952) og *Spredt fægtning* (1957). Hans skrifter og mundtlige indlæg viser en indtagende blanding af stærke personlige synspunkter og en stilsikker humor midt i et alvorligt emne.

1950 var det - efter foredrag af *Valentin Soine* om amerikanske fængselsforhold - på ny Finlands tur til at debattere *Lagstifningen angående unga lagöverträdare*. Med påberåbelse af retssikkerheden kritiserede Honkasalo skarpt et aktuelt forslag om tiltalefrafald, *åtals-eftergift*, uden sikkerhed for, om sigtede overhovedet havde begået den påsigtede handling. Både han og Hurwitz advarede imod forslag om, at domstolen kun skulle afgøre skyldsspørgsmålet og et nærmest administrativt organ sanktionen.

Det norske årsmøde - man var begyndt at holde flere møder om året - drøftede *Sosialundersøkinger og vernetilsyn for lovovertredere* på grundlag af et stofmættet foredrag fra

generalsekretær *Iv. Rummel hoff*. Efter Cai Jensens oplysninger om dansk praksis synes forholdet mellem fængselselskaberne og Fængselshjælpen at være blevet ikke så lidt bedret siden Fussings og Grundtvigs tvist omkring 1907; der var oprettet et fælles organ, *Dansk Værne- og Tilsynsselskab*, forløber for det senere *Dansk Forsorgsselskab*. Advokat *Hugo Lindberg*, Sverige, nævnte ønsket om at affolke fængslerne og havde et bedre forslag: Riv dem ned! Den næste generations kritiske syn på frihedsstraffen skimtes tydeligt.

Der var livlig debat under det svenske emne, *Brott och publicitet*, efter Beckmans indledning med kritik bl.a. af pressens udhængning af småforbrydere f.eks. en mand, under hvis lille tyverisag det kom frem, at han som sømand havde pådraget sig syfilis i Stillehavet, hvilket avisen bragte som en spændende historie med navn og det hele! Hurwitz orienterede om den danske forenings bestræbelser lige siden 1947 på at opnå enighed med pressen om en slags etiske regler om kriminalreportagen; som jeg læser ham, var det lykkedes at opnå enighed med pressens organisationer, men ikke med redaktørerne. Helt moderne lod det, da senere professor *Hans Thornstedt* opfordrede dommerne til selv at kommentere svære domme, f.eks. ved at vedlægge sammenfatning og forklaring. Anker-Jensen, som opfordrede forsvarerne til tilbageholdenhed i forhold til pressen, ville derimod have haft det sværere i vore dage. - Ved mødet i 1953 kunne Beckman fortælle, at der var nået enighed om vejledende publiceringsregler.

Den danske forenings niogtredivte årsmøde i 1950 drøftede *Praktiske Strafdudmålingsproblemer* med indledning af von Eyben efter hans nylige disputats *Strafdudmåling*. Han beskrev, at alle præventionsteorier til trods anvendtes i praksis takstsystem, ikke blot for småforseelser, men også i de alvorligste sager. Under forundersøgelse i byretten blev han som dommer spurgt af anklager og forsvarer, hvilken straf kunne forventes idømt i nævningeting, og han var fløv over, hvor nemt det var! Selvom han ikke yndede ubestemte straffe, var det måske det bedste, når meget lang straf måtte ventes. Desuden omtalte han mange mindre spørgsmål, som senere har fundet en fornuftig løsning: Større mulighed for kombination mellem betinget dom og anden straf og fuldt fradrag for varetægtsfængsling, med mindre den dømtes egne forhold havde forlænget varetægten.

Også Ivar Strahl anerkendte takstsystemet for ubetingede domme, men fastholdt, at overvejelser om betinget dom faldt helt uden for takstovervejelser. Theodor Petersen fremdrog det kendte problem om tidsfaktorens betydning, særlig ved at en ved domsafsigelsen rigtig dom om ubetinget straf mildnes i anken på grund af senere indtrufne omstændigheder, og citerede Krabbe; »Lussingerne skal serveres varme!« Byretsdommer *P. M. Sachs* - som i sin afhandling *Strafdudmåling* samme år i NTfK fremhævede strafformildelsestendenserne som de vigtigste praktiske faktorer - mente, at von Eyben undervurderede sig selv og andre dommere: At han kunne give så nøjagtige forudsigelser, skyldtes ikke takstsystemet, men dommerens kendskab til sagen. Anker-Jensen næsten skamroste dommerstandens »mest uangribelige hæderlighed« og standard. Andenæs anså for de korte straffe takstsystemet som det eneste mulige, medens Hurwitz var mere betænkelig ved det. Indlederen noterede, at der var udtrykt megen tilslutning til det herskende system, måske for meget. Selv så han gerne præventionssynspunkter tillagt lidt mere vægt på takstsystemets bekostning.

Udbyttekonfiskation var emnet ved både de finske og islandske årsmøder i foråret 1951, i Finland - med Honkasalu som indleder - i den vanskelige konkurrencesituation over for erstatningskrav i samme sag. Ved det islandske møde ses for første gang et indlæg af *Armarn Snævarr*.

På den svenske forenings todagesmøde i september var der to emner *Åtalseftergift, påföljseftergift, nåd* og *Samhällsutvecklingen och förändringarna i brottsligheten*. Riks-åklagar *Maths Heuman* indledte første dag og drøftede især det for svensk proces særegne legalitetsprincip, som han forsigtigt mente kunne oplødes lidt. På den anden dag talte bl.a.

Karl O. Christiansen om sin undersøgelse af landssvigerne, »et fra kriminologisk synspunkt usædvanligt og meget værdifuldt materiale«, hvor han ved hjælp af teorier om kriminalitetsinvitamentet og gruppemodstanden (dvs. det i situationen liggende pres for og imod samarbejde med besættelsesmagten) påviste, hvorfor det kunne forventes, at forræderne, der rekruteredes i slutningen af besættelsen, hvor gruppemodstanden var størst, havde en mere belastet fortid end de, der havde sluttet sig til tyskerne tidligere.

Det måske interessanteste i sorenskriver *Harbeks* indledning på grundlag af et lovudkast om emnet *Reformproblemer i lovgivningen om betinget dom* ved det norske årsmøde i oktober var nok et forslag om at gøre betaling af reduceret erstatning til et vilkår for betinget dom, således at skadelidte nok fik krav på fuld erstatning, men kun en realistisk del af kravet kunne medtages som sådan vilkår, en sympatisk mellemøsning, som kunne fortjene mere opmærksomhed. *Bodil Dybdal* var den danske gæst.

Det har været følt vemodigt, da Göransson på det svenske møde kunne fortælle, at den gamle »CIPP«, *Commission pénale et pénitentiaire*, nu opløstes og overlod området til diverse underkomitéer under FN's Økonomiske og Sociale Råd.

Ved den danske forenings fyrretyvende årsmøde i november 1951 indledte Aage Worm emnet *Sikkerhedsforvaring* med et langt foredrag om sanktionen i praksis. Fangerne - det var benævnelsen - reagerede imod at blive ansete som farlige, lovens kriterium, idet deres massive tyverier ikke var farlige for liv og lemmer. Deres kriminelle levnedsløb efterlod et knugende billede; nogle havde tilbragt halvdelen af deres liv i fængsel, en 72-årig mand over 37 år, hvortil kom opdragelseshjem og varetægtsfængsling. Man forsøgte som kompensation at gøre fængselslivet mindre trist, f.eks. ved, hvad Worm beskrev som »høviske« fester, og ved at indskrænke besøgskontrollen til synskontrol med betjenten uden for hørevidde. Han sluttede med et halvt forslag om at opgive sarsanktionen og erstatte den med »nøje sortering«, altså egentlig individualiserende behandling af alle.

Under debatten var Göransson også i tvivl om sanktionens berettigelse, omend han indrømmede, at dansk kriminalitet traditionelt ansås som tungere end den svenske. Hurwitz anså sikkerhedsforvaring som »et hensygnende institut«, da det næsten kun ramte tyve. Han modsagdes af Jesper Simonsen, Tetens og Anker-Jensen, dvs. det samlede Fængselsnævn, som alle talte for bevarelse af sanktionen, Anker-Jensen med ordene, at når en mand efter mange straffe ikke kan lade være at stjæle, er han »farlig for næstens gods«, også selvom han aldrig sætter sig til modværge og kun begår mange mindre tyverier, for »folk, der ikke ejer ret meget, skal nemlig også være i fred for disse mennesker«.

Stürup var derimod tilbøjelig til at opgive sanktionen, især fordi der, når psykopatforvaringen havde fået sit, næppe var grundlag for særlig sanktion for farlige »normale«, måske bortset fra en lille gruppe »*virkelig* farlige«; Stürup synes næsten at forudse den senere § 70 om forvaring efter et meget strengere farlighedskriterium. Ivar Agge talte for retfærdighed og proportionalitet, også hensyn som fik større vægt i den senere udvikling. Worm blev bange for den stemning, han selv var kommet til at skabe, og anså det for »et skæbnesvangert tilbageskridt« at ophæve ordningen. Også Hurwitz trak i land og understregede, at hans nye modvilje mod sikkerhedsforvaring ikke gjaldt de andre ubestemte sanktioner. Sluttelig nævnte også Kyhn Gløersen sin egen svingning henimod en opgivelse af ubestemte straffe.

Efter de mange år, hvor Kriminalistforeningens stiftelses krav om ubestemte straffe havde præget kriminalpolitikken, ses nu for første gang i foreningens debatter aftegningen af de nye holdninger, som kulminerede i opgivelsen af ubestemte straffe i 1973 bortset fra en lille gruppe meget farlige.

1952 sprang man over i Dansk Kriminalistforening på grund af det nordiske kriminalistmøde; Dansk kriminologisk selskab holdt derimod ikke mindre end 5 møder, vigtigst vel i december med Karl O. Christiansens foredrag *Om oprettelse af et kriminologisk institut ved Københavns Universitet*. De andre nordiske foreninger holdt årsmøder.

Strahl indledte i Sverige om *Uppdelning av straffprocessen*, altså om skyldspørgsmålet skulle afgøres separat og først, og om personundersøgelsens rette placering, et emne, som også spøger i Danmark. Bl.a. nævnte han det intrikate problem om særskilt anke af skyldspørgsmålet efter dets afgørelse. I denne forbindelse fremdrog Heuman det i praksis ikke ukendte problem, at der i samme sag er rejst tiltale imod både normale og sindssyge. Stürup nævnte, at man ikke kan undvære mentalundersøgelse også inden skyldspørgsmålets afgørelse, hvorfor hurtigere og mindre mentalundersøgelser kan være indicerede.

Ingen danske deltog i den finske forenings møde, hvor man efter et foredrag af Verkkö *Finlands återgång till fredstida brottslighet* drøftede lovgivningen om farlige tilbagefaldsforbrydere, samme emne som i Danmark 1951.

Lagmann Trygve Leivestads foredrag *Momenter til revisjon av straffeprosessloven* begyndte den lange vej mod en norsk straffeprosesreform. Trolle optog debatten fra det svenske møde med påvisning af vanskeligheden, ja umuligheden ved at opdele sagen, idet tiltaltes personlighedspræg måtte på det rene inden skyldspørgsmålets afgørelse. Mest principiel var nok en ordveksling mellem høysterettsadvokat J. B. Hjort og Andenæs. Hjort, hvis bog *Justismord*, Andenæs i øvrigt anmeldte samme år i NTfK, spurgte, om ikke straffelovens og straffeproseslovens egentlige formål var at hindre, at uskyldige dømmes, hvad Andenæs anså som et paradoks. »Hovedhensikten med straffeprosessen må dog være å reagere på lovovertrædelser.«

Det *trede nordiske kriminalistmøde* i København i juni var årets store begivenhed. I sin velkomsttale til de 161 danske, 43 norske, 90 svenske, 1 islandsk, 19 finske og 3 ikke-nordiske deltagere samt 191 ledsagere omtalte Hurwitz de kendte elementer af nordisk samvirke, foreningerne, NTfK, de enkelte lands

strafferetskommissioner - i Danmark var nedsat en sådan i 1950 - og de egentlige internationale forsamlinger. Som karakteristisk ved de nordiske foreninger fremhævede han, at de ikke havde bundet sig til en bestemt skole, og at der havde været en rig vekselvirkning mellem teori og praksis, hvor også »dommere, fængselsmænd og læger« spillede en fremtrædende rolle.

For første gang var oplæg fra indlejerne udsendt på forhånd i NTfK, en stadig bestående sædvane, og i 1952, 1957 og 1962 kom dertil de levende referater af debatten i årbogen. I den meget store årgang 1952 af NTfK, 508 pp., fyldte forarbejderne over 200 pp., men der var stadig plads til en debat mellem Trolle og von Eyben om retlige standarder i strafferetten, Trygve Leivestads påvisning af, at norske lægdommere foretrækker domsmandsret fremfor jury, Nils Christies artikel om *Fangevoktere i konsentrasjonsleire* og politiadvokat Jørgen Smith: *Om samtykke til udstedelse af dokumenter i andenmands navn* etc.etc. samt lange og vægtige recensioner, meddelelser m.v.

Emnet *Lægelig, psykologisk og psykiatrisk behandling af lovovertrædere* indledtes naturligvis af Stiirup. Hans indlæg, illustreret med praktiske erfaringer fra Herstedvester, mundede ud i, at hvor det retspsykiatriske arbejde hidtil havde lagt eftertrykket på udskillelse af de grupper, der skal fritages for sædvanlig straf, tør man nu kræve, at hovedinteressen lægges på terapi i langt flere tilfælde. Han nævnede, men synes ikke at have tilsluttet sig Kinbergs identifikation af kriminalitet med sygdom og deraf følgende krav om behandling af alle.

Under debatten polemiserede den svenske korreferent *Torsten Eriksson* imod juristerne og proportionaliteten og støttedes af Tetens, som ville fjerne grænsen mellem straf og behandling, »selve frihedsberøvelsen er straf, resten er behandling«. Heroverfor fastholdtes retssikkerhedsargumentet af Andenæs - mindre forbrydelser bør følges afkort straf snarere end langvarig behandling ad modum *Brave New World* - og Bratholm, som gik imod langvarig tvungen behandling i anledning af befrygtede forbrydelser i en ukendt fremtid, men også fra modsat hold af Lucas, som i retsfølelsens navn krævede langvarig indespærring af mordere uanset varigheden af et behandlingsbehov. Honkasalu citerede stolt Hurwitz' ord om, at Finlands andel i det nordiske juristsamarbejde var indskærpnin-gen af retssikkerhedens betydning; det havde Finland lært i prøvelsens tider. Praktisk betød det, at domstolens kompetence ikke måtte overføres til andre.

Honkasalu indledte selv det andet emne *Tidsobestämt frihetsberövande såsom reaktionsform mot lagöverträdare* og udtrykte påny skepsis af hensyn til retssikkerheden, men ikke fuld afvisning. Også den norske korreferent Aulie advarede imod at anordne ubestemt behandling efter mindre forbrydelser; også den uforbøderlige småforbryder havde krav på almindelig og kort straf ved tilbagefald. Aulie beundrede Stürup, også fordi denne indså terapiens begrænsning. Han anerkendte kun relativ ubestemthed, dvs. at maksimum altid er i domstolens hånd, og påberåbte sig Erasmus Montanus over for de mest begejstrede tilhængere af ubestemtheden. Den danske korreferent Jesper Simonsen fast-

holdt som i 1951 ubestemtheden; hans trykte indlæg sluttede umisforståeligt: »Det kan ... ikke anerkendes som en berettiget konsekvens af frihedsgodet, at personer, der frembyder akut fare for alvorlige lovbrud, til given tid kan kræve frigivelse.« Den svenske korreferent Strahl ville opgive ungdomsfængslets ubestemthed, som han betegnede som »humbug«, men bevare den for de ældre uforbederlige, hvorved han nærmest bekendte sig som tilhænger af skolen *Défense sociale*. Stürup sagde, at han satte pris på, at dommeren havde det sidste ord om, hvor længe frihedsberøvelsen skulle strække sig. Schlyter og le Maire ønskede en fortsat udvikling mod behandling snarere end straf. I et indlæg, som har gjort indtryk - i bogen foran mig er det forsynet med understregninger som det eneste - udtrykte landsretssagfører *Poul Christiansen*, der »som forsvarer repræsenterede det kriminelle element, alle talte om«, sin aversion mod den ubestemte straf. Han spurgte Stürup, om ikke ubestemtheden i sig selv forstyrrede behandlingen. Stürup fandt dog ikke problemet uovervindeligt.

Kriminaldommer *Valdimar Stefánsson*, Island, indledte det sidste emne *Den kriminalpolitiske behandling af berusede automobilister*. Den senere i de andre nordiske lande skete lempelse i straffen med videre anvendelse af bøde i stedet for frihedsstraf var gennemført allerede 1951 i Island, ikke på grund af et principielle overvejelser, men fordi der simpelthen ikke var fængselspladser nok. Han fremdrog som det vigtigste problem den faste promillegrænse, der i Norden kun anvendtes i Norge og Sverige. I et tankevækkende bidrag foreslog korreferenten P. M. Sachs en høj, fast grænse, men med mulighed for domfældelse ved lavere promiller og konkret fare, og antydede også mulighed for indgriben af behandlende art, som det ses, næsten profetiske tanker, som i ikke ringe grad er gennemført senere.

Alle har en mening om spirituskørsel; jeg kan kun antyde de tyve talere. Statsråd *Lindell*, Sverige - som opdelte menneskeheden i nykterister, moderatister og alkoholister - vendte sig imod »tabelsupning«, hvor man tilrettelægger forbruget efter promillegrænsen, og ønskede totalforbud, også han profetisk. Theodor Petersen og landsdommer *Helge Hoff* var imod en fast promillegrænse, som var uretfærdig mod den, som ikke var reelt påvirket. En fast grænse ønskedes derimod af Lucas og med drastiske eksempler af overlæge *Max Schmidt*, som bestred den legitime samfundsinteresse ved at belønne den, der gennem langvarigt drikkeri havde lært at kunne klare en spiritusprøve. Nogle danske læger, *Jakob Jakobsen*, *P. H. Andresen*, *Einar Lundsgaard* pegede dog på den kliniske usikkerhed. Højesteretssagfører *J. A. Melchior* ønskede førerretsfrakendelse for bestandig ved den anden dom. »Er det mere urimeligt at forlange ædruelighed af en chauffør end hæderlighed af en advokat eller en revisor?« Atter profetisk foreslog landsdommer *N. V. Boeg* at afskaffe domsmandsbehandling i disse sager. Hurwitz foreslog fast lav grænse som et *delictum sui generis*, men kun med bødestraf. Som det ses, en broget dag.

Antallet af deltagere og særlig ledsagere viste, at de valutariske vanskelighe-

der var fortid. Der var festbanket i Wivex, og »Damernes program« omfattede »lunch« i Fonnesbech, som de ældre husker som den eleganteste dametøjsforretning i København, med efterfølgende mannequinopvisning og besøg på »Den Permanente«. Medens deltagerne besøgte fængslerne i Nyborg og Søbysøgaard, var ledsagerne inviteret til Juelsberg slot. Intet under, at Andenæs efter denne overdådighed forudsagde et mere spartansk møde i Oslo 1957.

Den finske forening holdt to møder i 1953 over *Allmänpreventionens och individualpreventionens betydelse i brottslighetens bekämpande*, henholdsvis *Kriminalreportage*, den islandske forening om emnet *Betingede straffedomme*. Ingen danske deltog.

Den svenske forening holdt todagesmøde om *Brottsbalksförslaget. Brotten mot person. Allmänstraffrättsliga frågor. Årekränkning*, nærmest som de tilsvarende danske møder i 1920'erne. Trolle advarede fornuftigvis mod opdeling af forbrydelser mod person i grove og mindre grove, bl.a. sonderingen mord - drab, og havde senere et stærkt indlæg om sandshedsbeviset i injuriesager, hvor han fastholdt injuriantens bevisbyrde. Lidt ildevarslede for fremtiden var Stjernstedts irritation over »nordism som går til øverdrift«, særlig kriminalisering blot for at følge dansk og norsk ret (han synes at have tænkt på fosterfordrivelse). Mod ham fastholdt Beckman værdien ved ensartede bestemmelser om, hvad der var strafbart og ikke strafbart, i de nordiske lande, som i øvrigt har så ensartet kultur.

Ved det norske møde holdt Andenæs et foredrag om *Straffutmåling*, fremhævede traditionen og advarede mod traditionalisme, herunder med rammende citater af le Maire om dommeren, der kaldes erfaren, når han har afsagt mange domme, selvom han ikke har anden viden om resultaterne end »apotekeren, der i årevis har langet piller ud over disken«, og »strafferetsplejen er kun nem, fordi man lader så mange af dens opgaver ligge«. Selvom von Eyben mente at have skrevet sig væk fra emnet, kom der et langt indlæg, hvor han som Andenæs modstillede tradition og rationalitet og fortalte den kendte anekdote om dommeren, som efter en meget saglig debat om sagde: »Ja, d'hrr. kan sige hvad De vil om prævention og rationel fangebehandling, men er det så, at der ikke foreligger særlige momenter i en sag, da bør man straffe med 4 måneders fængsel.« Den svenske dommer, borgmästare Erik Bendz, kaldte modest sit indlæg »surring av en mygg i hvepsenes möte«, og tillagde det gode råd om ikke at glemme bødestrafpen.

25. februar 1953 kunne Dansk kriminologisk Selskab fejre sin 10 års fødselsdag med et jubilæum, det 50. møde. NTfK indeholder den imponerende liste. Jeg havde gerne været med den 17. marts 1948, da medlemmerne overværede en opførelse af Chr. Olufsens skælmekomedie *Gulddaasen* fra 1793 iscenesat og spillet af de forvarede på Psykopatforvaringsanstalten Herstedvester. Hvem mon spillede den tvivlsomme helt, lommeprokurator Faldsmaal?

Ved Dansk Kriminalistforenings enogfyrretyvende årsmøde i 1953 udtalte Buhl mindeord om den i slutningen af 1952 afdøde Hartvig Jacobsen, »en utrættelig forkæmper for de fundamentale principper inden for strafferetsplejen og strafferetten ... som forsvarer i besiddelse af en enestående ildhu ... følelsesmæssigt knyttet til Dansk Kriminalistforening.«

Hurwitz indledte emnet *Om Bevisbedømmelse i Straffesager* med stærk kritik imod domstolernes og politiets praksis, idet han med næsten direkte citat fra Foreningen af beskikkede Forsvarere talte om »nogen letsindighed i bevisbedøm-

melsen«, både ved utilstrækkelige krav til beviset og manglende omhu på at sikre »bevisbedømmelsens formelle garantier«. Han krævede i stedet for intuitiv, subjektiv bevisbedømmelse beviser, der kunne efterprøves objektivt, desuden grundigere præmisser, tavshed om forstraffe til efter skyldspørgsmålets afgørelse, eventuelt todeling af domsforhandlingen, udvidet anvendelse af Højesterets hjemvisningsbeføjelse ved uklar bevisbedømmelse i landsretten, en mindre tilbageholdende genoptagelsespraksis etc. Han nævnte »justitsvildfarelser« - dog ikke »justitsmord« - og citerede Kinbergs ord om dommernes »aggressions-attitude, generaliseringstendens og dommer-hybris«, som han kun tog delvis afstand fra, »ord, der ikke uden væsentlige forbehold kan anføres som en karakteristik af vor dommerkorps, men alligevel er vi alle mennesker, og selve dommerpositionen kan give anledning til psykologiske fænomener af denne art«.

Tre forsvarere var enige med Hurwitz. Anker-Jensen nævnte løgnagtige børnevidner i sædelighedssager - endnu i denne periode det gængse syn på børn som vidner - og ønskede forsvarerkontrol med politiets afhøring af børnene, hvilket jo senere er udviklet og forfinet med videoafhøring, hvor man da højst anvendte stålbånd. Poul Christiansen talte om tidligere anklagere som landsdommere. *Karmark Rønsted* refererede en sag, hvor han mente at kunne tyde dommerens vejledende bemærkninger efter dommen som, at beviserne nok var svage, men det gjorde ikke så meget, da dommen var betinget! Landsdommer *Gøtzsche* påtalte skarpt det sidste. Ene blandt forsvarerne sagde *Arnold Rothenborg*, at der ikke var nær så alvorlig grund til at gå rundt og græde, som især Anker-Jensen havde udtrykt det (hans *mémoires Vægten og Sværdet. Erindringer mod et system*, 1979, viser derimod klar kritik over for bevisbedømmelsen).

Lucas og Theodor Petersen angreb Hurwitz' påberåbelse af forsvarernes opfattelse, Lucas med omtale af, at forsvarerne er og skal være ensidige, Theodor Petersen med den lette spot, at »professoren har valgt sit forum med smag«, for anklagerne ville næppe have bekræftet hans opfattelse af bevisbedømmelsens letsindighed. Hurwitz replicerede, at netop en anklager, hvis navn han ikke var berettiget til at sige, havde udtrykt den stærkeste kritik. De svenske og norske gæster, højesteretsdommerne Beckman og *Gundersen*, anså klogeligt slagsmålet som privat.

Dommer *Niels Harbou* udtalte om spørgsmålet om afsløring af tiltaltes fortid, at fagdommeren ofte kender den på forhånd, også fordi han har dømt ham før, »man hilser på hinanden, som man hilser gamle venner.« En dommer fra Israel, hvor man følger det engelske system og ikke må kende tiltaltes fortid, havde fortalt Harbou, at han tidligere havde søgt forflyttelse, »fordi han kendte alle de folk på enen, som blev tiltalt« (!).

For året 1954 springer jeg forbi det første emne ved det svenske årsmøde og moderne i den islandske, finske og norske forening om henholdsvis *Eftervården vidfrivning och utskrivning; Psykiatrisk observation; Gränserna för polisens nödsvernsrätt* og *Personundersøkelser og retssikkerhetsgarantiene* og nævner blot, at Stürup i den norske forening nok tiltrådte ønsket om pålidelige personundersøgelser, men ikke krævede fuldstændighed, da fuldstændig behandling alligevel er en umulighed.

Derimod fortjener det andet svenske emne *De mänskliga rättigheterna, straffprocessen och frihetsberövandet* omtale. Danmark og Sverige havde først i 1953 ratificeret Den europæiske Konvention om Menneskerettighederne (Norge 1952), og det er imponerende, at den svenske forening arrangerede et møde så hurtigt; dengang forventede de færreste den store betydning, konventionen fik mange år efter. Agge dadlede den sorgløse opfattelse af, at svensk ret opfyldte konventionens krav. Docent *Hilding Eek* fandt det meget muligt, at reglerne om administrativ frihedsberøvelse ikke ville overleve. Docent *Gustaf Petrén* kritiserede, at der stadig gennemførtes love om straffeprocessuel frihedsberøvelse uden bestræbelse på samstemmighed med konventionen, »det er ikke nok at udbrede kendskab til konventionen blandt skolebørn«. Utrikesråd *Sture Petrén* og professor *Nils Herlitz*, som havde gennemgået svensk ret inden ratifikationen, forsvarede sig med næb og klør. Begge finske gæster, Honkasalo og professor *Bruno Salmiala*, understregede kravet om retssikkerhed i forbindelse med konventionen; Salmiala nævnte som muligt konventionstridige forhold farlighedskriteriet, ubestemte straffedomme, kastration som kriminalterapeutisk indgreb, endelig narkoanalyse (efter omtalen en slags kemisk løgnetetektor, beskrevet i den svenske forfatterinde Karin Boyes roman *Kalloccain* fra 1940), som ikke engang bør tilledes med den berørtes samtykke.

Den mandlige Prostitution, »trækkerdrengene«, var emnet ved Dansk Kriminalistforenings toogfyrretyvende årsmøde i november. Indlederen, politiinspektør *Jens Jersild*, havde 1953 udgivet *Den mandlige prostitution. Årsager. Omfang. Følger* (anmeldt af Hurwitz i NTfK 1954), senere opfulgt af bl.a. *De pædofile. Børneelskere* (1964). Efter at han havde fået overdraget tilsynet med nødtørftsanstalterne, var han blevet opmærksom på problemet. Han beskrev de truede grupper, særlig værnepligtige og arbejdsløse søfolk, der gik og hang i havne-kvartererne, og følgekriminaliteten, særlig når »trækkerdrengen« ikke længere tiltrækker kunder. Med støtte i bl.a. udtalelser fra den norske professor *Ødegaard* nævnte han risikoen for, at latent homoseksuelle gled over i egentlig homoseksualitet. Sluttelig foreslog han kraftige forsorgsforanstaltninger til støtte for de unge, men også ophævelse af straffen for den mandlige prostitution. Han foreslog derimod ikke indførelse af straf for betaleren, som kun rantes af Straffelovens almindelige grænse på 18 år for homoseksuelle forhold. Ifølge kanslidirektør *S. Waller* var den iøvrigt ikke strafbare »pojktopstitution« et socialt problem i Stockholm, ifølge Ødegaard mindre akut i Norge.

Jesper Simonsen vendte sig imod de homoseksuelles udadventede aktivitet, f.eks. i annoncering efter partnere, hvilket selv »det hensyn, man skylder annoncerernes abnormitet« ikke kan berettige, men var klar over, at kriminalisering af betalerne medførte risiko for afpresning. Også han talte for ikke at straffe de unge prostituerede. Flere fandt det stødende, at betaleren modsat modtageren gik fri, og talte for straf til betaleren. Hurwitz, der som i 1907 Torp udtrykte instinktiv modvilje over for »en yderst uheldig propaganda fra de homoseksuelles side for, man kan næsten sige: at udbrede den homoseksuelle adfærd«, anførte stærke argumenter for ikke at gøre betaling strafbar, nemlig pengeafpresning og risikoen for at bringe folk i fortræd, som i virkeligheden var provokeret af den prostituerede. I de groveste forlokkelsestilfælde ville han dog ikke udelukke strafansvar for betaleren.

Ønsket om at kunne straffe i hvert fald nogle betalere udsprang delvis af personlig følt væmmelse over selvoplevede tilfælde. Theodor Petersen omtalte en af sine første sager, hvor en højtstående mand havde fristet en marinesoldat til at gå med sig hjem for en tokrone; det var for lidt, syntes soldaten, som tog hans barbermaskine og af fristeren anmeldtes for tyveri, »... det var mig lidt vanskeligt at skulle dømme den unge soldat og se den anden vaske sine hænder og dagen efter igen stå foran et biografteater og fortsætte sin praksis«. Denne mand var ifølge marineauditor *Bent Pürschel* storforbruger af marinesoldater og havde til Søværnskommandoen indsendt andragende om ændring af de værnepligtiges uniformer, så de i videre omfang fik bart bryst!

Spørgsmålets videre historie viser de skiftende tiders holdningsændringer: Efter betænkning i 1955 fra »Prostitutionsudvalget« indførtes 1961 straf for betalingsyderen i homoseksuel forhold til en person under 21 år; løfte om betaling var nok. Bestemmelsen var ikke indskrænket til særlig grove tilfælde, og i retspraksis ses straf for ret sølle forhold. Dele af pressen agiterede stærkt imod »den grimme lov«, der opfattedes som diskrimination mod et mindretal mere end en beskyttelsesforanstaltning over for de unge. I 1965 ophævedes 1961-loven. I 1967 fjernedes strafbarheden for modtagelse af betaling. I 1975 afløstes beskyttelseshensynet over for den unge som det afgørende kriterium af ønsket om at undgå strafferetlig forskelsbehandling af homoseksuel og heteroseksuel forhold, da et enigt straffelovråd af en ny generations mænd foreslog ens kønslig lavalder på 14 år for alle forhold mod hidtil 18 år for homoseksuelle forhold og 15 år for andre. Alene Københavns politi udtrykte betænkelighed. I 1976 gennemførtes ens lavalder på 15, ikke 14 år. Fra 1999 kan kunden straffes for at have samleje med en »person« under 18 år, som helt eller delvis ernærer sig ved prostitution. Ligestillingen består, men et begrænset beskyttelseshensyn er genindført.

Ved det treogfyrretyvende årsmøde i den danske forening i december 1955 — minister og departementschef til stede — indledte Karl O. Christiansen en debat om *De korte, ubetingede Fængselsstraffe* på grundlag af oplysninger om 414 korttidsfanger. Disse straffe var de nye kriminalpolitiske tankers stedbørn i hele århundredet, hvor interessen gjaldt dels sanktioner uden frihedsberøvelse, særlig betinget dom, dels de lange og ubestemte straffe, men ikke den store mellemgruppe, som man vedblev at straffe på sædvanlig måde trods al teoretisk kritik. Mest indtryk ved efterfølgende læsning gør oplysningen om, at 4 havde begået selvmord, og Christiansen turde ikke ganske udelukke, at den dybtgående behandling — og forsorgsarbejdet havde været betydeligt — havde øget risikoen herfor ved at fjerne udadrettede aggressioner og de hermed forbundne afløbsmuligheder eller at gøre afsoneren mere selvopgivende. Han konkluderede, at al behandling er vanskelig og forbundet med risiko, og det kan man ikke være uenig med ham om.

Også Stürup anså det for »menneskeligt risikabelt at gennemføre behandlingsforsøg i en institution uden samtidig at yde de mennesker, som derigennem gøres yderligere 'hudløse', en støtte til at opnå en samfundsmæssigt og personlig acceptabel måde at skaffe sig af med den indre spænding på«. De givne uddannelser, »og jeg må måske også sige psykiaternes«, kvalificerer kun til en vis grad til at deltage i rationel klinisk behandling af kriminelle. Over for indlederens ønske om flere betingede domme fastholdt Lucas og Anker-Jensen af

generalpræventive grunde streng straf især for arbejdspladstyverier, Anker-Jensen med sukkende konstatering af devalueringen af begrebet hæderlighed efter krigen, hvor mange ikke anså det for tyveri at tage, hvad man havde brug for, på arbejdspladsen. Overlæge *Jan Sachs* replicerede, at en ung mand, han havde talt med i Nyborg, sagde, at i hans gruppe var straf et »adelsmærke, man skulde have på sig, før man regnedes for noget«, og så kunne andre foranstaltninger end straf måske have mere præventiv effekt. Ifølge den norske gæst *Johs. Halvorsen* afsonedes langt færre korte domme i Norge. Ivar Agge var klar over, at korte straffe ikke kunne undværes, men foreslog kombination af meget korte anstaltsophold og betinget dom med tilsyn, hvad Christiansen havde sympati for.

Følgende ændringer ses i bestyrelsen i tiden 1949-1955 udover Hartvig Jacobsens død: 1951 udgik overlæge Johannes Nørvig, og Stürup og le Maire indtrådte. 1952 indtrådte den fra debatten om retsopgøret kendte overretssagfører *F. Dragsted* (1890-1987). 1955 udgik professor, overlæge Hjalmar Helweg, og rigsadvokat *Halfdan Olafsson* (1903-79) indtrådte.

Anno domini 1955 kunne vist kun den finske kriminalistforening bede en dr.theol., rektor *Rafael Holmström*, holde et foredrag om *Tuktens betydelse för individens uppfostran till en duglig samhällsmedlem*. Den kriminalpolitiske opinion var nu også mere konservativ i Finland end ellers i Norden.

I Sverige talte Ivar Strahl med konvertitens overbevisning om *Rörelsen för socialskydd (défense sociale) - den senaste idérikningen inom straffrätten*. Den danske gæst Knud Waaben greb idéen på et praktisk vigtigt punkt, nemlig ønsket om at undlade strafudmåling ved betinget dom. I Danmark indførtes denne form i 1961 som lovens hovedregel, således at udmåling krævede, at dette findes »mere formålstjenligt«.

I den norske forening indledte kriminalsjef *Lars L'Abée-Lund* om *Biltyverier*, som også i Norge var blevet et massedelikt særlig hos meget unge. Typisk var en gut, som 14 år gammel havde sin første sag, tyveri af 14 motorcykler, og året efter sigtedes for 19 nye forhold. »Ingar har ingen far og karakteristisk er hans bemærkning siste gang han talte med betjenten: »Jeg synes det er hyggelig her, å sitte og snakke.«« Det mest populære mærke var Opel, hvilket chokerede den danske gæst Buhl, som var blevet spændt på, om han ville genfinde sin Opel ved Kastrup Lufthavn.

X UNGDOMSKRIMINALITETEN I CENTRUM 1956-1963

Criminologia minor kaldte Louis le Maire emnet for Dansk Kriminalistforenings fireogfyrretyvende årsmøde i november 1956 *Dyrplageri og dyrplagere*, hvor han gennemgik praksis siden gennemførelsen af Dyreværnsloven af 1950 med særligt henblik på de 44 tilfælde, som Det veterinære Sundhedsråd havde betegnet som mishandling - 24 heraf gennemført til dom, 20 ikke. En sag gav mig kvalme at læse om: Nogle unge mennesker, som jog en grævlingehund til døde ved at forfølge den på cykel over en distance på 1 km og derefter nedlagde det segnede dyr med en cykelpumpe, idømtes hæfte i 14 dage; selve drabet subsumeredes som tingsbeskadigelse. I det hele idømtes uhyre milde straffe, utvivlsomt langt mildere end forudsat af lovgiver ved lovændringen. Trolle havde i en artikel sagt, at der i visse situationer kræves styrke til at vise mådehold, navnlig hvor følelsesmæssige elementer spiller ind. Le Maire modsagde dette med påvisning af, at de rejste sager allerede er sorteret grundigt, så domstolene ikke bør anse sig som »det bolværk, hvorimod følelsernes ukontrollerede storme raser«. At også han, der ikke generelt ønskede strengere straffe, fandt praksis betænkelig, forklarede han med, at det var et »relativt spørgsmål om *dyrplageriets placering indenfor lovovertrædelsernes rangfølge*, indrangeret i det indtil videre forhåndenværende straffesystem«. Han afrundede tilspidset med, at det gælder »*dyrebeskyttelse, ikke dyrplagerbeskyttelse*«.

Professor Gösta Rylander, Stockholm, beskrev en række svenske dyremishandlere, karakteriserede ved, at alle var abnorme. Salmiala og den norske gæst, sorenskriver *Njaa*, redegjorde for deres respektive landes udmålingspraksis, som prægedes af betydelig mildhed ligesom den danske. Hurwitz roste le Maire varmt og udtrykte enighed med ham.

Ikke én dansk dommer eller andet dansk medlem tog ordet trods le Maires skarpe kritik, og jeg er temmelig sikker på, at foredraget ikke har hjulpet. Udmålingspraksis i dag er lige så urimelig lav som da, og den bevidste følelseskulde, som Trolle anbefaler for dommerne, følges endnu. Dyrplageri kan stadig indrubriceres som *criminologia minor*.

I 1956 deltog ingen dansk gæst i den finske forenings debat *Vad kan göras för effektivisering av trafiksäkerheten? og Kan man såsom påföljd för trafikförseelse konfiskera motorfordonet?*

Theodor Petersen deltog i den svenske debat om *Juristutbildningen och straffrättskipningen*, det fra bl.a. det nordiske kriminalistmøde i 1947 kendte emne. Han kunne fortælle, at kriminologi i fremtiden ville være et fakultativt kursusfag i Danmark mod før et obligatorisk fag - er det for dristigt at gætte, at det var blevet lettere at gennemføre denne ændring, efter at Hurwitz året før efter udnævnelsen til Folketingets Ombudsmand forlod Københavns universitet?

I Norge indledte ekspeditionschef Johannes Halvorsen om *Hovedlinjer i en norsk fengselsreform* på grundlag af et nytligt stor kommissionsforslag med reformer enten gennemført eller foreslået også i de andre nordiske lande; den gensidige inspiration var betydelig. Aage Worm deltog i hyldesten.

I 1957 oprettedes Kriminalistisk Institut ved Københavns Universitet. Dansk Kriminalistforening holdt ikke årsmøde, derimod var der som hvert år en imponerende mødeaktivitet i Dansk Kriminologisk Selskab, som kunne fortjene sin egen historiker. Jeg kan kun berøre overfladen, men vil dog nævne Poul Christiansens indlæg *Forsvarerproblemer*, bl.a. om risiko for urigtig domfældelse ved afhøringen af tiltalte selv, når hans forklaring hakkes i stykker, *Margaret Meads* foredrag om kriminalitet anskuet gennem stammer på Admiralitetsoerne ved Ny Guinea - og *Thorstein Eckhojfs* foredrag *Dommeren som forskningsobjekt*.

Ved indledningen til det *fjerde nordiske kriminalistmøde* i Oslo trak Andenæs over for de 67 danske, 97 norske, 83 svenske, 18 finske, 3 islandske og 2 ikke-nordiske deltagere samt 134 ledsagere forbindelsen tilbage til International Kriminalistforenings møde i Kristiania i 1891, mindedes de store gamle og fremhævede samvirket mellem jurister og læger og nu også repræsentanter for andre videnskaber.

Det første plenaremne *Skattesvig som kriminalpolitisk problem* havde dansk korreferent, politiadvokat Jørgen Smith.

Jørgen Smith (født 1911) blev 1945 politiadvokat, 1961 politimester i Rudkøbing - fra min udstationering som politifuldmægtig 1965-67 erindrer jeg ham som en behagelig chef- og 1972-81 i Frederikssund. Hans bog fra 1961 *Skatteunddragelser, efterbetaling og straf* viser ham som en tidlig ekspert i økonomiske forbrydelser. I sit lange otium har han næsten hvert år skrevet en lang og veldokumenteret artikel til *Politihistorisk Selskabs Årbog*, bl.a. om politi i Dansk Vestindien (1987), politiadvokatens oprindelse (1988) og dansk politi i Sverige i besættelsestiden (1993).

Den norske referent O. C. Gundersen betonede den skattepolitiske baggrund for skattesvig, de progressive og i sig selv høje skattesatser, de stærkt komplicerede regler, til dels på grund af ønsket om maksimal retfærdighed også i enkeltheder, troen på, at alle andre også snyder - det kunne være sagt i dag. Jørgen Smith beskrev den historiske udvikling - jeg håber, at oplysningen, at man i den romerske kejsertid brugte tortur for at afsløre urigtige selvangivelser, mere var nævnt som et kuriosum end som et råd til efterfølgelse - med særlig vægt på, at skattesvig aldrig er blevet forfulgt efter Straffelovens regler om urigtig erklæring til det offentlige, men administrativt ved bøvedtagelse, medmindre enten finansministeren eller den mistænkte begærer sagen indbragt for retten. Den almindelige anklagemyndighed var afskåret fra at beslutte tiltale på egen hånd og kunne efter de stadig i 1957 gældende regler, som Smith dadlede stærkt, kun rejse en sag efter beslutning fra det politisk sammensatte Ligningsråd. Han foreslog en gradvis tilnærmelse mellem skattestraffesager og andre straffesager, også af pædagogiske hensyn. Eftertiden har i ikke ringe grad fulgt ham. Procesreglerne er reformerede, og de alvorligste forhold af skattesvig rammes af Straffeloven.

Debatten var broget. En bølge af kriminalitet går over det svenske land

omkring den 15. februar (fristen for selvangivelsen), sagde professor *Ekelöf* der troede, at skatte(sn)yderne snød med god samvittighed ud fra en opfattelse af, at staten stjal fra dem, hvilket tilsagde forsigtig strafforfølgning, da effektive sanktioner kunne skærpe de politiske modsætninger. Han næsten anbefalede et kompromis, hvorved kriminalisering i loven forenedes med et ineffektivt sanktionsapparat. Honkasalu beskrev skattelovene som en »synnerliken stark kriminogen faktor«, men ønskede også at mindske fristelsen ved en skærpet forhåndskontrol. Den norske sorenskriver *Rivertz* havde i en skattesag mod et firmas senior- og juniorchef frifundet den sidste, da hans kompagnon havde bedraget ikke blot staten, men også ham, så det ville være et stift stykke at dømme den bedragne. Udfra psykiatriske hensyn advarede professor *Ødegaard* imod en skærpet håndhævelse og særlig imod skærpede krav til moral og samvittighed, da »den sum av skyldfølelse som vårt samfunn legger på oss i dag, er omtrent så stor som vi har evne til å bære« - her talte Ibsens landsmand.

Andenæs - som gentog Trolles tanker om strafferetlig »deflation« - anså det ekelöfske kompromis som nærmest demoraliserende, omend muligt politisk hensigtsmæssigt, men gav også drastiske eksempler på en vidtdreven forudgående kontrol. Modsat *Ødegaard* bifaldt han den skyldfølelse, som fik en af hans kolleger fra et andet nordisk land til ved udfyldelsen af selvangivelsen at se for sig »i ildskrift overskriftene i avisene: »Strafferettsprofessor tatt i skatte-svik««. Realistisk og uvant ydmygt bemærkede *Hurwitz*, at efter den politiske magtfordeling og de interesser, der stod på spil, ville skærpsen utvivlsomt indtræffe, hvad kriminalisterne end sagde, og at man måtte bekende sin afmagt til at kunne foreslå lovgiver en af det store flertal af kriminalister støttet bestemt løsning. Samtidig foreslog han som før ham *Smith* individualiserende straffe og en slags *de minimis-løsning* for bagatellerne.

Bør avgjørelsen av reaksjonsspørsmålet skilles ut fra avgjørelsen av skyldspørsmålet og eventuelt henlegges til spesielle organer?, det andet plenaremne, var en genganger fra det svenske møde i 1952, igen med indledning fra *Strahl*. Med mindre nuancer var der enighed om, at det i et mindretal af alvorlige sager kan være rigtigst at lade en måske belastende mentalundersøgelse afvente skyldspørsmålets afgørelse. *Stürup* refererede en sag, hvor en kvinde på noget dubiøst grundlag sigtedes for barnemord og tilstod blankt, hvorefter hun som udpræget hysteriker indlagdes i en psykiatrisk institution; først senere opklarede det, at hun overhovedet ikke havde født noget barn. I sådanne tvivlsomme sager så *Stürup* gerne juristernes bistand i form af en forudgående afgørelse af det rent faktiske skyldspørsmål.

Om sanktionsfastsættelsen skulle henlægges til andre, var der derimod uenighed om. Bl.a. *Strahl* talte for at henlægge afgørelsen om sanktionens nærmere indhold til særlige nævn, hvilket *Hurwitz* tog afstand fra, idet han fremhævede en stadig stærkere dansk tendens til at kræve domstolskontrol på alle stadier. I et ved første øjekast paradoksalt, men logisk indlæg frarådede *Christie* opdeling i

en form, som gav lægerne afgørelseskompetencen i andet stadium, da det stak blår i øjnene på den dømte ved at maskere straf som behandling. Et forløsende ord lød fra Andenæs, der efterlyste generelt hurtigere sagsbehandling og mindedes særlig børneværnssager så gamle, at »de impliserte praktisk talt [har] glemt hva saken gjaldt, og dette kommer nu som en påminnelse om noe som man trodde man engang var ferdig med«.

Dommere og andre processualister synes at have forsømt denne session, idet ingen nævnte det oplagt bedste argument for en opdeling, nemlig hvor tiltale var rejst imod normale og psykisk afvigende under samme sag, og hvor hensynet til den normale, særlig hvis han er fængslet under sagen, ville gøre det aldeles urimeligt at udsætte afgørelsen for ham indtil færdiggørelse af mentalundersøgelse mod den psykisk afvigende (Maths Heuman nævnte problemet i 1952). Jeg har i flere sådanne sager udnyttet lovens adgang til opdeling til at fremme sagen til dom for den normale og samtidig afgøre skyldspørgsmålet for den afvigende og udsætte resten af sagen for denne.

Udover de to plenarmøder var der seks sektionsmøder:

Biltyveri med dansk korreferent, politiinspektør *Alex Haslund* efter *Gustaf Persson*, Sverige).

Gruppeterapi og andre nyere behandlingsmetoder overfor lovovertrедere, indledt - selvfølgelig - af Stürup, som blandt andre kloge ord anbefalede beskedenhed hos terapeuten med hensyn til både egen indsats og vurderingen deraf, men også en elastisk, ikke autoritær disciplin. »Klimaet i selve gruppen bør ikke være for dystert. Efter vore erfaringer er det fordelagtigt med en let, lidt munter tone, der bygger på et sagligt grundlag.«

Klientel- og behandlingsundersøkelser som grunnlag for kriminalpolitisk reformarbeid (Agge).

Behandling av beruselse på offentlig sted (Sveinbjørn Jónsson, Island).

Hvilke forholdsregler bør man treffe for å varetta fornærmedes erstatningskrav? (Bo Palmgren, Finland). Også da klagede man over forurettedes svage stilling. En fakultativ adgang til at give forurettedes krav fortrinsstilling foran et bødekrav, som foreslået her, kunne overvejes.

Bruken av varetektfengsel, på grundlag af en artikel i NTfK af Bratholm, som betegnede praksis som nærmest ulovlig. Dette medførte en på møderne sjælden strid om proceduren, idet kriminalsjef L'Abée-Lund forgæves forsøgte at afskære artiklen som grundlag for debatten. Kriminaldommer *Harald Holten*, Grenå - som iøvrigt fortjener en kollegas ros for sit mod, da han påkærede en urimelig misbilligelse af ham fra Vestre Landsret til Højesteret, som ophævede den, UfR 1974,1013 HKK - sagde, at hvis praksis divergerede fra loven, kunne der være anledning til at overveje at ændre loven! Han forsvarede præventionsarresten og sagde, at i tilfælde, hvor almenheden »med rette« ville forarges over en løsladelse, er en ærlig retshåndshævelsesfængsling som hjemlet i dansk lov bedre end påberåbelse af andre, muligt tomme fængslingsgrunde. Buhl talte

for tilbageholdenhed og forsigtighed ved afgørelser om fængsling og om anholdelsens chok særlig for den tidligere ustraffede - selv det korte referat viser, hvor meget det lå Buhl på hjerte. Andre talte for, hvad direkte betegnedes som »a short, sharp shock«, men afvistes. Bratholm fastholdt sin opfattelse, at norsk praksis havde udviklet sig mod loven.

Ved mødets afslutning vedtoges på Andenæs' forslag en resolution om styrkelse af den kriminologiske forskning, herunder ved udvidet nordisk samarbejde. Dermed var det første skridt taget til oprettelsen af Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi.

På den islandske forenings årsmøde i 1957 talte *Sigurjón Sigurdsson* om *Det nye færdsels-lovforslag*.

I Finland talte Honkasalu om *Moderna strömningar inom kriminalpolitiken*, med front mod formildeiser, særlig Strahl og *défense sociale*, og påberåbelse af Andenæs' tanker om generalpræventionen. Efter tak for rosen sagde Andenæs, at hvert land har sin egen tone i de nordiske landes orkester. Retssikkerhed og generalprævention er nøgleordene i Finland, som er det nyttige konservative element i den nordiske diskussion, som kan »kalle oss alle til ettertanke mot å la oss forføre altfor lett av moderne slagord og tankeklisjeer«.

Förslaget till skyddslag. Påföljdssystemet för unga lagöverträdare og Påföljdssystemet i övrigt, det af *Bengt Hult* og *Carl Holmberg* indledte emne ved det svenske møde, var mindst af alt konservativt. Særlig et forslag om forbud mod tidsbestemt fængselsstraf under 3 år for de 18-20-årige vakte stærk protest, og de nordiske gæster, bl.a. Hurwitz og Olafsson, var ikke rede til at støtte det. Lovens navn blev sluttelig ikke »Skyddslag«, Schlyters hjertebarn, men det mere neutrale »Brottsbalk«.

Er vårt strafferettslige reaksjonssystem hensiktsmessig? spurgte Bratholm i Norge og svarede, at man hverken havde straf eller behandling, men var landet i »laissez-faire«, og at det ikke kunne blive ved med at gå godt. Dorenfeldt advarede mod brugen af betinget dom på alle områder; forbryderne venter det. »Jeg er jo klar over at vårt klientell ikke leser Retstidende, men ved samtaler med en del lovovertredere er jeg kommet til at det er ganske oppsiktsvekkende hvor godt de følger med. De er merkelig godt orientert om hvor langt utviklingen er kommet m.h.t. betingede dommer.« Vi har set det både før og siden!

Fhv. retspræsident *Carl Bang* (1888-1970) indledte om *Den særlige Klagerets Virksomhed* ved det femogfyrretyvende årsmøde i Dansk Kriminalistforening i 1958. Meget af hans foredrag har mere teknisk-juridisk end principiel interesse, men det bør nævnes, at han efter 9 års virke i retten ikke mente at kunne opstille noget skel mellem de 3 faste dommere og de to andre jurister - universitetsprofessoren og advokaten - i retten. Herooverfor mente Hurwitz trods al honnør for det fine samarbejde i retten, at der i flere alvorlige sager var en tendens til, at advokat og professor var mere »genoptagelsesstemte« end de 3 faste dommere, og hvor voteringen kunne udvikle sig til et forsøg på at overtale en af de tre. Bang nævnte en sag, hvor genoptagelse kunne være undgået, hvis den første dom havde været bedre og fyldigere begrundet; præmissernes kortfattedhed er jo ofte blevet kritiseret. Lucas tilføjede, at bedre protokollation i første instans kunne gøre upålideligheden af senere, ændrede forklaringer mere åbenbar. Et kontroversielt punkt var Bangs forslag om en yderste frist, ikke blot som i dag

for genoptagelse på grundlag af urigtig bevisbedømmelse af foreliggende beviser, men også for genoptagelse på grundlag af nye beviser, i det mindste således at der skulle løbe en frist fra den tid, hvor det nye bevis var blevet kendt. Hurwitz afviste en ny forældelsesfrist; flere alvorlige sager, der efter genoptagelse endte med frifindelse, bl.a. *Hetle*-sagen, var meget gamle. Endelig fremdrog både Hurwitz og den svenske gæst *Björn Kjellirt* den folkepsykologiske betydning af en klageretsordning; offentligheden ville bedre acceptere et afslag på genoptagelse fra et udenforstående organ end fra domstolene selv.

I den af Kjellin nævnte skandalesag, *Högbrofors*-sagen, hvor genoptagelse indtil 1958 var nægtet fire gange af Högsta Domstolen, ville intet kunne hindre en stadig agitation, da den dømte ejede en mængde aviser og selv kunne styre kampagnen!

Høyesterettsadvokat *Ragnar Christophersen* nævnte *Hetle*-sagen, hvor to mænd i 1907 dømtes for mord på indicier, og hvor genoptagelse efter flere afslag bevilgedes i 1943 efterfulgt af frifindelse uden domsforhandling. Selvom genoptagelsen var besluttet af Qvislingstyrets »kommissariske« Høyesterett, blev den ikke søgt ophævet efter Befrielsen, da den ikke var politisk inspireret. NTfK 1959 indeholder en artikel om sagen, der også har inspireret til en kendt roman (*Inge Krokann: Blodroter*, 1936).

Også Dansk Kriminologisk Selskab holdt væsentlige møder i 1958. Statsadvokat *Tage Sinding* talte om påtalepraksis i sager om pornografi, som han ikke så grund til at ændre. »Man kunne ganske vist udmærket undvære en stor del af den litterære produktion, som befinder sig i grænseområdet, men derfra og til at straffe er et langt spring.«

To foredrag om *Fængsel på livstid* af fængselspræst *Erik Hindse-Nielsen* og Axel Hye-Knudsen optoges i NTfK. Uden at forkaste livstidsstraffen for de værste forbrydelser savnede de begge en form for prøveløsladelse. Ved siden af juristens nøgterne saglighed må præsten have gjort indtryk, da han sagde, at han blandt de dømte havde truffet »enkelte, som jeg vil kalde ædle mennesker med en retsindig tankegang, og som har båret deres straf gennem de mange år på en så værdig måde, at man kun kan nære medmenneskelig agtelse for dem.«

Alle nordiske årsmøder i 1958 undtagen det danske berørte unge lovovertrædere.

Vilka åtgärder borde vidtagas i anledning av det allt mera tilltagande antalet av unga personer förövade motorfordonstillgrepp? var den lange överskrift til det finske emne. Salmiala talte for strengere straffe og obligatorisk ratlås og roste det danske strafbelagte krav til sikring af motorkøretøjer. Friherre *Fredrik Bruun*, indehaver af den pragtfulde titel *Äldre justitierådman*, havde ikke blot haft masser af sager mod biltyve, men havde fjorten dage forinden fået sin egen bil stjålet; han mente, at »tuffa killar« ikke havde respekt for betinget dom.

Barnavårdsnämnd eller ungdomsdomstol var emnet i Sverige. *Ernst Bexelius* ville bevare det første, *Sten Mattsson* indføre det sidste. Som i Danmark 1911 var stemningen mest for at bevare den eksisterende ordning, således også den danske gæst, overinspektør *Holger Horsten*.

Kriminalitetsutviklingen i Norge etter krigen - særlig med tanke på ungdomskriminaliteten var det norske emne, I. C. *Møglestue* gennemgik de stigende tal, Christie trak de store

linier op. Olafssons moderat optimistiske indlæg afspejlede den gunstige danske udvikling i 1950'erne. Bratholm slog koldt vand i blodet ved at påpege, at »förbrytelser«, dvs. alvorligere straffelovsovertrædelser, var 5-6 gange hyppigere i Kristiania 100 år tidligere. Langfeldt modstillede bandernes moralsk farvede sammenhold og den ensomme psykopat; for ham var spørgsmålet etisk og moralsk, endog religiøst.

1959 sprang Dansk Kriminalistforening over. Til gengæld holdt *Société Internationale de Criminologie* sit 9. kursus i København om behandlingen af kriminelle i Danmark med særligt henblik på psyko-pathologiske tilfælde. Stürup spillede den største rolle på dansk side.

Et foredrag af *Knut Sveri* i Dansk Kriminologisk Selskab 1959, optrykt i NTfK, omhandlede for en gangs skyld ikke ungdomskriminalitet, men *Barne-kriminaliteten. Dens omfang, art og betydning*. Tallene viste, at ingen femårs-gruppe begik så mange forbrydelser som de 10-14 årige. Listen over fem dren- ges forsyndelser var kolossal; den ene begyndte, da han var 5 år. De fleste begik overtrædelserne i flok, og »hva som foregår i guttebandene« syntes at have større betydning end forholdet forældre-børn og personlighedsfaktorer hos det enkelte barn. Han konkluderede, at for teoretisk kriminologi og praktisk krimi- nalpolitik findes intet vigtigere og mere frugtbart arbejdsfelt end disse alders- grupper. I en fodnote nævnte Sveri det charmerende kuriosum, at *H. C. Brän- ners* novelle *De tre Musketerer* skildrer et »gjeng«, som på mange punkter opfylder definitionen på en drengebande, »selvom dets virksomhet var svært uskyldig kriminologisk sett«.

Et hæfte af NTfK fyldtes af vicefængselsinspektør *Vagn Kildemoes* ' store artikel om Statsfængslet i Vridsløselille, der fyldte 100 år.

I sit foredrag *Kriminalistforeningen i Finland 25 år*, der markerede jubilæet, talte Honkasalu rent ud, da han nævnte, at de finske tal for »brott mot liv«, som i midten af forrige århundrede var 50% større end tilsvarende svenske tal, ca. 1900 7-8 gange større og efter Frihedskrigen mere end tyve gange større på grund af had- og hævnfølelser i befolkningen, havde fået et finske folk til at fremstå i hele verdens kriminalistlitteratur som »ett mördarfolk«. Et led i bestræbelserne på kampen mod forbrydelsen var oprettelsen af foreningen. Honkasalu gav en nyttig oversigt over samtlige drøftede emner og sluttede med den ofte hørte trosbekendelse til generalprævention og retssikkerhed.

Også i 1959 var ungdomskriminaliteten det store emne på årsmøderne.

Efter Honkasalus foredrag fortsatte den finske forening med emnet *Socialnämnderna i kampen mot ungdomsbrottsligheten*.

Et foredrag af professor og ungdomsdommer *Rudolf Sieverts*, Hamborg, *Till ungdomsar- restens problematik i den västyska ungdomsstraffrätten* indledte det svenske møde. En særlig ungdomsstrafferet med egne love har i generationer været karakteristisk for Tysk- land, og foredraget gav fascinerende enkeltheder om udviklingen fra de første idealister over det tredje rige, hvor den berygtede Freisler, kendt fra Hitlers *Volksgesichtshof* forgro- vede instituttet, til den aktuelle udbygning. Bagefter indledte Holmberg om *Korttidsbe-*

handling av unga lagöverträdare - på ny spøjte spørgsmålet om en kortvarig, helst følelig sanktion til erstatning for fængselsstraffen, som man var ved at afskaffe for de unge. Lektor, senere politimester *Erik Christensen*, Aarhus, var som andre danske gæster ikke parat til helt at opgive de korte frihedsstraffe; behandling er ikke umulig under disse, ej heller under varetægtsfængsling, hvorved han tilføjede, at der i dansk praksis eksisterede en »fængs/iftgstradition«, som nok kunne indplaceres under retsplejeloven elastiske regler, men desuagtet havde karakter af straf, hvilket også accepteredes af de berørte. Fra Helsingfors brummede Bruun, at ultrakort og hurtig frihedsstraf virkede bedre end sendrægtig bødefkrævning.

Reaktionssystemet overfor lovovertredere mellem 14 og 18 år hed emnet i Norge, og her var taleren dansk, nemlig Waaben. Han nævnte de dansk-norske ligheder, særlig at klassisk straf i begge lande er nærmest afskaffet til fordel for tiltalefrafald og behandling i børne- og ungdomsforsorgen, men med den organisatoriske forskel, at tiltalefrafald i Danmark ofte betinges af inddragelse under sådan behandling, medens norsk anklagemyndighed blot undlader påtale og overlader børneværnet sagen betingelsesløst. Ungdomsfængsel betegnede han som en stor succés i begge lande - kun 14 år inden det blev ophævet i Danmark. Aulie mente, at ressourcerne var langt bedre i Danmark end i Norge, hvilket kunne forklare den rystende passivitet, hvor børneværnene foretog sig intet efter modtagelse af sager end- og med gentagne tiltalefrafald for den samme. Ødegaard sagde som psykolog, at der efter en advarsel *måtte* ske noget anden gang, hvis troværdigheden skulle bevares.

På første side af NTfK 1960 mindedes Schlyter, der døde julenatten 1959. Ved det svenske årsmøde udtalte den nye formand Beckman, som netop havde afløst Göransson, også mindeord om Olof Kinberg, som var død kort forinden.

Ved det let forsinkede seksogfyrretyvende årsmøde i april 1960 i den danske forening var Waaben atter indleder. Emnet hed nu *Straffelovskommissionens Betænkning vedrørende Ungdomskriminaliteten* - Waaben havde været kommissionens sekretær. Han betegnede på ny ungdomsfængsel som succés, men nævnte nu, hvad han ikke havde gjort i det norske foredrag, proportionalitetsproblemet, dvs. om ungdomsfængsel kræver, at straf på mindst 1 år er »for-skyldt«. »Det er et ret delikat spørgsmål«. Waaben var glad for, at betænkningen tog afstand fra proportionalitetstanken, men i bagklogskabens gustne lys kan man nok sige, at tanken har været med til at dræbe ungdomsfængslet. Et blik ud i fremtiden var hans bemærkninger om kombination afkort ubetinget dom og efterfølgende betinget dom med tilsyn, hvad betænkningen stort set afviste for at undgå uheldige kompromiser i retspraksis, men et mindretal i kommissionen, omfattende Waaben, ønskede mere mulighed for.

Andenæs fremhævede anerkendende de danske børneværns håndfaste praksis, hvor flere børn fjernedes eller dog blev sat under tilsyn end i Norge. Olafsson anså ikke udviklingen for alarmerende og ironiserede over redaktionssekretærerne på aviserne, som meget hellere ville skrive om »Stigning i ungdomskriminaliteten« end om stagnation eller ligefrem tilbagegang. Han fandt ikke grund til anvendelse af skærpede »Zuchtmittel« som den tyske »Jugendarrest«. Hurwitz rettede en uhyre varm tak til Waaben som kommissionssekretær, professor og indleder; arvefølgen ses aftegnet.

I rubrikken »Dansk kronik« i NTfK., oprindeligt skrevet af Waaben, nu /g. fuldmægtig i justitsministeriet Lars Nordskov Nielsen kunne læses, at Straffelovskommissionen af 1950 nu afløstes af et permanent råd, *Straffelovrådet*, med et mindre medlemstal, Hurwitz, Waaben, præsident i Østre Landsret Erik Andersen, Olafsson, i alt 4 mod 10 i kommissionen. Nordskov Nielsen var den første sekretær. Desuden skulle en nordisk strafferetskomité nedsættes. En lille artikel opregnede Straffelovskommissionens arbejde, betænkninger m.v.

Fra Dansk Kriminologisk Selskabs virksomhed i 1960 kan nævnes et foredrag af kontorchef P. Ammundsen: *Dansk Forsorgsselskabs tilsynsarbejde og tilsynsmyndighedens kompetence* (trykt i NTfK). Ud fra omtalen af tilsyneladende vanskeligt opfyldelige ønsker om håndhævelse af tilsynet med betinget dømte får læseren indtryk af, at overgang til statsdrift var ved at blive en nødvendighed, også selvom der kun var godt at sige om Dansk Forsorgsselskab.

De andre foreninger holdt pause i 1960 fra de unge lovovertrædere.

I den finske forening, som holdt årsmøde samme dag som den danske - kommunikationen har altid været mindst tilfredsstillende mellem netop disse to foreninger - indledte senere professor Inkeri Anttila om *Förvandlingsstraffet för böter såsom kriminalpolitiskt problem*, samme emne som i Danmark 1935. Afsoningsprocenten var høj, særlig for de mange bøder for *fy lieri*, og inddrivelsesreglerne, særlig kravet om betaling af bøden på én gang - endog således at flere bøder regnedes som én straf, som skulle udredes samlet - skærpede problemet. Överdirektör Valentin Soine fremhævede den groteske enkelthed, at al fangetransport foregik pr. jernbane med fangevognene koblet til de langsomste bumletog, så mange afsoningsdage gik til ventetid på mellemstationer. Politispektør Salonen ønskede en bedre alkoholkultur end at en gubbe fra Kuusamo på hjemvejen fra Uleåborg drikker de to indkøbte flasker brændevin og er »stupfull« ved hjemkomsten.

I Sverige talte hovrättspresident Björn Kjellin om *Årekränkning*, samme emne som i 1953. Adgangen til sandhedsbevis var det evige problem. Han sluttede effektivt med, at Dekalogen forbyder os at bære falsk vidnesbyrd mod vor næste. »Men jag kan inte inse, att den som talar sanning enbart därigenom har förvärvat någon rätt att kränka sin nästa.« Alvar Nelson - svensk, men da professor i Aarhus og som sådan dansk gæst ved mødet - som skrev disputats om emnet i 1950, ironiserede over den svenske totale ligegyldighed over for injurier og nævnte som et forbillede dansk lov om tjenestemand § 20 (nu § 25) om adgangen til at pålægge en tjenestemand at rense sig ved at anlægge injuriersag, således at staten kan yde hjælp til dækning af sagsomkostninger.

Problemer omkring fængsel og fangebehandling var det norske emne. Efter indledninger fra overlæge Kinnerød og underdirektør Dokmo, der begge gerne havde ydet behandling til fangerne, men ikke mente at have praktisk mulighed herfor - Dokmo anså papirmøllen som anstaltsledelsens hovedproblem - spurgte Stürup i et veloplagt indlæg, om dette var virkeligheden? Igen og igen forkastede han det enhedsbegreb, at en kriminel er en kriminel og dermed basta, og understregede det kliniske arbejdes betydning. Vel kunne generaldirektør Torsten Eriksson, Sverige, sige, at til hr. Stürup lyttede man som altid med nærmest religiøs andagt, medens Dokmo forklarede Stürups reaktion med »han lever i lykkelige Danmark, hvor man møter en større velvilje hos de bevilgende myndigheter enn vi i alle fall hittil har gjort hos oss«.

Trafikstrafferet, indledt af statsadvokat J. M. Hertz, var emnet ved Dansk Krimi-

nalistforenings syvogfyrretyvende årsmøde i april 1961, omtrent samme emne som i 1930 og det sidste årsmøde med stenografisk referat.

Jens Michael Hertz (1909-1997), statsadvokat for Sjælland 1951-1979, var tidens mest markante anklagerchef. Hans flid og evne til at beherske hver eneste af det alt for store embedes sager var legendarisk ligesom hans kendskab til alle, han blot havde mødt en enkelt gang. En generation af anklagere, også jeg, lærte gode vaner af ham.

En enkelt selvoplevet episode må tilgives mig: I 1976 fremstillede jeg som nyudnævnt vicepolitimester i Holbæk en for mordbrand mistænkt - senere dømt, UfR 1977,788 0 - i grundlovsforhør. Om aftenen ankom Hertz for efter sædvane at se gerningsstedet. »Rasmussen, De skylder mig en morder!« var hans første, for mig overraskende ord. Men bag i lokalet sad den gamle kriminalassistent Rasmussen og smilede bredt; han havde haft efterforskningen i en nylig mordsag, hvor Hertz lige akkurat ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag til tiltale. Dagen inden domsforhandlingen i mordbrandsagen, hvor Hertz var anklager i nævningeting, spiste vi en god oksesteg med rødvin på hans hotel, og han gik igennem min indstilling om tiltale, som han havde med ved bordet. Han rejste sig kl. halvti og spurgte venligt: »Kan jeg give Dem kørelejlighed tilbage til kontoret?« Jeg har aldrig mødt hans lige.

Tre punkter fremdroges under debatten. International færdselsstrafferet var det første. Hertz omtalte de uheldige sager, hvor udlændinge undgik strafansvar for selv alvorlige overtrædelser, f.eks. spirituskørsel under kortvarigt ophold i Danmark ved at anke dommen og straks rejse; de havde endog krav på at få kørekortet udleveret ved grænsen (jeg har som anklager haft disse sager selv). Hertz foreslog en udvidet adgang til fængsling. Landsdommer Frandsen, mangeårig færdselslovskommentator, gik imod en sådan fængslingsregel alene vendt imod udlændinge, men problemet består jo.

Det andet spørgsmål var strafansvar for uagtsomt drab efter Straffelovens § 241. Hertz vendte sig imod en tendens i praksis til at begrænse ansvaret til grov uagtsomhed, formentlig med rette efter reglens tilblivelse. Han nævnte det paradoksale ved, at 770 færdselsdødsfald i 1959 kun medførte 96 anmeldelser og 47 fældende domme, og ønskede ens uagtsomhedsnormer i færdselslov og straffelov, når beviset lå fast, men var sig ansvarets tyngende bevidst, når han skulle afgøre tiltalerspørgsmålet. Frandsen ville undgå at skærpe på grund af den stemplende virkning af domfældelse for uagtsomt manddrab. Theodor Petersen foreslog som en mellemløsning at indføre en regel i færdselsloven om skærpet straf i sager om dødelige følger, og at disse sager udgik af Straffelovens anvendelsesområde, hvilket Waaben afviste som en urimelig begunstiggelse af nogle af de groveste lovovertrædere. Den forsigtige aktuelle praksis af 1961 bifaldt Waaben.

Spørgsmålene international færdselsstrafferet og uagtsomt drab forenedes, hvor en norsk motorfører havde forvoldt et færdselsdødsfald i Danmark under omstændigheder, hvor han

formentlig ville blive dømt, hvis sagen var rejst i Danmark, men den oversendtes til Norge, hvor juryen frifandt ham og alene dømte for overtrædelse af færdselsloven. Statsadvokat *Karl Lous*, som havde nævnt sagen i NTfK 1960, præciserede den norske praksis for uagtsomt drab: Få, men strenge domme (NTfK 1966 har en stor artikel om den særlige norske praksis indtil reformen i 1988).

Det tredje spørgsmål var spirituskørsel, hvor striden stadig stod om en fast promillegrænse, som Hertz fortsat i lighed med andre ledende på denne tid fandt overflødig, idet praksis alligevel lå fast. Han brød sig ikke om at skulle procedere på den yderste hundrededel promille i en sag på grænsen, især ikke når sagen skulle føres på tilbageregning. Fhv. justitsminister, landsdommer *Helga Pedersen* talte med styrke for en fast promillegrænse og nævnte urimelige, i pressen stærkt omtalte frifindelser i sager med meget høje promiller. Selv når landsretten ændrede dommen, var skaden sket i forhold til offentligheden. Hertz var ikke langt fra at give hende ret. - En fast promillegrænse indførtes i Danmark 1976 og har haft heldige virkninger, også med hensyn til en smidigere og hurtigere behandling af disse sager, som ikke længere behandles i den højere anklagemyndighed.

Færdselsstrafferet drøftedes også ved den finske forenings årsmøde med emnet *Om undersökning av trafikolyckor. Trafikflykt*.

Ved den svenske forenings årsmøde med debattemnet *Rättssäkerheten vid administrativa frihetsberövanden* var problemet et forslag om en »socialdomstol« med en fagdommer og to lægdommere til prøvelse af sager om frihedsberøvelse uden for strafferetsplejen. Nogle krævede videst mulig partsstilling for den frihedsberøvede, andre, herunder le Maire, advarede mod konfrontationsretspleje.

Andre sanktioner enn straff ved overtredelse av forvaltningslovgivningen, det norske emne, genkaldte Trolles store foredrag i 1947. Byråsjef *Audvar Os* og politifuldmægtig *Elgesem* forsøgte at finde andre løsninger end straf, hvor overdrivelse »deflaterer« retsbevidstheden. Os' forslag om hjemmel til direkte gennemtvungelse af en forvaltningsafgørelse, uden at myndigheden skal gå domstolsvejen, afvistes af den danske gæst Erik Christensen, da det fristede til at handle også i tvivlstilfælde. Os replicerede, at domstolene stadig inddrog, da tvangsmidler skulle besluttes af »namsretten« (fogedretten). Elgesem havde kvikke forslag om alternative sanktioner, f.eks. indkaldelse til instruktionsfilm om færdsel, og ville desuden afkriminalisere overtrædelse af de mest tossede strafferegler som manglende betaling af radiolicens.

Ved Dansk Kriminologisk Selskabs møder i 1961 var det mest spændende nok professor *Kaare Svalastogas* foredrag *Voldtægtsforbrydelsen i sociologisk belysning* (i NTfK).

Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi oprettedes pr. 1. januar 1962. Det første sekretariat placeredes i Oslo, og de første danske medlemmer var Karl O. Christiansen, Waaben og senere departementschef *Niels Madsen*.

Den 27. oktober 1961 fejrede Svensk Kriminalistforening 50 års jubilæum. Det historiske foredrag af Agge fremhævede det nordiske samarbejde, den idéhistoriske baggrund for stiftelsen, men også som i de norske og danske fore-

ninger den frisindede bredde, som ikke krævede følgagtighed over for et program. Medlemstallet var vokset fra oprindeligt ca. 250 til ca. 700. Sluttelig gennemgik han de løbende reformer som overgang til Holmbergs indlæg *Forslaget till brottsbalk*.

Ved den finske forenings årsmøde 1962 indledte *Osmo Toivola* emnet *Den nya lagstiftningen om vård av dem som missbrukar berusningsmedel*. Den vidtgående adgang til tvangsbehandling omfattede ikke blot alkoholister, men også narkomaner. Den svenske gæst *Wiklund* udtalte, at Finland var det mest avancerede land i verden med hensyn til behandling af sociale alkoholskader.

Høfligheden kvitteredes af den finske gæst *Valentin Soine* ved det svenske årsmøde. »Vi finnar ... forstår väl den fördel ödet unnat oss, då det har placerat oss som grannar till en begåvad och framåtsträvande nation.« *Torsten Eriksson* indledte om *Den svenska kriminalvårdens framtid*, hvor han i en lang historisk indledning fremhævede humaniteten og medlidenheden med forbrydere som ledestjernerne - husker man Torps ord ved mødet 1900 om faren ved den blotte humanitetsfølelse? En dansk iagttager fristes til at betegne *Wiklunds* sidestilling af *kriminalvård* og *nykterhetsvård* som typisk svensk.

Retssikkerhetsproblemer ved den individuelle behandling av lovbrudere, emnet ved det norske møde, viser, hvor langt opinionen havde vendt sig siden *Getz'* og *Torps* dage. Indlederen *Grippe* anbefalede retssikkerhed og konsekvens. *J.B. Hjort* kunne sin Bibel og vidste, at »Den absolutte rettfærdighed kan kun vår Herre gi oss, og som bekjent gir han den ved benådning, ut fra det synspunkt at vi alle i grunden burde dømmes«, men kan kendte også sine forbrydere, som krævede lighed, »ingen skal slippe billigere enn jeg har gjort«, en bagvendt brug af synspunktet fra lignelsen om arbejderne i vingården (*Matt. 20. kap.*). *Aulie* supplerede, at også almenheden kræver balance i retfærdigheden, og at misundelsen er en realitet. *Waaben* ville ikke give afkald på individualisering og nævnte som et eksempel, at selv en massivt forstraffet person skal kunne få betinget dom som en undtagelse, hvis der er håb for fremtiden. Som praktiker må jeg give ham ret: Det hører til god strafudmåling at fange det øjeblik i en forbryderkarriere, hvor der er et glimt af håb.

Dansk Kriminalistforening holdt ikke møde i 1962, men i Kriminologisk Selskab kunne man den 27. februar høre og senere i NTfK læse to vægtige foredrag af *Hye-Knudsen* og *Nordskov Nielsen* om *Regler og praksis med hensyn til halvtids prøveløsladelse efter straffelovens § 38, stk. 3*.

Årets begivenhed var det femte nordiske kriminalistmøde i Helsingfors i juni, godt 200 deltagere, ca. halvdelen »ledsaget af damer«, som *Damkommittén* tog sig af. *Svenska Teatern i Helsingfors* lånte *Finska Nationalteaterns lilla scen* og spillede *Robert Thomas: Åtta kvinnor*. Udflygt til vands til *Tavastehus*, banket på *Brändö Casino*.

Det kan næppe undre, at det store plenarmødes emne - efter velkomst fra den finske formand, justitieråd *Sakari Sohlberg* og venlige ord fra justitsminister *Söderhjelm* - var *Åtgärder mot ungdomskriminaliteten sedda mot bakgrunden av kriminalitetens allmänna utveckling i de nordiska länderna under de senaste åren* netop ungdomskriminaliteten var det evigt tilbagevendende emne i denne periode. Alle fire lande - ikke Island - stillede med en referent, *Anttila*, *Sveri* (nu professor i Sverige), *Nordskov Nielsen* og senere højesteretsdommer *Hel-*

ge Røstad, og udover deres oplæg havde NTfK særskilte statistiske indlæg. Disse indlæg gennemgik de stigende tal, de stadig mildere sanktioner - Sveri rejste direkte spørgsmålet om en endnu mere udvidet tolerancegrænse for unge menneskers handlinger - overgangen fra straf til forsorgsforanstaltninger etc.

Afvigende var det danske indlæg, som godtgjorde, at ungdomskriminaliteten ikke var stigende i Danmark. Mundtligt understregede Nordskov Nielsen, at tiltalefrafald i Danmark ikke er en passiv afskrivning af sagen, idet der kræves en indenretlig tilståelse. Bortset fra bagatelforseelser blev der altid reageret over for unges lovovertrædelser. I sit afsluttende indlæg spurgte Torsten Eriksson: »Varför stormar det inte i Danmark? ... Varför kan aldrig danskarna bete sig som vi andra? ... Hade nu danskarna gjort som alla vi andra, så skulle ju de vetenskapliga slutsatserna varit klara och entydiga, men eftersom de inte lyckats arbeta upp en anständig ungdomsbrottslighet så står vi ju fortfarande vilrådiga.«

Det andet plenaremne var *Förhör med (avhöring av) misstänkta, tilltalade och vittnen i brottmål* med Andenæs som referent og mange indlæg fra praktiker. Idag forekommer det selvfølgelig, at parterne og ikke dommeren afhører tiltalte og vidner først, således at det ved første øjekast kun har historisk interesse, at det i en ikke fjern fortid var anderledes, og at overgangen til den nuværende ordning anbefalede af Andenæs. Ændringen havde imidlertid den uundgåelige konsekvens at rejse tvivl om berettigelsen ved, at dommeren overhovedet afhører, en debat som bestemt ikke kun er historisk, men særdeles aktuell (en dansk betænkning eller debatoplæg »Fagligt etiske problemer i strafferetsplejen« foreslog i 1994, at dommeren kun greb ind i bevisførelsen til gavn for tiltalte, men ikke mod ham, hvorimod bl.a. jeg hævdede dommerens ret og pligt til indgriben af hensyn til den materielle sandheds princip). Særlig korreferenten *Bo Palmgren*, Finland, hævdede, at også dommeren skal spørge, da et vitalt punkt, som forekommer parterne »banalt«, godt kan være uklart for dommeren. Omvendt anbefalede bl.a. Buhl tilbageholdenhed hos dommeren, også af hensyn til dommerens anseelse, idet den, der udspørger om komplicerede tekniske spørgsmål uden at kende meget til emnet, kan risikere at dumme sig. Den svenske anklager *Erland Strandmark* sagde, at dommeren ikke bør indgribe, hvis anklageren har »förbisett« en omstændighed, som taler imod tiltalte. »Åklagaren representerar staten, kan han inte fullgöra sin funktion ordentligt, så må det gå ut över honom.« Den lattermilde afslapning kom, da den norske byretsdommer *Einar Bakke* fortolkede Andenæs' standpunkt som, at »dommeren bare skal forholde seg taus, sitte stille, høre på påtalemyndighet og forsvarer og se så klok ut som han er betalt til. I parentes vil jeg bemærke at siden dommerlønningene i Norge er svært små, så kan dere alle forstå hvorledes vi burde se ut.«

Der var fire sektionsmøder:

Livstidsstraffet med Hye-Knudsen som indleder som i 1958 i NTfK. På ny fremdrog han spørgsmålet om mulighed for prøveløsladelse til fast termin. Kon-

gens benådningsret blev på ejendommelig måde inddraget af den finske psykiater *Achilles Westling*, der nævnte, at præsidenten (Kekkonen, men han nævnte ham ikke ved navn) ikke betragtede sin medvirken som en formalitet, men tog personligt stilling til hver sag, hvilket kunne fortjene kriminalpolitiske overvejelser. Til sidst slog Hye-Knudsen syv kors for sig ved tanken om en særlig anstalt for livstidsdømte; et dansk Alcatraz ville for alvor få disse fanger til at anse sig selv som farlige.

Undersökning av omfattande brott på det ekonomiska livets område (kriminalinspektør *Kyösti Jousimaa*, Finland). Meget lignede senere overvejelser om efterforskning af disse sager. Indlederen krævede, at efterforskeren var både jurist og politimand, vidende om økonomi, forvaltning, bogføring og bankvæsen, og at han beherskede finsk, svensk, tysk, engelsk og fransk udover at have fremragende personlige egenskaber. Han var klar over, at det lød som en parodi - en dansk læser får uvilkårlig licentiaten i *Poul Martin Møller: En dansk Students Eventyr* i tankerne - men fastholdt kravet. Under debatten opstod spørgsmålet, om den medvirkende revisor skulle være fast tilknyttet politiet eller antages for hver sag for sig.

Tillsyn och annan eftervård (forsorg) efter kort frihetsstraff (skyddskonsulent *Börje Nyblom*, Sverige). Jeg trak på smilebåndet, da det betegnedes som »självlklart«, at »nykterhetsnämnden« opsøgte de korttidsfanger, som inden afsoningen var under nævnets tilsyn, men referenten havde selvfølgelig ret i, at mange af disse er alkoholiserede. Der var enighed om nødvendigheden af forsorgsarbejde også for korttidsfanger, fra dansk side med indlæg fra Karen Berntsen, Aage Worm og Hye-Knudsen, som var klar over, at den korte frihedsstraf ikke kan undværes.

Åtgärder mot den som hotar med brott med et stort indlæg fra Waaben. Alle var ubehagelig klar over, at der ofte først er mulighed/grundlag for indgriben mod den truende, når det værste er sket, og omvendt kan situationen ved trusler over for nærstående opløses, så at straf kan skade snarere end gavne. Waaben havde sympati for hurtig indgriben, gerne med kortvarig fængsling, men også mulighed for senere at lade sagen falde, når gemytterne var faldet til ro. En sjælden gang opstod direkte uenighed udadtil mellem Hurwitz, som ønskede Straffelovens § 75 om sikkerhedsforanstaltninger mod den, der »truer« eller »undsiger«, hyppigere anvendt, og Waaben, som ikke fandt behov herfor (§ 75 er nu ophævet).

Det skriftlige indlæg indeholdt denne passage om »husspektakler«: Ved giftermålet underkaster kvinden sig i væsentlig grad mandens faktiske magtstilling og de normer som dikteres af hans vaner og temperament. Ikke sjældent gælder den norm som en sigtet ægtemand gav udtryk for under en afhøring: »Hvis man ikke må tæve sin kone, hvor er vi så henne, hr. politiadvokat?«

Følgende ændringer ses i bestyrelsen 1956-1962: 1956 udgik Cai Jensen, og departementschef *Vilhelm Boas* (1898-1978) indtrådte - Justitsministeriet har lige siden været repræsenteret i bestyrelsen. 1957 udgik Trolle. 1959 indtrådte Karl O. Christiansen og Waaben. 1961 afgik Anker-Jensen ved døden få dage før han ville være fyldt 79 år.

1963 afløstes Hurwitz som formand af Waaben, men forblev i bestyrelsen.

XI WAABEN - FRIHEDSSTRAFFEN I MODVIND 1963-1972

I denne krønike om Dansk Kriminalistforenings historie har det været muligt at følge den kriminalpolitiske debat i enkeltheder indtil 1963 gennem årbøgernes stenografiske referat af årsmøderne og de nordiske kriminalistmøder, men fra 1963 tørrer kildematerialet sørgeligt ind, idet Nordisk Kriminalistisk Årsbok ophører med at udkomme. Der var mange grunde til det. Først og fremmest var det umanerlig dyrt for den svenske forening, der stod for denne udgivelse, da der lige fra begyndelsen var skabt en fin standard, herunder med indbundne bøger. Tryk og korrekturlæsning må have været tidkrævende, når bøgerne skulle trykkes på fem sprog, dansk, norsk, svensk samt fransk og engelsk, og så skulle de finske bidrag oversættes til svensk og de islandske til dansk. Fransk *sommaire* og engelsk *introduction* blev stadig mere fyldige, i årbog 1962 fra XV-XCIV, 80 pp., mod hovedtekstens 214 pp., og også det må have taget tid. 1962-bogen udkom først 1964, og så gik det helt galt. 1968 udkom 1963-bogen med et svensk forårsmøde og et norsk novembermøde, og så holdt det helt op. Nogen må have undret sig over, at NTfK i 1967 bragte de skriftlige oplæg til samme års nordiske kriminalistmøde og samtidig sagde, at forhandlingerne ville komme i årbogen for 1967, når man da ikke havde set nogen årbog siden 1962-bogen.

I første hæfte af NTfK 1970 samtidig med Hurwitz' afgang som hovedredaktør og Waabens tiltræden, meddelte den svenske redaktør Holmberg, at man havde besluttet at lade årbogen ophøre. Fremtidig skulle hovedindlæg ved årsmøderne gengives in extenso i NTfK og debatten i det omfang, som vedkommende nationale styrelse bestemte. De foreliggende materialer fra de mellem-liggende år skulle dog trykkes i to afsluttende bind, men det skete aldrig, og netop disse materialer er gået helt tabt, da man jo fortsat troede, at de skulle trykkes på den traditionelle måde. Havde man straks i 1964- 65 besluttet at ophøre, kunne Dansk Kriminalistforening muligt have besluttet at gå tilbage til ordningen før 1936 med de ydmyge hæftede danske årbøger, men den lange anæmiske dødsbølge umuliggjorde blot tanken herom.

I de følgende år tryktes en hel del hovedindlæg i NTfK, men ikke alle - bestyrelsesprotokollens bortkomst på grund af diverse flytninger medfører, at jeg først fra 1980 har sikker viden om i det mindste indleder og emne - og debatten er så godt som aldrig refereret, hvilket er det største tab. Naturligvis er det af stor interesse, hvis en fremtrædende forsvarer kritiserer straffeprocessen, men det er lige så vigtigt at se reaktionen fra dommere, anklagere og universitetsjurister, også andre forsvarere, hvad enten de er enige med kritikeren eller ej. Hvis et villet tilspidset oplæg har fremkaldt rasende reaktioner, og alle har haft en storartet aften, men kun første indlæg trykkes, får eftertiden en skæv opfattelse af den kriminalpolitiske holdning på et givet tidspunkt. Jeg har selv deltaget i

*Knud Waaben (1921-)
Dansk Kriminalistforenings femte formand (1963-1975).
Redaktør af NTfK (1970-1981).*

sektionsmøder under De nordiske Juristmøder, hvor et stærkt indledende indlæg modsagdes af næsten alle i debatten, og da diskussionen er trykt, er senere læseseres opfattelse af tidens holdninger ikke blevet forvrænget.

Netop den nordiske dimension har lidt skade ved den nye ordning. Selvom NTfK hver gang hver gang de skriftlige oplæg til de nordiske kriminalistmøder, betyder den manglende opfølgning ved udeladelsen af debatten, at de nordiske landes forskelle ikke på samme måde kommer frem for den senere læser. Efter Buhls oplæg *Pornografi* til 1967-mødet på baggrund af bl.a. *Freddie*-sagen og *Fanny* -sagen havde jeg gerne læst en norsk kommentar med grundlag i *Mykle*-sagen og *Uten en tråd*, for at tage et oplagt eksempel.

Foreningens historie kan stadig skrives, men på en mere fragmentarisk og mindre morsom måde end for dens første 63 år.

I 1963 fik Dansk Kriminalistforening sin femte formand.

Knud Waaben (født 1921) skrev 1948 *Betingede straffedomme*, efterfulgte 1955 Hurwitz som professor i strafferet, nu kriminalret, ved Københavns Universitet, dr. jur. 1957 på disputatsen *Det kriminelle forsæt*, medlem af bestyrelsen for Dansk Kriminalistforening 1959-93, formand 1963-75, hovedredaktør for NTfK 1970-81 etc. Skrev fra 1978 *Strafferettens specielle del*, senere også *almindelige del*, *Ansvarslæren* og *Sanktionslæren*, koncise og lysende klare. Som Straffelovrådets formand 1971-95 satte han sit præg på et stort antal betænkninger. Senest var han medforfatter til *Retsspsykiatri* (1996) og skrev den spændende lille bog *Retsspsykiatri og strafferet i historiens lys* (1997), som viser en kulturhistorisk orientering ud over den snævre faglighed. Jura og historie forenes også i hans artikel *Å. S. Ørsted og negerslaverne i København* (Juristen 1964) og *Den amerikanske neger og forfatningen* (1966).

Hurwitz beholdt foreløbig hovedredaktionen for NTfK og skrev forrest i årgangen artiklen *Et jubilæum* (50 år).

Medens jeg ikke kan sige, hvad der skete ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde, bortset fra formandsskiftet, fortæller NTfK, at den svenske vidnepsykolog *Arne Trankell* ved Dansk Kriminologisk Selskabs møde i december 1962 indledte om *Vidnepsykologiske arbejdsmetoder*, altså hvordan psykologen som særlig sagkyndig søger at belyse vidneudsagnenes tilblivelseshistorie og supplerer dommerens grundlag for at bedømme vidnerne. Erklæringen afgives ikke kun på grundlag af akter, men også psykologens egen afhøring af vidnet efter »cross-examination«-metoden, hvorunder suggestive spørgsmål er tilladelige. Jeg havde gerne set tilhørernes reaktion - i dansk praktisk proces anvendes vidnepsykologer jo ikke, ej heller ved bedømmelse af børns vidneudsagn, det område hvor man hyppigst anvender metoden i Sverige. Omtrent samtidig med foredraget offentliggjordes Trankell artikel *Vidneudsagnets upålidelighed* i et særnummer af *Fuldmægtigen* i november 1962. -I NTfK 1969 findes en artikel af *Jørgen Verner* om bistand ved afhøring af børn.

Der var ingen dansk gæst ved det svenske årsmøde 1963 om *Bedömer eller dömer de rättspsykiatriskt sakkunniga?* (professor Gösta Rylander), hvor problemet var den næsten for store enighed mellem mentalundersøgelsens konklusion og den senere dom, nærmest som havde domstolen opgivet den selvstændige bedømmelse af sagen.

Det sidste stenografiske referat af det norske møde er vemodig læsning; Ødegaard og Røstad indledte emnet *De retspsykiatriske sakkyniges stilling i strafferettspleien*, set fra hvert sit fag. Der er intet nyt under solen. Også da beklagede man de ofte meget lange erklæringer - Langfeldt foreslog fast honorar uanset længden! - drøftede ændring af belastende ord, som var slidt op, som »sinnssyk«, »mangelfullt utviklede eller varig svekkede sjelsevner« (de er alle blevet stående), problemet hvis observanden pludselig tilstår uopklarede forhold eller sågar forhold, han er blevet frifundet for, aktindsigt etc. Den danske gæst, landsdommer Kirchheiner, sagde, at forstraffe kunne oplyses af politiet i en kort erklæring, så var risikoen for omtale af sluttede sager mindre: desuden tilrådede han aktindsigt i den form, at lægen tilsidst gennemgår udtalelsen med observanden.

Provokationen kom fra Nils Christie, som næsten hånede det gode forhold mellem jurister og læger og tilføjede, at oppositionen nu måtte komme fra de nye faggrupper som hans egen, sociologerne. Munterheden kom fra Røstads veloplagte indlæg, hvor han citerede en ihærdig pæderast, som over for de sagkyndige fremhævede »sin ufordervede moralske vandel, med at han er avholdende med hensyn til tobakk, alkohol og - kvinder«.

Ej heller for 1964 ved jeg, hvad der skete på årsmødet i Dansk Kriminalistforening. Derimod bragte NTfK det af *Hans Klette* i Dansk Kriminologisk Selskab holdte foredrag *Några resultat från tre rattfylleriundersökningar jämförda med trafiknykterhets kommitténs lagförslag*. Når man i 1999 læser hans omhyggelige beskrivelse af problemet om tilbageregning af promillen, må man være taknemmelig for, at den danske færdselslov i 1976 jævnsides med de faste promillegrænser valgte formuleringen »under eller efter kørslen«, således at det ikke længere kom tiltalte til gode at hævde, at han kørte umiddelbart efter at have drukket en flaske vin, som således endnu ikke var optaget i blodet under kørslen - jeg erindrer en sådan sag inden 1976. Klettes tanker om at straffe passageren for medvirkning til spirituskørsel, selv uden aktiv indgriben i kørslen, er heldigvis aldrig blevet lov. Ikke alle muligt umoralske handlinger bør straffes.

NTfK 1964 bragte - udover en lang artikel om »Rock and Roll«-begivenhederne i København 5.-10. august 1957 af kriminalpsykolog John Andersson - Andenæs' foredrag i Norsk Kriminalistforening samme år *Inntrykk fra amerikansk strafferettspleie*. I langt højere grad end f.eks. Theodor Petersens tidligere bog om engelsk retspleje viser Andenæs' foredrag skepsis over for de mere farverige aspekter af angelsaksisk proces, som »vi« tror at kende den fra ljemsynet. Han har nærmest kun hovedrysten tilovers for de angelsaksiske juristers stolthed over, at formelle garantier mod uberettiget domfældelse kan føre til uberettiget frifindelse, hvilket de anser som den pris, der må betales for retssikkerheden. »Deres bedømmelse av fremmede systemer bygger som regel på et solid grunnlag av uvitenhet. Det er således en vanlig forestilling blant amerikanske jurister at den kontinentale prosess pålegger den tiltalte å bevise sin uskyld.« Det er formentlig lige så rigtigt i 1999, som det var i 1964.

Endnu et eksempel på interessen for fremmed straffeproses er Bratholms artikel i NTfK 1965 *En snarvei til sannheten? Bruk av løgnedetektor i strafferettspleien*. At spørsmålet ville dukke op i norsk og svensk praksis i 1996, kunne man ikke da vide.

Et indirekte indtryk af, hvor langt offentlighedens eller i hvert fald pressens kriminalpolitiske holdninger havde ændret sig i den seneste generation, giver overlæge B. Borup Svendsens artikel i NTfK 1965 *En hospitalspsykiaters synspunkter på forvaringsanstalten i Herstedvester 1964*, ej blot på grund af den udførlige og af dyb beundring for Stürup prægede skildring af arbejdet på anstalten, men også hans udfald imod »ubeherskede og groft fortegnede journalistiske og advokatoriske indlæg i dagspressen, både den mere populære og den mere seriøst debatterende«, indlæg som forudsættes bekendt, da de ikke eksemplificerer nøjere.

Den svenske *Brottsbalk* gennemførtes efter lange kvaler, beskrevet af rättschef Holger Romander i NTfK.

I Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi afløste Karl O. Christiansen Andenæs som formand.

For tredje år må jeg forbigå Dansk Kriminalistforening, men tre væsentlige møder i Dansk Kriminologisk Selskab i 1965, alle nævnt i NTfK, kan fortjene omtale.

Ved generalforsamlingen talte universitetslektor Frøbert (født 1927) om *Presseetik og retspleje*, herunder en historisk redegørelse fra Hurwitz' første bestræbelser i Dansk Kriminalistforening i 1947 via de første etiske regler for etik og kriminalreportage til det nu nedsatte *Pressenævn*, 3 pressemænd og en juridisk formand, hvis blotte eksistens Frøbert anså for at have præventiv virkning.

Senere på året talte Andenæs om *Nye norske forslag om ungdomskriminaliteten*, en blanding af mildnelser, særlig forhøjelse af den kriminelle lavalder fra 14 til 15 år, og skærpselser, særlig indførelse af »ungdomsarrest«, kortvarig frihedsberøvelse på 1-3 uger. Også en meget stor mand kan være en dårlig profet. Forslagene, som var fremsatte af det norske Straffelovråd, »kan forventes ophøjet til lov«. Men ungdomsarresten blev der aldrig noget af, og på grund af manglende tro på, at børneværnet var tilstrækkelig udbygget til at tage sig forsvarligt af særlig aktive 14-årige kriminelle, gennemførtes 15 års grænsen, som var foreslået første gang i 1951, først i 1987 (med virkning fra 1990).

Ved årets sidste møde talte overlæge Brynjulf Strandberg (1918-94) om *Medlidenhedsdrab* - som så mange gange før må man notere, hvor lang tid de store spørgsmål har været hos os. Selv det korte referat i NTfK antyder farlig viden: »Spørgsmålet, om eutanasi finder sted i Danmark idag, mente indlederen at måtte besvare bekræftende, men nærmere oplysninger om omfanget er ikke tilgængelige.« Konklusionen var, at det ville være for farligt at anerkende »den aktive form« for eutanasi, men at der var grund til at overveje, om enkelte former for passiv eutanasi kunne legaliseres.

En enkelt udskiftning i bestyrelsen i selskabet bør noteres, nemlig at Buhl, som havde været medlem siden oprettelsen i 1943, 1952-56 som formand, udgik, medens landsretssagfører Egon Høgh indtrådte.

Egon Høgh (født 1922), blev fuldmægtig hos Hartvig Jacobsen kort inden dennes død, og da Buhl overtog dennes poster, blev Høgh uofficiel hjælpesekretær som Buhl før ham. Senere indtrådte han formelt i bestyrelserne og fratrådte først i slutningen af 1993 efter lige så lang og tro tjeneste som Buhl. Dansk Kriminalistforening havde da i 65 år været administreret fra samme sagførerkontor, ikke blot uden salær, men ofte med mellemregning i kontorets favør efter udlæg for foreningen, som først senere godtgjordes.

Høgh var siden 1970 beskikket som forsvarer i birkerne, dvs. retskredsene omkring København, og som politifuldmægtig i Hvidovre fra 1971 krydsede jeg ikke sjældent klinger med ham. Jeg husker også hans rolige vedholdenhed, da han i september 1991 opfordrede mig til at holde foredrag om afhøring af børn i Kriminologisk Selskab nøjagtig en måned senere, hvoraf omtrent 14 dage gik fra på grund af ferie i London, og fastholdt mig på emnet og dagen trods alle praktiske vanskeligheder. Det virkede omtrent som hypnose over telefonen, og har han virket på samme måde på andre udpegede, forstår jeg godt, at der i 1980-89 er skaffet foredragsholdere til 32 møder i Selskabet.

I 1966 ses en klar orientering i retning af opmærksomhed på fængselsstraffen. Tre møder i Dansk Kriminologisk Selskab handler alle herom. Først den norske nyslåede doktor *Thomas Mathiesen* (*The Defences of the Weak*) med *Fængselsforskning: Problemstillinger og perspektiver* med opfordring til forskning om fængselssamfundet. Til stede var Stürup og den lige så aktuelle svenske forsker *Bengt Börjesson*, hvis disputats *Om påföljders verkningar* Andenæs samtidig anmeldte i NTfK.

Samme år fulgte et møde om *Prøveløsladelseskriterier* (fængselsinspektørerne *Brier* og *Rafael* samt *Bodil Lauesen*) og sluttelig foredraget *Dansk fængselsvæsens målsætning* af driftschef *Carl Aude*, trykt i NTfK.

Årsmødet februar 1967 i Dansk Kriminalistforening havde ligeledes et emne fra fængselsverdenen, *Aktuelle problemer omkring ungdomsfængselsstraffen* (vicefængselsinspektør *B. Paludan-Müller*), som det første trykt i NTfK (i det sidste 1966-hæfte). Han mindede om, at ungdomsfængslet var skabt til »Golls raske Dreng«, som kom til Søbysøgaard, men at de mindst belastede efterhånden fik mildere domme, hvorimod ungdomsfængslet i de senere år fik et meget belastet klientel, som i vidt omfang afsonede i lukket anstalt, modsat de oprindelige tanker, således at tidsubestemtheden var den væsentligste forskel mellem disse fanger og dem, der afsonede almindelige straffe. Skulle den relative tidsubestemthed opretholdes, måtte det forudsætte den mest intensive behandling med henblik på at gøre de indsatte egnede til at klare sig i samfundet; forsømtes dette, var det uretfærdigt over for de dømte »og vildledende over for domstolene, der har idømt ungdomsfængsel under urigtige forudsætninger«. Uden direkte at opgive systemet kom Paludan-Müller meget tæt på.

Det *sjette nordiske kriminalistmøde* i Stockholm i juni 1967 samlede ligeså mange deltagere og ledsagere som i 1962. Festlighederne omfattede en forestilling på Drottningholms Slots teater.

Periodens centrale kriminalpolitiske spørgsmål dækkes præcist i emnelisten med to vitale punkter til plenarmøderne og seks mindre, men stadig særdeles aktuelle sektionsemner. Som før nævnt har vi kun de trykte oplæg, som er fyldige for så vidt angår de to plenaremner og et af sektionsemnerne, men kun antyder for de fem andre emner.

Theodor Petersens kolossale oplæg *Trafikforseelserne og deres behandling med særligt henblik på motortrafikanterne* modstillede provokerende de høje danske ulykkestal, størst i Norden, med de lave danske straffe, mildest i Norden. Den generelle bedømmelse af overtrædelserne farvedes af en følelse af solidaritet med synderne, da store dele af befolkningen risikerede at blive straffede på et eller andet tidspunkt. Som Klette havde påvist, var forseelsen, omend teoretisk faredelikt, i realiteten et effektdelikt, idet størstedelen af sagerne opstod efter færdselsuheld, hvilket atter skabte lighedsproblemer, da mange ikke afslørede havde udvist samme uagtsomhed som de, der straffedes, særlig ved dødsulykker, hvor retsfølelsen kræver streng straf.

Med god hjælp fra de andre lande kortlagde han færdselslovgivningen overalt - med rette kaldte han sit oplæg *En retssammenlignende studie* - med tankevækkende enkeltheder f.eks., at kørsel i frakendelsestiden udskød generhvervelsen i Finland, at Island som det første land havde indført reglen om, at stigende alkoholkoncentrationen efter kørslen på grund af forbrug før kørslen kom tiltalte til skade, at Sverige havde indført bøder på stedet, at både norske og engelske nævninger var utilbøjelige til at dømme for uagtsomt *drab*, at generhvervelse af kørekortet i England i visse tilfælde krævede ny prøve, og at nogle amerikanske delstater love indeholdt hjemmel for at kræve generel undersøgelse af en førers egnethed, også selvom den aktuelle sag ikke i sig selv kunne medføre frakendelse. Som det ses, et skatkammer af oplysninger om nyttige foranstaltninger, flere senere indgået i dansk ret.

Han havde sympati for bøder på stedet for visse klare og afgrænsede overtrædelser og gerne lavere bøder, end hvis sagen gik i retten (Nederlandene har vist den ordning, at ikke-vedtagne bødeforelæg skærpes, hvis sagen går til retten). Han fandt bødededtagelser i retten lettere uværdige og ønskede i stedet hjemmel til at afsige, hvad han efter engelsk mønster kaldte »dekreteret dom«, som kunne indføres i protokollen og kun skulle skrives i tilfælde af anke. Han ønskede frihedsstraf for de værste kørsler, selv uden personskade; en sympatisk, men udsigtsløs tanke. Derimod modsatte han sig fast promillegrænse med samme argumenter som Harald Petersen i 1939 og Hertz i 1961; med denne modvilje *in mente* forstår jeg godt, at det varede så længe med at få reglen. Hans konklusion er skarp: »... skønt den typiske kriminelle i dag ikke er tyven men motortrafikanten, henregnes denne stadig ikke til de typisk kriminelle i samfundets øjne. Trafikforseelser er ikke i almindelighed betragtet som »virkelige« forbrydelser. Det er dette, der er sagens egentlige problem.«

Det andet plenaremne *Fängelsesamhället*, indledt af kriminalvårdsdirektør *Gunnar Marnell*, Sverige, var et af tidens største stridspunkter. Marnell nævnte

den historiske udvikling fra isolering i celle til fællesskab og parallelt udviklingen i behandlingen af de indsatte fra den enkelte over grupper som i Stürups Herstedvester til, hvad han mere beskrev som mål end som realitet, hele institutionen som et terapeutisk samfund, en behandlingsenhed. Han gennemgik både amerikansk og nordisk fængselsforskning, fra *Johan Galtung* - som var mødets korreferent - til Mathiesen og Börjesson. Endelig talte han for at afskaffe, hvad han beskrev som en militariseret omgangsform til fordel for generel demokratisering, dog satte han klogeligt grænsen ved at lade fangerne styre fængslet selv! Hans sociologiske og kritiske syn på fængslerne er typisk for tiden.

Sektionsemnet *Pornografi* indledtes veloplagt af Buhl på grundlag af de aktuelle domme om maleren Wilhelm Freddie - ved dommen UfR 1937,1159 0 domfældt for pornografi, men ved dommen UfR 1963,870 0 frifundet i »samme« sag, nemlig for kopier af de tidligere konfiskerede værker - og romanen *Fanny Hill*, som ved dommen UfR 1965,415 H, hvor Buhl var forsvarer, ikke ansås »utugtig« jfr. Straffelovens § 234, på baggrund af »den frihed, der i nutiden råder med hensyn til skildring af seksuelle foreteelser« (fra flertallets præmisser, incl. le Maire). Buhl ønskede afkriminalisering ikke blot af trykte skrifter, men også af billeder og andre genstande, hvorved han gik videre end både Straffelovrådet og lovgiver. Dels burde en utidsvarende censur ophæves, dels burde en umulig retstilstand, som gjorde politi og domstole latterlige, fjernes.

Den 9. juni 1967, tre dage efter sektionsmødet i Stockholm, underskrev Kongen loven om ophævelse af straf for utugtige skrifter, som trådte i kraft den 16. august 1968, idet Danmark først skulle opgive en Folkeforbundskonvention af 1923 om »Undertrykkelse af utugtige Offentliggørelser«. I 1969, hvor den socialdemokratiske regering efter et valg var afløst af en borgerlig koalition, ophævedes forbudet mod utugtige billeder. Jeg husker, at den konservative justitsminister *Knud Thestrup*, overbevist kristen og samtidig frisindet, i indlæg i kirkeblade redegjorde for sine bevæggrunde til lovændringen, men forgæves: Ophævelsen af straf for pornografi har utvivlsomt skadet hans parti ved næste valg og på længere sigt haft betydning for oprettelsen af et kristeligt politisk parti, som tidligere ikke havde grobund.

Udover spørgsmålets interesse i sig selv var ophævelsen af straf for utugtige skrifter m.v. et skoleeksempel på afkriminalisering af en handling, som ikke længere ansås strafværdig. I en vægtig artikel i NTfK 1967 *Konservativ och radikal kriminalpolitik i Norden* fremhævede Inkeri Anttila sædelighedsforbrydelserne som et område, hvor straf kunne afskaffes uden at blive erstattet med andre indgreb.

Til de øvrige sektionsemner findes kun korte oplæg:

Kriminella alkoholister och deras behandling (Karl-Erik Törnqvist, Sverige).

Polisreportage (Curt Falkenstam, Sverige).

Otillräknelighet (Rylander, Sverige).

Rättshjälpen för anhållna, häktade och fångar (Palmgren, Finland). Blandt hans mange radikale teser, som jeg gerne havde set uddybde - og modsagte! - vil jeg fremhæve forslagene om, at »Förordnandet av försvarare borde icke ankomma på domstolen, utan anförtrors ordföranden i ortens advokatförening«, at forsvarerens salærregning sendes til advokatforeningen, som efter granskning sender den til den myndighed, som fastsætter salæret, og at det offentlige skal udrede udgifterne til forsvarer endeligt uanset sagens udfald. Forsvarerens aktive deltagelse i efterforskningen skal ansues som et led i bestræbelserne på at undgå unødigt tiltalerejsning, men også at gøre domstolsbehandlingen så hurtig og sikker som mulig - det bliver svært at forene.

Kortidsbehandling av unge lovbrytere (Ryssdal, Norge). De almindelige bemærkninger om kortidsafsonere med citering af bl.a. Karl O. Christiansen og Karen Berntsen har næppe vakt modsigelse, men Ryssdal forventede mere uenighed om den nye norske ungdomsarrest, som stadig spøjte.

I NTfK 1967 ses også *Om ungdomsfanger og recidiv* af videnskabelig assistent, cand.jur.

Vagn Greve, den senere formands første artikel i tidsskriftet.

Årbogen 1963 indeholder også bestyrelseslisten for 1967. Siden 1962 er udgået Dragsted og Lucas (død 1965), medens Erik Andersen og Erik Christensen er indtrådte. Hurwitz og Waaben har byttet gårde. Høgh er indtrådt som sekretær, medens Buhl stadig er kasserer.

Den internationale komité omtales ikke.

Den ældste nordiske kriminalistforening, den norske, fyldte 75 år. Andenæs' foredrag ved årsmødet 1. november 1967 *Den Norske Kriminalistforening gennem 75 år* (trykt i NTfK 1968) mindes de første store møder - der var i lang tid tradition for, at justitsministeren var dirigent - i en periode, hvor Norge var kriminalpolitisk førende i Norden og måske i Europa. Efter straffelovreformens gennemførelse i 1902 kom de lange pauser. Tre gange, 1912, 1925-26 og 1935 genoplivedes foreningen af den glødende idealist *Hartvig Nissen*, og tilsidst lykkedes det at fastholde årlige møder, også ved hjælp af det nordiske samarbejde og Schlyter, denne mærkelige og dynamiske, »undertiden noe plagsomt dynamiske«, personlighed. En sidste pause under krigen blev påtvunget udefra. Møderne 1935, *Straffelovens grunnprinsipper må moderniseres*, og 1945 om retsopgøret fremhævedes særlig. Kriminalistforeningen var i specialiseringens tidsalder det mest alsidige og repræsentative forum for drøftelse af kriminologiske og kriminalpolitiske spørgsmål, hvor mange faggrupper mødtes. Endelig betonedes Andenæs den tiltrækkende oplevelse ved studiet af de stenografiske referater. Man kan smile over en udtryksmåde, som ikke er vor, men sidder tilbage med »en øket respekt for innsikten, klokskapen og det menneskelige engasjement hos dem som har gått før oss«.

NTfK 1968 indeholdt en artikel af Andenæs, Bratholm og Christie *Inntrykk fra kriminologi og strafferett i Sovjetunionen*, hvor forfatterne trods megen skepsis anerkendte, at krimina-

liteten var lavere end i Vesten, men tilføjede, at en højere kriminalitet kan være en del af den pris, vi må betale for et demokratisk samfund.

Om Sikringsanstalten i Nykøbing Sjælland og dens klientel, af lægerne *Ivan Danvad, Erik Andersen og Aage Kirkegaard*, skildrede samtlige 203 forvarede siden åbningen i 1918.

Narkomanien kom til Norden. *Narkotikasakene sett fra rettsvesenets side* var emnet for den norske forenings jubilæumsmøde efter Andenæs' foredrag. Stofbrug var en væsentlig del af emnet for Christies tidstypiske artikel *Langhåret livsstil*. Det bør bemærkes, at han »har ingen store vanskeligheter med å akseptere den totale forbudslinje på det punkt av utviklingen som vi nå befinner oss«, men erfaringerne fra det tidligere alkoholforbud tilsiger påpasselighed og opgivelse af forbudslinien, hvis omkostningerne overstiger »en viss margin«.

I Dansk Kriminologisk Selskab holdt overlæge *Mogens Nimb* i september 1968 foredraget *Narkomanibehandling*. I den tætte tekst slår han fast, at problemet er så stort, at enhver tale om enkle, hurtige eller fuldstændige løsninger må forekomme meningsløs. På den anden side er han uenig i, at behandlingen altid har været dårlig og resultaterne altid skuffende. Han er ikke imponeret over behandling på grundlag af betingede domme og prøveløsladelser, da genindsættelse for vilkårsovertrædelse er sjælden og narkomanernes respekt for loven tilsvarende ringe, men vil på den anden side lade spørgsmålet om tvang få lav prioritet. I slutningen kommer han tilbage til den lægelige behandling og udtrykker ønske om forbedret arbejde på fremme af patienternes motivation og bedre institutionelle rammer, helst specialafsnit, selvom det er dyrt. Det er ikke lyssyn, som præger foredraget, men det kunne man vel heller ikke vente.

Ved kriminalistforeningens årsmøde i december 1968 talte Stürup om *Psykopatiproblemer fra behandlingssynspunkt* (trykt 1969). Han glædede sig over Straffelovens manglende brug af medicinsk diagnostiske begreber, hvilket muliggør en smidig placering af de dømte. *En passant* nævnte han, at han brugte betegnelsen karakterinsufficiente snarere end psykopater. Han imødeså realistisk, at retssystemet var ved at vende tilbage til den »klassiske, såkaldte retfærdighed«, og at der derfor kunne gøres status. Med afvisning af alle klager gjorde han front mod »nogle meget særprægede forsvarere med kraftig pressestøtte« og imod Waabens nylige afhandling *Utilregnelighed og særbehandling*-. »Til Waabens tvivl om forvarings effektivitet bør tilføjes, at den endnu ikke er belyst på videnskabelig forsvarlig vis«. Et afsnit i slutningen kan måske læses som et testamente: »Selvom det skulle vise sig, at resultaterne ikke svarer til bekostningen, det arbejdet har kostet staten, og det den enkelte indlagte har ydet i afsavn og tårer, står een ting dog fast: den mere individualiserende behandling, disse berigelseskriminelle har været undergivet, er i sig selv mere humanitært hensigtsmæssig end den stadigt og nødvendigvis standardiserede fængselsbehandling.«

Ved den svenske forenings årsmøde 1968 (trykt i NTfK 1970) indledte bitr. häradsbörordning K. W. Modigh og Sveri emnet *Butikssnatterier och andra smärre förmögenhetsbrott ur kriminalpolitisk synvinkel*, et emne som få år senere omtales kraftigt i den danske debat. Sveri mente uden modsigelse fra Modigh, at for »respektable personer«, som afsløres første gang, må det »enorma psykiska obehag« ved afsløring og politiafhøring være straf nok. Han ønskede ikke afkriminalisering - anden gang skulle straffen følge - blot en »extrem forenkling«. Han fandt det altid ubehageligt at være i et varehus, og efter læsning af butikskontrollanternes instruktioner om butikstevens typiske adfærd havde han »ständigt en känsla att jag betar mig exakt på samma sätt som står beskrivet där«.

Højesteretssagfører *Hans Brøchner* (1909-82) indledte om *En forsvarers erfaringer og betragtninger vedrørende betingede domme* ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde i december 1969 (trykt 1970). I 1960'erne var praksis præget af dels den udvidede adgang til betinget dom efter en lov af 1961, dels Højesterets fastholden af ubetinget straf i visse saggrupper, især pladstyveri og socialbedrageri, hvilket Brøchner beklagede. I en sag om pladstyveri, hvor Højesteret idømte ubetinget dom mod begge underinstanser, havde han søgt benådning hos justitsminister *Hans Hækkerup*, som afsløg med henvisning til belastningen for de andre ansatte, der lever utrygt og under mistanke; »når vi for engangs skyld .. får skovlen under en pladstiv, skal han også mærke, at han bliver straffet«. Brøchner ømmede sig over sprogbugen, »i højere grad ... den øverste anklagemyndighed, der talte, end udøveren af den kongelige benådningsret«, og sagde, at selvom afgørelsen kunne være rigtig, var en lille mand kommet i klemme mellem humaniteten og generalpræventionen. Han vovede at røre ved den sakrosankte ubetingede hæftestraf for spirituskørsel - et par år senere begyndte retterne at anvende bødestraf i mindre tilfælde, men lempelse i stort format ses først i nyeste tid - og drog omvendt i tvivl, om ikke den unge, der får endnu en chance, »medens moderen snøfter og bedstemoderen hulker,... inderst inde griner ad os allesammen«; kættersk mente han, at betinget dom over for en sådan ung forbryder kunne være lettere at sluge, hvis han havde været fængslet blot 8 dage efter grundlovsforhør.

Denne gang bragte NTfK et koncentrat af diskussionen. Der var enighed om ønskeligheden af en mildnelse, ikke ved betinget dom både tredje og fjerde gang, men på de særlig fremhævede områder. I følge advokat *Valborg Lundgren* var svensk praksis mildere end dansk ved pladstyveri, hvorimod selv meget unge mennesker idømtes strenge straffe ved narkotikaforbrydelser. Nuanceret praksis for spirituskørsel anbefalede både af hende, »forsøge at gøre det klart for domstolene, at sagerne må afgøres med fornuft og ikke som ved en datamaskine«, og Rothenborg, der ikke forstod den psykologiske mekanisme for at tillægge den automatiske brug af frihedsstraf i visse sager så stor generalpræventiv betydning, »man kan havne i en inflation i strafbegrebet«. Nordskov Nielsen, nu fængselsdirektør, var ikke helt uenig. Både han, Buhl og Dorenfeldt, nu riksadvokat, afviste brug af varetægtsfængsling som straf. Højesteretssagfører

Niels Klerk, foreningens mangeårige revisor, tog justitsministeren i forsvar for afslaget på benådning af pladstyven, da det ville være at usurpere domstolenes kompetence - han har formentlig ret.

År brottsbalken redan omodern? spurgte Romander, nu riksåklagare - som i 1965 havde hilst loven velkommen - og Alvar Nelson ved den svenske forenings årsmøde i 1969 (trykt 1970). Romanders svar var nærmest, at loven ikke var umoderne (endnu), men ville blive det, hvis man ikke gjorde noget ved den. Afkriminalisering var hos begge nøgleordet. Romander nævnte bagatelagtige formueforbrydelser og visse sædelighedsforbrydelser; Nelson talte mere generelt om fordømmelsen af minoriteter ved et »kvalitativt betragtelses-sätt« i loven.

Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde i november 1970 talte Rothenborg om *Særsanktionernes fremtid* (trykt 1971).

Arnold Rothenborg (1914-1996), landsretssagfører 1945, beskikket forsvarer langt ud over normal pensionsalder. Hans eget blad *Advokaten*, som han redigerede i 20 år, hyldede ham fint karakteriserende som »humoristisk humanist«, da han blev 70. Humoren, lattermildheden, det berømte hi-hi helst i falset, kommer først i tankerne - ifølge nekrologen døde han midt i et hi-hi - ligesom den berømte monokel, han hypnotiserede modparter og dommere med i retssalen; jeg har som anklager optrådt mod ham, det var på en gang enerverende og festligt. Selvom det er ljorten år siden, husker min sekretær stadig hans tilråb til en kvindelig tiltalt; »Du må tale højere, L., husk du har valgt en døv forsvarer.« Men først og fremmest var han humanist og menneskeretsforkæmper, den første advokat, som i min ret nærmest messede »Unterpertinger«, næsten inden blæk- ket var tørt i Strasbourg, forsvareren i selv de mest håbløse narkotikasager, rets- politikeren, som angreb retsvæsenet, fængslingspraksis, isolation etc., men aldrig faldt en dommer eller anklager i ryggen. *Vægten og sværdet, Erindringer mod et system* (1979) giver os retspolitikeren, humanisten, heldigvis også humoristen.

I 1970 anerkendte han, at det Stürupske system, »Kampen mod Straffen«, havde humaniseret reaktionssystemet, og tilføjede, at proportionalitetsprincip- ets indtrængen ikke burde betragtes som et nederlag for humaniseringen. Tera- pi er ikke et eksklusivt alternativ til straf. Han angreb forvaring af vedholdende småtyve og mindre plattenslagere - det erindres, at den gamle *Union Internationale* havde krævet langvarig tilbageholdelse af vaneforbrydere, også i tilfælde af *la petite criminalité*. En lille bedrager havde været forvaret 3 år for forhold til ialt 300 kr., idet han stadig betegnedes som »farlig« (historien er nærmere fortalt i erindringerne under navnet »Kammerherreindens syskrin«, bedragerens indfaldsvinkel til den gamle frøkens 100 kr.). Kun de alvorligste aggressionsfor- brydere burde kunne holdes forvarede på ubestemt tid. Ungdomsfængslet angreb han næsten stærkere, særlig ubestemtheden - de unge er indstillede på at »sone«, men vil ikke sidde længere end andre jfr. den norske forenings møde i

1962 - men også de samme mangler, som Paludan-Müller havde rejst i 1967, de uundgåelige lange varetægtsperioder og inddragelsen af narkomaner og andre, som ikke kan komme i åbne anstalter.

Under diskussionen, som også denne gang refereredes, fastholdt overlæge *Torben Hvam*, Herstedvester, det gældende system. Stürup kaldte angrebene propaganda og spurgte, ikke uden effekt, hvordan man havde tænkt sig en tidsbegrænset sanktion. Omvendt sagde overlæge *Jan Sachs*, Horsens, at den ind-sattes »usikkerhed om udskrivningstidspunktet er en umådelig hæmsko for en fornuftig tilrettelæggelse«. Nordskov Nielsen syntes ikke at ville opgive ungdomsfængsel, selv om han erkendte nogle mangler ved det.

To fremtidige formænd for Dansk Kriminalistforening, lektor, senere professor Vagn Greve og statsadvokat ved Højesteret, senere rigsadvokat *Per Lindegaard*, indledte emnet *Berigelseskriminalitet i velfærdssamfundet* ved foreningens årsmøde i december 1971 (trykt 1972). Som i Sverige to år før var nøgleordet afkriminalisering. Greve anbefalede det i ret vidt omfang f.eks. mandatsvig ved misbrug af bankernes checkordning, afbetalingsunderslæb, opkrævnings-svig og særlig butikstyveri, hvor kunden kunne siges at være fristet over evne. Han drøftede privat påtale ved butikstyveri, men afviste det og foreslog en afgift til forretningen i stedet - i det hele søgte han, hvor det var muligt, alternativer til straf.

Lindegaard bifaldt visse afkriminaliseringer f.eks. for manglende betaling af gæld, og hudflettede særlovgivningens stadige nykriminaliseringer, som syntes præget af princippet *nulla lex sine poena*. Derimod var han forsigtigere med hensyn til klassiske formueforbrydelser. Han brugte Andenæs' berømte billede om slæbetovet: Retsordenen går foran og slæber den almindelige retsbevidsthed med sig, men afstanden må ikke blive så stor, at slæbetovet brister. Opgivelse af offentlig retsforfølgning for tyveri m.v. kan udløse privat retshåndhævelsesreaktion. En afgiftsordning ved butikstyveri kan føre til afpresning (jeg erindrer en sag, hvor en butiksejer afpressede en butikstyv et eksorbitant beløb som »erstatning« for tidligere meget dubiøse tyverier). Manglende straf kunne ikke omfatte alle overtrædelser, hvilket ville medføre betydelige afgrænsningsvanskeligheder. Derimod kunne han møde Greve i et ønske om mildnelser, betinget i stedet for ubetinget dom, gerne bøde og i så fald ændring til politisag med mulighed for bødeforelæg.

I 1973 indførtes politisagsbehandling for de mindste formueforbrydelser efter Straffelovens § 287, og bestemmelsens område udvidedes, idet »særlig ringe strafværdighed« ændredes til »mindre« do. Bødeforelæg anvendes i meget betydeligt omfang, også i gentagelsestilfælde. Ændringerne kan meget muligt have gjort håndhævelsen mere effektiv end før, idet fristelsen for anklagemyndigheden til at opgive påtale mod den, der nægter sig skyldig, var større, da alternativet var domsmandssag. Hvorvidt ændringen var en skjult skærpelse, var genstand for en debat i *Juristen* 1972, som det fører for vidt at komme ind på her.

Jeg blev selv indmeldt i Dansk Kriminalistforening i 1972, da min chef, politimester *Poul Aunsholm* (1918-82, på medlemslisten fra 1946) inviterede mig til et møde, endog til middag inden. Jeg har desværre glemt foredraget, og tidsskriftet indeholder intet referat fra 1972.

Ved den svenske forenings årsmøde i 1972 (NTfK 1973) med emnet *Kriminalvård i frihet. Service - kontroll* gav skyddskonsulent *Barbro Schillander- Lundgren* et mørkt billede af overbebyrdede ansatte - og frivillige tilsynsførende - med alt for mange tunge sager pr. mand, således at arbejdet mest bestod af akut- eller snarere katastrofeudrykning. Samtidig udtrykte de dømte ikke taknemlighed over at have undgået fængsel, men uvilje mod kontrol og indberetninger. Indlederen ønskede en bedre analyse af, hvornår indgreb er kontrol og hvornår hjælp, men løsninger ses ikke rundt om hjørnet. Det læses som et præludium til den næste periodes koncentration om sanktioner uden frihedsberøvelse, men et præludium i moll.

XII LINDEGAARD - NYE SANKTIONSFORMER 1973-1980

Nye tider, delvis nye skikke. Ved det *syvende nordiske kriminalistmøde* i 1973 i København, mit første, var »Damernes program« forsvundet, men »Ledsager-programmet for registrerede deltagere« omfattede en pelsopvisning hos buntmager Birger Christensen, Østergade, men også frit valg mellem kunstindustri-tur og besøg på en række nyere sociale institutioner, desuden kanalrundfart og besøg på Louisiana. Der var reception på Københavns Rådhus og banket på Børsen, fængselsrejser før og efter møderne, alt organiseret under Buhls ægide.

Justitsministeriets sag om mødet omfatter Buhls ansøgning - endnu i 1972 tilskrev man »det høje ministerium« og undertegnede sig »Med højagtelse« - om et tilskud på 30.000 kr. af forventede udgifter på 141.500 kr. De faste udgifter indeholdt et honorar til et kongresbureau, *DIS Congress Service*, det havde man ikke i 1952. Den største enkeltpost var banketten til 60.000 kr. Ansøgningen blev imødekommet.

1. februar 1974 meddelte Buhl, at »imødekommende svar på en række henvendelser om tilskud, mindre antal udenlandske kongresdeltagere end forventet ved budgetteringen samt en forsigtig økonomisk administration af mødet« havde medført, at indtægter i form af donationer og gebyrer oversteg udgifterne med 39.000 kr., som »naturligvis [bør] tilfalde donatorerne med henblik på anden anvendelse«. Ved forholdsmæssig fordeling blev der 13.000 kr. til Justitsministeriet, som vedlagdes i check.

Justitsministeriets akter viser et anderledes kordialt forhold mellem ministerium og forening end i Albertis dage. Siden 1979 - længere tilbage har jeg ikke kunnet følge det - ligger for hvert år brevkopi om tilskud på 5.000 kr. »som støtte til Dansk Kriminalistforenings almindelige virksomhed«, hvortil kommer støtte til tidsskriftet på 11.000 kr. og mindre engangsydelser (jeg fik hurtig, venlig og imødekommende reaktion på min ansøgning om rejsetilskud til den norske forenings årsmøde i 1994). I 1988 er »5.000 kr.« med blæk rettet til »10.000 kr.« og et nyt brev afsendt, og derefter udgør støtten dette beløb.

I udkastet til justitsminister *K. Axel Nielsens* tale ved mødets åbning 5. juni 1973, Grundlovsdag, i Landstingssalen på Christiansborg fremhævedes den hurtige udvikling og de senere års vigtige lovgivningsreformer. »Det er af stor betydning, at nordiske kriminalister får lejlighed til at mødes for at udveksle synspunkter - ikke blot fordi der ud fra sådanne møder kan hentes inspiration og nye idéer, men også fordi der herved skabes mulighed for en løbende orientering om lovgivnings- og forskningsresultater om strafferetlige problemer, som kan være med til at sikre den nordiske retsenhed, som jo i vidt omfang er opnået også på det strafferetlige område.« Kloge, præcise ord. Af særlige emner fremhævede ministeren med direkte henvisning til to af sektionsemnerne den igangværende ændring af straffelovens regler om psykisk abnorme lovovertrædere og den netop vedtagne lovændring, »der giver mulighed for en lempeligere behandling af mindre alvorlige ejendomsforbrydelser, gennem en udvidelse af området for bødestraf på bekostning af området for frihedsstraf.«

13. juni 1973 stadfæstedes de to ændringslove til Straffeloven, »Mindre berigelsesforbrydelser m.m.« og »Strafferetlige særforanstaltninger m.m.«. Den første udvidede muligheden for bødestraf og ændrede formuleringen af strafferammen således at der åbnedes mulighed for politisagsbehandling inkl. bødeforelæg. Den anden afskaffede hele registret af særforanstaltninger for tilregnelige, arbejds- og sikkerhedsforvaring, sågar ungdomsfængsel. Forvaring krævede fremtidig både aktuel dom for en alvorlig voldelig forbrydelse (trusler var dog medtaget) og nærliggende fare for andres liv, legeme eller frihed »efter karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om hans person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet«. En generations diskussion, herunder i Dansk Kriminalistforening, var herefter løst, og den gordiske knude hugget over. Anbringelse af de egentlig utilregnelige berørtes ikke af loven.

Der var to plenaremner og fire sektionsemner og fyldige oplæg til alle ved mødet.

Nils Christies foredrag *Strafferett og samfunnsstruktur* viste og illustrerede ved tabeller tilbage til 1815, hvordan dommernes betydning i samfundet var mindsket i nutidens centraliserede samfund, hvilket også havde den prosaiske konsekvens, at dommernes befolkningsandel var sunket næsten til halvdelen, medens den var konstant for præster og 7-8 gange større for læger, de to andre akademikergrupper, som også var der i 1815. I bygdesamfundet udløses en konflikt i retssag eller vold, men når staten og socialvæsenet ordner alt, er dommeren unødvendig. Når retten endelig bruges, skal dommeren ikke mere som moralist bedømme fortiden, men som rehabilitator regulere fremtiden. Christie afviste de umiddelbart foregående generationers tro på behandling - det var han ikke ene om - og ville ej heller anerkende forskning om forskellige foranstaltningers effekt, »... det som alle vet så godt fra før, at de bekræftelser som forskerne kommer med, bare blir en bekræftelse på deres naive evne til å bruke en million kroner for å bevise det alle fornuftige mennesker har visst hele tiden«. Han nævnte ikke de gamle ved navn, men det var som at høre en nyere tids Goos modsige von Liszt, Torp og Goll, » ... dette gale er ingen *varig tilstand*, Lovbruddet er en konkret *handling* i en fortid. Men *lovbryteren* er en rolle. De færreste som har begått et lovbrudd opplever seg som lovbytere etc.« Hans egen løsning var at vende tilbage til moralen, hvorved han ikke nødvendigvis mente streghed. Strafedømming er en moralsk og politisk vurdering; juristerne skal afgrænse kategorier af uønskede handlinger, men ikke afgøre, »hvor gale« de gale handlinger er.

Udgangspunktet for det andet plenarforedrag, Inkeri Anttilas *Kriminalvård i frihet - social service eller kontroll?* var en næsten selvfølgelig konstatering af, at man i begyndelsen af 1960'erne, i det mindste i de nordiske lande, havde indset, at fængselsvæsenet var dømt til at mislykkes, i hvert fald hvis opgaven var at »bota« fangerne, så langt var opinionen kommet siden det forrige årti. Men derpå advarede hun imod en ny tyrkeretro på kriminalforsorg i frihed som et saliggørende middel, der kunne gøre, hvad der var mislykket for fængslerne, mindske kriminaliteten. Dertil krævedes generelle præventive foranstaltninger

(naturligvis ville afkriminalisering også reducere kriminaliteten!). Der dog var stadig en rolle for kriminalforsorg i frihed. Hun var klar over, at man ikke kunne komme væk fra kontrollen med de til kriminalforsorg i frihed dømte, men kontrol og »social service« - et udtryk hun foretrak for »frivård« - måtte adskilles, og hjælpen ydes som ren hjælp. Den finske *kriminalvårdskommitté* foreslog kontrol i form af ren meldepligt for den dømte hos politiet, *kontrollanmälan*. - Af Rentzmann's artikel i 1975, jfr. nedenfor, ses, at dette fremkaldte diskussion; en sådan meldepligt er en meningsløs sanktion, sagde nogle, hvortil Nordskov Nielsen skal have repliceret, at for så vidt havde sanktionen en slående lighed med frihedsstraffen! Jeg havde gerne set et referat af debatten. Forslaget gennemførtes i øvrigt ikke.

Sektionsemnerne dækkede praktiske enkeltproblemer.

Karen Bemtsen indledte om *Behandlingen af unge stofmisbrugere*.

Karen Bemtsen (født 1914), cand. psych, 1948, til 1960 tilknyttet fængselsvæsenet, hvor hun bl.a. sammen med Karl O. Christiansen ledede undersøgelsen af korttidsstraffede mænd i 1955. Sin væsentligste indsats ydede hun som chef for *Ungdomskliniken* fra dens oprettelse i 1960 til hendes afsked i 1984, hvorefter hun har virket som konsulent som Kirkens Korshær, Mødrehjælpen m.v. I Ungdomskliniken gennemførte og beskrev hun først et behandlingseksperiment med unge (15-21 år) forbrydere, men indledte herefter under indtryk af det stigende narkotikamisbrug et eksperiment med behandling af unge stofmisbrugere på grundlag af misbrugerens frivillige og aktive egne medvirken, som fik gode resultater. Endvidere har hun udført et betydeligt internationalt arbejde, både i Europarådet, WHO og FN.

Det må have virket skræmmende på ikke-danske tilhørere, da hun begyndte med at citere en undersøgelse, hvorefter to trediedele af alle 14-21 årige i København havde røget hash, og at hun formodede, at samtlige unge i løbet af et par år ville have prøvet det. Hun omtalte kort retstilstanden og i detaljer principperne for Ungdomsklinikens behandling, sluttende med »turfunktionen«, nedtrapninger med methadon af varighed normalt op til halvanden måned med deltagelse af 6- 7 misbrugere og 2 ansatte, som skiftede hver ljortende dag. Man var klar over problemet, hvad der skulle gøres efter nedtrapningen, og anbringelse i pleje i provinsen syntes det hyppigste.

Emnet *Skader og tab forvoldt ved kriminelle handlinger* havde også dansk indleder, afdelingsleder Preben Wolf.

Preben Wolf (født 1918) blev efter karriere i politi, anklagemyndighed og fængselsvæsenet lektor og afdelingsleder på Sociologisk Institut. Han har deltaget i kriminologisk forskning og politiforskning. Han var medforfatter til bl.a. det tidlige sociologiske værk *Social rang og mobilitet* (1961) og forfatter til adskillige bøger om vold og om ofre for forbrydelser. Værket *Vold i Danmark og Finland* (1972) er den tidligste voldsofferundersøgelse i Danmark.

Ved Kriminalistmødet redegjorde han for et stort nordisk kriminalitetsskade-

projekt, iværksat 1971 af Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi, hvor han var forskningsleder 1971-73. Plukvis kan fra det næsten overvældende store talmateriale nævnes, at unge, ugifte, lavt uddannede mænd af arbejderklassen og boende i storbyerne havde størst risiko for at blive udsat for vold, at risikoen var større i Finland end i de andre nordiske lande, og at kun meget få havde søgt erstatning og næsten ingen fået det - lovene om voldsoffererstatning eksisterede jo ikke i 1971.

De andre to sektionsemner havde svenske indledere.

Under emnet *Böter i stället för frihetsstraff* gennemgik hovrättsassessor *Erhard Aspelin* udførligt gældende praksis om bøde og mulighederne for øget anvendelse. Til støtte for sin tro på bødens afskrækkende virkning nævnte han en morsom norsk interviewunderundersøgelse af typen »Hvor meget vil De betale for at undgå en måneds fængsel?«, åbenbart ikke store summer (måske siger svaret mere om naturlig nærighed!). Af interesse er, at »ringe misshandel«, altså simpel vold, kun har bøde i strafferammen i Sverige. Det er og bliver en skrøne, at danske voldsdomme er mildere end i broderlandene.

Selvom hovrättsassessor *Jan Freese* under emnet *Behandlingen av psykiskt avvikande lagöverträdare* kun omtalte svensk ret, viser mange enkeltheder ens problemer i Danmark og Sverige, f.eks. om skyldspørgsmålet skal være klarlagt inden en langvarig mentalundersøgelse iværksættes. Men kræver det opdeling af domsforhandlingen? Deldom? Og hvad med nævningsagerne? Nyttig er også reglen om, at der ikke kan foretages mentalundersøgelse i bødesager; enkelte tiltalte går meget vidt i forsøg på at undgå straf i mindre sager.

Modsat den danske forening, der ikke holdt eget møde i 1973, holdt den svenske forening et høstmøde, hvor S veri indledte om *Väldet i samhället* (trykt 1974). Efter en indledning om statens legaliserede, ja monopoliserede vold, inkl. træning til krig, men heldigvis ikke krig i mere end 150 år, og tidligere tiders omfattende lovlige vold, anvendt »for att hålla en hungrig arbetarklass på plats«, beskrev han kriminalitetsudviklingen for drab og andre voldelige forbrydelser. Resultatet er ikke overraskende: Klar stigning i lettere former for vold og gaderøveri, herunder det på svensk næsten poetisk lydende »lockfågelsrån«, men stabile tal for de alvorligste forbrydelser. Vigtig er påpegningen af fejlbehaftet politistatistik, som virker nærmest underholdende, når mishandling med døden til følge på et år stiger fra 16 til 114, men 90 deraf er kioskindbrud m.v., men mere farligt, når en stigning på måske 40% for lettere vold fejlagtigt fordobles til 80%.

I både den danske og svenske forening stod forsvareren i centrum ved årsmøderne i 1974 (NTfK 1974).

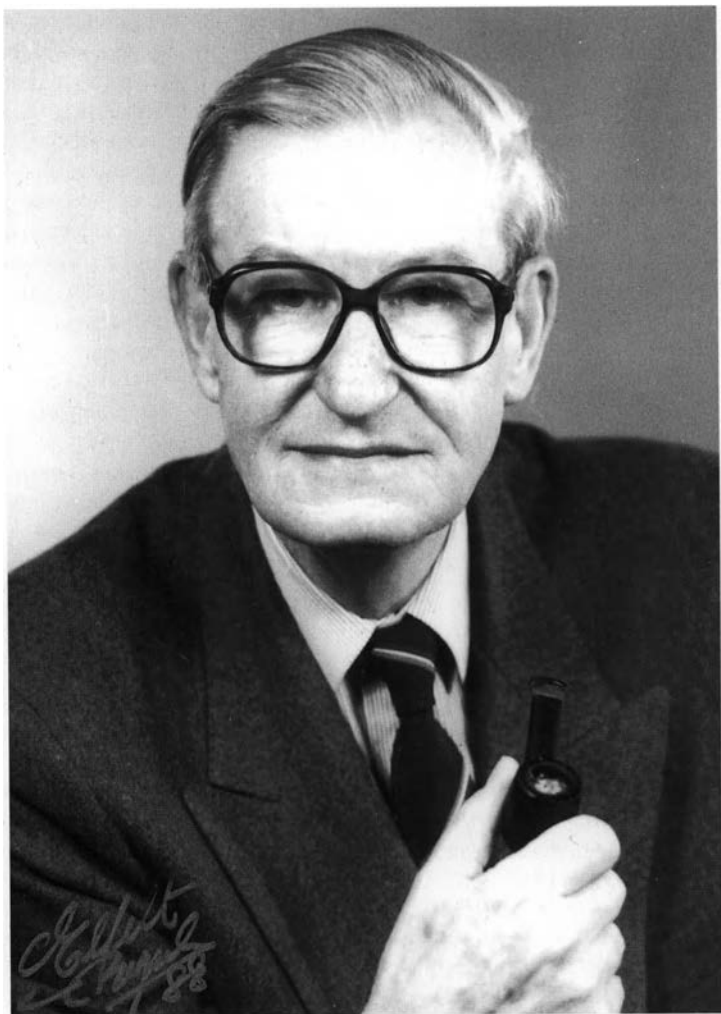
Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde den 9. december 1974 - som vel må betragtes som foreningens 75 års-jubilæum - indledte den fremtrædende og stadig aktive forsvarer, advokat *Jørgen Bang* (født 1934) om *Forsvarerens rolle - Forsvarerens problemer*. Han nåede vidt omkring. Kravet om respekt for retten, som ikke nødvendigvis betyder respekt for dommeren, er gammelkendt, men kravet om respekt for vidner og særlig vidners tid var godt at høre. Som

andre bad Bang om forståelse for, at selvom de for tiltalte afgørende momenter ikke er relevante, vil en domfældt bedre kunne affinde sig med udfaldet, hvis han har haft mulighed for at tale ud og gøre også det irrelevante gældende. Et gammelt spørgsmål om placeringen af Københavns »dommervagt«, dvs. retssalen for grundlovsforhør, på Politigården, gav Bang den morsomme drejning, at sigtede er ligeglade, men hvis dommeren fungerer bedre i egen retssal, som et fodboldhold spiller bedre på hjemmebane end på udebane, er det et argument for flytning. Han optog det principielle spørgsmål, om anklagerens pligt til objektivitet, der giver anklageren en fordel over for forsvareren, bør ophæves som uopfyldelig for mennesker; her savnede jeg en drøftelse af det omvendte spørgsmål, som Felix Vang havde berørt i 1948, nemlig om eventuelle grænser for forsvarerens ret til subjektivitet. Bang ønskede ret for forsvaret til at afhøre »egne« vidner først, men leverede selv hovedargumentet imod, nemlig risiko for, at forsvareren stiller det farlige spørgsmål, hvis besvarelse belaster tiltalte. Med fornøjelse læste jeg, at også denne fremtrædende forsvarer ønsker nævninstituttet afskaffet. Hans ønske om tilbageholdende ankepraksis hos anklagemyndigheden har eftertiden mere end opfyldt, bortset fra kontraanken, men den har tiltalte sig selv at takke for.

I modsætning til Jørgen Bangs afvejede foredrag tog advokat *Henning Sjöström* boksehandskerne på til sin indledning om *Håkning och anhållande* ved Svensk Kriminalistforenings årsmøde. Fængsling kun, hvis sandsynlighed for ubetinget straf på mere end 1 år. Bagatellisering af de klassiske fængslingsgrunde, særlig kollusionsarresten. Udførlig gennemgang af en konkret, utvivlsomt af alle genkendt sag, hvor fængslingen direkte betegnedes som »tortyr«. Krav om politirapportens totale fjernelse fra bevisførelsen, da dommen kun må bygge på det i retten sagte, »icke vad den misstänkta varit utsatt för i häktet.«

I 1975 afgik Waaben som formand for foreningen (men forblev som hovedredaktør for NTfK). Som ny formand, den sjette, for Dansk Kriminalistforening valgtes rigsadvokat Per Lindegaard.

Per Lindegaard (1918-1998), havde den fornemst tænkelige karriere, statsadvokat ved Højesteret 1957, rigsadvokat 1973-88, forligsmand og formand for Forligsinstitutionen 1979-88, medlem af Straffelovrådet, men han har meget muligt anset sin deltagelse i den juridiske ekspedition til Grønland i 1948-49 (med Agnete Weis Bentzon og Verner Goldschmidt) som sin væsentligste bedrift; under rejse til samtlige kolonier langs Grønlands vestkyst forsøgte de at kortlægge den grønlandske sædvaneret med henblik på mulig indførelse af retsenhed mellem danske og grønlændere. Arbejdet var det første grundlag for den i meget høj grad på individualiserende behandling orienterede kriminallov for Grønland af 1954; Lindegaard var medlem af det grønlandske lovudvalg i hele 37 år fra 1951 til 1988. Han var medforfatter til den kommenterede straffelov og en ny udgave af Trolles *Procedure i straffesager*. Fra mangfoldige møder særlig i Dansk Kriminologisk Selskab husker jeg ham som en effektiv og elskværdig mødeleder.

*Per Lindegaard (1918-1998)
Dansk Kriminalistforenings sjette formand (1975-1992).*

Dansk Kriminalistforenings nuværende formand, da fuldmægtig i Direktoratet for Kriminalforsorg, *William Rentzmanns* foredrag *Om alternativer til frihedsstraf*, holdt den 18. marts 1975 i Dansk Kriminologisk Selskab (NTfK 1975), er et af de vigtigste i foreningens/selskabets historie. Som så mange andre siden århundredets midte tog han som en selvfølgelighed, at frihedsstraffen bør begrænses mest muligt. I et hastigt vue over alternativer til fængsel anerkendte han tøvende natfængsel og week-endfængsel med de forbehold, at de kun måtte ramme dem, som ellers ville have fået ubetinget frihedsstraf, men ikke træde i stedet for betinget dom og således øge summen af frihedsberøvelse i stedet for at mindske den. Han forkastede de mere drastiske engelske former for kortvarigt, 2 timer, tvungent fremmøde på en politistation som »i strid med normal dansk opfattelse af human behandling« - af formuleringen kan jeg ikke rigtig se, om det inhumane skulle bestå i, at fremmødet med stor omhu var tilrettelagt på samme tidspunkt som lørdagens professionelle fodboldkampe. Derimod ses det klart fra den udførlige beskrivelse af samfundstjeneste som praktiseret i England, hvor Rentzmanns sympatier ligger, selvom foredraget ikke direkte munder ud i en anbefaling.

Som også oplyst i NTfK's nyttige rubrik *Dansk Kronik* udpegedes Rentzmann senere på året som et af fire medlemmer til en arbejdsgruppe til overvejelse om alternative sanktioner. Den fremkomne betænkning nr. 806/1977 *Alternativer til frihedsstraf-et debatoplæg* overvejede samfundstjeneste og natfængsel samt udvidelse af reglerne om prøveløsladelse. Netop indførelsen af samfundstjeneste og dennes videre udvikling har været en særdeles væsentlig del af Direktoratet for Kriminalforsorgs virke under Rentzmanns lange karriere der.

Dansk Kriminalistforenings årsmøde i december samme år (NTfK 1976) behandlede også et emne inden for området kriminalforsorg i frihed, nemlig *Fri-villighed eller tvang i for sorgen for kriminelle - kriminalforsorg eller social bistand*, indledt af fængselsinspektør *Ole Ingstrup*.

Ole Ingstrup (født 1941) var i 1975 fængselsinspektør i statsfængslet Kragshovede. Han er senere efter emigration til Canada udnævnt til chef for Canadas kriminalforsorg, men har fortsat deltaget i den danske kriminalpolitiske debat i flere artikler i NTfK.

Problemet var sanktionering af brud på vilkår for enten betinget dom eller prøveløsladelse, således at den betingede straf udløses ved dom, henholdsvis genindsættelse sker efter prøveløsladelse ved Justitsministeriets bestemmelse, også selvom vilkårsovertrædelsen ikke har givet sig udslag i nye strafbare forhold. Flertallet i et udvalg bag betænkningen *Kriminalforsorg - Socialforsorg*, herunder Ingstrup, foreslog afskaffelse af disse regler, et mindretal bestående af bl.a. rigsadvokat Lindegaard var imod, dels fordi vilkårsbrud kan indebære en fare for tilbagefald i overtrædelser, dels af frygt for, at retterne ellers vil være tilbageholdende med at afsige betingede domme. Ingstrup fastholdt, at den eneste

tilladelige reaktion på vilkårsbrud er negativ indberetning med den sandsynlige konsekvens, at retten ved en *senere* dom for nye forhold er mindre tilbøjelig til betinget dom, og at kun strafbare forhold bør udløse straf. Lighedsargumentet taler kraftigt for Ingstrups synspunkter: Indberetning og domsændring er meget sjælden, men netop derfor virker det tilfældigt og dermed uretfærdigt for de få, der rammes.

Emnet var valgt til klarlæggelse af principielle og divergerende synspunkter. I dag 24 år efter vil næppe nogen protestere imod, at et afgørende vilkårsbrud, manglende opfyldelse af arbejdspligten efter dom til samfundstjeneste bør kunne udløse straffen. Efter meget lang betinget dom med narkotikabehandlingsvilkår er det formentlig af værdi, at retten kan reagere med kort fængsling på vilkårsbrud og derpå eventuelt lade strafudsættelsen fortsætte, men også denne situation er ny i forhold til debatten i 1975.

I 1975 og 1976 var der indlæg fra ikke blot de danske og svenske foreninger, men også fra den norske og for en gangs skyld den finske.

At emnet *Åklagaren som dommer. Relativ eller absolut åtalsplikt*, indledt af hovrättsassessor Bertil Werner ved Svensk Kriminalistforenings årsmøde i april 1975 ikke omhandlede anklagerens karrièremuligheder, viste undertitlen, hvor Hurwitz' terminologi havde erstattet de klassiske termer legalitetsprincip og opportunitetsprincip. Werner gennemgik de lidt besværlige svenske regler: Når udgangspunktet er et strengt legalitetsprincip, er det vanskeligere at opstille dækkende undtagelser end i de bøjeligere danske og norske love. På den anden side synes de nu foreslåede regler - næste år 1976 kom en større betænkning *Färre brottmål* - i praksis at ville skabe mulighed for tiltalefrafald i klart videre omfang end i de andre lande.

Den svenske forening holdt også et høstmøde 1975 (NTfK 1975), hvor lagman Tore Sverne og inspektør Birgit Hinderson indledte emnet *Frivårdens ansvar*, hvorunder de drøftede organisatoriske spørgsmål vedrørende övervakningsnämnderna, som efter svensk ret havde kompetence til at beslutte løsladelse på prøve, men også genindsættelse. Problemet synes at have været, i hvor høj grad nævnene skulle opbygges som domstole.

At de indledende indlæg i den finske forenings møder aldrig sendtes til NTfK, skyldtes naturligvis nødvendigheden af oversættelse til svensk, men netop i 1975 var indlederens finlandssvensk, justitierådet Henrik Grönqvist, hvis foredrag *Om partiella finska reformer rörande unga förbrytare* således kunne indgå uoversat i NTfK 1976. Anledningen var behovet for en hurtig reform til nedbringelse af antallet af unge indsatte i fængsel; i Finland sammenligner man sig med Sverige, og man har ømmet sig ved tallene, 30-40 indsatte under 18 år i Sverige, 643 dømte i Finland i 1971. Blandt de foreslåede foranstaltninger var »straffvaming«, en slags advarsel i retten.

Jeg kan ikke se, om Dansk Kriminalistforening har holdt årsmøde i 1976 - NTfK indeholder intet - eller om andre aktiviteter, ej heller i Dansk Kriminologisk Selskab. Karl O. Christiansen døde og mindedes varmt af Waaben. Hans sidste store artikel om kriminalitetsudviklingen i Japan siden krigen tryktes umiddelbart efter nekrologen.

Emnet ved den svenske forenings årsmøde i 1976 (NTfK 1976), *Brottsbalken och sexualiteten*, var et af de mest omstridte i mange år. Et »enmandsudvalg«, Björn Kjellin, med eksperthjælp, havde udarbejdet forslag til nyt kapitel om sædelighedsforbrydelser, dvs. *sexuella övergrepp*, idet udtryk som »sedlighet« og »(o)tukt« ikke hørte hjemme i en moderne lov. Forslagene, der forelagdes af sekretæren *Lars-Göran Engström*, var uhyre vidtgående:

Den kønlige lavalder var nedsat fra 15 til 14 år (18 til 14 for homoseksuelle forhold), og tiltale for »sexuellt umgänge« med barn forudsatte, bortset fra særlige omstændigheder, tiltalebegæring, »angivelse till åtal«, fra forældremyndighedsindehaveren, efter min opfattelse et lidet tiltalende forslag; »i ringa fall« efter denne regel var der straffrihed. Incest afkriminaliseredes bortset fra forældre, sted- og plejeforældre over for børn under 18 år. Der skabtes mulighed for bødestraf i den laveste ende af »sexuellt tvång« under hensyn til den tvungnes forudgående adfærd. Var forslagene blevet til lov, var nordisk retsenhed på dette område forsvundet, men *Svensk krönika* i de to næste årgange af NTfK viste, at høringssvarene var så afvisende, at kun nedsættelse af lavalderen for homoseksuelle forhold gennemførtes til lov. Først i 1984 fremsattes nyt lovforslag om udformning af voldtægtsbestemmelsen, og nu udgik henvisningen til forurettedes adfærd inden forbrydelsen som strafformildende faktor.

Ved den norske forenings årsmøde i november 1976 indledte justitsminister *Inger Louise Valle* emnet *Kriminalpolitikken i støpeskjeen* (NTfK som første norske foredrag siden 1967). Flun placerede sit eget parti, Arbeiderpartiet, i den kriminalpolitiske midte »mellom Syse [Fløyre] og KROM«. Hun ville ikke bagatellisere tyveri; »når eiendomsretten er blitt em eiendomsrett til personlige ting for de mange, er den rettspolitiske situasjon en annen enn i et samfunn med svære klasseforskjeller og hvor eiendommene er konsentrert hos et mindretall og brukes til å utøve makt over andre mennesker«. Den lille mands nye bil eller flotte plastbåd fortjente beskyttelse. Samtidig kontrasterede hun ikke uden føje strengheden i den gamle straffelovs regler om »förbrytelser« med nykriminaliseringerne, som alle var »forseelser« og straffedes langt mildere, samme dilemma som i Danmark. Hun ønskede frihedsstraf erstattet med andre sanktioner i videst mulige omfang, idet forslag om indførelse af samfundstjeneste også havde nået Norge.

Efter de mange nordiske indledende foredrag trykt i 1975 og 1976 indeholder NTfK intet fra moderne i foreningerne i årene 1977 og 1978 bortset fra det danske årsmøde i 1978, hvorimod de nyttige »kronik«-rubrikker giver oplysning om både retsudvikling og debat.

Ved det danske årsmøde i januar 1978 (NTfK 1977) var Waaben indleder af emnet *Prøveløsladelse*. Modsat Ingstrup 2 år forinden behandlede han det grundlæggende spørgsmål om prøveløsladelsens berettigelse. Han gennemgik og forkastede de klassiske begrundelser - belønning for god opførsel, led i fangebehandling, trussel om senere afsoning af den resterende straf, kontrol/for-sorg efter løsladelse - og anerkendte som formål kun strafreduktion, som måske endog kunne nås bedre ved lavere udmåling uden prøveløsladelse, hvorved kunne undgås den potentielle krænkelse af ligheden, når nogle, men ikke alle, løslødes på prøve. Han fastholdt dog instituttet. Dels ville en forholdsmæssig nedsættelse af udmålingerne efter en afskaffelse af prøveløsladelse være umulig at gennemføre; nedsættelse af en række strafmaxima ville ikke have denne virkning, og nedsættelse af maximum for formueforbrydelserne i normaltildfældene under 1 år 6 måneder kunne skubbe flere sager over i strafferammen for de gro-

ve forhold i Straffelovens § 286. Dels - og psykologisk utvivlsomt rigtigt - var der et spændingsforhold mellem den »rigtige« dom ved domsafsigelsen og hvad man måtte ønske at fastholde, når indignationen over forbrydelsen var aftaget, men »straffens etiske dilemma« fremstod tydeligt. Særlig gjaldt det de lange straffe, som med Waabens fine formulering »er lette at idømme, men svære at fuldbyrde og at udstå«. Han fandt en nedsættelse af kravet om fuldbyrdet straf fra 4 til 2 måneder ubetænkelig, men ikke lavere. Prøveløsladelse med en reststraf i dage eller uger eller forkortelse af prøvetiden til reststraffen afviste han, med føje.

Det eneste kontroversielle punkt var nedsættelse af fristen for prøveløsladelse fra to trediedele af den idømte straf til halv tid, som Waaben fandt både ubetænkelig og formentlig uundgåelig. Han så ingen risiko for mindskelse af rettens autoritet ved afsoning af alene halvdelen i stedet for to trediedele og tillagde ikke modforestillingerne om opsamling af uhåndterlig lange reststraffe eller risikoen for ulighed megen betydning. Som mangeårig dommer finder jeg en ikke ringe psykologisk forskel mellem totrediedelsløsladelse, hvor den faktiske afsoning er dobbelt så lang som den forsøgsvisse strafeftergivelse, og halvtidsløsladelse, hvor afsoning og strafeftergivelse har samme længde, og jeg er enig med den dommer, der under debatten efter foredraget fremhævede, at særlig lægdommere vil have vanskeligt ved at anerkende den anden situation. Risikoen for, at generel halvtidsløsladelse kan medføre, at retten i nogle sager indkalkulerer prøveløsladelsen ved strafudmålingen, kan ikke viftes bort. Waabens forventning om en faktisk udvikling henimod halvtidsløsladelse som hovedregel er ikke blevet til virkelighed. Andelen af disse løsladelser er ringe og efterhånden endog klart mindre end den kraftigt voksende andel af helt nægtet prøveløsladelse, og totrediedelsløsladelse er i dag, 22 år efter, den overvældende hovedregel i Danmark, hvis prøveløsladelse overhovedet gives (i 1998 2891 prøveløsladelser efter totrediedelsregelen, 188 tidligere, medens der var 628 afslag på prøveløsladelse).

Det *ottende nordiske kriminalistmøde* i Oslo i juni 1979 stod i et vist omfang i nyklassicismens tegn. Med opgivelsen af troen på behandlingens virkning særlig på tilbagefaldet var de gamle, vel aldrig helt opgivne idealer retfærdighed, proportionalitet, retssikkerhed kommet i centrum. I U.S.A. var retningen kendt som »Just desert«. En ledende amerikansk forfægter af teorien *Andrew von Hirsch* skrev 1982 i NTfK.

Ved kriminalistmødet var nyklassicismen genstand for det første plenarmøde. Både hoved- og korreferat tryktes i NTfK.

Christies foredrag *Ny-klassicismen i kriminalpolitikken* nævnte de tre afgørende mangler ved behandlingstanken: Det var stadig straf; det virkede ikke; det var ikke retfærdigt. Han nævnte de væsentligere nordiske betænkninger. I Finland, som aldrig helt havde forkastet klassicismen, fremhævede et nyt forslag proportionaliteten og foreslog endog indførelse af typestrafferammer i

loven. Det svenske brottsförebyggande rådets betænkning af 1977 *Nytt straffssystem* (kritiseret i NTfK 1978 af Ulla Bondeson) havde tendenser i samme retning, en norsk stortingsmelding ligeså; kun i Danmark manglede den ideologiske debat. Christie forstod nyklassicisme således, at den rene straf, »lidelses-påførelse«, legitimeredes, ja fremtrådte som respektabel, hvad han advarede imod. Den gamle behandlingstanke indeholdt også omsorg, lindring og pleje, ja godhed, som ikke måtte opgives. Specialprævention i positiv forstand var nok svækket, men ikke negativt som fremhævet af Ulla Bondeson, hvorefter de mest indgribende foranstaltninger gav de dårligste resultater. Han rejste kritik mod »datamaskineløsninger« og ønskede at »civilisere« konflikterne bl.a. ved konfrontation mellem gerningsmand og forurettet.

Korreferenten *Patrik Törnudd*, Finland, fastholdt og nuancerede nyklassicismen ved at fremhæve retssikkerheden som det afgørende, bl.a. eksemplificeret ved, at skærpende omstændigheder skal konkretiseres i loven, medens en friere bedømmelse er tilladelig for formildende omstændigheder. Han fandt konfrontation praktisk uegnet for flertallet af sager og delte ikke Christies lyssyn over for »det lilla samhällets av regler och jurister ohämmade ingripanden«, som lige så vel kunne føre til uacceptabel strengthed som den af Christie forventede mildhed.

Sektionsemnerne gav et broget billede.

Desværre er *Vilhelm Auberts* hovedreferat om økonomisk kriminalitet ikke trykt, alene den svenske korreferent *Sten Heckschers* indlæg *Modern ekonomisk brottslighet*. Han nævnte vanskelighederne ved efterforskning af forbrydelser, hvor alle og ingen er offer, og nærmest nedlagde en hellig ko, da han om retssikkerhed provokerende sagde: »Genom den formella likställdheten har somliga mycket gott om rättssäkerhet, för mycket, och andra har för lite.« Både ved lovgivning og retsanvendelse skulle dette tages i betragtning. Straffene for moderne forbrydelser var for lave sammenlignet med de klassiske forbrydelser, måske fordi de relevante regler var så nye, at de prægedes af tidens skepsis over for straffens nytte og af ønsker om lavere strafniveauer. Økonomiske forbrydelser virkede som olie i samfundsøkonomien, og vil man af med dem, forudsætter det dybtgående forandringer i samfundet, som ligger uden for et nordisk kriminalistmødes rækkevidde!

Mødets hovedtema afspejledes i to norske indlæg om fangerettigheder *Retts-sikkerhet og rettslig kontroll under fullbyrdelse av frihetsberøvende sanksjoner* af journalist *Gerd Benneche* og byråsjef *Arild Kjerschow* (1989 skrev *Ståle Eskeland* en hel bog om *Fangerett*). Der var dog væsentlige nuancer mellem dem. Benneche krævede lighed og forudsigelighed, hvilket bl.a. medførte de indsattes krav på fuld aktindsigt, og i vidt omfang forkastede hun skønnet. Kjerschow så mere historisk på spørgsmålet og bemærkede, utvivlsomt med føje, at de mange henvisninger til skønnet i fængselsloven af 1958 stod i forbindelse med den endnu da levende behandlingsteori, og som praktiker understregede

han, at mange forbedringer har udviklet sig gradvis fra individuelle begunstigelser, og at meget har kunnet trænge ind på den måde, som næppe kunne være gennemført på en gang ved lov.

Alvar Nelsons lille indlæg *Vem skall taga hand om dem som ingen vill taga hand om* drøftede små praktiske spørgsmål om organisation, når flere myndigheder er kompetente på hvert sit plan.

I *Kvinner som ofre* påpegede Tove Stang Dahl, Norge, at hvor den for Christie og hans skole karakteristiske linie »ikke-intervention« over for lovovertræderen er ubetænkelig, når ofrene er stærke - på ny må forsikringsordninger holde for - er det en anden sag, når ofrene er svage, hvilket særlig gælder kvinder som volds ofre. Som et særlig uheldigt eksempel på holdningen over for voldsramte kvinder gennemgik hun justitsminister Inger Louise Valles mundtlige begrundelse i Stortinget for at nægte skadevolderens ægtefælle eller samlever(ske) erstatning efter loven om volds ofre, særlig en bemærkning om, at skadelidte kunne have optrådt provokerende. Efter nøje kortlægning af hustruvold og omtale af krisecentrene konkluderede hun, at vedvarende vold i et forhold må ses som udtryk for ægtemandens ønske om at etablere og opretholde magt over sin hustru.

Også i Danmark indeholdt Loven om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser i sin oprindelige ordlyd (fra 1976) en hjemmel til at nægte erstatning efter en konkret rimelighedsvurdering, som bl.a. kunne føre til nægtelse af erstatning efter lov i samlivsforhold, men efter kritik jfr. betænkning nr. 1019/1984 ændredes loven i 1985 til, at skadelidte har retskrav på betaling fra staten af den ved dommen tilkendte erstatning.

Den ene af de to danske indledere Ole Ingstrup talte om *Lægmandselementet inden for den samlede kriminalpolitik* ud fra synspunktet, at anvendelse af lægmænd som kontaktmænd m.v. var både økonomisk velbetænkt - straffesektoren fik jo ikke forøgede bevillinger - og ideologisk givende. Han langede ud efter den »unuancerede og sjuskede måde, hvorpå den såkaldte nyklassicisme er blevet præsenteret på ... har man i ophøjet filosofisk selvglæde sat sig ud over de praktiske implikationer, som glæden over den såkaldte behandlingsideologis død har ført med sig. Navnlige har man ikke set, at der kunne være noget positivt i at gøre noget for mennesker, der blev indespærret, af andet end behandlingsmæssige grunde« - en holdning, som heldigvis ikke var trængt igennem i praksis.

Det sidste plenaremne havde et finsk og et dansk indlæg.

I sit foredrag *Samhällsplanering och kriminalitet* talte Paavo Uusitalo om det tætte, næsten feudale svejtsiske samfund med de lave kriminalitetstal og om to byer i Finland, Lahti med høj og Tammerfors med lav kriminalitet, hvilket han forbandt med byernes respektive sociologiske præg, både i borgerskab (ansvarsbevidste arbejdsgivere eller ej) og arbejderklasse (stærk eller svag arbejderbevægelse). Sluttelig fremhævede han de amerikanske skattelove som

en kriminogen faktor derved, at nybyggeri belønnedes fremfor reparation og byfornyelse, hvilket førte til ødelæggelse af bystrukturen med de kendte følge-virkninger.

Flemming Balvig (født 1944), den danske korreferent, var da lektor ved Københavns Universitet, fra 1996 professor i retssociologi. Han blev dr.jur. 1988. Blandt hans mange publikationer kan nævnes *Den tyvagtige dansker* (1987), med undertitlen *Brudstykker af kriminalitetens udvikling gennem tre århundreder, 1725 til 2025* - profetiske forsøg er sjældne i den juridiske litteratur. Fra NTfK kan nævnes hans artikel fra 1978 *Christianias betydning for kriminaliteten og kriminalpolitikken i Danmark*. *Kriminalitet og velfærd* (1980) uddyber hans indlæg fra mødet i Oslo.

I sit indlæg - bemærk afvigelsen fra Uusitalos titel - *Samfundsplanlægning og kriminalitetsforebyggende tiltag* begyndte han med de gunstige kriminalitetstal og de optimistiske forventninger om en fortsat god udvikling sidst i 1950'erne ved indledningen af det økonomiske opsving (jeg minder om Torsten Erikssons bemærkninger fra det nordiske kriminalistmøde i 1962). Uagtet de kolossalt stigende tal på forbrydelser siden da var det Balvigs opfattelse, at disse forventninger havde holdt stik, da kun forbrydelsernes tal, ikke tallet af gerningsmænd havde taget til. Derimod havde en lille gruppe begået en mængde forhold hver. Teorien om faldende kriminalitet ved stigende velfærd holdt også stik, idet den lille hårde kerne tilhørte den restgruppe, som aldrig var nået af velfærden, hvilket virkede så meget desto tungere netop fordi gruppen var så lille, medens omvendt kriminaliteten var faldet blandt det store flertal. Balvig foreslog en »kriminalpolitik«, som gik langt ud over hvad man traditionelt ville kalde kriminalpolitik, idet den omfattede en radikal omfordelings- og udjævningspolitik. Som det ses, har Heckscher og Balvig på to vidt forskellige kriminalistiske felter gjort omdannelsen af hele samfundet til forudsætning for løsningen af det kriminalpolitiske spørgsmål.

Undtagelsesvis holdt Dansk Kriminalistforening årsmøde samme år 1979 den 29. november næsten på 80-års dagen med emnet *Isolation af varetægtsfængslede* med trykning (NTfK 1979-80) af hele fire diskussionsindledninger af landsdommer *Ole Unmack Larsen*, Vestre Landsret (født 1931), overlæge *Finn Jørgensen*, Hvidovre hospital (født 1930), advokat *Henrik Viltoft* (født 1939), Dansk Kriminalistforenings nuværende sekretær og kasserer, samt fængselsinspektør *Jørgen Heilbo*, Københavns fængsler (født 1915).

Debatten om isolationsfængsling, et af de mest omstridte spørgsmål i dansk strafferetspleje, begyndte straks efter reformen af Retsplejelovens fængslingsregler i 1978, hvor isolation, dvs. udelukkelse af varetægtsarrestanter fra fællesskab med andre indsatte, lovreguleredes for første gang. Lidt ironisk nok havde spørgsmålet været lidet omtalt inden 1978, hvor alle varetægtsarrestanter principielt var isolerede- som for den sags skyld også afsonerne, medens cellestraffen var i højsædet - indtil Københavns fængsler begyndte en praksis, hvor arrestan-

terne kom i fællesskab efter 14 dage, medmindre politiet krævede dem fortsat isolerede. Loven krævede nu dommerens afgørelse fra den første dag. Allerede 1979 kritiserede Unmack Larsen og hans kollega *Peter Rørdam* (født 1928) i *Juristen* fængslingspraksis efter Retsplejelovens § 762, stk. 1 nr. 3, bevisforspildelsesfaren, og om isolation. De modsagdes af vicepolitidirektør i København *Ole Nørgaard* (født 1927). Medtagelsen af emnet på årsmødet vidnede om bestyrelsens sans for det aktuelle.

Unmack Larsen gentog sin kritik af fængslingspraksis som overskridende lovens forudsætninger, særlig ved at abstrakt mulighed for bevisforspildelse, kollusion, automatisk sattes lig vilje til kollusion. Fængslede man mindre, ville også isolation aftage. Finn Jørgensen fremdrog for første gang de senere så hyppigt omtalte psykiske skadevirkninger ved isolationen. Viltøft fremdrog de humanitære principper for strafferetsplejen som et absolut, der ikke kunne begrænses, medens de processuelle hensyn, individets retssikkerhed over for efterforskningens effektivitet, måtte afvejes indbyrdes. Han opridsede som et fremtidigt ideal, at isolation altid burde begrundes særskilt og konkret, at den udover en ganske kort frist kun måtte anvendes i særlig alvorlige sager, og at der skulle indføres en absolut overgrænse på 1, 2 eller 3 måneder - meget lignende den regulering, som nu er på vej tyve år efter. Heilbo beskrev og nuancerede isolationens dagligdag, herunder de mange henvendelser fra personalet til den isolerede, og uden at miskende risikoen for skadelige virkninger polemiserede han imod ordvalg som »tortur«, som han med føje kaldte for en prostitution af terminologien og en forplumring af begreberne.

Audiat ur et altera pars! Efter årsmødet i 1909 trykte Årbogen restauratør Jacobsens svage protest mod en reform af beværterlovgivningen, men efter mødet i 1979 tryktes intet indlæg fra en politimand eller anklager eller en dommer med erfaring fra de københavnske narkotikasager, hvor isolation ansås som et nødvendigt middel. Dette viser måske mest af alle svagheden ved den efter 1962 indførte ordning, hvor debatten så godt som ikke medtages. Ekstra betænkeligt blev det ved, at fire næsten enige indlæg - Heilbos afviger lidt fra de andre - giver indtryk af en alsidighed, som ikke findes.

Blot en antydning af de følgende års, ja årtiers storme ville sprænge fremstillingen. Jeg vil blot nævne milepælene: Betænkning nr. 975/1983, *Isolation af varetagtsarrestere*, fra Strafferetsplejeudvalget, lovreguleringen i 1984, *Isolationsundersøgelsen. Varetagtsfængsling og psykisk helbred* (1994) fra Bispebjerg Hospital og Retspsykiatrisk Klinik, og senest Betænkning nr. 1358/1998, *Varetagtsfængsling i isolation*, på ny fra Strafferetsplejeudvalget. To gange har forsvarere indbragt konkrete klager for de europæiske menneskeretsorganer i Strasbourg under påberåbelse af Den europæiske Menneskeretskonvention art. 3, forbud mod tortur og anden umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, men uden resultat. Lovregulering med væsentlig indskrænkning af adgangen til fængsling i isolation kan forventes i nærmeste fremtid.

Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde i december 1980 indledte *Gorm Toftegaard Nielsen* emnet *Særlovgivningen - forvaltnings tvang eller straf*. Udover indledningen tryktes også (NTfK 1981) et indlæg fra byretsdommer, nu præsident for Østre Landsret *Sven Ziegler* (født 1935, bortset fra sin fornemme karriere måske bedst kendt som formand for udvalget af 1987 vedrørende flytningen af Thule-befolkningen fra den nuværende forsvarsområde til Qaanaaq).

Gorm Toftegaard Nielsen (født 1947), fra 1989 professor i strafferet ved Aarhus Universitet, har inden udnævnelsen haft en længere karriere ved anklagemyndigheden (hele tiden i Aarhus, hvilket høres på hans mundart). Han har skrevet (med statsadvokat *Uno Valbak*, født 1921) den for praktikere særdeles nyttige lille bog *Farlig kørsel og frakendelse* (1992) og er medforfatter til den kommenterede Straffelov. Senest har han skrevet *Straffesagens gang* (1997). Sager om forurening er et af hans hovedinteresseområder.

I sit indlæg tog han sit udgangspunkt i, at sager om gennemtvangelse af forvaltningsbeslutninger stadig behandles i strafferetsplejens former, selvom baggrunden herfor, politimesteren i dobbeltrollen som politiets leder og den stedlige statslige »underøvrighed«, som var en realitet ved Retsplejelovens givelse, nu er så godt som ophørt. Forholdet mellem anklagemyndigheden og den særmyndighed, som anmelder en overtrædelse, eventuelt blot i den form, at en borger undlader eller nægter at opfylde et forvaltningspåbud, er blevet et problem. Særmyndigheden har ikke og skal ikke have et helhedssyn, men skal alene anskue en overtrædelses betydning for det særlige område, og dens lovfortolkning må nødvendigvis være »intentionsrettet« (Poul Andersen udtryk) og ikke »ordrettet« som domstolens. Endelig mangler den helt strafferetlig ekspertise, særlig med hensyn til tilregnelser. Det er derfor nødvendigt, at anklagemyndigheden foretager en selvstændig vurdering og ikke opfatter sig selv som, hvad han polemisk kaldte »særmyndighedens forlængede arm« - på dette afgørende punkt udtrykte Ziegler fuld enighed med ham. Der var lidt optræk til uenighed om strafudmålingen særlig i forureningssager, som Ziegler tidligere havde kaldt for tilfredsstillende efter gennemsyn af en række sager herom; Toftegaard Nielsen replicerede ikke uden føje, at afsagte domme kun kan vise, om strafudmålingen er indbyrdes rigtige, men ikke, om de er fornuftige i forhold til udmåling i andre saggrupper.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt to møder i efteråret 1980. Lindegaard indledte om *Strafudmålings synspunkter* den 9. oktober, og den nyudnævnte professor i kriminologi ved Københavns Universitet Ulla Bondeson om *Frihedsberøvelsens virkninger* den 6. november.

Ulla V. Bondeson (født 1937) var tidligere professor ved universitetet i Lund, senest i retssociologi. Hun blev fil. dr. 1974 på disputatsen *Fången i fængselshættet*, hvor hun på empirisk grundlag godtgjorde kriminaliseringseffekten ved frihedsberøvelse, dvs. at de indsatte får mere kriminelle holdninger gennem frihedsberøvelse, ikke blot i fængsler, men også på f.eks. ungdomsinstitutioner.

Bl.a. målte hun effekten gennem de indsattes kendskab til det særlige *argot*, forbrydersproget. Christie anmeldte værket i NTfK. I 1989 ajourførtes det. I 1977 fulgte *Kriminalvård i frihet - Intention och verklighet* med kritik af den kontrolprægede del af kriminalforsorgen. Ulla Bondeson har som formentlig den eneste været medlem af bestyrelsen i både den svenske og den danske kriminalistforening, hvor hun fortsat har sæde.

Ifølge svensk krönika i NTfK fandt den svenske forenings årsmøde 1980 sted på Rättsspsykiatriska Kliniken, hvor overlæge *Lars Lidberg* viste rundt og indledte om *Rättsspsykiatrisk vård*?

Dansk Kriminalistforenings bestyrelse bestod i 1980 af Lindegaard (formand), Buhl (kasserer), Høgh (sekretær), Waaben, Niels Madsen, nu departementschef i Justitsministeriet, præsident for Østre Landsret *Kurt Haulrig* (født 1924), landsdommer *Hans Henrik Brydensholt* (født 1932), landsdommer, senere højesteretsdommer *Sverre Mondrup* (1930-87), Nordskov Nielsen, nu Folketingets Ombudsmand, Erik Christensen, nu politimester, Ingstrup, Wolf, overlæge *Marianne Schiøler*, Herstedvester. Fra dette år og frem foreligger foreningens forhandlingsprotokol.

XIII FRIHEDSSTRAFFEN BIDER FRA SIG 1981-1989

Hurwitz døde den 22. januar 1981 og mindedes i NTfK af Andenæs.

1981-82 løstes også den krise, som igennem 1970'erne havde belastet NTfK og dermed Dansk Kriminalistforening, sidstnævnte dels fordi tidsskriftet var medlemsblad for alle nordiske kriminalistforeninger, dels fordi hovedredaktøren var dansk og redaktionen lå i København. Efter to krisemøder i 1979, det ene i Oslo i juni samtidig med det nordiske kriminalistmøde, beskrev Waaben præcist problemerne. Disse var dels økonomiske, idet kontingentet ikke kunne følge med priserne for det af det anvendte bogtrykkeri udførte smukke og elegante arbejde, dels praktiske. Efterhånden opstod store forsinkelser, som også nu mange år efter ses ved, at begivenheder i april-maj fra et år beskrives i 3.-4. hæfte fra det foregående år. Den hyppige brug af dobbelthæfter gav kun stakke-de frister. Ved årsskiftet 1979-80 gjordes kort proces: Den næste årgang kaldtes »1979-80«, og så var den forsinkelse dækket ind. Men forsinkelserne medførte så, at de andre foreninger afregnede for de dem tilsendte hæfter tilsvarende sent, så bogtrykker og advokatkontor begge havde penge til gode.

Indholdsmæssigt var der også svagheder. Den ved årbogens ophør aftalte trykning af årsmødeforedragene, som uden at være original videnskab havde stor aktualitetsinteresse, svigtede for flere foreningers vedkommende. Efter at den svenske forening havde opgivet ævred i 1976, indgik disse foredrag kun fra Danmark. Tidsskriftet, som i 1952, det største år, havde overskredet 500 pp., skrumpede i de sidste år af 1970'erne til det halve af dette. Det syntes, som om de vigtigere skrifter inden for kriminalvidenskabens offentliggjordes andetsteds og ikke i NTfK.

Det kunne befrygtes, at de løsere tanker fra 1947 om et egentligt kriminologisk tidsskrift var blevet virkeliggjort, men man besluttede at fortsætte med NTfK. I første omgang vedtoges - udover den selvfølgelig reform at ophøre med at udbetale og fremfor alt beregne det symbolske honorar til forfattere - at erstatte den store redaktion med én redaktør (samt eventuelt efter ønske en redaktionsekretær) fra hvert land samt at styrke tidsskriftets forbindelse med både de enkelte landes kriminalistforeninger og Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi, hvilket sidste fik symbolsk og reelt udtryk ved, at Christie, Samarbejdsrådets aktuelle formand, indtrådte i redaktionen som norsk redaktør; Anni-ka Snare, rådets sekretær, indtrådte som redaktionssekretær fra norsk side. Høgh begyndte med at undersøge mulighederne for nedbringelse af omkostningerne, vanskeliggjort ved, at trykkeriet udover at udføre fornemt arbejde også havde udvist betydelig kulance med opkrævning afbetaling, så at der skyldtes et beløb, der naturligvis skulle afregnes, hvis man ville skifte til et andet trykkeri. En langvarig konflikt i typograffaget i foråret 1981, som igennem et par måneder hindrede produktionen af tryksager i Danmark, har også medvirket til de økonomiske vanskeligheder.

1981 afløstes Waaben som hovedredaktør af Vagn Greve, som fortsatte bestræbelserne på sanering af tidsskriftets økonomi. Et uundgåeligt offer bragtes fra og med begyndelsen af årgang 1982, da det elegante klassisk-gule udseende måtte opgives og afløses af en jævner stil på mindre dyrt papir. Justitsministeriet stillede i september 1982 en forhøjelse af sit tilskud fra 11.000 kr. til 13.000 kr. i udsigt, forudsat en tilsvarende gestus fra de andre nordiske lande, men intet synes at være kommet ud af det, og det blev ikke nødvendigt. NTfK kunne fritages for meromsætningsafgift, hvis det havde status som medlemsblad, hvilket krævede mindst fire numre pr. år, ingen abonnenter udover medlemsskaren og ingen annoncer. Greve fjernede resolut to forlængst uaktuelle annoncer og »tvangsindmeldte« de få ikke-medlemmer blandt abonnenterne i Dansk Kriminalistforening; enkelte meldte sig ud, men så var NTfK definitivt blevet medlemsblad, og på de enkelte hæfters omslag angaves fremtidig, at tidsskriftet er udgivet af de nordiske kriminalistforeninger. Frem for alt var det nu slut med dobbelthæfterne, og herefter udkom 5 eller mindst 4 hæfter pr. år. Ved bestyrelsesmødet den 23. september 1982 på »foreningens kontor«, dvs. hos Buhl, kunne Høgh efter et formøde med Greve meddele, at tidsskriftets økonomiske stilling var markant forbedret. Greve supplerede, at efter en energisk kampagne var antallet af medlemmer lig abonnenter gået op fra 330 til ca. 600. Gælden til Kandrups bogtrykkeri, som fortsat anvendtes, var udlignet. Forhandlingsprotokollen fortsætter: »Bestyrelsen tog oplysningerne om økonomien og tidsskriftet til efterretning og udtrykte en varm anerkendelse over for Vagn Greve af hans energiske og succesrige indsats«.

Af forhandlingsprotokollen fremgår, at statsadvokat for særlig økonomisk kriminalitet *Finn Meilby* (født 1938) indledte foreningens årsmøde i november 1981 med et foredrag om *Behandling af større berigelseskriminalitet, udformningen af lovgivningen og de processuelle problemer*, et oprindelig af Niels Madsen foreslået emne. Tidligere samme år havde Dansk Kriminologisk Selskab holdt møde over emnet *Dømt i Grønland, anbragt på Herstedvester* med et imponerende panel med otte deltagere, herunder den gamle juridiske ekspedition til Grønland i 1948-49.

Ved Svenska Kriminalistföreningens årsmøde 1981 debatteredes emnet *Behövs särskild verkställighet för vissa intagna i kriminalvårdsanstalt?* med udgangspunkt i en betænkning om mere restriktive regler for farligere afsonere og vedkommende udvalgsformand, lagman *Johan Leche*, som indleder.

NTfK trykte intet fra disse møder, men den nye linie sås ved, at årgang 1982 omfattede 5 hæfter på i alt 284 pp., det sidste med påskrift om medvirken af Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi og en meddelelse fra redaktionen om rådets væsentlige støtte i forbindelse med reorganiseringen. Den hyppigere udsendelse muliggjorde en hel lille fejde mellem *Sturla Falck*, Oslo, samt Knut og *Berit Sveri* med udspring i Falcks artikel *Den kriminelle indvandrer - eller*

en farlig forskningsmyte. Lindegaard indledte det første nummer med en stor artikel *Betinget dom* til understregning af symbiosen mellem forening og tidskrift, og kontinuiteten til fortiden sikredes ved, at den afgående redaktør Waaben forblev dansk kronikør.

Dansk Kriminalistforening vedtog for årsmødet 1982 emnet *Behandling af narkotikasager* med en dommer som indleder; mit materiale viser dog ikke hvem. I bestyrelsen indtrådte overlæge *Peter Kramp* som psykiatrisk medlem efter Marianne Schiøler samt Greve og advokat *Henrik Viltoft* (født 1939), fremtrædende forsvarer, senere også anklager i sagen for Rigsretten mod fhv. justitsminister *Erik Ninn-Hansen*.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt 1982 to møder, *Narko i fængslerne* v/Rentzmann og fængselsinspektør *Ole Hansen*, Vridsløselille (født 1938), samt *Anbringelse i alternativmiljøer - omfang og resultater* v/professor i sociologi i Aalborg *Tore Jacob Hegland* (født 1933, oprindelig civilingeniør i Norge) og lektor *Jeppe Gustavsson* (født 1947).

Den svenske forening holdt ligeledes to møder i 1982. Ved årsmødet i 1982 debatteredes rumaflytning m.v. under titlen *Effektivitet contra integritet vid brottsbekämpningen* med udgangspunkt i en betænkning og med udvalgsformanden, lagmand *Bertil Wennergren*, en anklager og en forsvarer som indledere. Ved et senere møde indledte Brottsförebyggande Rådets överdirektör *Bo Svensson* om *Böter i stället för fängelse* (trykt i NTfK 1983). Han ønskede pligt for den, der foreslog strafskærpelse for én forbrydelse, til at angive kompenserende formildelser, således at fangetallet forblev konstant. Bødestraffens største fordel så han i dens manglende behandlingsindhold, således at ingen dommer fristedes til overdrivelse for den dømtes egen skyld. »Straff är stark medicin som skall doseras med tesked och inte med skyffel.«

Protokollen angiver desværre ikke emnet for årsmødet i Dansk Kriminalistforening i 1983. Rentzmann indvalgte i bestyrelsen. Derimod holdt Dansk Kriminologisk Selskab hele 4 møder, *Anbringelse af unge i Børne- og Ungdomsforsorgens institutioner som varetægtssurrogat* v/politimester *J. Skat-Rørdam* (født 1933) og kontorchef *Arne Rohde*, *Betænkningen og lovforslaget om udlændinge* v/kontorchef *Claus Tornøe* (født 1948), *Isolation af varetægtsarrestanter* v/kontorchef *Michael Elmer* (født 1949) samt *Benådning og anden ekstraordinær løsladelse* v/Rentzmann.

Den svenske forening afholdt 2 møder i 1983. Ved årsmødet indledte hovrättslagman *Johan Lind* om det nye forslag om »sexualbrott«. Ved høstmødet drøftedes en ny betænkning om formueforbrydelser. Aspelin havde grundlagt en lokalforening i Malmö- Lund regionen.

I 1984 afholdtes det *niende nordiske kriminalistmøde* i Helsingfors. Bortset fra det historiske emne om kriminalitetens udvikling kan ingen emnekreds siges at have domineret. En righoldig samling indledningsforedrag, næsten 200 pp., bragte NTfK 1984 op på 504 pp., omtrent lige så meget som 1952, den største

årgang; enkelte mundtlige indlæg tryktes i NTfK 1986 i det Inkeri Anttila tilegnede hæfte, meget passende, idet hun under mødet udnævnte til æresmedlem i den finske forening.

Justitsminister *Christoffer Taxell* bød velkommen og nævnte de ændrede kriminalpolitiske holdninger og de klart lavere fangetal i Finland siden forrige årti.

Överdirektör i Fängselsväsendet *K. J. Lång*, den finske forenings formand holdt festforedraget *Kriminalistforeningen i Finland fylder 50 år*, senere trykt som *De nordiska kriminalisterna och kriminalpolitiken*. Blandt underskriverne af opråbet af 1934, som omtalte forbrydelser som »en social sjukdom, som fräter vårt folks livsrötter« og opfordrede til en kriminalistforening, var to senere præsidenter og 15 senere eller forhenværende ministre. Udover foreningens historie fremhævede Lång de personlige forbindelser mellem nordiske kriminalister gennem foreningerne som forudsætning for det formelle samarbejde i institutionerne. Også NTfK med forgængere fremhævedes helt tilbage til Stuckenberg.

Det største emne, *Kriminalitetens udvikling 1950-1982*, havde dansk hovedreferent, Balvig, og både svensk, norsk og finsk korreferent, fra Finland endog to.

Balvig, som jo havde behandlet kriminalitetsudviklingen tidligere, afgav et langt og fortættet indlæg. Han opdelte perioden i lavvækstsamfundet 1950-58 med lavt og stagnerende kriminalitetsniveau, høj vækstsamfundet 1958-74 med stigende kriminalitet og den økonomiske krise fra 1974 med ustabilt niveau, først kortvarigt faldende, derpå atter stigende. Han gav mængder af detaljer, på engang kuriøse og tankevækkende som at brugstyveri af automobiler først fik en selvstændig rubrik i 1960, samt sammenhængen mellem obligatorisk ratlås og nedgang i brugstyverier. De svækkede moralske hæmninger, »tingsliggørelsen« af medmennesker og deraf følgende lettere fald for fristelse til at bestjæle dem, forelå jævnsides med en højtudviklet »offermentalitet«, glimrende illustreret ved den hyppigt hørte - også i min ret - »undskyldning« for cykel- eller knallerttyveri, at »min egen cykel/knallert er lige blevet stjålet«. Som i 1979 gjorde han gældende, at en lille restgruppe begik et meget stort tal overtrædelser, og, måske lidt mere spekulativt og i hvert fald ubevisbart, at den økonomiske krise i sit indledende stadium havde skabt en forbigående stemning hos restgruppen af solidaritet med samfundet, »vi er alligevel i samme båd«. Stofmisbrukkets udvikling fra modefænomen til socialt problem fremhævedes; »overklassens luner blev underklassens laster«. Hans indlæg sluttede pessimistisk med, at restgruppen ikke ophørte som tidligere tiders forbrydere, men døde, og at en stemning af desperation havde bredt sig.

Korreferenterne - Bo Svensson, Falck, Törnudd (samt *Timo Aho* om det finske fangetal m.v.) - omtalte de samme hovedtendenser, omend med færre enkeltheder. Flere nævnte problemet om statistisk sammenligning, Falck med påpegning, at tidligere tiders opregning kan omfatte handlinger, som ikke læn-

gere er strafbare såsom konkubinat for hundrede år siden og overtrædelser af dyrtidslove under verdenskrigene, Törnudd med henblik på serieforbrydelser med mange ensartede forhold. Over for de sædvanlige jeremiader om, at økonomisk kriminalitet hærger overalt, må det have virket næsten provokerende, da Bo Svensson gjorde gældende, at det kun var et problem i visse brancher, f.eks. byggebranchen, og at ca. 95% af alle indtægter faktisk beskattedes!

I sin mundtlige sammenfatning nævnte Balvig tabet af tillid mellem mennesker som en særlig alvorlig konsekvens af den stigende kriminalitet, en fundamental samfundstrussel. Samtidig spekulerede han på, om man var ved at nå en øvre grænse for kriminaliteten, en kommende stagnation.

Til en vis grad har den senere udvikling bekræftet hans forventning herom: Den voldsomme stigning i første halvdel af 1980'erne - 1981 407.465 anmeldte straffelovsovertrædelser, 1984 449.331, 1986 512.850- ophørte og afløstes herefter af bølgebevægelser og sluttelig et fald til 499.174 i 1998 efter at have ligget over den halve million 12 år i træk.

Det for læseren idag mest spændende ved sektionsemnet *Rättssäkerheten och de nya brottsundersökningsmetoderna*, en naturlig opfølgning af det svenske årsmødeemne i 1982, må være indlederen, polismästare *Hans Holmér* (født 1930). Hans indlæg vidner om modererede synspunkter, høj begavelse og en god fremstillingsevne, som rigeligt begrundet hans senere forfremmelse fra det fredsommelige Huddinge til embedet i Stockholm, hvor hans ophøjelse og fald efter Palme-mordet kun er alt for godt kendt. Han nævnte først risikoen ved optrapning af efterforskningen, da forbryderne jo reagerer, men ville ikke give afkald på nye metoder. Telefonaflytning fandt han selvfølgelig; rumaflytning ville han kun acceptere i sjældne situationer. Han kritiserede et meget restriktivt forslag om indskrænket brug af overskudsinformation - et bedre ord end det danske tilfældighedsfund, da der ikke er noget tilfældigt ved fundet - og ønskede fuld adgang til anvendelse heraf. Provokation ønskede han tilladt i form af bevisprovokation, således at agenten kan lokke beviset for tidligere begåede forbrydelser ud af den mistænkte, men ikke som »brottsprovokation« med henblik på »nye« forhold; hvis agenten blot lokkede den mistænkte til at sælge det allerede i hans besiddelse værende stof til ham, betragtedes det dog kun som afledning af et allerede indledt forhold, men ikke som provokation af et »nyt« forhold. De foreslåede regler minder om den i 1986 i Danmark indførte regulering.

Fra *Ett fängelse i fängelset*, et indlæg om isolationens skadevirkninger af överläkare ved Sinnessjukhuset för fångar i Åbo *Matti Tuovinen*, vil jeg blot fremhæve påpegningen, at den isoleredes hallucinationer ikke er det mest alarmerende fænomen, da det antyder en kompensationsmulighed; værre er apatien, særlig den villede apati.

Det tidstypiske emne *Strafferetligt ansvar uden skyld* havde dansk referent, advokat *Sysette Vinding Kruse*.

Sysette Vinding Kruse (født 1954), advokat, 1984 dr.jur. - i øvrigt som tredje generation i sin familie, hvad der selv i juristslægter må være rekord - med disputatsen *Erhvervslivets Kriminalitet*, har desuden skrevet *Revisorers strafansvar* (1987) og flere rapporter m.v. om behandling og kontrol af narkotiske stoffer. Hun er en fremtrædende forsvarer, herunder i meget store økonomiske sager.

Hun resumerede nogle synspunkter fra disputatsen og nævnte, at modsat den generelle tendens til mildhed sås nu nykriminaliseringer og skærper på afgrænsede områder, særlig ved økonomisk kriminalitet. Hun nævnte de somme-tider absurde strafudmålinger, f.eks. 10.000 \$ i en amerikansk sag om bevidst fejlmærkning af komponenter i atomkraftværker igennem flere år, og ønskede et driftsøkonomisk aspekt taget i betragtning under overvejelserne om kriminaliseringens omfang. »Ikke en skyldformodning hos en virksomheds ejere eller ledere men præventionsbehovet *trods* den manglende skyldformodning kan begrunde et objektivt strafansvar for andres overtrædelser begået i disse personers interesse kombineret med hensynet til de ansatte.« Selvom den gamle viljesteori, hvorefter en juridisk person har sin egen vilje forskellig fra de involverede personer, naturligvis er en fiktion, har den et gran af sandhed, idet de faktiske gerningsmænd kun på grund af loyalitet mod virksomheden begår de konkrete overtrædelser.

I sit indlæg *Reaksjonene ved promillekjøring* nævnte den norske indleder, direktør i samferdselsdepartementet R. N. Torgersen umuligheden af en ensartet lovgivning på området i de nordiske lande samt den klare statsfinansielle interesse i at erstatte fængsel med bøde, hvilket dog ikke er god tone at fremhæve, hvorfor man gemmer det finansielle argument bag den kriminalpolitiske interesse i færre frihedsstraffe.

Heckschers indlæg om *Samhällstjänst* har særlig interesse som tegn på den fortsatte svenske modvilje mod sanktionen. Han opregnede modargumenterne: Risikoen for glidning ved anvendelse på andre end dem, som ellers ville blive dømt til fængsel, den sociale skævhed i udvælgelsen, paradokset ved brugen af arbejde, endog samfundsnyttigt arbejde, som straf og den øgede komplikation i sanktionssystemet ved indførelse af samfundstjeneste.

Den især i Norge opstående debat om politivold omtaltes i Håkon Lorentzens indlæg; *Vold fra og mot politiet - en empiri og problemdrøftning*. Usikkerheden om problemets omfang var stor, men indlederen synes at have anerkendt dets eksistens, som han tilskrev en ny arbejdskultur i politiet med større vægt på militant og effektiv »oprydning«. Han var nærmest af den opfattelse, at ulovlig voldsanvendelse ikke var helt usædvanligt, men ville dog ikke udelukke, at nogle få var særlig brutale.

Det sidste plenaremne *Den allmänna opinionen, massmedia och rättssäkerheten*, indledt af professor Per Ole Träskman, Helsingfors, havde mange udfald mod finsk presse, men man kunne uden vanskelighed finde danske paralleller.

Han nævnte pressens indflydelse på kriminaliseringsprocessen og frygten hos dem, der ønsker rationelle, ja teknokratiske afgørelser på området, imod at base-re kontrolpolitik på populistiske kampagner, desuden journalisters *Watergate*-syndrom, ønsket om at afsløre skandaler, og deres tendens til at reducere kriminaliteten som problem til enkelte sager. Under omtale af problemet om utilbørlig påvirkning på domstolen, måske særlig lægdommere, nævnte han dansk Retsplejelovs § 1017 og dommen UfR 1982,1022 H (mod *Ekstra Bladet*), men heroverfor også synspunktet, at da domstolenes beslutninger ikke kun er en mekanisk anvendelse af normer opstillede af andre organer, men også baseres på dommernes kundskab om samfundet og den almindelige opinion, kan dommene ikke skelnes fra andre samfundsbeslutninger, hvorfor meningsudveksling og opiniondannelse ikke bør begrænses på dette felt. Typisk for klimaet er, at efter et dobbeltmord i december 1983 begået af en fange på orlov, blev Fångvårdsväsendets överdirektör K. J. Lång, som ved kriminalistmødet hyldedes af fagfæller, efter en af en eftermiddagsavis foranstaltet læsergallup udnævnt til »årets får« i modsætning til »årets lejon« (tilsvarende i en dansk formiddagsavis' læserafstemning om »årets torsk« eller »nytårstorsk«).

Tilsyneladende holdt Dansk Kriminalistforening årsmøde i december 1984, men forhandlingsprotokollen omtaler ingen endelig beslutning om emne og foredragsholder, omend en meget livlig diskussion herom. Politimester Erik Christensen afløstes i bestyrelsen af politimester *Lars Rand Jensen*, Esbjerg, senere Odense (født 1939). For Dansk Kriminologisk Selskab nævnes *Ordenspolitiets patruljerings effektivitet og sagsbehandling* v/universitetsadjunkt, senere professor *Henning Koch* (født 1949, dr.jur. 1994 på *Demokrati - Slå til! Statslig Nødret, Ordenspoliti og Frihedsrettigheder 1932-1945*) samt et møde med arkitekt *Jan Gehl* (født 1936) som indleder.

Den siden 1973 uvirksomme islandske kriminalistforening genoplivedes med afdelingschef *Thorsteinn A. Jánsson*, Justitsministeriet, som ny formand.

For første gang siden 1976 tryktes i NTfK (1985) indledningen til den norske forenings møde i 1984, *Anders Bratholm; Straffeloven i støpeskejen* om Straffelovskommissionens overvejelser. Han fremhævede forslag om forbedring af ofrets retsstilling, også erstatningsretligt, og nævnte en samtale med en ikke navngivet »kollega med god socialdemokratisk forankring og et humanitært grunnsyn« om ofrets krav fremfor gerningsmanden. Sager om unge overtrædere skulle tages mere alvorligt end det system, som Bratholm beskrev: »Påtalemyndigheden overlåter saken til barnevernsnemnda og barnevernsnemnda overlater lovbyrten til seg selv.« Samfundstjeneste skulle indlemmes i loven. Sluttelig sagde han, at nok kunne straffeloven tåle et gennemsyn, men at den ikke var forældet eller utjenlig, særlig fordi den var blevet løbende reformeret. Også Christies indlæg i debatten tryktes; han ønskede en mere resolut udvikling mod mindskelse af fangetallene og beklagede den stadige skærpe af straffene for narkotikaforbrydelser.

Den svenske forening drøftede ved årsmødet i maj *Påföljdssystemet for psykiskt störda lagöverträdare* med kommissionsformand *Lars Grönwall* som indleder og senere på året et lovforslag om *Trafiknykterhet* med rättschef *Johan Munck* som indleder.

1985 afgik Buhl fra bestyrelsen og erstattedes af Høgh. På det følgende årsmøde 14. januar 1986 udnævntes Buhl til æresmedlem, foreningens første efter Schlüter og det første danske. Samtidig afløstes Niels Madsen af den designerede ny departementschef *Poul Lundbæk Andersen* (født 1937). Emnet ved årsmødet var *Samfundstjeneste*, indledt af Rentzmann og byretsdommer, senere retspræsident *Niels Waage* (født 1944) som indledere (ej trykt). Dansk Kriminologisk Selskab holdt 5 møder, *Psykiatri, Jura & Etik* v/professor, dr.med. *Villars Lunn* (født 1911, bl.a. medforfatter af *Retspsykiatri*, 1996), *Direkte og indirekte påvirkning af fængslerne* M/Svend *Ellehammer Andersen*, *Overenskomst direkte mellem offer og gerningsmand - et nyt alternativ til frihedsstraf*, v/Brydensholt - første gang konfliktløsning er emne, såvidt jeg kan se - *Kriminalprævention i lokalområdet*, v/politifuldmægtig *Peter Østergaard*. Det kriminalpræventive Råd (født 1949), samt *Beskæftigelse af indsatte* v/fhv. arbejdsminister *Lauge Dahlgaard* (1919-96).

Svenska kriminalistforeningen debatterede ved årsmødet i april 1985 straffuldbrydelse for personer dømt for økonomiske forbrydelser, efter titlen *Lyxfångar -finns dom?* og det forhold, at en af de tre indledere var redaktør ved Sveriges Radio, har debatten nok været livlig. Emnet *Ungdomsbrottslighet och samhällsforändring* ved efterårs mødet med *Jerzy Sarnecki* som indleder var nok fredeligere.

En større artikel af *Hildigunnur Olafsdóttir* i NTFK 1985 *Kriminalitetstendenser i Island* omtaler de samme stigningstal som omtalt i Helsingfors 1984 for de andre nordiske lande samt narkotikasageme.

I 1986 sattes kontingentet i Dansk Kriminalistforening op til 150 kr. (100 kr. for studenter). Preben Wolf afløstes i bestyrelsen af Ulla Bondeson.

Til årsmødet i december - med gæster fra tre nordiske lande, nemlig riksåklagere *Magnus Sjöberg*, den svenske forenings formand, Rieber-Mohn og professor *Eero Backmann*, Finland - var foreslået hele 11 emner, inden man valgte *Politiets rolle i samfundet*, indledt af rigspolitichef *Ivar Boye*, som velvilligst har overladt mig kopi af det utrykte manuskript.

Boye håbede at kunne dokumentere, at politiet ikke alene stod for et represivt sanktionssystem. Om det evige problem om politiets ressourcer gjorde han det klart, at stigningen i mandskab fra ca. 6.000 til ca. 10.000 mand igennem hans 30-årige karriere var slugt af arbejdstidsnedsættelser, som det altid går i virksomheder med beredskab døgnet rundt, men så udtalte han om politiets rette størrelse, opsigtsvækkende og imponerende: »På den ene side er det væsentligt at slå fast, at politiet altid vil og altid bør være talmæssigt underlegent i forhold til den samlede sum af opgaver, således at det tvinges til at vælge, hvor det vil satse. Et demokratisk samfund kan næppe tåle et politi, som er i stand til at løse alle opgaver. Politiet bør på den anden side være så stort, at der ikke opstår et udstrakt behov for surrogatorordninger i form af privat politi, vagtselskaber med politilignende funktioner, borgerværn m.v.« Han nævnte det fænomen, at

meningsmålinger udtrykte betydelig tillid til politiet, men dele af pressen i videste forstand mistillid. Han mente at kunne se en modsætning mellem bestræbelserne på effektivitet i 1960-erne og 1970-erne med nedlæggelse af politikredse og fjernelse af civile opgaver og nye tanker i 1980-erne med mere vægt på forbindelsen til befolkningen, hvorved han fremhævede nærpolitiet (aktuelle forlydender om yderligere afgivelse af civile opgaver og sammenlægning af politikredse i drastisk omfang antyder, at effektiviteten atter sidder i højsædet). Han ønskede, at universiteternes forskning i kriminologi suppleredes med politiforskning. Som Boye selv erindrer det, blev der under debatten efter hans foredrag netop spurgt om nærpolti og politiforskning.

Et så fornemt foredrag burde have været trykt i NTfK. Mange indledninger er måske ikke andet end sammenfatning af det kendte og oplæg til diskussion, men tidsskriftet burde i noget videre omfang optage de væsentligste indlæg, således som kriminalistforeningerne aftalte det ved årbogens ophør.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt igen i 1986 5 møder, en imponerende aktivitet, *Undersøgelse af indbrudstyverier i 1983*, v/politifuldmægtig, nu politimester Signe Justesen (født 1956), *Psykiatrisk undersøgelse af 15-17 årige alvorligt kriminelle*, v/Kramp, *Forebyggelse af hærværk*, v/konsulent Kirsten Jensen, *Skønlitteraturens billede af retssystemet*, v/Torben Beck Jørgensen, senere professor i offentlig forvaltning (født 1946, har bl.a. skrevet *Magtens Spejl: Myndighed og Borger i Skønlitteraturen* (1986)) samt *Kriminalforsorgens tilsynsvirksomhed over for betinget dømte*, v/afdelingsleder Jørgen Jacobsen.

1986 fyldte Svenska kriminalistforeningen 75 år og fik overladt et nummer af NTfK til fire længere artikler og en kort oversigt af formanden Magnus Sjöberg, som fremdrog både de »evige« spørgsmål og de mange småændringer, hyppigt i skærpende retning. Den levende debat var en forudsætning for fortsat human kriminalpolitik og retssikkerhedens fremme og dermed kriminalistforeningens vigtigste opgave.

Den i nordisk sammenhæng vigtigste artikel af de fire er Alvar Nelson: *Svenska kriminalistföreningen 1911-1986 i ett nordiskt perspektiv*. Lige vidtskuende i tid og rum gik han helt tilbage til Stuckenberg og det første tidsskrift, også naturligvis von Liszt og både de norske, danske og svenske stiftere. Jeg var mig ikke tidligere bevidst, at de nordiske foreningers binding til *Union internationale* var så tæt, at medlemskab af sidstnævnte var en forudsætning for indvalg i bestyrelsen. Schlyters indsats og hans brug af de nordiske kriminalistforeninger til fremme af sine kriminalpolitiske idéer skildres udførligt. Med Nelsons fine ordvalg var for Schlyter det stærke samfund bygget på »ansvarstagande, icke maktbegär«. Den danske indflydelse nævnes: Ungdomsfængsel indførtes efter et foredrag af Goll om de danske erfaringer, og *Kriminalpolitiska sällskapet* oprettedes i 1945 direkte inspireret af Dansk Kriminologisk Selskab - selv om æren for dette snarere tilkommer Karl O. Christiansen end Hurwitz som anført af Nelson (jeg troede det også, indtil jeg læste Christiansens brev af

1942). FN-kongressen i Stockholm 1965 fremhæves som et højdepunkt. Nelson er dog ikke blind for foreningens mindskede betydning som debatforum; bestyrelsens forankring i departement og centrale styrelser kan medføre en forsagthed hos de yngre i karrieren, særlig når de har en fra indlederen afvigende opfattelse. Han ønskede indledere, som ikke er bundne af offentlige direktiver, men villige til at fremlægge personlige synspunkter.

På hæftets omslag tilføjer Nelson følgende:

EFTERLYSNING

Under mina försök att skriva något om de nordiska kriminalistföreningarnas historia har jag mött svårighet att finna otryckt material. Föreningarnas arkiv är, åtminstone i fråga om de äldsta perioderna, ofullständiga och svåråtkomliga.

Detta blir med tiden allt mera bekymmersamt. Det vore bra, om de nuvarande styrelserna skulle vilja bringe ordning i materialet och i tid överlämna det till offentligt arkiv.

För egen del vill jag be vederbörande sekreterare att låta mig få veta, när något material, som jag icke har påträffat, har återfunnits och kan hållas tillgängligt.

Jeg kan kun istemme. Mine oplevelser under udarbejdelsen af dette skrift er betydelig hjælpsomhed, men også bortkomne arkivalier og nærmest ingen korrespondance. Det trøsterige er dog, at de trykte kilder er så righoldige og paradoksalt nok særlig for de ældre perioder.

Svensk kriminalpolitik illustreredes også godt af de øvrige historiske artikler, *Kriminalpolitik efter brottsbalkens anförande* (Aspelin), *Tretton år med kriminalvårdsreformen* (Kriminalvårdsstyrelsens överdirektör Marianne Håkonsson) og *Reflektioner kring ekonomisk brottslighet* (Bo Svensson). Aspelin var stadig en trofast tilhænger af justitsminister Lennart Geijers radikale tanker om begrænsning af det strafbare område, og Svensson ønskede størst mulig restriktivitet med brug af straffebestemmelser for at regulere erhverslivet.

Ved årsmødet i april holdt hovrättslagman Carl- Johan Cosmo foredraget *Påföljd för brott* (trykt i NTfK) over fængselsstrafkomitéens nyeste betænkning. Mest bemærkelsesværdig var omtalen af nødvendigheden af snævrere rammer for strafudmåling i loven selv i stedet for den eksisterende frihed hos domstolene af hensyn til retssikkerhed og forudsigelighed. Man ønskede samtidig en mere nuanceret strafudmåling for *rattfylleri* end fængsel ved overskridelse af den »sakrosankte« 1,5 promillegrænse. I november holdtes et ekstraordinært jubilæumsmøde med stor paneldebat *Vad styr kriminalpolitiken?* I jubilæumsåret havde foreningen 410 medlemmer, hvoraf 122 i Malmö-Lund lokalafdelingen, et par hundrede mindre end i storhedstiden.

Fra Norsk Kriminalistforenings årsmøde i 1986 ses i NTfK 1987 et indlæg *Reitgjerdet - hva nå?* af overlæge Einar Kringlen, der løsrevet fra resten af debatten kun fortæller den ikke-norske læser om en hård strid om eventuel nedlæggelse af kriminalasylet Reitgjerdet, herunder forfatterens skarpe polemik mod Bratholm, som ønsker asylet bevaret.

Fra NTfK i 1986 kan også nævnes en studie af Trude B. Nergård og Olav Molven: *Nordmenns holdning til vinningskriminalitet* med påvisning, at en stærk religiøs holdning øger en restriktiv holdning til formueforbrydelser, mest blandt de unge. Forskellen til Sverige er klar; Cosmo nævnte en *passant* som en selvfølgelig religionens mindskede betydning.

Nogle bemærkninger om EF-kriminalitet af senere vicestatsadvokat ved statsadvokaten for særlig økonomisk kriminalitet Ulla Høg er det første, jeg har bemærket om dette senere så vigtige spørgsmål.

1987 og 1988 var mellemår inden det næste nordiske møde. Dansk Kriminalistforenings »1987«-møde afholdtes i januar 1988, for første gang i Håndværkerforeningens Lokaler, Moltkes Palæ. *Hotel d'Angleterre* var åbenbart blevet for dyrt. Emnet var det gamle, men aldrig forældede *Reaktioner over for unge lovovertrædere*, indledt af lektor *Beth Grothe-Nielsen* (født 1938, især fremtrædende inden for emnerne Overgreb mod børn og ofrets retsstilling) og Rand Jensen. Sverre Mondrup døde og afløstes i bestyrelsen af byretsdommer, senere landsdommer *Ina Steincke* (født 1943).

Dansk Kriminologisk Selskab holdt 4 møder i 1987, *Skærmvoldens virkninger*, v/lektor *Berl Kutschinsky* (1935-1995, særlig fremtrædende inden for emnerne pornografi, forebyggelse af voldtægt), *Konflikter mellem lovgivningen og en livsform*, v/Brydenscholt, *Forslag om nye voldsbestemmelser og aktuel praksis i voldssager*, v/Waaben og landsdommer *Ole Nicolaisen* (født 1935), samt *Straffelovens §265- straf uden forudgående tilhold*, v/politiassessor, senere dommer *Karsten Bo Knudsen* (født 1949).

I NTfK 1987 ses en uhyre veldokumenteret artikel af senere byretsdommer *Bertil Frosell* (født 1961): *Tugt og dadel. Nogle udviklingslinier i Carl Goos' strafferetlige tænkning*, herunder hans forhold til *Union internationale*, som han blev medlem af, men senere forlod, og von Liszt. Med henvisning til »tidens måske mest neutrale iagttagere« Eyvind Olrik - jeg er enig med Frosell i denne karakteristik - konkluderer han tentativt, at Goos' påvirkning måske fik »større modererende indflydelse på det videre arbejde med straffeloven, end man hidtil har gjort sig klart«. Der kan være noget om det; historien skrives jo af sejrherterne, og måske har Torps og Golls fanfarer i kriminalistforeningen forført eftertiden, også mig selv, til at forklejne betydningen af Goos' indsats for Straffeloven af 1930.

Som den danske kronikør, lektor Jørn *Vestergaard* (født 1948) noterer i NTfK 1988, indledte Det danske Center for Menneskerettigheder sin virksomhed med udgivelse i 1987 af en af Nordskov Nielsen redigeret antologi.

Den svenske forening holdt i 1987 som sædvanlig to møder. Årsmødets emne var *Inkapsitering- En kriminalpolitisk mirakelmedicin?* v/bl.a. professor *Torbjörn Thedéen*, medens høstmødet indledtes af Bo Svensson med et foredrag om *Samhällstjänst och andre alternativ til frihedssstraff*.

Dansk Kriminalistforening vedtog i 1988 en forhøjelse af kontingentet til 200 kr. Årsmødet afholdtes den 17. januar 1989 med velkomst til den nytiltrådte justitsminister *H. P. Clausen* (1928-1998, historiker, ikke jurist), Rieber-Mohn, Sjöberg og Träskman. Emnet *Ytringsfriheden i massemedierne/ Privatlivets fred* indledtes af advokat *Per Magid* (født 1943, bl.a. medlem af medieansvarsudvalget og Danmarks »agent« ved Den internationale Domstol i Haag under *Jan Mayen-sagen* mod Norge og sagen om passageretten i Storebælt mod Finland) og af Frøbert.

Dansk Kriminologisk Selskab afholdt 4 møder i 1988, *Aktuelle kriminalpolitiske spørgsmål AIDS* v/Greve, et møde om Anstalten ved Herstedvester v/overlæge *Heidi Hansen* (født 1940) og fængselsinspektør *Erik Taylor* (født 1938), *Metadonbehandling af stofmisbrugere, de nye retningslinier fra alkohol- og narkotikarådet* v/læge *Peter Ege* og *Ole Hansen*, samt fremlæggelse af en undersøgelse om lægdommeres egen vurdering af lægdommerollen v/forfatteren, lic.jur. *Preben Wilhjelm* (født 1935, oprindelig atomfysiker, senere gennem sin politiske virksomhed for Venstresocialisterne retspolitikker og retspolitisk forsker og forfatter).

I NTfK 1988 ses en artikel af Ingstrup om *Elektronisk tilsyn*, første gang jeg har bemærket dette emne omtalt. Og som et kuriosum kunne der kun et år før Berlinmurens fald ses en artikel af professor ved det østberlinske Humboldt Universitet *Erich Buchholz: Straffrätt och kriminalpolitik i DDR*, et urimeligt skønmaleri.

Dansk Kriminalistforenings årsmøde i januar 1990 gemmer jeg til sidste kapitel. I 1989 holdt Dansk Kriminologisk Selskab 3 møder, *Retsvæsenets syn på retspsykiatriske erklæringer*, i Dansk Psykiatrisk Selskab, *Lovovertræderes levevilkår og kriminalpolitikken* v/*Britta Kyvsgaard*, samt *Nye reaktioner over for unge lovovertrædere* v/kommitteret *Jørgen Paulsen* (1942-1998). For de umiddelbart næstfølgende år har jeg ingen opregning.

Britta Kyvsgaard (født 1947) blev i 1997 ansat som forskningskonsulent i Justitsministeriet efter at have været forskningssektor ved Københavns Universitet. Hun blev i 1998 dr.jur. på 3 afhandlinger:.... og *fængslet ta'r de sidste. Om kriminalitet, straf og levevilkår* (1989), *Ny ungdom? Om familie, skole, fritid, lovydighed og kriminalitet* (1992), *Den kriminelle karriere* (1998). Ligeledes i 1998 blev hun hovedredaktør for NTfK.

I 1989 afholdtes det *tiende nordiske kriminalistmøde* i Stockholm. Jeg husker den selskabelige del - reception i Justitiedepartementets fornemme lokaler i slottet *Rosenbad*, Stockholms stads reception med efterfølgende bådfærd og banket på Operaterrassen - som magnifik, hvilket også gælder midsommerfejret i disse junidage. Debatten er bedre dækket end tidligere ved, at også nogle korreferentindlæg er trykte i NTfK. At de kriminalpolitiske strømpile ikke nu ensidigt gik i retning af mildnelser i sanktionerne, ses i flere indlæg.

Under titlen *Uppelever fængelsestraffet en renæssans? Spekulationer om frihedsstraffets fremtid* indledte K. J. Lång det første plenaremne. Han omtalte de særlige finske forhold, krigene, lange idømte straffe, men få dømte personer, disses socialt dårlige stilling - også de få dømte, f.eks. for økonomisk kriminalitet, fra højere klasser har haft problemer i deres egen kreds - og gjorde gældende, at human kriminalpolitik krævede autonomi for administrationen samt fastholdelse af bestemmelsesretten hos den centrale ledelse. Uddelegation til anstalterne kunne medføre hårdere og mere kontrollerende magtanvendelse hos personalet og som følge heraf voldelige reaktioner hos fangerne, og demokratisk

kontrol fra politikere, som tænker i enkeltsager, især særlig oprørende forbrydelser, medfører uacceptable krav om generelt strengere straffe. Læseren mindes Golls ord i 1907 om det lille energiske mindretals kamp for reformer i strafferetten mod flertallet. I 1989 er dette vanskeligere at fastholde, og Lång var pessimistisk over for fremtiden.

Anden referent Thorsteinn A. Jónsson sagde tørt, at i Island var man først kommet i gang med overhovedet at bruge fængsel. Indtil 1978 tolereredes, at idømte straffe ikke fuldbyrdes for førstegangsdomte, og 1944-1976 ændredes *alle* frihedsstraffe for spirituskørsel ved benådning til bøde. Da Justitsministeriet i 1978 overtog fuldbyrdelsen af straf fra politimestrene, indtraf normale tilstande. Dagligt belæg er steget fra 20 til 38 fanger pr. 100.000 indbyggere. Befolkningen ønsker fængsel for klassiske forbrydelser, men ikke for spirituskørsel, som begås massivt: Ca. 2.500 sigtes pr. år eller 1,3 % af befolkningen over 15 år (i Danmark ville det svare til ca. 65.000 sager!). Hans konklusion: »Jeg kan ikke få øje på noget, der tyder på andet end at frihedsstraffen har en lys fremtid.«

Tredie referent Bo Svensson fremdrog den svenske praksis i de senere år: Flere fængselsdomme end nogensinde, men kortere straffe, altså modsat Finland. Som grund til mildhed anførte han ikke blot det velkendte argument, at tyven ikke længere anses som en nidding, da tyveri rammer ofret mindre nu, men også, paradoksalt men rammende, at voldsotret er mindre at ynke nu end før, bl.a. fordi tandlægekunsten langt bedre kan reparere på skaderne, og fordi voldsotret får mere støtte af sine omgivelser, herunder slægtninge, som ikke længere er udvandrede til Amerika! Han var dog klar over, at den klassiske »markedsvold« var tiltaget; efter afskaffelsen af »motboken« i 1955 er der marked hver dag. Et interessant eksempel på dommernes oprør mod en formildelse i loven var, at en ændring i 1975, hvorefter indbrud i bolig ikke mere automatisk subsumeredes som »grov stöld«, aldrig slog igennem i retspraksis og i 1987 atter ophævedes. Han ønskede ærlige nedsættelser af strafferammer, frihedsstraf nedsat til bøde etc. i stedet for manipulation med mellemliggende sanktionsformer, blandt hvilke han regnede samfundstjeneste.

Reaktioner over for psykisk afvigende lovovertrædere havde dansk referent, landsdommer *Holger Kallehauge* (født 1935, bl.a. formand for Landsforeningen af Polio-, Trafik- og Ulykkesskadede, har skrevet om narkotikasager og agents provocateurs m.v.). Han gjorde gældende, at sanktionsvalget i sager efter Straffelovens § 69, hvor retten har valgfrihed mellem straf og andre foranstaltninger, skal udøves efter rene hensigtsmæssighedsbetragtninger, og opstillede en række hensyn, blandt hvilke det mest interessante var inddragelsen af proportionalitetshensynet, et passende forhold mellem den begåede forbrydelse og den valgte reaktion. Man kan »leve med« en mildere reaktion end den sædvanlige frihedsstraf for en tilsvarende overtrædelse, men langvarig tilbageholdelse på sindssygehospital, hvor den sjælsunde ville være idømt en mild straf, er meget

mere betænkeligt og bør ikke tåles. I mindre sager kan man undgå stødende resultater ved dom til fængsel svarende til den udståede varetægtsfængsling eller betinget dom i stedet for tvungen behandling. Det ses, at forholdsmæssighed har sneget sig ind i praksis, og en nylig betænkning om tidsbegrænsning af foranstaltninger efter straffelovens § 68 og § 69, nr. 1372/1999, vil formentlig resultere i lovgivning svarende til denne praksis.

Korreferenten, professor *Raimo Lahti*, skildrede Finlands særlige udvikling, hvor behandlingstanken aldrig havde fået samme magt som i de andre nordiske lande på grund af dels den klassiske skoles livskraft, dels svigtende ressourcer bl.a. mangel på psykiatere. Også nu ønskede man et videst muligt normalitetsprincip, hvor strafferetten kontrollerer ved tvangsmagt, og psykiatrien »vårdar«. Strafafsonere bør dog have adgang til psykiatrisk behandling på frivilligt grundlag.

Emnet *Brott motyttre miljön* havde Rieber-Mohn som referent med *Miljøkriminalitet*. Over for industriens ønske om forebyggelse snarere end straf bemærkede han, at netop på dette område forebygger straf, og at generalpræventionen er særlig stærk, utvivlsomt med rette. I en så lille befolkning som den norske var centralisering af efterforskningen nødvendig, i praksis ved en statsadvokatur for komplicerede økonomiske sager og do. miljøsager. Han opstillede tentativt en generalklausul med kolossale maksima, op til fængsel i 15 år. Endelig ønskede han adgang til at pålægge selskaber strafansvar, omend fakultativt, dvs. at anklagemyndighed og domstole kunne undlade at straffe, hvis det var urimeligt.

I sit indlæg *Miljöstraffesagers behandling i Danmark* udtalte Toftegaard Nielsen som korreferent, at effektiv kontrol var det første behov, og at straffesager kom i anden række. Han svirpede den kommunale politisering af området, som bl.a. viser sig ved en selektiv anmeldelsespraksis, hvor landmænd anmeldes, men ikke industrien, hvor der er flere arbejdspladser. Sågar forslag om bødestørrelser gøres til genstand for politiske afstemninger i kommunalbestyrelsen. Han påpegede også, at de ansatte, som havde begået selve de forurenende handlinger, påtog sig hele skylden og dækkede over ledelsen, formentlig for at beholde deres stilling. Han ønskede modsat Rieber-Mohn ikke centralisering: Flest sager opstod i Jylland, og de regionale statsadvokaters indsats var god. Hvis et selskab kan straffes, skal det straffes, uden at retten skal kunne lade strafansvar bortfalde efter en rimelighedsbetragtning.

Polisrådet *Klaus Helminen*, Finland, referent på emnet *Behandlingen av anhållna och häktade - ändamål, innehåll och verkningar*, sagde, at varetægtsfængslingens længde modsvarer en kortere fængselsstraf, og at den ofte opleves som værre end straf, bl.a. fordi den efter sin natur kommer uden varsel, medens den dømte kan forberede sig på straffen og endog opnå udsættelse med afsøning. En generel trylleformular findes ikke, men han foreslog hyppigere brug af fængslingssurrogat.

Justitierådet *Inger Nyström*, Sverige, indledte emnet med den lange titel *En*

effektivisering av straffprocessen i enklare brottmål. Jourdomstolar - åklagare och polis som domare -försvarets ställning. Strafföreläggande, altså skriftligt bødeforelæg med adgang til prøvelse i retten, var ubetænkeligt; bøde på stedet, *ordningsbot*, ligeledes, men kun i specialstrafferetten, ikke for små overtrædelser af straffeloven som snatteri, da det ville forringe gerningens strafværdi. *Jourdomstol*, dvs. fremskyndet domsforhandling i visse typer af sager, var overvejset i 1980'erne, men var præget af store svagheder, bl.a. at efterforskningen ikke kunne være tilendebragt forinden, og mange gode grunde taler imod at foretage efterforskningen under domsforhandlingen. Derimod var hun velvillig over for nye udvidede muligheder for domsforhandling *in absentia* i små sager. Interessant var hendes påpegning af anklagerens mange roller, først objektiv undersøgelsesleder, derpå »dommer« ved tiltalespørgsmålets afgørelse - både om bevisgrundlaget er tilstrækkeligt til domfældelse, og om tiltale eller tiltalefrafald er det rette valg - sluttelig part under domsforhandlingen. Hun nævner en tendens til for stor forsigtighed ved bedømmelsen af beviserne, og hun kan nok have ret i, at nogle anklagere kræver næsten urimelig stærke beviser for at rejse tiltale. Endelig advarer hun imod den slitage af anklageren, som kan følge af at overføre for meget fra retten til anklageren. Et tankevækkende indlæg.

I *Lidt om effektivisering af strafferetsplejen* drøftede korreferenten, professor Jonatan Thormundsson, Island, ikke blot småsager, men alle straffesager. Væsentlig var han påpegning af, at formålene med en optimal straffeprocess kan domvirke hinanden, og at retssikkerhedsgarantierne i bl.a. Den europæiske Menneskerettighedskonvention begrænser optimal gennemførelse af straffeprocessen. Reformer i strafferetsplejen kan enten ske ved ijernelse af sager fra retterne og udenretlig behandling, endog afkriminalisering eller privatisering, eller differentierede løsninger i selve domstolsapparatet.

Kriminalvård eller socialvård för unga lagöverträdare - reaktionsmöjligheter och rättssäkerhetsgarantier havde norsk referent, overlæge Helge Waal. Han kritiserede både den liberale løsning, kun behandling, aldrig fængsel, og den konservative løsning med troen på fængslet, og heroverfor satte han »det grå og socialdemokratiske svar både og« eller endog det drastiske »hverken eller«, så at man i det mindste undgår at påføre den unge »pine« med Christies ord. Hans egen løsningsforsøg var differentiering, en »tiltakskjede« med stigende intensitet ved stigende behov, og han gjorde det ganske klart, at »ingen reaktion er ingen god reaktion«.

For emnet *Kriminologi og kriminalpolitik* foreligger kun et trykt bidrag fra korreferenten Patrik Törnudd, som priste den nordiske model præget af kompromis og balance, men også viden om, at der ikke er definitive løsninger. Den, der lover en mirakelkur, er enten charlatan, eller også kræver han en samfundsomstyrtende hestekur, hvis pris vi ikke vil betale. De finske kriminologer har længe og efterhånden med held krævet mildere straffe. »Få av de i dag yrkesverksamma underrättsdomarna kan ha undgått indoktrineringen kring detta tema.«

Kampen mod »massmediepopulismen« er en anden næsten konstant opgave - Träskman i 1984, Lång og Törnudd nu; der synes at bestå en evig fejde i Finland. Han sluttede effektivt med, at en god justitsminister ikke skal være for populær, og et ønske om, at alle parter holder hinanden i styr.

Det sidste plenaremne *De mänskliga rättigheternas betydelse för straffprocessen och straffverkställigheten* havde to referenter, den ene Nordskov Nielsen, hvis indlæg - som indskrænkede sig til straffeprocessen - er trykt. Han begyndte med kong Erik Klippings håndfæstning 1282, men nåede hurtigt Den europæiske Menneskerettighedskonvention og forblev der. Han drøftede art. 5, frihedsberøvelse, og sagde herunder, at den da nye regel om »retshåndhævelsesfængsling« i visse voldssager næppe var konventionsstridig, og at klage over fængsling i isolation indtil nu var afvist. Art. 6 om retfærdig rettergang behandlede han mindre fyldigt, dog med omhyggelig gennemgang af *Unterpertinger*-sagen og beslægtede danske sager, men i skrivende stund forelå *Hauschildt*-dommen endnu ikke. Den afsagdes 24. maj 1989, tidsnok til at gøre det klart for alle ved kriminalistmødet i Stockholm, at domstolen i Strasbourg ville få en meget mere indgribende betydning i 1990'erne end i 1980'erne. Han berørte kort de intrikate fortolkningsproblemer, hvor ikke blot Strasbourg-domstolens egenpraksis, men endog intern praksis i andre medlemslande kunne få betydning, og sagde sluttelig, at en inkorporering af konventionen som dansk lov, omend juridisk næsten overflødig, kunne være en politisk betydningsfuld melding om, at vi tager konventionen alvorligt.

Hauschildt-dommens chokvirkning er en passende slutning på denne periode, hvor nordisk kriminalpolitik stadig kunne være sig selv nok.

XIV GREVE OG RENTZMANN - NORDEN I EUROPA OG VERDEN 1989-1999

Det første af de mange hundrede års jubilæer, som fylder dette sidste kapitel, fejredes af *Association Internationale de Droit Pénal, AIDP*, i Wien i oktober 1989 (omtalt af Alvar Nelson samme år i NTFK). Efter optagelsen af særlig de tyske kriminalister efter Anden Verdenskrig betragtedes AIDP som successorforening til von Liszts gamle forening, ja i mange år var formanden tysk, *Hans-Heinrich Jescheck*, Freiburg, som afgik ved jubilæet og afløstes af *Cherif Bassiouni*, Chicago. Medens både Norsk og Dansk Kriminalistforening indtil Første Verdenskrig betegnede sig selv som lokalafdelinger af *Union Internationale*, var der i 1989 kun svensk lokalafdeling af AIDP, dannet i 1970'erne med Sjöberg som formand.

Samme år fyldte den finske straffelov af 1889 hundrede år, og året efter, 1990, gennemførtes første fase af en generel finsk straffelovsreform. Et hæfte af NTFK overlodes i denne anledning til finske forfattere. Af disse artikler er den historisk mest interessante *Dan Frände* (født 1954): *Finlands främsta straffrättsforskare och den totalitära straffrätten*, om Honkasalo, som iøvrigt selv var født 1889 og mindedes i forbindelse med 100 års dagen.

Den svenske forenings aktiviteter siden 1988 er resumeret i NTFK 1991. Sjöberg efterfulgtes 1989 som formand af Bo Svensson. Af den seneste tids emner fremhævedes dels en paneldebat om det uopslidelige spørgsmål, unge lovovertrædere, dels for nok første gang *Kriminalpolitik och etnisk diskriminering* med indledning af diskrimineringsombudsmand *Peter Nobel*.

Dansk Kriminalistforening holdt årsmøde i januar 1990 og kunne på ny byde en ny justitsminister velkommen, nu *Hans Engell* (født 1948). Årsmødets emne *Straffuldbyrdelse* havde senere præsident for Vestre Landsret *Bjarne Christensen* (født 1948) som indleder i hans egenskab af formand for det udvalg, som havde afgivet betænkning nr. 1181/1989 om en lov om fuldbyrdelse af straf mv., et kæmpeværk i tre bind med lovforslag og sågar høringssvar over de to første bind. Man kunne ikke have valgt et mere aktuelt emne.

Ved bestyrelsesmødet i oktober 1990 vedtoges efter Vagn Greves forslag, at ved middagse belastes foreningen fremtidig kun med udgiften til gæster, medens bestyrelsens medlemmer selv betaler, en pæn gestus sammenholdt med, at kontingentet samtidig sættes op fra 200 til 250 kr. (for studenter fra 150 til 175 kr.).

Emnet ved årsmødet i februar 1991 var *Presseoffentlighed i retsplejen* med præsident for Københavns Byret *N. C. Bitsch* (født i 1923) og chefen for TV-Avisen *Ole Sippel* (født 1941) som indledere. Spørgsmålet om offentlighed, dørlukning og navneforbud havde rumlet i mange år. Først med betænkning nr. 1330/1997 vedrørende samarbejdet mellem retterne og pressen og den pr. 1.

oktober 1999 gennemførte ændring af Retsplejeloven har spørgsmålet fundet en varig løsning.

I Dansk Kriminologisk Selskab holdt jeg i 1991 foredrag om *Afhøring af børn*, trykt i NTfK 1992, i øvrigt i samme hæfte som *Beth Grothe Nielsen: Børn som ofre og vidner i sager om seksuelle overgreb*.

Spørgsmålet om video-optagede afhøringer af børn behandles i en senere artikel i NTfK 1993 af læge *Tony Olesen m.fl.* og er ofte fremdraget i debatten om menneskerettighederne i straffeprocessen. Den svenske vidnepsykolog *Astrid Holgerson* har i NTfK 1995 skrevet *Sexuella och rituella övergrepp - utsagens uppkomstbetingelser*. Beth Grothe Nielsens bog *Så græd jeg lidt for mig selv* er anmeldt i NTfK 1997, og selv har hun i NTfK 1998 reценseret to væsentlige værker om børn som vidner, værker, som fremhæver børns troværdighed i velkommen kontrast til, hvad Beth Grothe Nielsen rammende beskriver som »gamle dogmer om børns mangel på troværdighed og deres fantasier om seksuelle overgreb«.

I NTfK 1992 ses *Rubya Mehdi: Islamisering og dens indflydelse på kvinders retlige situation*, som jeg husker som foredrag i 1991-92. Hun fremhæver den i et anstændigt retssystem uhørte ordening, at mangel på lovfæstet bevis for voldtægt efter den strenge islamiske ret - tilståelse eller fire rettroende mandlige øjenvidner - kan medføre straf for utugt til anmelderinden, da bevismæssig gråzone åbenbart er ukendt. Umenneskelige straffe, særlig stening, er bevaret i lovbøger som trussel over for de fattige, også selvom de aldrig eksekveres. I et samfund, som er ved at blive multikulturelt, er det vigtigt at kende de etniske gruppers retlige baggrund.

I NTfK 1993 ses en artikel af *Lasse A. Warberg: Shari 'a: Om den islamiske strafferetten (Uqūbāt)*.

Den større opmærksomhed på internationale strafferetlige spørgsmål, særlig europæiske, ses ved oprettelsen i 1991 af *Dansk Selskab for International Strafferet og EF-ret*. Den første styringsgruppe bestod af Vagn Greve som formand samt stipendiat *Peter Gjortler*, senere generaladvokat, dommer ved EF-domstolen *Claus Gulmann* (født 1942) og vicerigspolitichef *Ole Scharff* (født 1937). Det første møde afholdtes allerede samme år med fuldmægtig i Justitsministeriet *Poul Dahl Jensen* (født 1956) som indleder til emnet *EF's muligheder for at anvende strafferetlige reaktioner*.

Ved årsmødet i januar 1992 indledte professor *Eva Smith* (født 1942, dr.jur. 1986 på afhandlingen *Vidnebeviset*, 1990 professor i retspleje ved Københavns Universitet, 1998 regensprovst) samt lektor *Lars Adam Rehof* (født 1958, forfatter og medforfatter til flere bøger om den europæiske menneskerettighedskonvention) emnet *Strafferetsplejens fremtid i lyset af menneskerettighederne*. Jeg husker, at Eva Smith kritiserede de europæiske menneskerettighedsorganers mere vidtgående praksis bl.a. svarende til hendes indlæg ved det nordiske juristmøde i 1990 i Reykjavik, medens Rehof ønskede en fortsat udvikling af den mistænktes rettigheder og bl.a. fandt, at sigtede ikke ubetinget burde være bundet af forsvarerens dispositioner.

Lindgaard og Waaben afgik fra bestyrelsen. Rigsadvokat, senere højesteretsdommer *Asbjørn Jensen* (født 1942) blev indvalgt. Ved næste bestyrelsesmøde valgtes Vagn Greve til formand, Dansk Kriminalistforenings syvende.

*Vagn Greve (1938-)
Dansk Kriminalistforenings syvende formand (1992-1999).
Redaktør af NTfK 1981-1999.*

Vagn Greve (født 1938), lic.jur. 1972, 1987 professor i revision ved Handelshøjskolen i København, 1992 professor i strafferet ved Københavns Universitet, 1998 dekan for Juridisk Fakultet. Han har et stort og broget forfatterskab inden for så forskellige områder som færdselsstrafferet og EDB-strafferet, måske kulminerende med *Straffene* (1996) og *Det strafferetlige ansvar* (1999), tilsammen dækkende området for en »Almindelig Del«, men en ganske særlig almindelig del, hvor historie og personlige synspunkter blandes med den klassiske strafferet tillige med tankevækkende citater og livfulde illustrationer. Nok så væsentlig er hans praktiske, organisatoriske og redaktionelle indsats, herunder som mangeårig tålmodig og hjælpsom redaktør for både NTfK og Juristen, endog samtidig (som bidragyder til begge kan jeg tale med om det).

Dansk Kriminalistforening var økonomisk i smult vande. Regnskabet for 1991, Lindegaards sidste, viste indtægter for ca. 150.000 kr. i form af medlemskontingenter, udenlandske abonnenter på NTfK og Justitsministeriets tilskud, udgifter for ca. 130.000 kr., fortrinsvis tidsskriftet. Balancen anførtes som ca. 31.000 kr.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt i 1992 ifølge næste års formandsberetning 4 møder, *Nye tendenser i behandlingen af narkomaner*, v/afdelingschef i Socialministeriet *Grethe Buss* (født 1943), *Problemer i straffesystemets behandling af sager med børn som ofre for forbrydelser i familien*, v/Beth Grothe Nielsen, »*Rocker*«-kriminalitet - organiseret kriminalitet, v/forskningsstipendiat *Joi Bay*, og *Ny ungdom?*, v/Britta Kyvsgaard.

Det nye selskab for international strafferet m.v. holdt 2 møder, *Det politimæssige samarbejde i EF nu og i fremtiden med særligt henblik på Schengenaftalerne*, v/ *Jan Peek* fra det hollandske justitsministerium og professor *Swart*, Utrecht, samt en paneldebat om politi og strafferet i EF.

Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde 12. januar 1993 meldte justitsministeren afbud, forståeligt nok på baggrund af den eksplosive politiske situation i denne måned. Fra Norge kom førstestatsadvokat *Anstein Gjengedal*, en gammel ven, stærkt medvirkende ved det nordiske kriminalistmøde i Oslo 1979, og fra Sverige den nye riksåklagare *Torsten Jonsson*. Dommer *Ulf Østergaard-Nielsen* (født 1947), lektor i almindelig retslære, indledte emnet *Straf og etik*.

Niels Klerk (1914-1993), foreningens mangeårige revisor, højesteretssagfører, døde 1993. Han havde været tilknyttet Københavns Juridiske Forenings bestyrelse fra 1945, en sjælden rekord, men også været formand for Poe-Klubben, foreningen af kriminalromanelskere. Man kunne irriteres over hans let kontrære indlæg - under debatten om færdselsdrab ved årsmødet 1961 citerede han en amerikansk færdselsspecialist, som efter en uge i København på et spørgsmål om »hvad der var i vejen med trafikken i Danmark [svarede:] Jo der bliver kørt for fa cyklister ihjel« - men griber sig i at savne dem nu.

I slutningen af 1993 fratrådte Høgh som sekretær og kasserer og afløstes af Henrik Viito ft. Først nu ophørte således arvefølgen fra Hartvig Jacobsen, en til-

knytning til samme sagførerkontor med successorer fra 1928. Protokollen for Dansk Kriminalistforenings bestyrelsesmøde den 8. december 1993 tilføjer »i tilslutning møde i Dansk Kriminologisk Selskab«, og en uformel sammensmeltning af de to foreninger synes nu sket, efter at Høgh omhyggeligt havde opregnet særskilte bestyrelser endnu få år forinden (efter 1987, idet Ina Steincke, indvalgt dette år, ses på begge lister). Vagn Greve har på forespørgsel herom svaret, at han ikke har kendskab til nogen formel beslutning, men at det reelt skete, da han blev formand. Man ser det også på brevpapiret, hvor begge navne anføres, den ældre forening dog øverst og med lidt større typer.

8. september 1993 vedtoges at afholde møderne i Kriminologisk Selskab om eftermiddagen som »Gå hjem«-møder, et godt initiativ. Nu om dage skal der meget til at komme tilbage til et aftenmøde i København, når man først er kommet hjem. Tiderne er ikke som de møder i 1940'erne, som Buhl fortalte om - endsige som i Jørgen Trolles barndomshjem i Vendersgade omkring 1910, hvor hans fader, som var fuldmægtig i Justitsministeriet, senere højesteretsdommer, kom hjem kl. 5 uden mappe, idet ministeriets bud bragte ham de sager, han skulle arbejde med om aftenen!

Der var hele 7 møder i Dansk Kriminologisk Selskab i 1993: *International Strafferet*, v/Iain Cameron, *Kønnets betydning for strafudmålingen*, v/lektor Anette Storgaard (født 1955), *Principprogrammer*, v/Ingstrup, *Om indvandrere*, v/Lotte Bøggild Mortensen, *Regeringens voldspakke*, v/Torsten Hesselbjerg, afdelingschef i Justitsministeriet (født 1955), *Psykisk syge*, v/Kramp, og *Embedsmandsansvar*, v/Nordskov Nielsen.

Anette Storgaards foredrag er trykt i NTfK 1993. Jeg husker umiddelbart møderne med hende og senere Hesselbjerg. Anette Storgaard ville ikke udelukke en tendens i praksis til at straffe kvinder relativt strengest. Hendes materiale forekommer spinkelt, men det er ikke uden interesse at høre den gængse opfattelse om »ridderlighed« anført. Hesselbjerg udsattes på sit ministeriums vegne for massiv kritik uden at lade sig slå ud af fatningen.

Det nye selskab for international strafferet afholdt kursus i EF-strafferet på politiskolen og indbød 10 dommere og 10 anklagere.

Der var ikke årsmøde i Dansk Kriminalistforening i 1994, »da der er en retsædvane for ikke at afholde årsmøder i år, hvor der holdes nordiske kriminalistmøder« - formandens, ikke min, formulering fra beretningen næste årsmøde 1995.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt 6 møder i 1994: *Amerikanske indtryk*, v/Balvig, *Åndssvage og farlighed*, v/Birgit Kirkebæk, *Isolationsundersøgelsen*, v/undersøgelsens forfattere, læge Henrik Steen Andersen, psykolog Tommy Lillebæk og læge Dorte Sestoft, *DNA i straffeprocessen*, v/Garde (NTfK 1995), *Narkotikamisbrugere*, v/Kirsten Thue Skinhøj, og *Organiseret kriminalitet*, v/førstebibliotekar Peter Søndergaard (født 1944, hans bog *Den sicilianske mafia* anmeldtes samme år i NTfK).

Den norske Kriminalistforening debatterede ved årsmødet i april 1994 afhøring af børn. Jeg var til stede som udsendt fra Dansk Kriminalistforening og orienterede om videoafhøringerne, hvor norsk praksis var et par år efter dansk. Venner i Oslo inviterede på *Det norske* (sc.: nynorske) *Teatret* til noget så bizart som *Den Stundesløse* omsat til moderne musical med de fire skriverkarle som kvinder. Storartet og uventet morsomt. »Se (eller sjå) på solen, se på engen, lyt til fuglene på kvist/ der er tusind gode grunde til at være optimist«, trallede Leander og Jesper Oldfux på »målet« i første akts store finale.

Den vigtigste begivenhed i perioden var det særdeles vellykkede *elvte nordiske kriminalistmøde* 1994 i København.

En nedsat organisationskomité bestående af Rentzmann som formand, Kramp, Greve, *Claes Nilas* (født 1957), nu direktør i Udlændingestyrelsen, og som sekretær fængselsinspektør *Jens Tolstrup* (født 1944) holdt sit første møde i december 1991, under ingen omstændigheder for tidligt, og drøftede allerede nu det overordnede tema »Internationalisering af strafområdet«, hvilket blev resultatet, idet man ligeledes sikrede, at emnerne ikke kolliderede med Det nordiske Juristmøde i august 1993, ligeledes i København. Vilttofts advokatkontor kom til at forestå kassefunktionen, og *DIS Congress Service* forestod den øvrige tilrettelæggelse fra det store, hotelreservationer og senere festmiddagen, via det overflødigt-festlige, som alle husker, 8 Tivoligardister opstillede ved Tivolis indgang på aftenen for festmiddagen på restaurant Nimb, til det små, men uundværlige, mærkater til alle. Til og med 1. juni 1994 holdtes 18 møder, herunder et inter-nordisk planlægningsmøde i marts 1993. Det kønne logo - de fem nordiske lande som rektangler, værtslandet Danmark som flag i rette farver, de andre sort på hvid baggrund - ses fra og med 9. møde i december 1992.

Finansieringen spillede en afgørende rolle. Prisniveauet var steget ikke så lidt siden 1973, hvor Buhl kunne ansøge Justitsministeriet om 30.000 kr. til forventede udgifter på ca. 140.000 kr. og med en flot håndbevægelse tilbagesende 13.000 kr. Pr. 19. maj 1994 udgjorde indtægterne ca. 543.000 kr., hvoraf 214.700 kr. fra 205 fuldt betalende deltagere, 37 studenter og 22 ledsagere - incl. talere og andre, som ikke betalte afgift, var der ialt 275 deltagere og 33 ledsagere - resten fra tilskud. Den store giver var Justitsministeriet med 150.000 kr. Det var et tidens tegn, at EU også ydede tilskud, og det brudte beløb 37.903 kr., skyldes, at der betales i »ecu«. Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi og syv private fonde - Augustinusfonden, Bikubenfonden, Egmont-Gruppen, Jorcks Fond, Nykredits Fond, Tuborg Fondet og Uni Danmark - havde ydet resten. Udgifterne kom nogenlunde til at svare til indtægterne. Den største regning kom fra DIS, og den største enkelte post var festmiddagen til ca. 164.000 kr., »incl. bordkort«. Et særnummer af NTfK kostede ca. 68.000 kr. Da alt var betalt og regnskabet sluttet, tilbagebetalte bureauet 11.933,75 kr. i check.

Møderne fandt sted på Københavns Universitet, herunder solennitetssalen eller festsalen med de historiske malerier, herunder af studenterne, der drager ud for at forsvare København under Anden Svenskekrig i 1658-59. Der servere-

des kaffe udendørs i Studiegården - vejret holdt, men der var både lejet parasoller og tilrettelagt nødplan for servering indendørs. Organisationskomitéens mødereferat omtaler endog tidspunktet for kaffebrygningen. Foruden festmiddagen havde Justitsministeriet indbudt til reception den første aften og Københavns Rådhus den anden aften. Endelig var der fem fængselsture dagen efter afslutningen. Ved afrundingsmødet en måned efter var tilfredsheden stor, og bl.a. havde justitsministeren »udtrykt sig rosende«.

Udvælgelsen af forfattere/indledere, ordstyrere, også festtalere, var påset med nøje retfærdig fordeling mellem landene. Der ses også de sædvanlige problemer med at få manuskripter i tide inden »dead-line« og trykning - barmhjertigheden påbyder her diskretion med navne.

Nok så spændende læsning er den store opmærksomhed med hensyn til pressedækningen. Til et stort antal aviser, radio- og fjernsynsstationer i hele Norden sendtes først foreløbig orientering den 20. april, derpå en invitation af 27. maj, udførligt program den 1. juni og pressemeddelelse for hvert møde for sig, både de to plenarmøder og de seks sektionsmøder, på grundlag af udkast fra indlederne på deres eget sprog, oversat til dansk. Af de foreliggende avisudklip - på grundlag af abonnement for en måned hos *Presseklip* - ses, at ikke blot de store landsdækkende dagblade, men også mindre blade som *Kristeligt Dagblad*, annonceavisen *Søndagsavisen* og provinsblade helt op til *Vendsyssel Tidende* har skrevet om mødet; Tolstrup og Rentzmann fyldte begge år den 9. juni 1994, altså ved midnat under festen i Nimb, Tolstrup endog rundt, 50 år, hvad *Vejle Amts Folkeblad*, *Fredericia Dagblad* og *Politiken* huskede.

Det meste tryktes i NTfK 1994, andet hæfte, der kunne udleveres som særnummer, lidt i tredje hæfte.

Inrättandet av en internationell domstol för brottmål, emnet for det første plenarmøde, var betroet Träskman, med rette. Ikke blot havde han behandlet spørgsmålet i to store artikler i NTfK 1993 på grundlag af et detaljeret forslag fra Bassiouni med særligt henblik på krigsforbrydelser, men ingen kriminalist kan i vore dage siges at være så nordisk som han. Som professor ved det svensk-sprogede professorat for strafferet og proces i Helsingfors var han siden årgang 1979 finsk redaktør for NTfK og forblev som sådan efter flytning til København, og ved sin sproglige fødselshjælp til mange finssprogede artikler har han fastholdt NTfK som også finske kriminalisters organ. Siden sin ansættelse ved Lunds universitet er han nu svensk medredaktør!

Han gennemgik den moderne historiske baggrund, de spage forsøg efter Første Verdenskrig, processerne i Nürnberg og Tokyo efter Anden Verdenskrig, krigsforbrydelserne i det tidligere Jugoslavien og ønsket om i stedet for domstole ad hoc at oprette en permanent international straffedomstol, eventuelt også en international straffelov omfattende 24 grove forbrydelser af international karakter. Blandt de mange hindringer fremdrog han spørgsmålet om dødsstraf; ikke alle stater ville fraskrive sig retten til at anvende denne, medens Träskman fandt

spørgsmålet så afgørende, at Norden bør nægte at deltage i en sådan domstol, hvis ikke dødsstraf udelukkes som mulighed. En anden hindring er mange staters modstand mod at afgive dele af strafferetsplejen og dermed suveræniteten til en overnational domstol. Han konkluderede, at der næppe kunne forventes megen ægte velfærd af en sådan domstol - hans holdning synes dog i høj grad farvet af et kritisk afvisende syn på alle straffesystemer som socialt uretfærdige, hvilket kan være en begrænsning ved ræsonnementet. Han anerkender alene en international domstols forventelige symbolværdi, hvilket ikke er nok.

Emnet *Aktuelle och rättsliga problem vid överförande av straffverkställighet* indledtes af verksjurist Owe Horned, kriminalvårdsstyrelsen, Sverige, der sagde, at humanitære og praktiske hensyn begge talte for overførelse af udenlandske straffdømte til afsoning i hjemlandet. Efter gældende regler skal den dømte samtykke i overførelse, bortset fra forholdet mellem de nordiske lande indbyrdes, og noget tilspidset kan det siges, at samtykket kan trækkes tilbage indtil trappen til flyvemaskinen, men ret beset burde samtykke ikke være en absolut betingelse for overførelse. En praktisk hindring er forskel i strafudmåling mellem domslandet og hjemlandet. Endnu i 1994 havde U.S.A. ikke accepteret overførelse i et eneste tilfælde til andet land, medens Sverige accepterede de lavere narkotikastraffe i Nederlandene. Efter et noget pinligt tilfælde, hvor en fra Sverige til hjemlandet overført tyrk straks efter havde nydt godt af en tyrkisk amnestilov, var der indført hjemmel til at forelægge en konkret sag for regeringen til afgørelse. Horned mente, at man måtte acceptere ret store forskelle i strafniveau for ikke at give de strengeste retssystemer en vetoret.

Marianne Håkonsson var referent på emnet *Internationellt kriminologiskt forskningssamarbete - nye möjligheter och problem*. Hun tog udgangspunktet i den alvorlige situation, at politi og retsvæsen var ude af stand til at behandle en hel del forbrydelser, og at særlig visse dele af Stockholm kunne blive næsten umulige at kontrollere. Kriminologisk forskning blev stadig mere nødvendig, og forskningen i små lande kunne ikke opfylde behovene på egen hånd, selvom hun var klar over, at man ikke blot kunne »repliere« på den udenlandske forskning som f.eks. inden for medicinen, idet forholdene jo sjældent var ens i forskellige lande. Hun påpegede nødvendigheden af sprogkundskaber - ikke kun engelsk - og ønskede ligeledes svenske artikler oversat til hovedsprogene.

Emnet havde korreferenter fra Finland, Danmark og Norge, og Balvigs bidrag med den provokerende titel *Kriminologi som nationalt modarbejde* er trykt. Han citerede et digt om det på grund af selvmord usælgelige hus og kasserede de to plus-ord INTERNATIONAL! og SAMARBEJDE! Han krævede kriminologisk forskning på grundlag af indenlandsk stof og helst egne iagttagelser fra fængsler og politistationer, som han satte langt over det i den gængse forskeruddannelse fremsatte krav om ophold på et fransk/tysk/engelsk universitet. Mindre lande med mindre kriminalitet - han satte grænsen ved 10 mill. indbyggere - kunne lære de store lande mere end de os, og ringest var kriminologerne i U.S.A. Han

udskældte kriminologer, som ville »blive og være« internationale. I bedste fald skubbede de assistenter og spørgeskemaer ind mellem sig og forskningens genstand, og i værste fald holdt de helt op med at forske. »Det bliver kun til lidt skriveri og opkog på gamle papers i fly og tog på vej fra det ene møde til det andet.« Han gik så vidt, at han berømede akademikerne fra det gamle Østeuropa, således en estisk filosof inden uafhængigheden, der levede som munk i et middelalderligt kloster, men tænkte så meget desto bedre!

Thór Vilhjálmsson opgav som adresse både EFTA-domstolen i Svejts og Den europæiske Menneskerettighedsdomstol i Strasbourg, men antallet af personer til at besætte embeder i Island er jo så numerisk lille, at dobbeltposter er en livsnødvendighed, og i det endelige program var hans titel i øvrigt højesteretspræsident. Han var den rette mand til at indlede emnet *De internationale menneskerettigheders krav til bevisførelse - med særligt henblik på sager om sædelighedsforbrydelser mod børn*, men desværre for den senere læser havde han efter aftale med korreferenterne fra Sverige og Norge overladt disse den del af emnet, som lå efter tankestregen, og kun hans generelle indlæg tryktes. Det ville ellers have været interessant at læse, hvordan en svensk og en norsk ekspert ville have bedømt den særlige danske ordning om videoafhøring af børn, som jo endnu i skrivende stund kan få gemytterne i kog. I pressemeddelelsen til emnet siges herom blot, at her »står beskyttelsen af den anklagedes retssikkerhed skarpt over for hensynet til barnet, og hvilket krav bør veje tungest?« I sit eget indlæg fremhævede han med rette, at de internationale konventioner ikke udformer detaljerede regler om bevisførelse, selvom han nævner - med måske tvivlsom føje - ligestilling mellem parterne som hovedprincippet i den europæiske konventions art. 6. Han gennemgik *Unterpertinger*-sagen og fastholdt, at retten i Strasbourg selv fulgte den, selvom nogle hævdede det modsatte i lyset af senere domme. Vigtig er hans påpegning af, at dokumentation eller oplæsning af politirapporter ikke i sig selv er et tabu for domstolen; kun domfældelse på dette grundlag alene er en krænkelse.

Internationale etiske krav til straffeprocessuelle og strafferetlige indgreb indledtes af Rentzmann, som fremdrog de mange og strenge etiske krav fra bl.a. Den europæiske Torturkomité og FN-konventionen om barnets rettigheder, risikoen for modsatrettede etiske krav og for, at enkelte kan prisgives, hvis princippet skal overholdes, og citerede justitsminister *Erling Olsen* (født 1927): »Renlighed er godt - men rensemidlerne kan blive for skrappe.« Et eksempel var kravet om at adskille mindreårige fanger fra ældre, hvilket i lyset af det meget ringe antal af disse fanger ville gøre deres fængselstilværelse miserabel - dette fremhævedes af *Fyens Stiftstidende* med baggrund i en tyndtbesat afdeling for unge i *Søbysøgård statsfængsel* - medens omvendt et dansk forbehold på det punkt ville være et »dårligt signal« til lande med generelt dårligere systemer. Hvor læger havde fængselsmæssige opgaver, kom denne faggruppes etiske regler med i spillet, og det kunne befrygtes, at lægerne nægtede at tilse f.eks. fanger anbragt

i sikringscelle for ikke at legitimere anbringelsen. Fanger, som ville sultestrejke sig til døde, var et særlig smerteligt problem, idet Lægeloven efter en ændring i 1992 lovfæster en voksen tilregnelig persons krav på respekt for selvbestemmelsesretten. Han nævnte muligheden for at overføre den sultestrejkende fange til et civilt sygehus, hvilket ofte ville få fangen til at opgive strejken, men nogle sygehuse nægtede at modtage den, der ikke kom for at få behandling, men kun ville dø, en muligt etisk forsvarlig, men ikke særlig human holdning. Sluttelig understregede han, at de etiske krav skulle indgå i personalets uddannelse og daglige tilværelse.

Kort inden kriminalistmødet sultede en tunesisk fange sig ihjel efter at være idømt halvdelen af års fængsel for ildspåsættelse i sin celle i afdelingen for frihedsberøvede asylansøgere i Sandholm. Jeg var retsformand i sagen, og selvom tiltalte selv kom meget alvorligt til skade ved brandstiftelsen, var straffen - og dom til udvisning - uundgåelig, da han havde udsat en cellekammerat for overhængende livsfare. Debatten, levende gengivet i *Politiken*, var skarp. Ifølge Rentzmann var Den Almindelige Danske Lægeforening blandt de pressionsgrupper, som fik lovændringen igennem, »denne fange døde med Folketingets og lægeforeningens velsignelse«. Overlæge ved Vestre Fængsels sygeafdeling *Knud Chr. Christensen* satte individets selvbestemmelsesret højest, »vi kan ikke sætte os i patientens sted«, med tilslutning fra *Katrine Sidenius*, formand for Lægeforeningens Ethiske Råd, som dog satte grænsen ved medlidenhedsdrab. Mange tog ordet. Jeg sagde, at fængslets egen omsorgspligt for fangerne *de lege ferenda* talte for en mindre rigoristisk holdning til disses selvbestemmelsesret.

Efter gennemførelsen i 1998 aflov om patienters retsstilling, som direkte forbyder afbrydelse af sultestrejke, er retsstillingen ubehagelig klar.

Samtidig med Rentzmann talte Greve i auditoriet overfor - jeg og mange med mig ærgrede os over ikke at kunne høre begge - om *Forholdet mellem EU-strafferet og national strafferet*. Virkeligheden er middelbar EU-strafferet, hvor rammerne fastlægges i Bryssel og gennemføres nationalt, men man kan forestille sig en total overladelse af strafferetten til unionen (som i Tyskland og Svejs) eller en opdeling med straffelov både i unionen og medlemsstaterne (som i U.S.A.). En unionsstraffelov for klassiske forbrydelser, *mala in se*, medens alene lokalt begrundede specialstrafferegler, *mala quia prohibita*, forblev nationale, er overfladisk begrundet i den kulturelle lighed, men det strafbares afgrænsninger er »mineret«, da de nationale forskelle ofte her er størst (medlidenhedsdrab, »Auschwitzlüge«). Greve udtrykte sympati for den historiske skole - vanskeligt for vor generation, der nærmest vaccineredes med Ross - og citerede Grundtvig, Montesquieu, sågar von Savigny og mere forventeligt Hal Koch om demokratiets væsen. Straffeloven skal være accepteret af borgerne, ellers »svarer det til at tvinge et barn til at gøre noget, som det endnu ikke er udviklet til«; det er ikke kun brutalt, men også ineffektivt, da det kan medføre social uro, som det er set fra franske landmænd og danske fiskere. Centralt udstedte påbud, der opleves som magtdemonstration, bør undgås. Den af hensyn til både retssikker-

hed og effektiv retshåndhævelse nødvendige ensartethed i gerningsindholdene skal indføres nænsomt, så vejen frem er identifikation af lette og neutrale områder, hvor ens love kan vedtages og accepteres. Jeg fristes til at tilføje: som i det nordiske samarbejde, når det virker bedst.

Efter reportagen i *Information* af debatten gav Greve ikke meget for subsidiaritetsprincippet, »en ballon, der kan pustes lidt eller meget højt op afhængig af graden af politisk vilje og af, hvor opportunt det er«. Hans hovedsynspunkt modsagdes af Asbjørn Jensen, der ønskede en mere konstruktiv holdning i stedet for den rent afstandtagende hos retsvidenskaben, men samtidig anerkendte de store praktiske problemer ved omsætningen af de mange, ofte uforståeligt skrevne europæiske direktiver til forståelig dansk lov. Vagn Greve modsagdes også af Toftegaard Nielsen, der hævdede sig ved, at dansk strafferet allerede nu var kraftigt påvirket af internationale bestemmelser om menneskerettigheder, og at man i et samarbejde må give lidt af sit eget.

To bidrag om praktisk samarbejde over grænserne, begge norske, tiltrak størst opmærksomhed i pressen. *Stein Ulrich*, politiinspektør og specialrådgiver i Justisdepartementet, talte om *Internasjonalt politisamarbeid*, medens *Lars Oftedal Broch*, førstestatsadvokat, chef for »Økokrim«, behandlede *Kriminalitetens internationalisering*, samme emne set fra forbrydernes side.

Ulrich gjorde det klart, at politi og strafferet ikke er det samme. Retsligt samarbejde er spinkelt, politisamarbejde langt mere dynamisk, måske fordi Interpol har bevaret en upolitisk uafhængighed i stedet for at blive en del af FN-systemet, men mest dynamisk kriminalitetens udvikling over grænserne: Europæisk integration skaber i sig selv mulighed for kriminalitet, særlig svindel med subsidier; organiseret kriminalitet vokser, bl.a. fra russiske bander, hvis interne opgør har givet Tallin i Estland en højere drabsfrekvens end Detroit; endelig skaber indvandring kriminalitet som f.eks. afpresning mod restauranter og fra samme etniske gruppe. Som mulige modtræk nævnte Ulrich overnational politimyndighed og udnyttelse af de mange tekniske muligheder, registrering ved hjælp af EDB, aflytning m.v., men også modstanden mod at afgive kompetence fra det nationale politi og bekymring for borgernes retssikkerhed. Hovedproblemet var kontrollen med strømmen af personrelateret information mellem landene: Det er nødvendigt at lagre også meget sensitive data i lang tid og at kunne spørge i udenlandske registre, men samtidig må kræves meget strenge sikkerhedsregler.

Broch fremhævede kontrasten mellem moderne i 1989, endnu præget af de klassiske spørgsmål, og 1994. Den bedste sag, han nævnte, må være udførsel af narkotika fra Thailand via England til U.S.A., betaling i Sicilien og legitimering ved fakturaer for levering af tomatpure fra Sicilien til London, hvilket atter muliggjorde eksportsubsidier på 1,5 mill. £! Andre eksempler på forbrydelsers spredning mellem landene var annoncebedragerisager med mange forurettede, som hver kun mister en ringe sum, et ekstra raffinement. Hvidvaskning er bandernes bedste våben, men netop her er der nu mulighed for indskriden ved pligt

for bankerne til samarbejde med politiet uden afventning af retskendelse og trods den traditionelle bankhemmelighed; Broch fremhævedes den aktive danske indsats i kampen mod hvidvaskning. Man mærkede den praktiske anklagers utålmodighed, da han klagede over de komplicerede regler om bevisoptagelse i udlandet, bortset fra mellem de nordiske lande, og den dårlige publicering af retshjælpsaftalerne i Norge. Sluttelig nævnte han den større opmærksomhed over for konfiskation, herunder tanker om at søge ikke blot udbyttet af den enkelte forbrydelse, men hele formuer konfiskeret (i Danmark er i 1997 ved Straffelovens § 76 a skabt hjemmel til formuekonfiskation, medmindre den dømte kan sandsynliggøre lovlig erhvervelse).

Allerede inden mødet fremhævede pressen netop de punkter, ja *Søndagsavisen* døbte mødet den nordiske »politi-konference«. Efter Ulrichs indlæg støttede Asbjørn Jensen en fælleseuropæisk databank også med oplysningerne om blot mistænkte (*Jyllands-Posten* 8. juni 1994: »Politi vil dele viden« og »Kriminelle udnytter det indre marked«), medens Eva Smith talte imod generelle udvekslingsaftaler med udenlandsk politi. *Christer Ekberg*, Sverige, sagde, at som terrorismen i 1970'erne var gangsterkriminaliteten nu den internationale trussel, og kriminalinspektør *Palle Biehl*, Interpol, klagede over tilbageholdenhed ved udlevering af oplysninger. Justitsministeren så gerne udveksling af oplysninger mellem politiet i den enkelte sag (*Jyllands-Posten* 9. s.m.: »Minister: Tættere politisamarbejde over grænser«), men ikke et »overvågningssamfund, hvor følsomme oplysninger om borgerne flourer i forkromede registre«, hvorimod Greve, der talte om »registerhysteri«, støttede et register til bekæmpelse af organiseret kriminalitet, men forsynet med nødvendige kontrolmekanismer. Et jordnært ønske fra Rand Jensen om bedre sproglige kundskaber vandt genklang hos *Fyens Stiftstidende*, »Politiet må lære sprog«, *Vendsyssel Tidende* og *Politiken*, »[F]or mig er det væsentligt, at vi i Odense har en politimand, der kan spansk, når vi får en opringning fra en kollega i Spanien!«

En vis skarphed ses ved *Politikens* parentetiske omtale af en »dansk lektor«, der »slog tonen an ved at brokke sig over, at panelet kun bestod af politifolk«, og Ulrichs efterlysning af forståelse og bedre forskning fra universitetsjurister. »Ellers er jeg bange for, at der lyder råb fra folkedybet, som vil kræve større effektivitet uanset prisen.«

Efter dette store møde blev det atter hverdag i Dansk Kriminalistforening med gode praktiske mindre møder i Dansk Kriminologisk Selskab, med tiden stadig mere grå årsmøder og fine artikler i NTfK, blot uden foreningsmæssig relevans. NTfK 1994 bragte således en kolossal islandsk kronik for årene 1984-1993 bl.a. om afgørende ændringer i retsvæsenet, men også en lang anmeldelse af *Paul Leer-Salvesen: Menneke og straff*, en norsk teologs juridiske disputats på grundlag af hans samtaler med 13 dømte mordere. Recensionen, måske det eneste anonyme bidrag i tidsskriftets lange historie, er skrevet af en »dansk drabsdømt strafsoner«, som er enig med forfatteren om, at der ikke gives tilgivelse for drab, men tilføjer, at der gives nåde, både Guds og andres nåde!

Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde i januar 1995 afgik Haulrig, og departementschef *Michael Lunn* (født 1944) indvalgte. Forhandlingsemnet *Unge lovovertrædere - nye reaktionsformer, nye samarbejdsformer* indledtes af

Rand Jensen og afdelingsleder Klaus Andreasen. Rand Jensen sprang ind i sidste øjeblik, da den annoncerede indleder indlagdes på sygehus.

Den rigtig gamle tradition om fællesmøde med Juridisk Forening genoptoges ved et møde om *Rigsretsinstitutionen* med foredrag fra advokaterne *Axel Kierkegaard* (født 1940) og *Henrik Viltøft*, forsvarer og anklager i den netop afsluttede rigsretssag mod fhv. justitsminister *Erik Ninn-Hansen* (født 1922) - det blev en spændende aften for os, der var der.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt 4 møder, *Seksuelle overgreb mod børn*, v/Beth Grothe Nielsen, *Fængselsstraffens uskadeliggørende virkning*, v/Britta Kyvsgaard, *Fremtidens fængsel*, v/fængselsinspektør *Bodil Philip* (født 1944), og *Organiseret kriminalitet*, w/*Henning Thiesen* (født 1953), senere vicepolitidirektør.

Dansk Selskab for International Strafferet og EU-ret holdt et møde, *Revisionsretten - EUs forvaltningsdomstol til kontrol med overholdelse af budgettet* v/afdelingschef, nu stiftamtmand *Peter Christensen* (født 1945), samt et kursus for dommere og anklagere.

FraNTfK 1995 vil jeg blot nævne refendarierådet *Jaakko Jonkka*: *Om den finske straffprocessreformen*, oprindelig et foredrag afholdt ved et seminar i 1994 i Hillerød i Nordisk Forening for Procesret, der må være en af de mindste nordiske juridiske foreninger.

Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde i januar 1996 indvalgte som nyt medlem den nyudnævnte rigsadvokat *Henning Fode* (født 1948); Asbjørn Jensen varjo gået i Højesteret. Heidi Hansen og Beth Grothe Nielsen indledte over emnet *Behandlingen af sædelighedsforbrydere*, et naturligt valg af indledere.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt 5 møder 1996, *Politiet og samfundet*, v/Rand Jensen, *Voldsudviklingen i Danmark*, v/Balvig, *Kriminelle livsløb*, v/Britta Kyvsgaard, *Isolationsfængsling*, v/Henrik Steen Andersen og Lilbæk, *Narkotika*, v/Balvig. Selskabet for international strafferet holdt et enkelt møde, hvor kommitteret *Johan Reimann* (født 1953) indledte om *De nye EU-regler om bedrageri og andre uregelmæssigheder*. Endelig var alle indbudt til en høring på Christiansborg om konfliktråd med Brydensholt, Christie, *Liv Mørland* og Rand Jensen som indledere.

I NTfK - der efter »Udgivet af De nordiske Kriminalistforeninger« nu tilføjede »med støtte af Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi« - var Beth Grothe Nielsen gæsteredaktør på et hovedsagelig på engelsk skrevet hæfte med især østeuropæiske bidrag om nedgang i fangetal, effektivt afsluttet med optryk af en gammel kronik af Karl O. Christiansen om samme emne. En artikel *Behandling som alternativ til frihedsstraf* af *Ida Elisabeth Koch* (født 1950, ved Det danske Center for Menneskerettigheder), som kortversion af en ph.d.-afhandling, kom straks efter.

Noget så sjældent som fuldblods abolitionisme ses i *Espen Schaanings* artikel *Strafferettens sjæl*, som med støtte i Andenæs' ord om, at al tvivl skal komme den anklagede til gode,

vil afskaffe al strafferet, da vi ikke kender gerningsmandens indre liv og aldrig kan være sikre på hans »skyld«.

I den finske krønika kan man se, at en minister kan dømmes ved rigsret for bestikkelse og straks blive indvalgt i Riksdagen med stort personligt stemmetal!

Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde i januar 1997 indledte Toftegaard Nielsen og advokat *Thomas Rørdam* (født 1952) om *Ekspertens rolle i strafferechtsplejen*.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt 4 møder, *Tortur i verden i dag og Danmarks forpligtelser efter konventionerne mod tortur*, v/professor, dr.med. *Bent Sørensen* (født 1924, har haft høje poster i arbejdet for torturofre i hvert fald siden 1984), *Korruptionens udvikling og betydning*, v/Brydensholt, hvis langvarige kamp mod korruption synes at blive kronet med lovforslag om straf for bestikkelse også i udlandet, *Elektronisk husarrest*, v/ *Jan Andersson*, BRÅ, og fængselsinspektør *Hans Jørgen Engbo* (født 1944), samt *Rådgivningsansvaret i civil- og strafferetlig belysning*, v/lektor *Lars Bo Langsted* (født 1957, har særlig skrevet om erhvervsstrafferet). Selskabet for International Strafferet m.v. holdt et enkelt møde, *EU-kommissionens inspektion og kontrol*, v/Frosell, og to kurser for dommer og anklagere om EU-strafferet samt sendte ca. 20 personer, kun i meget begrænset omfang bestyrelsesmedlemmer, til tilsvarende møder uden for Danmark.

Omslaget til NTfK 1997/4 nævner undtagelsesvis programmet i Svenska kriminalistforeningen. Ved to møder drøftedes *Nolltolerans - ledstjärna för ett bättre polisarbete?* og anvendelse af kommissioner til undersøgelse af penible spørgsmål som Estonia-katastrofen, tidligere tiders tvangssterilisationer og nazi-guldets skæbne!

Tråskmans artikel i NTfK 1997 »*Corpus juris*« - *Ett frestande eller ett främmande förslag till en enhetlig europeisk rättssfär?* afspejler et omtvistet retspolitisk spørgsmål. Et generaldirektorat under Den europæiske Kommission lancerede i 1995 projektet *Espace juridique européen*, »en europæisk retssfære«, med det forståelige formål at intensivere kampen mod svindel med fællesskabsmidler. Planen tog form af et europæisk straffelovudkast med både materielretlige og processuelle bestemmelser med en særlig anklager, en *procureur général européen*, og en særlig dommer, *juge de liberté*, til afgørelse af spørgsmål om tvangsmidler, herunder fængsling. Fra nordisk side inddrog professor *Nils Jareborg*, Uppsala, der dog senere i sit bidrag til *Kriminalvetenskapliga texter tillägnade Vagn Greve* (NTfK 1998) oplyste, at den færdige rapport fra den franske deltager *Mireille Delmas-Marty* nærmest var et enmandsarbejde med små muligheder for deltageren i arbejdsgruppen til at påvirke indholdet. Et dansk-finsk-svensk symposium i november 1996 i Uppsala med Jareborg som vært (jeg var en af de danske deltagere) debatterede projektet og afgav en kritisk rapport, som trods anerkendelse af formålet pegede på, at specialmyndigheder i det enkelte land og forbedret international retshjælp kunne være nok så effektive.

Senere fik Selskab for International Strafferet og EU-ret en opfordring til at udpege en dansk *point de contact* til oplysning om dansk ret, og Greve bad mig om at deltage. Tråskman inddrog fra Finland. Vi deltog begge i et seminar i Florens i maj 1999.

Tråskmans artikel er kritisk mod alle dele af projektet, men særlig mod den processuelle del. Bl.a. har han den pointe, at medens den europæiske anklagers kompetence er begræn-

set til en enkelt type overtrædelser, er forbyrderen sjældent tilsvarende begrænset, og at en relevant sag typisk vil omfatte forhold, hvor to forskellige anklagemyndigheder skal dele kompetencen. Dette kræver formentlig opdeling af sagen, hvilket er upraktisk og viser, at *Corpus juris* skaber lige så mange vanskeligheder internt, som den muligt løser over grænserne.

De dele af projektet, som indbefatter afgivelse af dele af strafferetsplejen til en overnational myndighed, er allerede blevet kritiserede offentligt og er politisk uigennemførlige i en overskuelig fremtid. Man må håbe, at det overambitiøse projekt ikke spærrer for de ved Uppsala-symposiet påpegede mere praktiske løsninger.

Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde i januar 1997 udgik Høgh, der nu var fyldt 75 år, af bestyrelsen og blev takket behørigt og fortjent. Beth Grothe Nielsen indvalgte. Professor ved Handelshøjskolen *Lennart Lyng Andersen* (født 1948, meget betydeligt forfatterskab om kredit- og bankret m.m.m.) indledte emnet *Økonomisk kriminalitet og de finansielle institutioner*. Jeg husker det som storartet og kunne godt have ønsket en efterfølgende offentliggørelse i NTfK - jeg begynder vist at lyde som gamle Cato.

En Fyns-afdeling af foreningen var grundlagt og havde holdt sine første medlemsmøder. Endvidere arbejdede man med et medieprojekt om retlige forhold. En Aarhus-afdeling var under etablering.

Dansk Kriminologisk Selskab holdt 4 egne møder i 1998, *Aktuelle problemer om indvandrere* v/Rand Jensen, *Udkastet til straffuldbyrdslovslov*, v/Nordskov Nielsen, *Racistiske ytringer*, v/professor *Peter Germer* (født 1938, dr.jur. 1973 på disputatsen *Ytringsfrihedens Væsen*), samt Britta Kyvsgaard om sin nye undersøgelse af kriminalforsorgens tilsynsvirksomhed.

Derudover holdt foreningen 28. april 1998, midt under »Rocker-krigen«, sammen med Københavns Universitets Juridiske Fakultet, Juridisk Forening og Nordisk Administrativt Forbund i det store Auditorium A et møde om rockere indledt af Ole Hansen, Thomas Rørdam, Toftegaard Nielsen og Joi Bay, som har skrevet om »Den store Nordiske Rockerkrig« i Kriminalistisk Årbog 1997 og konsekvent bruger betegnelsen »bikere«. Jeg husker fra det velbesøgte møde den umiddelbart let ominøse tilstedeværelse af nogle meget velvoksne mænd med rygmærker. Talerne syntes dog ikke intimiderede, og de usædvanlige besøgende opførte sig fredsommeligt.

Dansk Selskab for International Strafferet og EU-Ret holdt et enkelt møde, hvor lektor *Frederik Flarhoff* (født 1949, dr. jur. på en afhandling om Rigsfællesskabet) talte om *Behandlingen af krigsforbrydelser* på grundlag af egne erfaringer fra Rwanda-domstolen. Mit eget indtryk var, at det var umuligt for dommerne at modvirke korruptionen i rettens forvaltning, bl.a. på grund af vidtgående krav om lokale og regionale ansættelser.

De nye lokalafdelinger fortsatte, og på Fyn var det store medieprogram i gang.

Lindegaard afgik ved døden 1. maj 1998, 80 år gammel.

*William Rentzmann (1941-)
Dansk Kriminalistforenings ottende formand (1999-).*

Ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde i januar 1999 afgik Greve, der samtidig trådte tilbage som hovedredaktør for NTfK, som formand efter sit valg til dekan for Juridisk Fakultet. Ved hans 60-års dag havde NTfK hyldet ham med et stort dobbeltnummer med bidrag fra kriminalister fra fire nordiske lande. Rentzmann blev ny formand, Britta Kyvsgaard ny hovedredaktør.

William Rentzmann (født 1941) har bortset fra et par år som direktør for Civilrettsdirektoratet haft næsten hele sin karriere i Direktoratet for Kriminalforsorg, hvis direktør han blev 1998 i en svær tid præget af nødvendigheden af økonomisk og administrativ styring i meget betydelig grad. Hans deltagelse i betænkningen *Alternativer til frihedsstraf* (1977) samt bogen *Samfundstjeneste og ungdomskontrakter* (med Johan Reimann, 1994) viser hans optagethed af nye sanktioner til supplerer og erstatning af frihedsstraffen.

Endvidere afgik Lundbæk Andersen. Britta Kyvsgaard og Balvig indvalgte. Bjarne Christensen, politiadvokat *Carsten Egeberg Christensen* (født 1946) og advokat *Manfred Petersen* indledte emnet *Varetægtsfængsling i isolation* på grundlag af den seneste betænkning om spørgsmålet.

I løbet af 1999 har Dansk Kriminologisk Selskab holdt 5 møder, *Psykopatibegrebet i strafferetlig belysning*, v/overlæge *Morten Birket-Smith* og Kramp, *Kriminalforsorgens fremtid*, v/Rentzmann - som ikke underdrev den vanskelige situation - *Nye forebyggelsesmetoder - ny start og konfliktråd*, v/Rand Jensen, *Retssikkerhed og tidsubestemthed i relation til straffelovens § 68-69*, v/Henning Fode og overlæge *Hans Adserballe* (født 1936, medlem af Retslægerådet fra 1978), samt *Myndighedernes beføjelse i kampen mod økonomisk kriminalitet*, v/Langsted.

Dansk Selskab for International Strafferet og EU-ret har afholdt et enkelt møde, *EU's kontrol og sanktioner - en retlig politisk analyse*, v/*Nick Hækkerup*, som i 1998 fik ph.d.-graden på afhandlingen *Kontrol og sanktioner i EF-retten*.

Dansk Kriminalistforenings økonomi er fornem. 1998- regnskabet viser en beholdning på 186.808,07 kr., indtægter og udgifter omkring 150.000 kr. Tidsskriftets regnskab viser en beholdning på 300.000 kr., indtægter og udgifter omkring 270.000 kr. På dette felt er der ingen grund til ængstelse for fremtiden. Tilskudet på 50.000 kr. fra Samarbejdsrådet er velkomment.

NTfK. 1999/3, det seneste nummer, fortsætter den nordiske linie med vægtige artikler om den danske jurist *Alf Ross* (1899-1979) af den svenske Jareborg og den finske *Kimmo Nuotio*, endvidere en artikel *Om lokalisering av brott på Internet*, af *Karin Cornils*, Nordens gode ven ved Max Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht i Freiburg. En engelsksproget artikel af den finske forfatter *Matti Joutsen* er forhåbentlig ikke et tegn på, at det svenske sprog opgives som den sproglige bro til Finland.

XV EPILOG - DANSK KRIMINALISTFORENING ANDET ÅRHUNDREDE

Ved et forsøg på sammenfatning af Kriminalistforeningens indsats i fortiden, betydning i dag og mission i fremtiden fremstår det med klarhed, at foreningens oprindelige formål som højt kvalificeret pressionsgruppe til gennemførelse af en straffelovsreform er opfyldt - den mest nøjagtige tidsfæstelse må være de seks store foredrag i 1932 om den nye Straffelov - og aldrig vil komme tilbage. Medens begavede og fritstående eksperter i en privat forening stadig kunne have en rolle i 1899, er lovgivningsproceduren i 1999 blevet så institutionaliseret, at en ny Torp har sin naturlige plads i Straffelovrådet, en ny Munch-Petersen i Retsplejerådet eller Strafferetsplejeudvalget. Endnu Hurwitz kunne i 1940'erne tale om at nedsætte et udvalg under Dansk Kriminalistforening til drøftelse med pressen om etiske normer for kriminalreportagen, men med oprettelsen af den *permanente* straffelovkommission var foreningen overflødig som lovforberedende forum.

Goll sagde ved 25 års jubilæet i 1924, at det ikke var afgørende at skabe tale-re eller litteratur, men en ny straffelov. Netop Goll ledede dog Dansk Kriminalistforenings arbejde over i nye frugtbare rammer gennem det inden hans død etablerede, ja nærmest institutionaliserede nordiske samarbejde, som overlevede ikke blot krigens afbrydelse, men også de senere praktiske kriser.

Foreningens nuværende betydning kan udskilles på tre hovedområder, selv-om der er en vis sammensmeltning. Andenæs i 1967, Lång i 1984 og Nelson i 1986 har fremhævet dem alle.

For det første er foreningen det alsidigste og mest repræsentative forum, hvor praktikere og universitetsfolk, embedsmænd og advokater, jurister og læger, psykologer, sociologer og socialrådgivere kan mødes, også selvom visse grupper er mere talende end andre - jeg har ikke glemt Theodor Petersens drillende bemærkning om de tavse dommere. Selvom justitsministrene som oftest kun har lyttet høfligt og taget imod velkomstord, har selv disse lejlighedsvis kastet sig ind i striden som Busch-Jensen i 1945. Kun ganske få har mulighed for at deltage i det kriminalpolitiske arbejde i de ledende organer, og alt for få rejser til de nordiske kriminalistmøder, men interesserede »kriminalister« kan komme til møderne, nu også uden for København.

For det andet udgør foreningens medlemskare ikke blot det naturlige læsergrundlag for et kriminalistisk tidsskrift - NTfF, NTfS og nu NTfK - men dets sikkerhedsnet i kraft af medlemsbladsordningen. En vis symbiose mellem foreninger og tidsskrift har bestået gennem personsammenfald, siden Goll og Grundtvig overtog redaktionen af NTfF, men er blevet stadig tættere.

For det tredje er den danske forening og hver af de andre nordiske foreninger grundstenene under det nordiske kriminalistiske samarbejde, både som grund-

lag for udvidede møder til drøftelse af de store spørgsmål, som forudsætning for, at tidsskriftet ikke blot har de 5-600, nu 670 danske abonnenter, men omkring det tredobbelte tal i alt, og simpelthen som de steder, hvor de nordiske kriminalister stifter personlige bekendtskaber, inden forbindelsen kommer i fastere rammer i Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi og de andre mindre forsamlinger.

Systemet er intrikat, men har givet fint udbytte i mange år, personligt, socialt, akademisk og til fremme af nordisk samarbejde. Ændringer er indtrufne, nogle heldbringende og velkomne, andre triste, til en vis grad uundgåelige.

Det lykkeligste er, at Dansk Kriminalistforening ganske simpelt har overlevet sit eget oprindelige formål. Medens den norske forening efter den store kraftanstrengelse gik i hi tre gange i perioder à ti år, var pauserne aldrig længere i Dansk Kriminalistforening end at det var nemt at beramme næste møde, selv da Torp havde lukket sig inde med udkastet til Straffeloven. Oprettelsen af Dansk Kriminologisk Selskab har givet foreningen den nødvendige saltvandsinsprøjtning, som alle danske kriminalister må være Karl O. Christiansens minde hjerteligt taknemmelige for. Noget så simpelt som omlægningen fra aftenmøder til »gå hjem«-møder kl. 17-19 for alle møder bortset fra årsmødet har utvivlsomt forbedret fremmødet væsentligt; som Buhl fremhævede, bor medlemmerne ikke længere alle i København og på Frederiksberg.

Også tidsskriftet har undergået store ændringer. Fra den mest ydmyge begyndelse under ildsjælen Stuckenberg har det udviklet sig i fylde og bredde og har særlig inddraget den kriminologiske videnskab jævnsides med de gamle discipliner strafferet og proces. Kvaliteten af artikler er høj. Boganmeldelserne er vokset og giver læserne en stadig fyldigere orientering om kriminalistisk litteratur, ligesom redaktionen har udvist en forfriskende åbenhed ved udvalget af værker til omtale. Som veteran blandt recensenter kan jeg sige, at tilsendte værker ikke sjældent har haft en næsten underholdende karakter. Andre områder har mistet betydning. Indskrænkningen af det tidligere så omfangsrige fængselsstof beklages vel kun af få. Mere savnes vel krønikestoffet fra de enkelte lande, som i de senere år er kommet meget lidt regelmæssigt. Jeg er klar over, at stoffet bringes i *Nordisk Kriminologi*, men NTfK har vel den større læserkreds. Det næsten forsvundne foreningsstof - paradoksalt for et skrift, som har juridisk status af medlemsblad - kommer jeg tilbage til.

Den mere triste udvikling er årbogens ophør og dermed de bortfaldne referater af årsmøderne i alle nordiske lande. *Verba volant, scripta manent*, det talte ord vejres bort med vinden, kun det skrevne forbliver. Ikke blot glemmer man det, man har hørt, som jeg under gennembladningen af de sidste tyve års nøgne gengivelse af overskrifterne for de indledende foredrag med blusel har indset, men nordisten mister en god lejlighed til at følge den kriminalpolitiske debat i de andre nordiske lande. Den store generation fra århundredets midte, Hurwitz og Andenæs, Schlyter og Honkasalo, alle kan de følges i deres stillingtagen til

de kriminalpolitiske spørgsmål gennem årbøgerne, medens den senere generation står mere fragmentarisk for læseren fra et andet nordisk land end den pågældendes eget. Det har ikke skortet på forståelse for problemet. Da årbogen nedlagdes i 1968, vedtoges fortsat trykning af indledende foredrag og et passende sammendrag af diskussionen, og igennem 1970'erne blev i Danmark og tildels i Sverige, sjældnere i Norge og kun én gang i Finland, indledningerne trykt, et par gange i Danmark også debatten i resumé. Ved den store ændring i 1980-1982 var man sig bevidst om nødvendigheden af at sikre en bedre forbindelse til foreningerne, men tværtimod er næsten ingen indlednings- eller andre foredrag trykt siden da.

Vi kan ikke rulle historiens hjul baglæns. De herlige oplevelser fra læsningen af de tidlige debatter kan ikke genskabes. I Torps og Golls generation kunne man skrive, så det talte ord tittede frem mellem linierne, og tale, som om man allerede forberedte den skriftlige nedfældelse - og hermed mener jeg ikke den sommetider pinagtig kedelige oplæsning af forberedte manuskripter, der lyder som hvad det er, blot og bar oplæsning. Men hvis taleren på forhånd blev underrettet om, at en trykning af manuskriptet kunne komme på tale efter passende soignering, og man påså nedskrivning af et kort resumé af debatten, kunne meget vindes. I det mindste ville taleren gøre sig så meget mere umage. Ikke alle indledninger fortjener forevigelse, således ikke en udvalgsformands blotte fremlæggelse af en betænkning, ofte genstand for den svenske forenings møder, derimod et mere generelt retspolitisk foredrag. 10-12 pp. foredrag og et par sider resumé af debat vil højst lægge beslag på 50 pp. i NTfK, hvis alle årsmøde foredrag tryktes, og hvis det kun er hvert andet, svarer det kun til én stor artikel pr. år. Flere år har det været muligt at udvide NTfK, så jeg kan ikke tro, at pladshensyn er prohibitive.

Selv om videnskabelige bidrag, særlig kriminologiske, har bredt sig på kriminalpolitikens bekostning, tager denne revanche hvert femte år ved offentliggørelsen af de store indlæg til de nordiske kriminalistmøder. Også her burde allerhelst debatten resumeres - det lykkes ved de nordiske juristmøder, så hvorfor ikke her - men som et minimum bør korreferenterne opfordres til at indsende deres indlæg som i 1989, således at de store spørgsmål belyses fra mindst to lande.

Abonnent- og dermed medlemsstatistikken giver anledning til overvejelser. Tallene for 1. januar, i parentes for 31. december 1997, er 547 (562) for Danmark, 479 (507) for Norge, 429 (408) for Sverige, 246 (238) for Finland, 12 (15) for Island, 2 (2) for Færøerne, 70 (74) andre abonnenter, ikke medlemmer, i alt en fremgang fra 1785 til 1806. Ifølge formandsberetningen januar 1999 udsendes NTfK til ca. 1700, en nedgang på ca. 100 koncentreret om svenske abonnenter. I 1949 var tallene Sverige 602, Danmark 507, Finland 365 og Norge 287. Medlemstabet i Finland kunne skyldes en sproglig udvikling, som er vanskelig at kæmpe imod, men tilbagegangen i Sverige - som allerede Alvar Nelson kom-

menterede i sin tankevækkende jubilæumsartikel i 1986 - er alvorligere. I Danmark ses heldigvis ikke tegn til »förgubbning«, dette storartede svenske ord, men bestræbelserne på at udvikle medlemsskaren og fastholde interessen må der ikke slækkes på.

Forbryderne vil vi altid have blandt os - med Törnudds brutalt ærlige ord fra 1989 vil kun en charlatan eller en fanatiker foregøgle definitive løsninger - og der vil stedse være brug for samspil mellem forskerens undersøgelser og praktikerens forhåbentlig gennemtænkte reaktioner i den ydre verden. Og som et forum for mødet mellem praktiske tænkere og tænkende praktikere vil der altid være brug for Dansk Kriminalistforening.

EFTERSKRIFT

Min hjerteligste tak til højesteretssagfører Jon Palle Buhl, landsretssagfører Egon Høgh, professor Knud Waaben og professor Vagn Greve for mundtlige oplysninger, til Buhl derhos for at have stillet de gamle og uundværlige årbøger - samt fotografiet fra 50 års-jubilæet og hjælp til identifikation af de tilstedeværende - til rådighed for mig og til Høgh for forhandlingsprotokollen. Til fru Ruth Christiansen for kopi af væsentlige breve fra 1942-43, til fængselsinspektør Jens Tolstrup for hjælp til udlån af tidsskriftets ældre årgange, til direktør William Rentzmann for nyere foreningsakter, til rigspolitichef Ivar Boye for manuskriptet til foredraget af 1986 og til redaktøren, dr.jur. Britta Kyvsgaard, for gode råd og megen opmuntring undervejs.

På det personlige og lokale plan takker jeg mit personale ved Hillerød kriminalret, både jurister og kontorphonale, for at have skærmet og skånet mig i de mest hektiske måneder, til Hillerød politi for teknisk hjælp - særlig den fredag eftermiddag, da jeg frygtede maskineriets sammenbrud og tab af 92 manuskriptsider - til min hustru Kristine for at have lyttet til mig på snart sagt alle tider af døgnet og at have læst og kommenteret hver side samt til vores hønsehund Zeus for moralsk støtte både på aftenturene ved Frederiksborg Slotssø, og når han lå og »møffede« i sin kurv bag den højryggede stol, hvor jeg pløjede igennem de 63 årgange årbøger og de 123 årgange af tidsskriftet.

De nordiske kriminalistforeninger

DANMARK:

Formand: Direktør William Rentzmann, Direktoratet for Kriminalforsorgen,
København

Sekretær: Advokat Henrik Viltoft, Gothersgade 109, 1123 København K.

FINLAND:

Formand: Professor Raimo Lahti, Helsingfors Universitet.

Sekretær: Assistent Markus Löfman, Institutionen för straff- och procesrätt,
Helsingfors Universitet, PB 4, FIN - 00014 Helsingfors.

Tlf: 191 22444 Fax: 191 22443 E-post: markus.lofman@helsinki.fi

ISLAND:

Formand: Afdelingschef Thorsteinn A. Jónsson, Justitsministeriet, Reykjavik

Sekretær: Økonomichef Svanhildur Sverrisdóttir, Fængselsstyrelsen, Borgartún 7,
IS - 105 Reykjavik

Tlf: 354 560 9010 Fax: 354 552 7340

E-post: svanhildur.sverrisdottir@skima.is

NORGE:

Formand: Første lagmann Nils Erik Lie, Borgarting Lagmannsrett, Oslo

Sekretær: Økokrimchef Anstein Gjengedal, Økokrim, Postboks 8139 DEP,
N-0034 Oslo

Tlf: 22 86 54 00 Fax: 22 86 54 99 E-post: okokrim@okokrim.no

SVERIGE:

Formand: Justitieråd Dag Victor, Högsta domstolen, Stockholm

Sekretær: Hovrättsassessor Monika Sörbom, Justitiedepartementet,
S - 103 33 Stockholm.

Tlf: +46 8 405 46 59 Fax: +46 8 791 76 95

E-post: monika.sorbom@justice.inistry.se

Medlemskab og abonnement på tidsskriftet

Indmeldelse i de nordiske kriminalistforeninger kan ske ved henvendelse til de nationale sekretærer, de nationale redaktører eller tidsskriftets administrative sekretær:

Elisa Rasmussen, Broksøvej 37, DK - 2665 Vallensbæk Strand.

E-post: ejras@mail.tele.dk

Personer, der er bosat uden for de nordiske lande, kan abonnere ved henvendelse til Elisa Rasmussen.

Adresseændringer, reklamation over uregelmæssigheder i levering af tidsskriftet, mv.

Ret venligst henvendelse til tidsskriftets administrative sekretær, Elisa Rasmussen.

Artikler

Artikler, der ønskes optaget i tidsskriftet, bedes sendt til en national redaktør.

Denne foretager en første vurdering af, om artiklen falder inden for tidsskriftets område og er egnet til optagelse. Såfremt det er tilfældet, sendes artiklen til en yderligere vurdering hos to af tidsskriftets faste redaktører eller hos personer med særlig kendskab til det fagområde, artiklen vedrører.

Artikler skal vedlægges et kortfattet engelsksproget resume, der sprogligt granskes inden offentliggørelse. Tidsskriftet sendes til Criminal Justice Abstract, der på baggrund af de engelsksprogede resumeer omtaler tidsskriftets artikler i deres bibliografi.

Som læseren vil erfare, afholdtes det første årsmøde i Dansk Kriminalistforening d. 24.- 26. september 1900. Disse datoer har mange betragtet som tidspunktet for foreningens stiftelse. På et meget sent tidspunkt, nemlig i begyndelsen af 1999, stod det imidlertid foreningen klart, at det er 14. november 1899, der er en ganske særlig dag, nemlig den dag foreningen formelt blev stiftet.

Dansk Kriminalistforening er derfor meget glad for, at det lykkedes at formå kriminaldommer Peter Garde til med så kort en frist at påtage sig det store arbejde med at skrive foreningens historie. Det er blevet et vældigt flot historisk dokument, som ikke alene fortæller om de mange og vægtige debatter, foreningen har stået for, men som også belyser de kriminalpolitiske strømninger gennem de seneste 100 år.

Det er på ingen måde et tilfælde, at foreningen valgte at henvende sig til Peter Garde. Garde er kendt som både en ivrig foredragsholder og debattør ved foreningens møder, som en yderst flittig forfatter og anmelder i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab og generelt som en god støtte af Dansk Kriminalistforening.

Peter Garde (født 1938), cand. art. (russisk) 1961, cand. jur. 1963. Har været ansat i Justitsministeriet, som politifuldmægtig i Rudkøbing og Hvidovre, som vicepolitimester i Holbæk og som kst. i Østre Landsret, inden han i 1983 blev kriminaldommer i Hillerød. Ud over en lang række artikler og recensioner i NTfK har Peter Garde bl.a. skrevet "Ariadnetråde gennem retssalens labyrint" (Dansk Jurist- og Økonomforbunds Forlag, 1998).